

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«Національний гірничий університет»

Р.С. Кірін
В.Л. Хоменко

ГЕОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Навчальний посібник

Дніпропетровськ
НГУ
2015

УДК: 349.4:55
ББК Х6/8 (4УКР) 307
К 43

Рекомендовано до видання вченою радою Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет» (протокол № 10 від 14.10.2010 р).

Рецензенти:

В.В. Носік, д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, професор кафедри земельного та аграрного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

А.К. Соколова, д-р юрид. наук, доцент, в. о. завідувача кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків);

І.І. Каракаш, канд. юрид. наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Автори:

Р.С. Кірін, канд. юрид. наук, проф. – вступ, теми 1 - 12, 14, 20, 21, 23, 25, 27 - 29.

В.Л. Хоменко, канд. техн. наук, доц. – теми 13, 15 - 19, 22, 24, 26.

Кірін Р.С.

К 43 Геологічне право: навч. посіб. / Р.С. Кірін, В.Л. Хоменко; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Д.: НГУ, 2015. – 198 с.

ISBN 978-966-350-548-0

Наведено основні положення нормативно-правових актів з регулювання геологічних відносин у сфері розвитку мінерально-сировинної бази України, режиму запасів і ресурсів державного фонду надр, геологічного вивчення надр, державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, геологічної інформації, першовідкривачів родовищ корисних копалин, міжнародного співробітництва тощо.

Розраховано на студентів, які здобувають повну вищу освіту за спеціальностями "Правознавство", "Геологія", а також на аспірантів і професорсько-викладацький склад. Може бути корисний працівникам правоохоронних органів, органів державної виконавчої влади, юрисконсультам та інженерно-технічним працівникам геологічних і гірничодобувних підприємств.

ISBN 978-966-350-548-0

УДК: 349.4:55
ББК Х6/8 (4УКР) 307

© Р.С. Кірін, В.Л. Хоменко, 2015

© Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
1. ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА ГЕОЛОГІЧНОГО ПРАВА	10
1.1. ПОНЯТТЯ ГЕОЛОГІЧНОГО ПРАВА	10
1.2. ДЖЕРЕЛА ГЕОЛОГІЧНОГО ПРАВА	10
2. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННОЇ БАЗИ УКРАЇНИ	34
3. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗАПАСІВ І РЕСУРСІВ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ НАДР	52
4. ПРАВО ГЕОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ НАДР	56
5. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ГЕОЛОГІЇ І РОЗВІДКИ НАДР	98
6. ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНОЇ ГЕОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	102
7. ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНОЇ КОМІСІЇ ПО ЗАПАСАХ КОРИСНИХ КОПАЛИН УКРАЇНИ	109
8. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ОЦІНКИ ЗАПАСІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН	113
9. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ТА ОБЛІКУ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	122
10. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ В СФЕРІ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	132
11. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ГЕОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ	136
12. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СФЕРІ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	144
13. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО)	148
14. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГІЧНОГО КАРТУВАННЯ УКРАЇНИ	151
15. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОФІЗИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ГЕОФІЗИЧНЕ ПРАВО)	156
16. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГОРОЗВІДУВАЛЬНИХ РОБІТ (ГЕОЛОГОРОЗВІДУВАЛЬНЕ ПРАВО)	158
17. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДОСЛІДНО-ПРОМИСЛОВОЇ РОЗРОБКИ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН	160
18. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПЕРЕДАЧІ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН ДЛЯ ПРОМИСЛОВОГО ОСВОЄННЯ	162
19. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗАБУДОВИ ПЛОЩ ЗАЛЯГАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН	164
20. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПЕРШОВІДКРИВАЧІВ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН	168

21. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ГЕОЛОГІЧНОЇ ТА МАРКШЕЙДЕРСЬКОЇ СЛУЖБ.....	170
22. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГІЧНИХ СХОВИЩ	172
23. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ГЕОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ.....	176
24. ПРАВОВА ОХОРОНА НАДР ПРИ ГЕОЛОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ .	179
25. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	187
26. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	188
27. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	189
28. МІЖНАРОДНЕ ГЕОЛОГІЧНЕ ПРАВО.....	190
29. ГЕОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	195

ВСТУП

Діяльність, пов'язана із вивчення надр планети Земля, має багатовікову історію, втім рівень її правового регулювання слід визнати таким, що знаходиться на початковому етапі формування.

Новітня доба розвитку правової бази з регулювання геологічних відносин характеризується, по-перше, вираженою безсистемністю, викликаною глибокою розосередженістю нормативних приписів у нормативно-правових актах різної юридичної сили. По-друге, як наслідок попереднього стану, відсутність єдиного кодифікованого законодавчого акту в зазначеній сфері надрокористування.

Теоретичною основою досліджень у галузі гірничого та екологічного права є праці відомих вчених правознавців України В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкової, А.П. Гетьмана, О.А. Грицан, І.І. Каракаша, І.М. Козьякова, М.В. Краснової, О.В. Леонової, Н.Р. Малишевої, О.Ю. Макаренка, Н.П. Медведєвої, В.В. Носіка, О.М. Олійника, О.О. Погрібного, С.В. Разметаєва, А.К. Соколової, М.В. Шульги, О.П. Шем'якова, В.К. Філатової, І.В. Хохлової та інших.

Також слід згадати доробки представників радянської та зарубіжної правової науки: Г.О. Аксеньонка, С.А. Боголюбова, Г.С. Башмакова, Л.О. Заславської, М.І. Клеандрова, Б.Д. Клюкіна, М.Є. Кочіна, О.С. Колбасова, М.І. Краснова, О.М. Курського, Б.А. Лісковця, Н.Б. Мухітдінова, Л.Г. Навроцької, В.Г. Плахути, М.Є. Певзнера, С.О. Сосни, М.О. Сиродоева, О.М. Теплової та інших.

Однією з перших в юридичній науці України комплексне дослідження сукупності правових приписів, присвячених геологічному вивченню надр (далі – ГВН) виконала В.К. Філатова, яка у 2008 р. під науковим керівництвом проф. М.В. Шульги успішно захистила кандидатську дисертацію на тему "Правове регулювання геологічного вивчення надр". В роботі, зокрема, наведена загальна характеристика правового регулювання ГВН, де піддані дослідженню такі проблеми як становлення та розвиток законодавства, що регулює ГВН, сутність та ознаки ГВН як виду права надрокористування, правова класифікація ГВН.

У підсумку згаданої дисертаційної роботи, разом із іншими окремими питаннями права ГВН, на світ з'являється монографія (у співавторстві із Т.М. Шульгою) "Правові засади геологічного вивчення надр в Україні" (рецензенти - Г.І. Балюк, Р.С. Кірін).¹

Майже одночасно юридична спільнота України змогла ознайомитися із іншими результатами досліджень в сфері права ГВН. В монографії "Право геологічного вивчення надр: загальні положення" (автор Р.С. Кірін) розглянуті поняття, предмет, джерела, суб'єкти і об'єкти права ГВН, підстави виникнення та припинення права ГВН, у тому числі правова класифікація видів ГВН, права і обов'язки суб'єктів права ГВН - загальні, спеціальні та їх захист (рецензенти В.І. Андрейцев, В.Ф. Приходченко).²

¹ Філатова В.К., Шульга Т.М. Правові засади геологічного вивчення надр в Україні: Монографія / В.К. Філатова, Т.М. Шульга. - Харків: ФІНН, 2011. - 144 с.

² Кірін Р.С. Право геологічного вивчення надр: загальні положення: Монографія / Р.С. Кірін. - Д.: Національний гірничий університет, 2011. - 216 с.

Назва галузі законодавства України, що регулює відносини в сфері використання, охорони та безпеки надр застосовується як в теоретичних так і у практичних аспектах юриспруденції в двох, на думку законодавця – тотожних поняттях: «законодавство про надра» (ст. 3 Кодексу України про надра – далі КпН) та «гірниче законодавство» (ст. 1 Гірничого Закону України – далі ГЗУ). Не підіймаючи питання, в цій роботі, про обґрунтованість та навіть коректність подібної тотожності, доцільно звернути увагу на практичну відсутність досліджень щодо структури системи зазначеного масиву нормативно-правових актів³.

Розглядаючи систему геологічного законодавства як багатогранне суб'єктивно-об'єктивне утворення зі складною структурою, в якій основна роль належить нормативним актам та їх складовим елементам, що дозволяють групувати останні у більш стійкі формування – інститути законодавства, слід навести й вимоги, які мають висуватися до системи нормативних актів у певній сфері.⁴

Спираючись на подібні вимоги, обґрунтовано сформульовані проф. Г.І. Балюк відносно системи ядерного законодавства⁵, зазначимо:

а) для забезпечення дієвості та єдності системи законодавства вона має бути чіткою, визначеною, узгодженою та стабільною;

б) для сприяння точному і неухильному дотриманню правових норм, ефективному їх застосуванню система законодавства має бути доступною і зручною в користуванні;

в) для уникнення, без потреби, дублювання норм та поглинання нормативних актів, система законодавства має відповідати правилам кодифікаційної техніки;

г) для врахування впливу новітніх досягнень юридичних та природничих наук система законодавства має бути деталізованою в регулюванні всього кола відносин.

Останнє, в нашому випадку – коло геологічних відносин, як предмет регулювання геологічного законодавства⁶, виникає з приводу складної системи об'єктів, що базується на тріаді: «матерія – діяння – інформація», яка, на загальному рівні формується категоріями «надра – геологічна діяльність – геологічна інформація».

---

³ Кірін Р.С. Про систему геологічного законодавства України / Роман Станіславович Кірін / Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: Збірник наукових праць Круглого столу (18 березня 2011 р.). – К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – С. 43 – 47.

⁴ Детальне викладення див. Кірін Р.С. Джерела геологічного права (частина 1) / Роман Станіславович Кірін / - Вісник Академії митної служби України: Серія «Право», № 2 (5), 2010. – С. 110 – 118.; Кірін Р.С. Джерела геологічного права (частина 2) / Роман Станіславович Кірін / - Вісник Академії митної служби України: Серія «Право», № 1 (6), 2011. – С. 116 – 122.

⁵ Балюк Г.І. Проблеми формування та становлення ядерного права України / Балюк Галина Іванівна: Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.06; 12.00.01 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – С. 91.

⁶ Кірін Р.С. Предмет регулювання геологічного права / Р.С. Кірін / Збірник тез Республіканської науково-практичної конференції «Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін» (м. Харків, 25 – 26 листопада 2010 р.) / За заг. ред. А.П. Гетьмана. – Харків: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого. 2010. – С. 73 – 74.

Оскільки на сьогодні геологічне законодавство систематизовано відносно – шляхом інтеграції в межах законодавства про надра, то окремі його інститути слід виокремити саме з КпН:

- 1) надання надр для геологічного вивчення (ст. 20);
- 2) обмеження, зупинення або припинення права геологічного вивчення надр (ст. 26, 57);
- 3) плата за геологічне вивчення надр (глава 4);
- 4) геологічне вивчення надр (розділ 2): - проведення робіт по геологічному вивченню надр (ст. 37); - вимоги щодо геологічного вивчення надр (ст. 38); - державна реєстрація та облік робіт по геологічному вивченню надр (ст. 39); - геологічна інформація (ст. 39); - передача розвіданих РКК для промислового освоєння (ст. 40); - першовідкривачі РКК (ст. 41);
- 5) державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин (ст. 45);
- 6) списання запасів корисних копалин (ст. 46);
- 7) охорона надр при геологічному вивченні (ст. 56);
- 8) забудова площ залягання корисних копалин (ст. 58);
- 9) охорона особливо цінних геологічних об'єктів (ст. 59).
- 10) державний геологічний контроль (ст. 60 – 62);
- 11) відповідальність за порушення геологічного законодавства (ст. 65);
- 12) міжнародні відносини в геологічній діяльності (розділ IX).

Структурними елементами системи геологічного законодавства є й інші окремі законодавчі (нормативні) інститути, що становлять собою підсистему нормативних актів, предметом яких є однорідні відносини з приводу певних георесурсів, геологічної діяльності чи геоінформації.

Так, до системи геологічного законодавства слід віднести й групу компетенційних (статусних) актів, які визначають *правове становище суб'єктів геологічної діяльності*: - Міністерства охорони навколишнього природного середовища України; - державної геологічної служби України та її державних підприємств, установ та організацій; - Національної акціонерної компанії "Надра України"; - Державної комісії України по запасах корисних копалин; - Державного інформаційного геологічного фонду України; - Державного геологічного центру України; - міжвідомчої робочої групи з питань надрокористування (при Кабінеті Міністрів України); - геологічних та маркшейдерських служб підприємств; - першовідкривачів родовищ корисних копалин та інших.

Не менш важливим в системі геологічного законодавства є *інститут правового режиму об'єктів геологічних відносин*, серед яких необхідно виділити: - геологічне середовище; - мінерально-сировинну базу; - запаси і ресурси державного фонду надр, державного фонду родовищ корисних копалин (далі – РКК) та державного інформаційного геологічного фонду України; - ділянки надр, геологічні об'єкти, геологічні території, геологічні сховища; - геологічна діяльність; - геологічне вивчення надр тощо.

Хоча за кількістю нормативно-правових актів цілком логічно в межах зазначеного інституту виокремлюється субінститут геологічної інформації. На такий самий статус безумовно можуть претендувати й інші угруповання актів геологічного законодавства, що регулюють: - геологічне картування України; -

геофізичні дослідження; - геологорозвідувальні роботи; - дослідно-промислову розробку РКК

Завершують систему сучасного геологічного законодавства України низка наказів, правил, інструкцій, методичних вказівок, галузевих та будівельних норм і нормативів, стандартів, що відносяться до таких інститутів як: - *інститут промислової безпеки геологічної діяльності*; - *інститут екологічної безпеки геологічної діяльності*.

З 2001 р. на юридичному факультеті Національного гірничого університету викладається навчальна дисципліна «Гірниче та геологічне право», мета якої дати систематизований комплекс знань і умінь про правове регулювання гірничої справи та геологічної діяльності.

В інституті геологічного права викладаються основні положення, що отримали загальне визнання, ті необхідні та достатні знання, якими повинні оволодіти майбутні спеціалісти права та геології в сфері надроправових відносин.

Сучасна система геологічного права як складової частини зазначеної навчальної дисципліни побудована наступним чином:

1. Загальна частина

- 1.1. Поняття та джерела геологічного права
- 1.2. Правове засади розвитку мінерально-сировинної бази України
- 1.3. Правовий режим запасів і ресурсів державного фонду надр
- 1.4. Право геологічного вивчення надр
- 1.5. Правові засади державного управління в галузі геології і розвідки надр
- 1.6. Правові засади державної реєстрації та обліку геологічної діяльності
- 1.7. Правові засади державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин
- 1.8. Економіко-правовий механізм в сфері геологічної діяльності
- 1.9. Правові засади державного геологічного контролю
- 1.10. Юридична відповідальність в сфері геологічної діяльності

2. Особлива частина

- 2.1. Правовий режим геологічної інформації (геоінформаційне право)
- 2.2. Правовий режим геологічного картування України (геокартографічне право)
- 2.3. Правовий режим геофізичних досліджень (геофізичне право)
- 2.4. Правовий режим геологорозвідувальних робіт (геологорозвідувальне право)
- 2.5. Правовий режим дослідно-промислової розробки РКК (гірничо-геологічне право)
- 2.6. Правове режим передачі РКК для промислового освоєння
- 2.7. Правовий режим забудови площ залягання корисних копалин
- 2.8. Правове становище першовідкривачів РКК
- 2.9. Правове становище геологічної та маркшейдерської служб
- 2.10. Правовий режим геологічних сховищ

- 2.11. Правовий режим особливо цінних геологічних об'єктів (геозаповідне право)
- 2.12. Правова охорона надр при геологічній діяльності
- 2.13. Правове забезпечення екологічної безпеки геологічної діяльності
- 2.14. Правове забезпечення промислової безпеки геологічної діяльності

3. Спеціальна частина

- 3.1. Міжнародне співробітництво в сфері геологічної діяльності (міждержавне геологічне право)
- 3.2. Міжнародне геологічне право
- 3.3. Геологічне право зарубіжних країн ⁷.

Таким чином, представлений навчальний посібник є першою спробою у вітчизняній юридичній освіті системно, на основі сучасного чинного геологічного законодавства та програми навчальної дисципліни, викласти зміст основних тем Загальної та Особливої частини геологічного права у вигляді симбіозу текстової та схематичної форм, видання якого здійснено з ініціативи юридичного факультету Державного ВНЗ "Національний гірничий університет".

Автори посібника із вдячністю приймуть конструктивні та обґрунтовані пропозиції та зауваження щодо побудови його наступних редакцій.

Висловлюємо щирю вдячність за реальну допомогу при виданні навчального посібника, слушні зауваження, конкретні доповнення, цінні матеріали та професійні консультації при його підготовці професорам: *Геннадію Григоровичу Півняку* – ректору НГУ, *Сергію Вікторовичу Грищаку* – декану ЮФ НГУ, *Володимирі Івановичу Андрейцеву* – науковому керівнику та науковому консультанту, *Володимирі Васильовичу Носіку*, *Аллі Костянтинівні Соколовій*, *Іллі Івановичу Каракашу* – рецензентам, вчителям, колегам.

---

⁷ Кірін Р.С. Сучасна система навчальної дисципліни «Геологічне право» / Р.С. Кірін / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасне міжнародне та вітчизняне право як регулятор суспільних відносин» (м. Одеса, Україна, 7 – 8 жовтня 2010 р.) у 3-х частинах. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2010. – ч. 1. – С. 104 – 105.

1. ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА ГЕОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Навчальні цілі:

- знати класифікацію актів геологічного законодавства за різними критеріями;
- знати взаємозв'язок між основними видами геологічної діяльності та нормативно-правовими документами, які їх регулюють.

1.1. ПОНЯТТЯ ГЕОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Довготривале інтенсивне використання ресурсів надр в межах головних гірничопромислових регіонів України призвело до значних змін геологічного середовища. Так оцінюється екологічна складова надрокористування стратегічним природоохоронним законом. Натомість у промисловій (господарській) складовій, при розгляді проблем розвитку мінерально-сировинної бази України (далі - МСБ) акцентується увага на потребі зваженого системного підходу, оптимальним варіантом якого є збалансоване використання ресурсів держави і приватного бізнесу та запровадження інноваційно-інвестиційного механізму надрокористування, що дасть змогу: а) підвищити ефективність засобів впливу з боку держави на розвиток геологічної галузі; б) забезпечити впровадження сучасних ефективних форм господарювання; в) створити додаткові робочі місця на підприємствах МСБ; г) зменшити її залежність від імпорту окремих видів мінеральної сировини та зміцнити експортний потенціал.

Безумовно, що для реалізації зазначених планів мінерально-сировинної політики країни необхідна відповідна правова база. Втім, на відміну від еколого-правових так само і господарсько-правових досліджень, проблемам правового регулювання геологічної діяльності уваги приділялось явно не достатньо, а поняття геологічного права взагалі не розглядалося.

Проблеми права геологічного вивчення надр

Комплексне дослідження сукупності правових приписів, присвячених геологічному вивченню надр (далі - ГВН) виконала В.К. Філатова, яка дійшла висновку, що право ГВН, будучи субінститутом, що входить до складного інституту надрокористування, являє собою таку систему юридичних норм і засобів, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин щодо забезпечення раціональної, екологічно безпечної діяльності з отримання інформації про надра при вилученні обмеженої кількості корисних копалин з надр (дослідно-промислова розробка) з метою задоволення потреб суспільства та держави. Враховуючи наявність сукупності специфічних суспільних відносин в сфері ГВН, ознаки і риси якого відрізняють його від інших видів діяльності, наявність та потребу в особливих джерелах права, які б регулювали ці відносини, дослідниця стверджує про визначеність самостійного місця субінституту права ГВН у складі права надрокористування як підгалузі гірничого права.

Така точка зору не є безспірною, адже гірничі правовідносини, як власне і геологічні, не є тотожними із надровими правовідносинами (надроправовими відносинами), а виступають лише їх складовими частинами, навіть якщо і осно-

вними. Так само співвідносяться й гірниче право та геологічне право з надровим правом (надрологічним правом, надроправом). Останнє, в свою чергу, можна поділити на три структурні елементи: а) надроресурсне право: б) надроохоронне право: в) право безпеки надр.

Очевидно, що всі три блоки є цілісними, послідовними, взаємообумовленими складовими, які об'єднує загальний правовий об'єкт – державний фонд надр, а відособлює певні види георесурсів (надроресурсів) (мінеральні ресурси, геоінформаційні ресурси, ресурси підземних порожнин, геоенергетичні ресурси тощо) і відповідні види діяльності (геологічна діяльність, гірнича справа, будівельна діяльність, енергетична діяльність тощо). Уявляється, що подібний дуалізм юридичної природи характерний й іншим еколого-господарським (еколого-промисловим, ресурсо-господарським) правовим угрупованням, що поєднують два види родових об'єктів - природний ресурс та господарську діяльність.

В той же час, слід погодитись з тим, що центральне місце в сукупності геологічних відносин, безумовно, належить відносинам з ГВН, адже саме цей вид відносин передує іншому, не менш економіко значущому але більш капіталоемному виду гірничих відносин – відносин з видобування корисних копалин (далі - ВКК).

Що стосується власне права ГВН, то його можна розглядати субінститутом права надрокористування лише в частині загальних питань, оскільки воно є системною складовою надрового права (надрові правовідносини). В цілому ж надргеологічні відносини разом із особливою частиною права ГВН (геологічні відносини), на думку Р.С. Кіріна, входять у структуру предмета геологічного права. Аналогічна позиція автора і по відношенню до іншого виду права надрокористування - права ВКК, загальна частина якого (надрогірничі відносини) разом із особливою частиною (гірничі відносини) належать до кола впливу гірничого права.

Така диференціація відображає переважно теоретичні засади формування системних складових надрового права, адже сукупність гірничих, геологічних та підземних відносин має достатньо тісний взаємозв'язок, який в динаміці може відображати і їх окремий розвиток і зміну одного виду відносин іншими і супроводження. Так, на практиці ГВН включає дослідно-промислову розробку родовищ корисних копалин, яка за своєю природою є різновидом ВКК. В свою чергу останній може супроводжуватися експлуатаційною розвідкою та дорозвідкою, тобто по суті - окремим видом ГВН. Це зайвий раз підкреслює, що необхідність виникнення та здійснення правовідносин викликає лише наявність згаданих об'єктів, адже відсутність останніх позбавляє сенсу існування будь-яких правовідносин, унеможливаючи становлення відповідного правового угруповання.

Об'єкти геологічних правовідносин

Проведені дослідження дають підстави для висновку, що надросферні об'єкти можуть бути представлені як 3-вимірною моделлю з усією багатоманітністю загальної, родової та безпосередньої структури (1-й вимір) з множинністю проявів у комплексній, інтегрованій, диференційованій формах (2-й вимір) за-

лежно від матеріального, нематеріального та дієвого змісту (3-й вимір) надрових правовідносин.

Так, відповідно до висунутої теорії, до загальних комплексних об'єктів геологічних правовідносин віднесемо наступні:

1. Матеріальні блага: 1.1) природні блага - природні об'єкти і природні ресурси, що залучені, були залучені чи можуть бути залученими до геологічної діяльності, у тому числі геологічні території та геологічні об'єкти; 1.2) речові та майнові блага - речі та майно в сфері геологічної діяльності, у тому числі цінні папери, документи і майнові права.

2. Нематеріальні блага: 2.1) інтелектуальні блага - результати, продукти геологічної інтелектуальної і творчої діяльності; 2.2) інформаційні блага - геологічна інформація; 2.3) особисті немайнові блага в сфері геологічної діяльності.

3. Дієві блага: 3.1) виробничі блага - послуги і результати здійснення геологічної діяльності; 3.2) організаційні блага - процеси і результати управління геологічною діяльністю.

Предмет геологічного права

Очевидно, що претензія на статус галузі права має бути обґрунтована перш за все, наявністю однорідної за своїм змістом сукупності суспільних відносин. Саме існування специфічного предмету, який об'єктивно вимагає правової регламентації, дає підстави для відокремлення відповідного правового угруповання із своєрідним видом суспільних відносин.

Одним з видів надроправових відносин безумовно слід вважати геологічні правовідносини, що виступають предметом геологічного права. Під геологічними відносинами, на мою думку, слід розуміти відносини, що виникають у процесі організації, здійснення та припинення геологічної діяльності чи переходу або супроводження інших видів користування надрами. Такі види зумовили об'єктивну диференціацію суспільних відносин, а відтак - існування й відповідних суміжних, перш за все, надроресурсних правових сукупностей: а) геологічне право; б) гірниче право; в) підземне право.

Отже геологічне право, як і будь-яку іншу правову галузь, можна визначити, насамперед, за предметною ознакою, тобто за сукупністю суспільних відносин, що регулюються нормами геологічного права. Навіть в умовах, коли важлива частина останніх інтегрована у норми надрового або гірничого права, не можна не помітити об'єктивне існування системи норм, які регулюють геологічні відносини.

Таким чином, зміст предмету геологічного права визначається трьома поняттями: «організація геологічної діяльності», «здійснення геологічної діяльності», «припинення або перехід геологічної діяльності в інший вид користування надрами чи супроводження його». Тобто наявність унікального специфічного об'єкта геологічних правовідносин обґрунтовано доводить існування геологічного права, адже тільки в сфері геології існує унікальне органічне поєднання геологічної діяльності із надрокористуванням.

Ознаки геологічного права

Неповторні особливості процесів ГВН, створення геологічних об'єктів і геологічних територій, отримання та розпорядження геологічною інформацією дістають вияв у всіх оригінальних суб'єктах геологічної діяльності. Саме ця юридична специфіка суспільних геологічних відносин є першоосновою вирішення їх як предмету правового регулювання окремою спеціалізованою галуззю геологічного права.

Останні роки, із прийняттям стратегічних Загальнодержавних програм розвитку МСБ, істотно розширилося, достатньо розвинулося та набуло якісно нового змісту геологічне законодавство, що становить нормативно-правову базу геологічного права як галузі права.

Нижче наведемо головні та очевидні аргументи і факти, що обґрунтовують:- державний інтерес до існування геологічного угруповання нормативно-правових актів; - специфіку суспільних відносин (геологічних), що регулюються і складають предмет самостійного регулювання; - наявність особливих нормативно-правових актів в цій сфері.

1. Економічна безпека держави. На території України, яка становить 0,7 відсотка світової території, виявлено до п'яти відсотків усіх мінерально-сировинних ресурсів земної кулі; належне державне управління в галузі ГВН дало б змогу мінімізувати імпорту сировини, збільшити власне ВКК, значно підвищити економічну незалежність і безпеку держави.

2. Мінерально-сировинна і екологічна безпека держави. Систематичне ГВН і картування території будь-якої держави є основою, що дає змогу поєднати раціональне природокористування з екологічною безпекою - як сучасною, так і майбутньою.

3. Державне управління галуззю. Державна геологічна служба України (далі - ДГС) включає спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з ГВН і використання надр та інші суб'єкти геологічної діяльності; в Україні встановлено професійне свято працівників геології, геодезії та картографії - День геолога.

4. Галузевий геологічний менеджмент. Проведення робіт по ГВН організується та координується ДГС на основі державних комплексних або цільових програм, міжгалузевих і галузевих планів, проектів, відповідних норм і правил (ст. 37 Кодексу України про надра).

5. Галузь геологічного законодавства. Геологічне законодавство має дуалістичну юридичну природу як за формою так і змістом його нормативно-правових актів, що виявляється у їх диференціації (еколого-господарський підхід) згідно Класифікатора галузей законодавства України, за яким до законодавства про промисловість (промислове законодавство) відносяться акти, що регулюють відносини у таких галузях промисловості як "Геологія. Геодезія і картографія" (геологічне законодавство, геодезичне та картографічне законодавство), а до законодавства про природні ресурси та охорону довкілля (природоресурсне законодавство, природоохоронне законодавство) віднесені приписи законодавства про загальні питання охорони і використання надр, види користування надрами та інші, тобто законодавства про надра.

6. Галузь економічної діяльності. Дуалістичну природу геологічної діяльності (професійно-будівельний підхід) виявляє й інший класифікатор, за яким діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії відноситься до професійної, наукової та технічної діяльності (секція М), а такий вид геологічної діяльності як розвідувальне буріння є будівництвом (секція F).

7. Геологічна освіта. В Україні підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за рівнем бакалавра в галузі знань "Природничі науки" здійснюється за напрямом підготовки "Геологія", а за рівнями спеціаліста і магістра - за спеціальностями "Геологія" та "Геологія нафти і газу".

8. Геологічна наука. В Україні підготовка фахівців вищої кваліфікації здійснюється в такій галузі науки як "Геологічні науки" за спеціальностями: "Загальна та регіональна геологія", "Геологічна інформатика", "Геологія твердих горючих копалин", "Геологія нафти і газу", "Геофізика" тощо; в той же час зазначимо, що спеціальність "Буріння свердловин" віднесена до групи спеціальностей "Розробка корисних копалин", що входить до галузі науки "Технічні науки".

1.2. ДЖЕРЕЛА ГЕОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Геологічне законодавство можна визначити як сукупність нормативних актів, які є інституційними джерелами геологічного права. Його система загалом обумовлена предметом регулювання, межі якого на сьогодні офіційно не визначені. В той же час сформованість геологічних відносин, що і є предметом геологічного законодавства, безумовно слід вважати об'єктивною реальністю.

Акти геологічного законодавства можна класифікувати за двома основними критеріями: юридичною силою актів та змістом норм геологічного права, які вони встановлюють.

Згідно з юридичною силою геологічне законодавство функціонує як вертикальна ієрархічна система нормативних актів. В структурі останньої можна виділити декілька блоків, головним з яких геологічне законодавство, що ґрунтується на статтях і нормах Конституції України [1] про власність (ст. 13, 14), про екологічну безпеку та інформацію (ст. 16, 50), про компетенцію вищих органів державної влади у нормативному регулюванні геологічної діяльності.

Важливим блоком геологічного законодавства є акти міжнародного регулювання геологічної діяльності: - «Декларація принципів, що регулюють режим дна морів і океанів та його надр за межами дії національної юрисдикції»; - «Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року»; - «Угода про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» (ратифіковані Україною законом від 3 червня 1999 року [2]); - Резолюція № 53/32 Генеральної Асамблеї ООН «Світовий океан та морське право»; - Угода від 14 березня 1997 року «Про взаємовідносини між Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародним органом з морського дна»; - Конвенція від 10 червня 1964 року № 1136 «Про континентальний шельф»; Конвенція від 17 грудня 1976 року «Про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення нафтою в результаті розвідки та розробки мінеральних

ресурсів морського дна»; - «Гірнича хартія держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24 листопада 1997 року № 1306); - «Модельний кодекс про надра та користування надрами для держав-учасниць СНД» від 17 грудня 2002 року; - двосторонні міжнародні угоди в сфері геологічної діяльності.

Третій блок становлять геологічні закони, які можна поділити на:

- 1) загальний – Кодекс України про надра (далі – КпН) [3] (кодифікований акт законодавства про надра, в окремих розділах і статтях якого врегульована певна частина геологічних відносин);
- 2) статусний (суб'єктний) – Закон України «Про державну геологічну службу України» (далі – закон про ДГС) [4] (визначає правовий статус одного з основних суб'єктів геологічного права);
- 3) об'єктний - Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2010 року» [5] (визначає окремі особливості правового режиму загального об'єкту геологічного права).

Зазначимо, що вид об'єктного закону має й Закон України «Про нафту і газ», хоча його об'єктність має виражений диференційований вигляд. Зокрема розділ 5 цього закону повністю присвячений особливостям правовідносин у сфері геологічного вивчення нафтогазоносності надр:

- 1) проведення геологорозвідувальних робіт на ділянках, де здійснюється видобування нафти і газу;
- 2) державна реєстрація та облік геологорозвідувальних робіт;
- 3) звітність про геологічне вивчення нафтогазоносних надр;
- 4) володіння і розпорядження геологічною інформацією щодо нафтогазоносності надр;
- 5) фінансування геологічного вивчення нафтогазоносних надр.

Таким чином законодавець поглиблює виокремлення нафтогазового законодавства з одночасним виділенням в ньому геологічної складової.

Певна група геологічних відносин врегульована постановами Верховної Ради України:

- «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [6];
- «Про стан дотримання вимог природоохоронного законодавства при здійсненні діяльності, пов'язаної з надрокористуванням в Україні» [7].

Великий за обсягом блок геологічного законодавства становлять підзаконні нормативні акти:

а) укази Президента України з питань геологічної діяльності (наприклад, «Про заходи щодо підвищення ефективності управління підприємствами в галузі геології і розвідки надр» [8]; «Про День геолога» [9]);

б) постанови Кабінету Міністрів України в сфері геологічної діяльності;

в) геологічні нормативні акти міністерств, державних комітетів та інших центральних органів виконавчої влади.

Загальну класифікацію нормативних актів геологічного законодавства на види за їх змістом можна представити у наступному вигляді:

- 1) загальні нормативні акти – встановлюють загальні правила функціонування геологічних відносин, у тому числі:
  - a. компетенційно-юрисдикційні акти – визначають геологічну компетенцію суб'єктів та інших учасників геологічних відносин, порядок експертизи, ліцензування, оцінки, реєстрації, обліку, контролю в сфері геологічної діяльності;
  - b. ресурсно-планові акти – визначають правовий режим об'єктів геологічних відносин, концепції, стратегії і програми їх розвитку;
- 2) особливі нормативні акти – визначають правила функціонування окремих сфер геологічних відносин, у тому числі:
  - a. техніко-технологічні акти – визначають параметри, стадії, результати, умови, вимоги, витрати, якість певних видів геологічної діяльності;
  - b. функціонально-суміжні акти – визначають процеси функціонування суміжних для геологічної діяльності відносин з особливостей праці, безпеки, фінансування, оподаткування, матеріального постачання, природокористування тощо;
- 3) спеціальні нормативні акти – визначають особливості міжнародних та міждержавних угод в сфері геологічної діяльності.

Крім вертикальної системи геологічне законодавство має і горизонтальну систему, що визначається предметом регулювання у диференційованому вигляді, тобто його змістом.

Оскільки на сьогодні геологічне законодавство кодифіковано відносно – шляхом інтеграції в межах законодавства про надра, то окремі його інститути слід виокремити саме з КпН:

- 1) надання надр для геологічного вивчення (ст. 20);
- 2) обмеження, зупинення або припинення права геологічного вивчення надр (ст. 26, 57);
- 3) плата за геологічне вивчення надр (глава 4);
- 4) геологічне вивчення надр (розділ 2):
  - a. проведення робіт по геологічному вивченню надр (ст. 37);
  - b. вимоги щодо геологічного вивчення надр (ст. 38);
  - c. державна реєстрація та облік робіт по геологічному вивченню надр (ст. 39);
  - d. геологічна інформація (ст. 39);
  - e. передача розвіданих РКК для промислового освоєння (ст. 40);
  - f. першовідкривачі РКК (ст. 41);
- 5) державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин (ст. 45);
- 6) списання запасів корисних копалин (ст. 46);
- 7) охорона надр при геологічному вивченні (ст. 56);
- 8) забудова площ залягання корисних копалин (ст. 58);
- 9) охорона особливо цінних геологічних об'єктів (ст. 59).

- 10) державний геологічний контроль (ст. 60 – 62);
- 11) відповідальність за порушення геологічного законодавства (ст. 65);
- 12) міжнародні відносини в геологічній діяльності (розділ IX).

Структурними елементами системи геологічного законодавства є окремі законодавчі (нормативні) інститути, що становлять собою підсистему нормативних актів, предметом яких є певні однорідні відносини чи вид геологічної діяльності.

Основою геологічного законодавства є система компетенційних (статусних) актів, які визначають правове становище суб'єктів геологічної діяльності.

Зокрема, це вже згадуваний закон про ДГС від 4 листопада 1999 р., яким визначаються призначення (ст. 1), основні завдання (ст. 4), склад (ст. 5, 7), управління (ст. 6) та особливості діяльності (ст. 11, 12) державної геологічної служби України, а також фінансування геологічної діяльності (ст.ст. 8 – 10).

На підзаконному рівні конкретизують окремі положення КпН та закону про ДГС відповідні постанови Кабінету Міністрів України:

- «Про затвердження Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України» [10];
- «Про затвердження Положення про Державну геологічну службу» [11];
- «Про затвердження Положення про Державну комісію України по запасах корисних копалин» [12];
- «Питання Національної акціонерної компанії "Надра України"» [13];
- «Про затвердження статуту Національної акціонерної компанії "Надра України"» [14];
- «Про затвердження Положення про першовідкривачів родовищ корисних копалин» [15].

До цього ж інституту слід віднести й акти профільних міністерств:

- наказ Міністерства палива та енергетики України від 07.07.2004 р. № 378 «Про посилення ролі геолого-маркшейдерської служби вугледобувних підприємств Мінпаливенерго» [16].
- рішення Колегії Міністерства палива та енергетики України від 08.11.2004 р. № 7.2 «Про стан виконання наказів Мінпаливенерго: "Про посилення ролі геолого-маркшейдерської служби вугледобувних підприємств Мінпаливенерго" (07.07.2004 р. N 378), "Про врегулювання кризового стану у шахтовуглебудівному комплексі" (31.08.2004 р. N 523) і "Про посилення ролі енергомеханічної служби вугледобувних підприємств, що належать до сфери управління Мінпаливенерго" (07.09.2004 р. N 552)» [17];
- наказ Міністерства вугільної промисловості України від 09.07.2007 р. № 255 «Про затвердження та надання чинності стандарту Мінвуглепрому України СОУ 10.1.00186080.004:2007 «Положення про геологічну та маркшейдерську служби вугільної промисловості»» [18].
- наказ Міністерства вугільної промисловості України від 01.06.2009 р. № 212 «Про обов'язкове навчання фахівців технологічних, виробни-

чих, геологічних, маркшейдерських служб вугледобувних підприємств України» [19].

Іншим інститутом геологічного законодавства є група нормативних актів, які встановлюють правовий режим мінеральних ресурсів і запасів державного фонду надр.

На розвиток пріоритетних напрямів геологічних досліджень з метою забезпечення господарства України гостродефіцитними видами власної мінеральної сировини спрямована Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2010 року, яка затверджена відповідним законом від 22 лютого 2006 року № 3458-IV.

Так, серед геологічних, еколого-геологічних та інших досліджень території України виділені:

- 1) геологічне картування території України;
- 2) гідрогеологічні, інженерно-геологічні та еколого-геологічні роботи;
- 3) геологорозвідувальні роботи на континентальному шельфі та у межах виключної (морської) економічної зони;
- 4) глибинне дослідження надр;
- 5) геофізичні дослідження:
  - 5.1) геофізичні дослідження з прогнозування землетрусів;
  - 5.2) регіональні геофізичні дослідження.

Передувала зазначеній Програмі концепція нарощування мінерально-сировинної бази як основи стабілізації економіки України на період до 2010 року, яка була затверджена відповідною постановою уряду.

Також на підзаконному рівні (постанова Кабінету Міністрів України від 05.05.1997 р. № 432 [20]) була затверджена Класифікація запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр, що встановлює єдині для державного фонду надр України:

- а) принципи підрахунку, геолого-економічної оцінки і державного обліку запасів корисних копалин згідно з рівнем їх промислового значення та ступенем геологічного і техніко-економічного вивчення;
- б) умови, що визначають підготовленість розвіданих РКК до промислового освоєння;
- в) основні принципи кількісної оцінки ресурсів корисних копалин.

Певною мірою розкриває положення класифікації наказ Міністерства промислової політики України від 07.05.2004 р. № 221 [21], яким встановлено порядок визначення розкритих, підготовлених та готових до виймання запасів корисних копалин.

Детальні ж інструкції щодо окремих видів корисних копалин надані в наказах Державної комісії України по запасах корисних копалин (далі – ДКЗ).

1. наказ від 10.07.1998 р. № 46 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до геолого-економічного вивчення ресурсів перспективних ділянок та запасів родовищ нафти і газу» [22];

2. наказ від 14.12.1998 р. № 100 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ уранових руд» [23];
3. наказ від 04.02.2000 р. № 23 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ питних і технічних підземних вод» [24];
4. наказ від 14.03.2002 р. № 32 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ мінеральних підземних вод» [25];
5. наказ від 18.10.2002 р. № 155 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ руд чорних металів (заліза, марганцю та хрому)» [26];
6. наказ від 16.12.2002 р. № 199 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ будівельного й облицювального каменю» [27];
7. наказ від 10.02.2003 р. № 29 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ бурштину» [28];
8. наказ від 25.10.2004 р. № 225 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ вугілля» [29];
9. наказ від 25.10.2004 р. № 224 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до торфових родовищ» [30];
10. наказ від 02.12.2004 р. № 263 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ глинистих порід» [31];
11. наказ від 29.12.2004 р. № 298 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ лікувальних грязей» [32];
12. наказ від 20.12.2006 р. № 354 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ каолінів» [33];
13. наказ від 19.03.2007 р. № 77 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ п'єзооптичного кварцу» [34];
14. наказ від 07.06.2007 р. № 182 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ теплоенергетичних підземних вод» [35];
15. наказ від 25.06.2007 р. № 198 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ піску та гравію» [36];
16. наказ від 07.11.2008 р. № 523 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного

фонду надр до геолого-економічної оцінки загальних (емісійних) та видобувних запасів шахтного метану вуглегазових родовищ у зонах супутньої технологічно необхідної дегазації під час розробки вугільних пластів» [37];

17.наказ від 29.04.2009 р. № 161 «Про затвердження Методичних вказівок з підрахунку запасів шахтного метану вуглегазових родовищ в зонах супутньої технологічно необхідної дегазації під час розробки вугільних пластів»;

18.наказ від 06.10.2009 р. № 393 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ промислових підземних вод» [38].

Відповідно до ст. 6 Закону України від «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» для забезпечення перспективних потреб держави у дорогоцінних металах і дорогоцінному камінні, дорогоцінному камінні органогенного утворення та напівдорогоцінному камінні та регулювання обсягу їх видобутку утворюється державний резерв розвіданих родовищ дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, який є частиною державного фонду надр України і містить дані про розвідані родовища дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння. До державного резерву розвіданих родовищ дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння включаються всі попередньо оцінені родовища.

Крім того, Державний гемологічний центр України, що належить до сфери управління Міністерства фінансів України, відповідно до законодавства надає методологічну допомогу геологорозвідувальним, видобувним і переробним підприємствам для підвищення якості робіт та методичному їх забезпеченні, проводить гемологічні дослідження сировини, а також виконує інші роботи за розпорядженнями уповноважених органів, пов'язані з незалежною експертизою дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння.

Єдиний порядок списання запасів корисних копалин загальнодержавного і місцевого значення з обліку гірничодобувного підприємства, врегульований відповідною постановою уряду від 27.01.1995 р. № 58, є обов'язковим для всіх інших підприємств, установ, організацій та громадян, які використовують надра або здійснюють проектування, будівництво, реконструкцію, експлуатацію, ліквідацію чи консервацію гірничодобувних об'єктів, у тому числі континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

Актуальним інститутом геологічного законодавства є нормативні акти, що встановлюють правові засади державного управління в галузі геології і розвідки надр. Окрім положень КпН та закону про ДГС сюди слід віднести: - постанову Верховної Ради України про напрями державної екологічної політики [6]; - указ Президента України від 14.06.2000 р. № 802/2000 «Про заходи щодо підвищення ефективності управління підприємствами в галузі геології і розвідки надр» [8]; - указ Президента України від 03.02.2010 р. № 90/2010 «Про рі-

шення Ради національної безпеки і оборони України від 3 лютого 2010 року «Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у галузі геологічного вивчення і використання надр» [39]; - постанову Кабінету Міністрів України від 06.11.1997 р. № 1242 «Про реорганізацію галузі "Геологія і розвідка надр»»; - розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.06.2004, № 407-р «Деякі питання підвищення ефективності державного управління у сфері надрокористування» [40].

Одним з фундаментальних інститутів геологічного законодавства є система нормативних актів, які регулюють відносини дозвільного механізму щодо геологічного вивчення надр.

До цього інституту, крім вищезгаданих статей КпН, входять нормативні акти:

- про порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами. Це зокрема, постанова КМ України від 23.06.2010 р. № 596 «Про затвердження Порядку надання у 2010 році спеціальних дозволів на користування надрами» [41], наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27.11.2009 р. № 637 «Про затвердження Порядку переоформлення спеціальних дозволів на користування надрами» [42], наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 13.07.2009 р. № 327 «Про затвердження форми спеціального дозволу на користування надрами» [43], постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 р. № 1374 «Про затвердження Методики визначення початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на право користування надрами» [44], постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р., № 1117 «Про затвердження Методики визначення вартості запасів і ресурсів корисних копалин родовища або ділянки надр, що надаються у користування» [45], постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.1997 р. № 742 «Про надання спеціальних дозволів на користування ділянками надр з метою геологічного вивчення та видобування стратегічно важливих корисних копалин» [46], розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.07.2010 р. № 1561-р «Про утворення комітету з проведення у 2010 році аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами» [47], постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2010 р. № 662 «Про затвердження Порядку проведення у 2010 році аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами» [48].
- про ліцензійний порядок геологічного вивчення надр: наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства екології та природних ресурсів від 13.02.2001 р. № 31/51 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з пошуку (розвідки) корисних копалин» [49], наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 31.07.2007 р. № 107/370 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з видобування корис-

них копалин із родовищ, що мають загальнодержавне значення та включені до Державного фонду родовищ корисних копалин» [50];

- розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. № 1315 р «Про затвердження переліку ділянок надр, спеціальні дозволи на геологічне вивчення яких, у тому числі дослідно-промислому розробку, з подальшим видобуванням нафти і газу надаються НАК "Нафтогаз України" без проведення аукціону».

Слід зазначити, що невід'ємною частиною зазначеного вище дозволу є угода про умови користування надрами, складовою частиною якої є Програма робіт, що укладається між Мінприроди і надрокористувачем. Примірні угоди про умови користування надрами затверджуються Мінприроди. Так, наприклад у 2009 р. (наказ від 01.07.2009 р. № 351) таких примірних угод було затверджено три:

- а) Примірна угода про умови користування надрами з метою геологічного вивчення;
- б) Примірна угода про умови користування надрами з метою геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки;
- в) Примірна угода про умови користування надрами з метою видобування.

Окремим важливим інститутом геологічного законодавства є інститут державної реєстрації та обліку геологічної діяльності. Відповідно до ст. 39 КпН роботи по геологічному вивченню надр підлягають обов'язковій державній реєстрації та обліку з метою узагальнення і максимального використання результатів вивчення надр, а також запобігання дублюванню зазначених робіт. Державна реєстрація та облік робіт по геологічному вивченню надр провадяться Державним інформаційним геологічним фондом України. Порядок таких робіт врегульовано наказом Геолкому України від 15.02.2000 р. № 17 «Про затвердження Інструкції про порядок державної реєстрації та обліку робіт з геологічного вивчення надр» [51] та наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.07.2000 р. № 73 «Про затвердження Інструкції про порядок обліку результатів робіт з геологічного вивчення надр» [52].

Крім того, для всіх суб'єктів господарювання є обов'язковими вимоги Правил нормативного забезпечення геологічного вивчення надр, затверджені наказом Державного комітету природних ресурсів України від 13.12.2004 р. № 244 [53], під час проведення робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр на території України, які підлягають державній реєстрації та за результатами яких отримана геологічна інформація про надра надається у вигляді звіту щодо результатів геологічного вивчення надр на постійне зберігання (депонування) до геологічного інформаційного фонду України Державного науково-виробничого підприємства "Геоінформ".

Інститут державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, що ґрунтується на положеннях ст. 45 КпН, розвинутий у відповідній постанові уряду від 22.12.1994 р. № 865 [54] та наказі ДКЗ від 02.08.1996 р. № 29 «Про затвердження Порядку визначення вартості робіт по проведенню державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин».

Крім того, для суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, які здійснюють геологічне вивчення надр з метою підрахування запасів і ресурсів твердих корисних копалин і подають на державну експертизу матеріали геолого-економічних оцінок родовищ або перспективних ділянок надр є обов'язковим відповідне Положення, затверджене наказом ДКЗ від 07.12.2005 р. № 300 «Про затвердження Положення про порядок розробки та обґрунтування кондицій на мінеральну сировину для підрахунку запасів твердих корисних копалин у надрах» [55].

Економіко-правовий механізм в сфері геологічної діяльності, основи якого закладені в гл. 4 КпН, представлений такими нормативними актами:

- постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.1999 р. № 115 «Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, та його справляння» [56];
- постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.1998 р. № 118 «Про затвердження переліку витрат на розвідку (дорозвідку) та облаштування будь-яких запасів (родовищ) корисних копалин з відповідними витратами на їх розробку, що включаються до окремої групи витрат платника податку, які підлягають амортизації» [57];
- наказ Держкомгеології України, Державної податкової адміністрації України від 23.06.1999 р. № 105/309 «Про затвердження Інструкції про порядок справляння збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету» [58];
- наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2008 р. № 1090 «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин»» [59];
- наказ Держкомгеології України від 26.11.1997 р. № 135 «Про затвердження Інструкції про грошові винагороди за відкриття нових родовищ корисних копалин, що мають промислове значення» [60];
- постанова Кабінету Міністрів від 25 січня 1999 р. № 83 «Про затвердження Порядку проведення геологорозвідувальних робіт за рахунок коштів державного бюджету» [61].

Останній підзаконний нормативно-правовий акт має комплексний зміст, оскільки разом з економічними нормами містить й норми, що відносяться до власне інституту геологорозвідувальних робіт. Сюди слід віднести також наказ Комітету України з питань геології та використання надр від 02.03.2000 р. № 19 «Про затвердження Положення про стадії геологорозвідувальних робіт на тверді корисні копалини» [62] та наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 16.07.2001 р. № 260 «Про затвердження Положення про стадії геологорозвідувальних робіт на підземні води (гідрогеологічні роботи)» [63].

На прискорення проведення геологорозвідувальних робіт та освоєння родовищ нафти і газу на шельфі Чорного та Азовського морів спрямоване розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 511-р., яка, в свою чергу базується на постанові уряду від 17.09.1996 р. № 1141 «Про Програму

освоєння вуглеводневих ресурсів українського сектора Чорного і Азовського морів».

Близьким до попереднього інституту геологорозвідувальних робіт є інститут дослідно-промислової розробки РКК, який включає наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 03.03.2003 р. № 34/м «Про затвердження Положення про порядок організації та виконання дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення» [64]. Вимоги зазначеного Положення є обов'язковими для всіх суб'єктів господарської діяльності незалежно від їх організаційно-правових форм та форм власності, що здійснюють ДПР у межах території України, її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони. ДПР проводиться на РКК, промислового значення яких позитивно визначено за результатами попередньої геолого-економічної оцінки, але з достатньою повнотою достовірно визначення характеристик корисних копалин можливе лише шляхом пробного вилучення і перероблення частини запасів мінеральної сировини в промислових умовах. ДПР є складовою частиною робіт з геологічного вивчення і може здійснюватися на всьому родовищі або на окремих його ділянках чи покладах.

Логічним завершенням групи інститутів геологічного законодавства гірничо-геологічного напрямку є інститут передачі розвіданих РКК для промислового освоєння. Цей інститут по суті є перехідним від геологічного до гірничого законодавства. При цьому геологічні відносини можуть бути припинені на певній ділянці надр, можуть переходити у гірничі, а можуть супроводжувати останні.

Ст. 40 КпН, яка заклала основи цього інституту, розвинуто постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.1995 р. № 114 «Про Порядок передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння» [65].

Інститут забудови площ залягання корисних копалин, що ґрунтується на положеннях ст. 58 КпН, конкретизовано постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.1995 р. № 33 «Про затвердження Положення про порядок забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення» [66]. Зокрема, без попереднього геологічного вивчення ділянок надр, що підлягають забудові, забороняється проектування і будівництво населених пунктів, промислових комплексів та інших об'єктів.

Охорона ділянок надр, що становлять особливу наукову або культурну цінність, встановлена ст. 59 КпН. При цьому у встановленому законодавством порядку об'єктами природно-заповідного фонду можуть бути оголошені:

- а) рідкісні геологічні відслонення, відшарування;
- б) мінералогічні утворення, у тому числі метеорити,
- в) палеонтологічні об'єкти;
- г) археологічні об'єкти та інші ділянки надр, які становлять особливу наукову або культурну цінність,

Відповідно до Закону України від 16.06.1992 р., № 2456-ХІІ «Про природно-заповідний фонд України» (ст. 3) залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони, серед заказників виді-

ляються загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні, серед пам'яток природи - геологічні.

Крім того, на території природних заповідників забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, у тому числі геологорозвідувальні роботи.

Саме на забезпечення додержання всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами встановленого порядку користування надрами, виконання інших обов'язків щодо охорони надр, встановлених законодавством України спрямований інститут державного контролю за геологічним вивченням надр – державного геологічного контролю. Його засади встановлені у статтях і нормах розділу VII КпН, а конкретизовано постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.1994 р. № 801 «Про затвердження Положення про державний геологічний контроль за веденням робіт по геологічному вивченню та використанню надр України» [67]. Відповідно до останнього органами державного геологічного контролю є:

- Головне управління державного геологічного контролю за веденням робіт по геологічному вивченню та використанню надр, що утворюється в структурі Мінприроди;
- територіальні інспекції державного геологічного контролю за веденням робіт по геологічному вивченню та використанню надр.

Логічним виглядає й виокремлення інституту юридичної відповідальності в сфері геологічної діяльності. Витоки цього інституту містяться у законодавстві про надра (ст.ст. 65 – 67 КпН). Зокрема, порушення законодавства про надра тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову і кримінальну відповідальність згідно з законодавством України. Виходячи із зазначених положень можна стверджувати, що відповідальність за порушення геологічного законодавства несуть особи, винні у самовільному геологічному вивченні надр, в тому числі дослідно-промисловій розробці родовищ корисних копалин загальнодержавного значення (підстава - ст. 47 «Порушення права державної власності на надра» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП);

Самовільна забудова площ залягання корисних копалин, невиконання правил охорони надр і вимог щодо охорони довкілля, будівель і споруд від шкідливого впливу робіт, зв'язаних з користуванням надрами, знищення або пошкодження спостережних режимних свердловин на підземні води, а також маркшейдерських і геодезичних знаків передбачає адміністративне стягнення відповідно до ст. 57 КпАП «Порушення вимог щодо охорони надр».

Цією ж статтею встановлено відповідальність за втрату маркшейдерської документації, невиконання вимог щодо приведення гірничих виробок і бурових свердловин, які ліквідуються або консервуються, в стан, що забезпечує безпеку населення, а також вимог щодо збереження родовищ, гірничих виробок і бурових свердловин на час консервації.

Очевидно, що під терміном «маркшейдерська документація» мається на увазі й геологічна документація, а також дублікати проб корисних копалин, необхідні при подальшому геологічному вивченні надр і розробці родовищ, як це передбачено п. 9 ст. 65 КпН, хоча сполучник «або», задіяний у структурі зазна-

ченої норми між вказаними видами документації викликає обґрунтовані сумніви.

Слід зазначити, що відповідно до ст. 66 КпН самовільне користування надрами та забудова площ залягання корисних копалин з порушенням встановленого порядку припиняються без відшкодування понесених витрат.

Порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр, яке може призвести чи призвело до недостовірної оцінки розвіданих запасів корисних копалин або умов для будівництва та експлуатації підприємств по видобуванню корисних копалин, а також підземних споруд, не зв'язаних з видобуванням корисних копалин, втрата геологічної документації, дублікатів проб корисних копалин і керна, необхідних при дальшому геологічному вивченні надр і розробці родовищ тягнуть за собою адміністративну відповідальність згідно ст. 58 КпАП «Порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр».

Також до адміністративних правопорушень належать діяння щодо здійснення в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон, а також територій, зарезервованих для наступного заповідання, забороненої господарської та іншої діяльності, порушення інших вимог режиму цих територій та об'єктів, самовільна зміна їх меж, невжиття заходів для попередження і ліквідації негативних наслідків аварій або іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду (ст. 91 КпАП), що цілком кореспондується із діяннями щодо знищення або пошкодження геологічних об'єктів, що становлять особливу наукову і культурну цінність (п. 8, ст. 65 КпН).

Відповідно до ст. 321-1 КпАП «Органи державного геологічного контролю» - органи державного геологічного контролю розглядають справи про порушення законодавчих та інших нормативних актів, які встановлюють порядок, правила і вимоги щодо проведення робіт по геологічному вивченню надр України (статті 57, 58 КпАП). Від імені органів державного геологічного контролю розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення мають право:

- державні інспектори - штраф до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- головний державний інспектор державного геологічного контролю та його заступники - штраф до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, органи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі геології та використання надр розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 59, 60, 61 КпАП, у випадках забруднення та вичерпання підземних вод або порушення водоохоронного режиму на водозборах, яке спричинило забруднення цих вод (ст. 239 КпАП).

До правопорушень в сфері промислової безпеки геологічної діяльності слід віднести склад правопорушення, описаний у ст. 93 КпАП «Порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів з безпечного ведення робіт у галузях промисловості».

Відносно правопорушень в сфері геологічного вивчення надр, як господарської діяльності, то до них слід віднести склади, передбачені статтями:

- 163² «Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів»;

- 163³ «Невиконання законних вимог посадових осіб органів державної податкової служби»;

- 164 «Порушення порядку провадження господарської діяльності»;

- 164² «Порушення законодавства з фінансових питань»;

- 164¹² «Порушення законодавства про бюджетну систему України»;

- 164¹⁴ «Порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти»;

- 166¹⁰ «Порушення порядку видачі документа дозвільного характеру»;

Логічно закінчують групу адміністративних правопорушень в сфері геологічної діяльності дії, що утворюють склад проступків, передбачених статтею 188⁵ «Невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів».

Особливістю кримінальної відповідальності в сфері геологічної діяльності є те, що суспільна небезпечність злочинних дій або бездіяльності, передбачених чинним Кримінальним кодексом України (далі - КК), розглядається суміщено - ст. 240 КК «Порушення правил охорони або використання надр». В обох сферах поводження з надрами порушення встановлених правил охорони (використання) надр вважається злочином, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля.

Безпосереднє відношення до геологічної діяльності має й ст. 202 КК «Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг», оскільки цей вид господарської діяльності підлягає ліцензуванню, а її суб'єкти – державній реєстрації.

До злочинів у сфері економіко-правового забезпечення геологічної діяльності слід віднести ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) - ст. 212 КК, що за своїм складом повністю кореспондується із вимогами гл. 4 КпН «Плата за користування надрами».

До групи злочинів в сфері геологічної діяльності можна віднести й порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК).

Окремо слід виділити склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 244 КК, який утворюється дослідженням, розвідуванням, розробкою природних багатств та іншими роботами на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не передбачено договором між Україною і заінтересованою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку.

Зазначені вище злочини можна виокремити в групу злочинів в сфері екологічної безпеки геологічної діяльності. Аналогічно підійдемо й до розгляду групи злочинів в сфері промислової безпеки геологічної діяльності.

Сюди відносяться:

- порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК);
- порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК);
- порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК);
- порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у цехах (ст. 273 КК);
- порушення правил ядерної або радіаційної безпеки (ст. 274 КК).

Потенційно, з геологічною діяльністю також можуть бути пов'язані й злочини у сфері службової діяльності:

- зловживання владою або службовим становищем (ст.364 КК);
- перевищення влади або службових повноважень (ст.365 КК);
- службове підроблення (ст.366 КК);
- службова недбалість (ст.367 КК);
- одержання хабара (ст.368 КК).

Враховуючи, те що державні інспектори Держгеолконтролю здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції, тобто за законом є працівниками правоохоронного органу, то в зазначеному контексті в сфері геологічної діяльності можливі також склади злочинів, передбачені статтями КК - 343, 345, 347-349, 354-358.

В якості санкцій геолого-правової відповідальності в сфері дії дозволу на користування надрами з метою геологічного вивчення надр можна розглядати, наприклад [41]:

- а) відмову у продовженні строку дії дозволу (п. 20);
- б) зупинення дії дозволу ((п. 24);
- в) анулювання дозволу (п. 25).

Крім того, за низку правопорушень, передбачених Законом України «Про газ (метан) вугільних родовищ», встановлені штрафні санкції для суб'єктів господарювання – юридичних осіб. Серед таких порушень законодавства до сфери геологічної діяльності слід віднести:

- порушення норм, правил і вимог щодо проведення робіт з геологічного вивчення надр (штраф - 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ));
- невиконання правил охорони надр та вимог щодо безпеки людей, захисту майна і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами (штраф - 1000 НМДГ);
- невиконання вимог щодо приведення свердловин, які ліквідовано або законсервовано, у безпечний стан, а також вимог щодо збереження свердловин на час консервації (штраф - 1000 НМДГ);
- проведення робіт без затвердженої в установленому законодавством порядку технічної документації (проектів, паспортів тощо) або з порушенням їх вимог (штраф - 1000 НМДГ);

- порушення правил безпеки, що створює загрозу безпечній життєдіяльності населення та експлуатаційного персоналу (штраф - до 200 НМДГ);
- порушення умов та правил діяльності, передбачених відповідним спеціальним дозволом на користування надрами, (штраф - до 300 НМДГ);
- неподання передбаченої законом інформації уповноваженим державним органам або подання завідомо недостовірної інформації (штраф - до 500 НМДГ);
- відмову надавати інформацію щодо газоносності надр до Державного інформаційного геологічного фонду України у випадках, передбачених законодавством (штраф - до 500 НМДГ).

Важливу роль серед джерел інституту юридичної відповідальності в сфері геологічної діяльності посідає Указ Президента України від 05.07.2004 р., № 741/2004 «Про заходи щодо забезпечення додержання законодавства у сфері надрокористування» [68], оскільки в ньому передбачено встановлення в натуральних одиницях максимальних обсягів видобування нафти і газу під час геологічного вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі ДПР РКК, а також запровадження обліку розвідувальних та експлуатаційних нафтових і газових свердловин.

Окремим інститутом є сукупність нормативно-правових актів в сфері геологічного картування України. Державна геологічна карта України масштабу 1 : 200000 є базовою багатоцільовою комплексною геологічною основою для планування освоєння природних ресурсів, розвитку мінерально-сировинної бази, розробки науково обґрунтованих програм геологорозвідувальних робіт, будівництва, меліорації, охорони надр і довкілля, а також вирішення інших актуальних питань розвитку галузей народного господарства держави. Цей інститут включає:

- Наказ Держкомгеології України від 09.11.1998 р. № 163 «Про Положення про Державну геологічну карту України масштабу 1 : 200000» [69];
- Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 15.10.2001 р. № 372 «Про затвердження Положення про Державну гідрогеологічну карту України масштабу 1:200000» [70];
- Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 19.06.2003 р. № 116-ДС «Про затвердження Положення про Державну еколого-геологічну карту України масштабу 1:200000» [71].

Враховуючи те, що наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15 «Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою» [72] до останніх віднесено більшість процесів геологічної діяльності, а саме:

- 1) освоєння і глушіння газових та нафтових свердловин;
- 2) промислово-геофізичні дослідження свердловин;
- 3) ліквідація відкритих газових та нафтових фонтанів;
- 4) роботи по ліквідації нафтогазоводопроявлень в процесі буріння свердловин;

- 5) підземна геологорозвідка;
- 6) сейсморозвідка;
- 7) геолого-маркшейдерські роботи;
- 8) монтаж, експлуатація і демонтаж бурових вишок,

то цілком логічним буде відзначити й нормативні акти інституту промислової безпеки геологічної діяльності, до якого, на підставі наказу Державного комітету України з промислової безпеки; охорони праці та гірничого нагляду від 07.07.2009 р. № 109 «Про затвердження Показника нормативно-правових актів з питань охорони праці» [73] слід віднести:

- НПАОП 74.2-1.06-92 «Правила безпеки при геологорозвідувальних роботах та бурінні свердловин технічного призначення (25.11.92, 05.10.92 Держгіртехнагляд, Держвуглепром України);
- НПАОН 14.4-5.02-75 «Галузева інструкція з геолого-маркшейдерського обліку стану і руху розвіданих запасів кам'яної солі на гірничодобувних підприємствах соляної промисловості Мінхарчопрому СРСР» (28.03.75 Мінхарчопром СРСР);
- НПАОН 13.0-5.03-77 «Галузева інструкція з геолого-маркшейдерського обліку стану і руху розвіданих запасів залізних, марганцевих і хромових руд на підприємствах Міністерства чорної металургії СРСР (26.12.77, Мінчормет СРСР);
- НПАОН 00.0-7.02-02 «Обладнання для геологорозвідувального, структурно-пошукового і картувального буріння свердловин, обстеження технічного стану (методичні вказівки) ГСТУ 41-30-2002» (16.09.2002, наказ Мінекоресурсів України № 352);
- НПАОП 74.2-5.12-90 «Інструкція щодо безпечного ведення морських інженерно-геологічних робіт КР 39-024-90. Геодезична служба» (1990, Міннафтогазпром, Держгіртехнагляд СРСР);
- НПАОП 74.2-3.10-80 «Типові галузеві норми безплатної видачі спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту робітникам і службовцям, які зайняті на геологічних, топографо-геодезичних, розвідувальних, землеулаштувальних роботах та в картографічному виробництві» (24.06.80, постанова Держкомпраці СРСР № 180/П-7);
- НПАОП 74.2-1.02-90 «Правила безпеки при геологорозвідувальних роботах» (1990, Мінгеології СРСР);
- НПАОП 0.00-5.32-79 «Інструкція з контролю вмісту пилу на підприємствах гірничорудної і нерудної промисловості (копальнях, кар'єрах, геологорозвідувальних роботах, збагачувальних, агломератних і дробильносортувальних фабриках)» (12.11.79, Держгіртехнагляд СРСР).

Також цілком об'єктивним уявляється виокремлення у геологічному законодавстві інституту екологічної безпеки геологічної діяльності, до якого входять:

- а) постанова Ради Міністрів УРСР від 14.07.1976 р. № 327 «Про рекультивацію земель, збереження і раціональне використання родючого шару ґрунту при розробці родовищ корисних копалин і торфу, проведенні геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт»;

б) інструкція Мінсільгоспу СРСР від 20.12.1976 р. № 187 «Інструкція з інвентаризації земель, ґрунтове покриття яких порушене при розробці родовищ корисних копалин і торфу, виконанні геологорозвідувальних дослідницьких, будівельних та інших робіт»;

в) наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 29.05.2007, № 81 «Про затвердження Загальних положень забезпечення безпеки захоронення радіоактивних відходів у геологічних сховищах» [74].

Важливу роль в сфері геоecологічної безпеки відіграє Держземінспекція (постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2010 р., № 477 «Про утворення Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель» [75]), яка відповідно до покладених на неї завдань:

- організовує і здійснює державний контроль за виконанням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних з порушенням ґрунтового покриву, своєчасного проведення рекультивації порушених земель в обсягах, передбачених проектом рекультивації земель;

- вносить в установленому порядку до органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування клопотання щодо обмеження або зупинення освоєння земельних ділянок у разі розробки корисних копалин, у тому числі торфу, проведення геологорозвідувальних, пошукових та інших робіт з порушенням вимог земельного законодавства;

- отримує від органів земельних ресурсів інформацію про відведення земельних ділянок для проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, на яких планується здійснювати зняття ґрунтового покриву.

До інституту геоecологічної безпеки слід віднести й державні будівельні норми і стандарти, що стосуються небезпечних геологічних процесів і затверджені наказами Міністерства регіонального розвитку та будівництва України:

- наказ від 07.12.2009 р. № 566 «Про затвердження ДБН В.1.1-24-2009 «Захист від небезпечних геологічних процесів. Основні положення проектування»» [76];
- наказ від 02.12.2009 р. № 550 «Про затвердження ДБН В.1.1-25-2009 «Захист від небезпечних геологічних процесів. Інженерний захист територій та споруд від підтоплення та затоплення»» [77];
- наказ від 01.02.2010 р. № 27 «Про затвердження СОУ ЖКГ «Захист від небезпечних геологічних процесів. Дренажі променеві для захисту від підтоплення територій та споруд»»;
- наказ від 01.02.2010, № 28 «Про затвердження СОУ ЖКГ «Захист від небезпечних геологічних процесів. Штучне відновлення природної дренажності територій»».

Розглянуте коло джерел геологічного права продовжує інститут міжнародних відносин в геологічній діяльності, основи якого закладені у розділі IX КпН. Окрім вище згадуваних міжнародних актів до цього інституту слід віднести:

- 1) Указ Президента України від 31.03.2004 р. № 378/2004 «Про затвердження Угоди про співробітництво між Україною та Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією у сфері геологічних досліджень» [78];
- 2) Двостороння угода від 04.11.1994 р. «Протокольна угода про співробітництво у галузі геології і гірничої справи між Україною і Гвінейською Республікою» [79];
- 3) Двостороння угода від 01.07.2005 р. «Протокол про науково-технічне співробітництво в галузі геології і мінеральних ресурсів між Міністерством охорони навколишнього природного середовища України і Міністерством нафти і мінеральних ресурсів Сирійської Арабської Республіки» [80];
- 4) Двостороння угода від 23.07.1993 р. «Угода між Державним комітетом України по геології і використанню надр і Міністерством геології і мінеральних ресурсів Монголії в галузі геологічного вивчення надр».

Відповідно до ст. 68 КпН іноземним юридичним особам і громадянам надра у користування та право на переробку мінеральної сировини надаються на конкурсній основі на підставі угод (контрактів). Такі відносини врегульовано постановою Кабінету Міністрів України від 08.06.1998 р. № 841 «Про Положення про порядок організації та проведення міжнародних конкурсів (тендерів) на укладання контрактів на користування надрами» [81].

Для завершення огляду джерел геологічного права залишився один із центральних його інститутів – інститут геологічної інформації. Засади її правового режиму встановлені ст. 39 КпН та розвинуті у постанові Кабінету Міністрів України від 13.06.1995 р. № 423 «Про затвердження Положення про порядок розпорядження геологічною інформацією» [82], відповідно до якого геологічна інформація це зафіксовані дані, що володіють такими ознаками:

- дані геологічного, геофізичного, геохімічного, аерокосмічного, економічного змісту;
- дані характеризують будову надр, наявні в них корисні копалини, умови розробки родовищ, інші якісні і кількісні параметри та особливості надр;
- дані отримані за результатами геологорозвідувальних, геолого-екологічних, науково-дослідних, експлуатаційних та інших робіт.

Частина 3 ст. 39 КпН дає підстави виділити вид геологічної інформації, що підлягає обов'язковій передачі до Державного інформаційного геологічного фонду України, який, в свою чергу, згідно постанови уряду від 08.11.1996 р. № 1366 має статус галузевого державного архіву. Згідно ст. 26 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» галузеві державні архіви створюються для зберігання геологічних, гідрометеорологічних, картографічних та інших специфічних видів архівних документів, які потребують особливих умов їх зберігання і використання відомостей, що в них містяться.

Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 28.11.2000 р. № 217 «Про затвердження Порядку обліку, зберігання та користування фондовими геологічними матеріалами» [83] визначено склад і обсяг інформації, яка підлягає обов'язковій передачі до Державного інформаційного ге-

ологічного фонду України, встановлено порядок обліку, зберігання й надання в користування фондових (архівних) матеріалів з геологічного вивчення та використання надр України, її континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

Вартість геологічної інформації, отриманої за результатами робіт з геологічного вивчення надр на території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони за рахунок коштів державного бюджету визначається згідно постанови Кабінету Міністрів України від 10.12.2008 р. № 1075 «Про затвердження Методики визначення вартості геологічної інформації, отриманої за рахунок коштів державного бюджету» [84].

Також слід мати на увазі, що відповідно до ст. 24 Закону України «Про угоди про розподіл продукції», геологічна, геофізична, геохімічна, техніко-економічна та інша інформація, а також зразки гірничих порід (в тому числі керн) та інші дані, отримані інвестором у результаті виконання робіт, передбачених угодою про розподіл продукції (далі – УРП), є власністю держави. При дотриманні умов конфіденційності, передбачених УРП, інвестор має право вільно і безоплатно користуватися зазначеною інформацією з метою виконання робіт, передбачених УРП. При цьому, інвестор зобов'язаний надавати державі таку інформацію в порядку, встановленому УРП. Розпорядження зазначеною інформацією (зокрема, її державна експертиза, реєстрація та облік) здійснюється відповідно до вимог законодавства та умов УРП.

Сторони УРП несуть відповідальність за розголошення конфіденційної інформації, одержаної під час виконання УРП, відповідно до вимог УРП та законодавства України.

Таким чином, розглянута вперше система геологічного законодавства відкриває можливість не тільки констатувати об'єктивне формування системи геологічного права, а й визначити його місце та співвідношення із надроправом та гірничим правом.

2. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Навчальні цілі:

- знати основні положення Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року;
- знати основні проблемні питання мінерально-сировинної бази.

Схема 2.1. Основні проблемні питання мінерально-сировинної бази

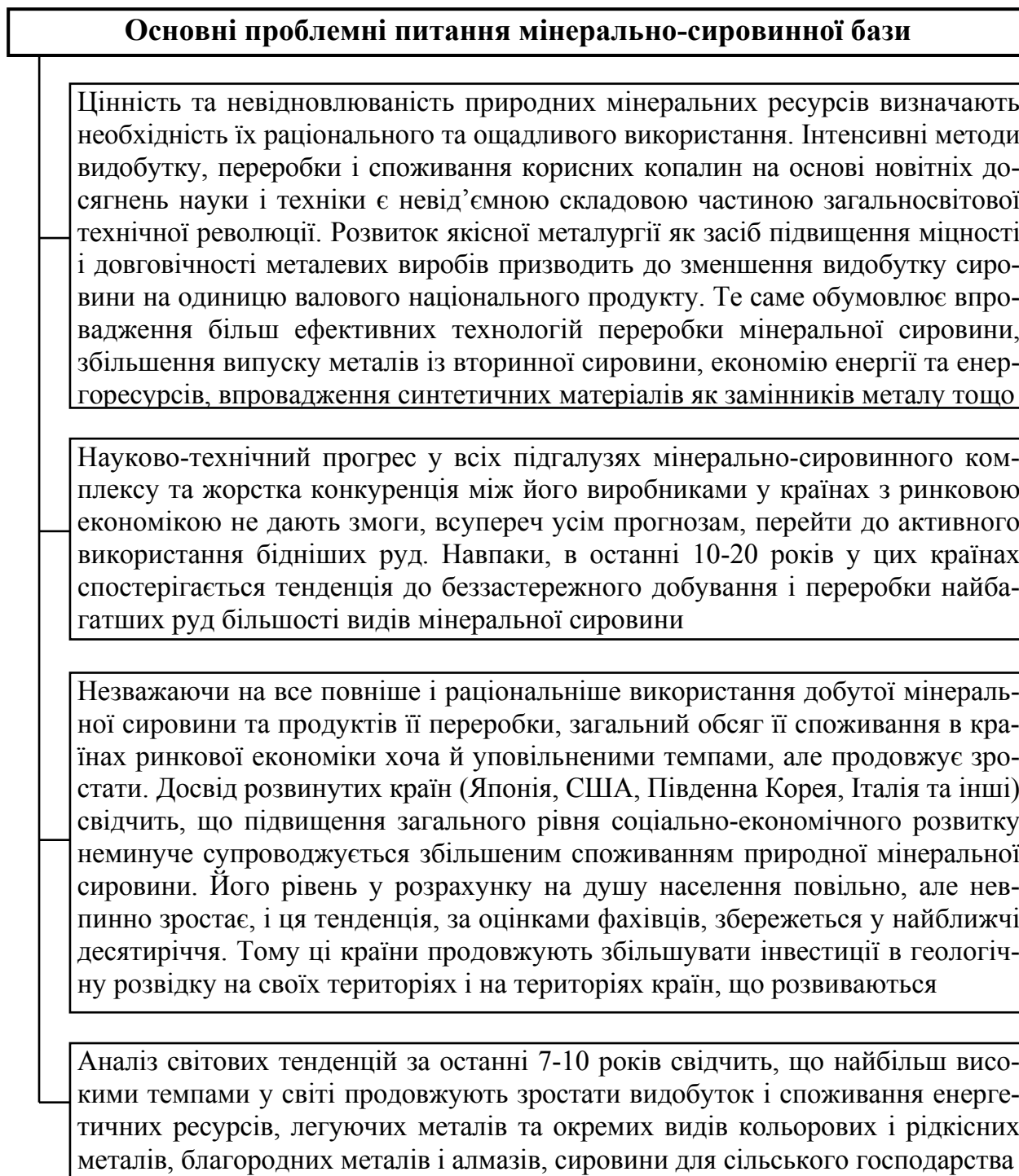

Схема 2.2. Основні завдання реалізації Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року

Основні завдання Програми в галузі паливно-енергетичних ресурсів

Газ, нафта, конденсат	приріст запасів вільного газу -- 287 млрд кубічних метрів
	приріст запасів нафти – 72,5 млн тонн
Вугілля	дорозвідка родовищ, що розробляються, для продовження терміну експлуатації та реконструкції діючих підприємств
	проведення пошуково-оцінювальних робіт і розвідки найбільш перспективних площ та родовищ вугілля
Метан вугільних родовищ	розроблення методів вивчення і оцінки запасів метану
	проведення геологорозвідувальних робіт з оцінкою запасів і ресурсів метану окремих ділянок
	одержання промислових категорій запасів газу метану вугільних родовищ для забезпечення його видобутку в обсязі 8 млрд куб. метрів у 2020 році та 16 млрд куб. метрів у 2030 році
Сланцевий газ	проведення фундаментальних та прикладних науково-дослідних і тематичних досліджень з наукового прогнозування та обґрунтування перспективних зон розвитку сланців з високим вмістом органічної речовини, з якими пов'язуються перспективи видобутку газу в усіх нафтогазоносних басейнах України, Українського кристалічного щита, Волино-Поділля та Причорномор'я
	здійснення оцінки прогнозних і перспективних ресурсів газу сланцевих товщ нафтогазоносних басейнів України, Українського кристалічного щита, Волино-Поділля та Причорномор'я
	розроблення проекту програми з техніко-економічним обґрунтуванням проведення регіональних пошуково-розвідувальних і геологорозвідувальних робіт та освоєння ресурсів сланцевого газу
	виявлення та підготовка об'єктів для першочергового проведення геологорозвідувальних робіт з метою відкриття родовищ сланцевого газу
	вивчення світового досвіду щодо проблем та технологій видобутку сланцевого газу
	реалізація пілотного проекту з пошуку, розвідки та видобутку сланцевого газу на найбільш перспективному об'єкті
Уран	нарощування та удосконалення структури промислових запасів на Новокосянтинівсько-Докучаєвському гірничодобувному комплексі
	нарощування промислових запасів Кіровоградського урановорудного району за рахунок детальної розвідки і передачі у промислове освоєння Апрельського, Партизанського, Кіровського та Літнього родовищ урану
	розвідка і підготовка до промислового освоєння Криничанського, Новогур'ївського, Хуторського та Оленівського родовищ урану для їх розробки методом підземного вилуговування, а також попереднє випробування разом із Східним гірничо-збагачувальним комбінатом методу збагачення за киснево-содовою технологією на Сафонівському родовищі
	виділення перспективних ділянок та пошуки уранового зруденіння у вулканотектонічних структурах Українського кристалічного щита

Схема 2.3. Основні завдання реалізації Програми
в галузі чорних металів

Основні завдання Програми в галузі чорних металів	
Залізні руди	проведення геологорозвідувальних робіт у межах родовища багатих залізних руд Суха Балка
	розвідка і передача у промислове освоєння нових родовищ переважно окислених залізістих кварцитів та довивчення флангів родовищ, що розробляються
	вивчення гідрогеологічних умов південної частини Криворізького басейну для вжиття ефективних заходів щодо протидії водопритока
	довивчення вузьких зон лужного метасоматозу на залізородних родовищах, які можуть бути джерелом видобутку скандію, ванадію або рідкісних земель
	підготовка невеликих родовищ високоякісних легкозбагачуваних магнетитових кварцитів у Криворізькому басейні (Дальні західні смуги, Правобережні магнітні аномалії), Середньому Побужжі та Приазов'ї (можливо із залученням іноземних інвесторів)
Марганцеві руди	виділення перспективних ділянок промислових марганцевих руд у межиріччі Інгул-Інгулець
	оцінка ресурсів карбонатних марганцевих руд у межиріччі Інгул-Інгулець
	проведення пошуку в межах Костромської ділянки Дніпропетровської області
	виявлення нових рудних покладів марганцевих руд у межах східного та західного флангів Нікопольського родовища
	проведення гідрогеологічних режимних спостережень на території Нікопольського марганцеворудного басейну
	прогнозна оцінка ресурсного потенціалу рудних районів Велико-Токмацького та Федорівського родовищ
	проведення геолого-економічної переоцінки марганцевих родовищ з урахуванням умов ринкової економіки
Хромові руди	продовження виконання тематичних робіт з аналізу та інтерпретації геолого-геофізичної інформації та оцінки перспективних ресурсів хромітів
	проведення пошуково-оцінювальних робіт на найбільш перспективних об'єктах Капітанівського рудного поля та геологорозвідувальних робіт на двох кращих з них після визначення промислового значення Капітанівського родовища
	підготовка до промислового освоєння, затвердження запасів окремих ділянок Капітанівського родовища
	здійснення пошукової оцінки і розвідки Пушківського, Північно-Липовеньківського і Липнягівського родовищ у Середньому Побужжі
	здійснення супутньої оцінки хромітових руд на такі корисні копалини, як золото, метали групи платини, боксити, вермикуліт
	проведення прогнозно-пошукових робіт у межах перспективних районів Українського кристалічного щита

Схема 2.4. Основні завдання реалізації Програми
в галузі кольорових та легуючих металів

Основні завдання Програми в галузі кольорових та легуючих металів

Алюміній	проведення робіт з пошуку бокситів у Середньому Придністров'ї
	геологічне довивчення та оцінка промислових запасів залістистих бокситових руд у межах Високопільського родовища
Мідь	нарощення обсягів геологорозвідувальних робіт з метою виявлення проявів самородної міді у траповій формації на території Волинського рудного району
	проведення пошукових і пошуково-оцінювальних робіт на Рафалівському і Гірницькому рудних вузлах з метою підготовки перспективних рудопроявів (родовищ) до розвідки
	розвідка найбільш перспективного з виявлених родовищ та підготовка його до промислового освоєння з орієнтовними запасами 1 млн тонн міді
	проведення пошуково-ревізійних та пошуково-оцінювальних робіт у межах перспективних рудопроявів Донецького басейну південно-західного крила Бахмутської котловини
	геолого-економічна оцінка перспективних на мідь родовищ на території Волинського рудного району та перспективних рудопроявів Донецького басейну, на південно-західному крилі Бахмутської котловини
	проведення цілеспрямованих тематичних і пошукових досліджень з розробки прогностно-пошукових критеріїв міднорудного зруденіння, пов'язаного із зеленокам'яними породними комплексами (Дніпропетровська область)
Нікель і кобальт	проведення розвідки на найбільш перспективних Західнолащівській і Північнолиповеньківській ділянках та продовження пошукових і пошуково-оцінювальних робіт на перспективних ділянках для відкриття нових родовищ, розташованих поблизу Побузького нікелевого заводу
	проведення додаткових технологічних випробувань на Прутівському родовищі мідно-нікелевих сульфідних руд
	проведення пошуково-оцінювальних робіт у північно-західному районі Українського кристалічного щита та у Придніпров'ї
	вивчення базит-гіпербазитових масивів і стратифікованих потоків метаконатитів метаконатит-толеїтової (сурська світа), а також нижньої та верхньої метаконатитових формацій (структурно-речовинні аналоги відповідно чортомлицької світи і талькового горизонту криворізької серії) у докембрійських граніт-зеленокам'яних областях під час проведення спеціальних тематичних досліджень; у разі одержання позитивних результатів - проведення пошуково-оцінювальних робіт
Свинець і цинк	оцінка промислового значення Біганського, Новодмитрівського та Біляївського родовищ
	проведення пошуково-оцінювальних робіт, а в разі отримання позитивних результатів - розвідки на Новодмитрівському рудопрояві
	проведення пошуково-оцінювальних робіт на флангах Біляївського родовища
	проведення досліджень з просторової параметризації золото-галеніт-сфалеритових руд у родовищах і рудопроявах золота зеленокам'яних поясів Українського кристалічного щита джеспілітового типу та в зоні зчленування Українського кристалічного щита і Донецького басейну (Комсомольський рудний вузол)

Продовження схеми 2.4

Титан	підготовка до промислового освоєння об'єктів комплексних циркон-титанових руд у межах Тарасівсько-Таращанської площі
	проведення пошуково-розвідувальних робіт у межах Лихівської ділянки та Покрово-Кириївської структури (Дніпропетровська область)
	проведення пошукових і пошуково-оцінювальних робіт на перспективних об'єктах центрального та північно-західного регіонів України
Олово	проведення комплексу бурових, мінералого-петрографічних і технологічних досліджень у процесі пошукових і пошуково-оцінювальних робіт
	проведення геолого-економічної оцінки і визначення доцільності розвідки Західного і Гірничого рудопроявів
Вольфрам	проведення пошукових робіт літогеохімічними методами з проходженням поверхневих гірничих виробок і свердловин із здійсненням комплексу геофізичних досліджень у межах перспективних районів Українського кристалічного щита
	проведення тематичних досліджень з оцінки перспектив виявлення руд вольфраму серед рідкіснометалевого мінерального комплексу золоторудних родовищ типу Сергіївського за умови отримання позитивних результатів пошукових і пошуково-оцінювальних робіт
Молібден	продовження виконання пошукових і пошуково-оцінювальних робіт на північному заході Українського кристалічного щита в Устинівському рудному полі - на перспективних рудопроявах: Устинівському, Високому та інших і розвідка Вербинського родовища для підготовки його до промислового освоєння
	завершення комплексу бурових робіт та технологічних досліджень на Східносергіївському рудопрояві, проведення прогностичної геолого-економічної оцінки рудопрояву і проведення техніко-економічних обрахунків доцільності гірничо-бурової розвідки поряд із розвідкою Сергіївського золоторудного родовища
	проведення пошукових робіт для виявлення нових і оконтурення виявлених об'єктів на рудопроявах (ділянках) Східного Приазов'я з подальшим виконанням комплексу оцінювальних робіт для визначення їх промислового значення
	проведення пошукових та пошуково-оцінювальних робіт у центральній частині Українського кристалічного щита (східний борт Криворізько-Кременчуцької шовної зони)

Схема 2.5. Основні завдання реалізації Програми в галузі рідкісних та рідкісноземельних металів

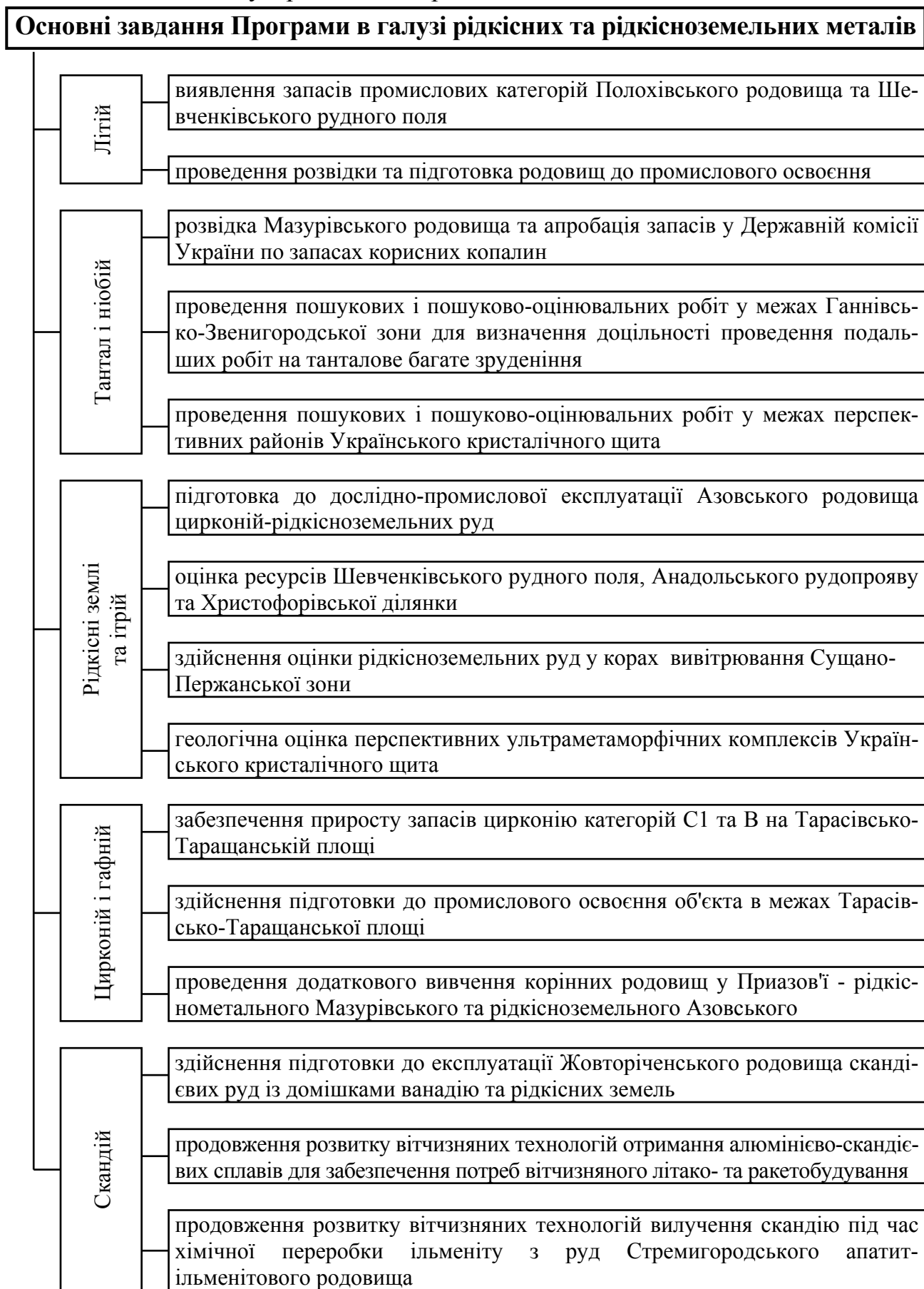

Схема 2.6. Основні завдання реалізації Програми
в галузі дорогоцінних металів та алмазів

Основні завдання Програми в галузі дорогоцінних металів та алмазів	
Золото і срібло	активізація геологорозвідувальних робіт у Закарпатті для надійного забезпечення Мужіївського золотополіметалічного комбінату запасами промислових категорій руд золота і збільшення перспективних ресурсів району та підготовка до експлуатації Бобриківського родовища у Донецькому басейні
	посилення пошукових, пошуково-оцінювальних робіт у Донецькому басейні для вивчення теригенно-карбонатних товщ Південного Донецького басейну перспективних на багаті руди типу Карлін
	продовження виконання пошукових і пошуково-оцінювальних робіт на Українському кристалічному щиті в межах перспективних структур відомих рудних полів і зон (Верхівцевська, Сурська і Чортомлицька зеленокам'яні структури Середнього Придніпров'я, Саврансько-Капустинське, Клишівсько-Юр'ївське рудні поля в гнейсових товщах) і в межах потенційних рудних полів інших районів, а також у межах нововиявлених зеленокам'яних структур (рудопрояви Андріївський, Сорокінський, Попельнастівський, Зеленодольський, Вільнохутірський, Гайчурський, Квітка, Оріховий, Капустянський, Південнополянський)
	проведення пошукових та пошуково-оцінювальних робіт на перспективних ділянках Берегівського і Вишківського рудних полів, а також на площах і ділянках Рахівського рудного району, розвідка Берегівського родовища, а також флангів Мужіївського родовища; вивчення чорносланцевих товщ Донецького басейну, перспективних на виявлення родовищ типу Кокпатас, Бакирчик, Мурун-Тау
	здійснення комплексної геолого-економічної оцінки прогнозних ресурсів виявлених золоторудних родовищ Українського кристалічного щита (Балка Широка та Сергіївське у Дніпропетровській області; Клишів, Губівське та Юр'ївське у Кіровоградській області; Майське в Одеській області)
	продовження виконання робіт з геологічного вивчення золоторудних родовищ у Закарпатті (у тому числі завершення розвідки флангів Мужіївського родовища та родовища Сауляк; приріст запасів золота на основній частині Берегівського родовища з супутнім приростом запасів срібла, свинцю та цинку; оцінка ресурсів Східножуравського та Березівського родовищ срібла; підготовка до промислового освоєння, підрахунок запасів срібла Журавського і Східножуравського родовищ; відкриття нових родовищ у межах перспективних структур Українського кристалічного щита)
Платиноїди	створення власної лабораторної бази (оснащення спектрометром ICP-MS типу NEPTUNE) і організація масових цілеспрямованих пошуків металів платинової групи у процесі виконання всіх видів геологорозвідувальних робіт і геолого-прогнозного картування
	встановлення форм знаходження платиноїдів у рудах та проведення лабораторно-аналітичних досліджень лише в сертифікованих лабораторіях
	проведення цільових пошукових робіт на виявлення металів платинової групи на локальних площах і об'єктах з оцінкою перспективи практичного їх освоєння
	розвідування одного з родовищ металів платинової групи або здійснення геолого-економічної оцінки за високими промисловими категоріями як супутнього компонента в комплексному родовищі
Алмази	виявлення за комплексом методів потенційно-алмазоносних площ
	концентрація основних обсягів пошукових робіт на вже відомих площах, насамперед у межах Східного Приазов'я, Волино-Подільської плити, північно-західній і центральній частинах Українського кристалічного щита
	проведення розвідувальних робіт на найбільш перспективних ділянках

Схема 2.7. Основні завдання реалізації Програми
в галузі неметалічних корисних копалин

Основні завдання Програми в галузі неметалічних корисних копалин

Неметалічна сировина для металургії	розвиток геологорозвідувальних робіт, спрямованих на максимально можливе забезпечення діючих підприємств власною мінеральною сировиною належної якості
Плавикий шпат	<p>проведення пошуково-оцінювальних робіт у межах Суцано-Пержанської зони для підготовки запасів рідкісноземельно-флюоритового флюсу</p> <p>підготовка до промислового освоєння Центральної ділянки Суцано-Пержанської зони</p> <p>оцінка запасів плавикового шпату Покрово-Кириївського родовища в Приазов'ї</p> <p>проведення пошуково-оцінювальних і розвідувальних робіт на флангах Бахтинського родовища</p> <p>геологічна оцінка перспективних комплексів Українського кристалічного щита (за позитивних результатів - розвідка родовищ)</p>
Флюсові вапняки і доломіти	<p>розвідка західної ділянки Стельського родовища</p> <p>оцінка запасів і технологічна придатність отримання флюсової сировини високої якості за хімічним складом та механічною міцністю з Родниківського родовища та ділянки Балка Безводна Оленівського родовища для конверторного та електроплавильного виробництва сталі</p>
Бентонітові глини	<p>оцінка запасів та ресурсів флангів Черкаського родовища, глини якого подібні до азербайджанських бентонітів;</p> <p>проведення пошуково-оцінювальних робіт на перспективних площах з метою виявлення активних запасів для потреб чорної металургії у формувальній сировині для виробництва катунів</p>
Магнезит	<p>проведення пошуково-розвідувальних робіт у межах Побузького рудного району (Кіровоградська та Миколаївська області), спрямованих на заміну імпортованої сировини цього різновиду на власну</p> <p>проведення в межах Тарнаватського масиву або іншого перспективного об'єкта пошуково-оцінювальних робіт з відбором проб серпентинітів для лабораторно-технологічних досліджень з метою вилучення з них оксиду магнію і металічного магнію</p> <p>оцінка озалізненої вохри та нонтронітів кори вивітрювання серпентинітів (крім нікеленосності) на придатність їх як сировини (природно легованої) для виробництва залізорудних окатишів. Показовими в цьому відношенні є Тарнаватський та Сухохутірський серпентинітові масиви, в корі вивітрювання яких середній вміст нікелю та кобальту відповідно становить (у відсотках): 0,81 і 0,04 та 0,78 і 0,05</p>

Продовження схеми 2.7

Схема 2.8. Основні завдання реалізації Програми в галузі сировини для гірничохімічного та агропромислового комплексів

Схема 2.9. Основні завдання реалізації Програми
в галузі іншої нерудної сировини

Основні завдання Програми в галузі іншої нерудної сировини	
Каменесамоцвітна сировина	проведення пошукових робіт у межах Клесівської, Дубровицької та Барашівської зон та у Володимирецькому районі Рівненської
	оцінка площ, перспективних на виявлення родовищ опалу та мармурового оніксу в межах західного регіону України
	пошукова оцінка перспективних проявів каменесамоцвітної сировини
Первинні каоліни і опоки	проведення розвідки Бежбайрацького та Оксанинського родовищ високосортних первинних каолінів, що містяться в центральній частині України
	пошукова оцінка каолінів у межах перспективних районів Українського кристалічного щита
	оцінка ресурсів і запасів опок у межах перспективних ділянок Харківської та Сумської областей
Вапняки для цукрової пром.	пошуки та розвідка родовищ вапняків у Вінницькій та Хмельницькій областях
Глауконіт	проведення геологорозвідувальних робіт щодо глауконіту у межах Середнього та Лівобережного Придністров'я, Криму та у Донецькому регіоні
	підготовлення до промислового освоєння родовищ (Автономна Республіка Крим, Вінницька, Хмельницька, Чернівецька та Луганська області) та підрахунок запасів і ресурсів руди
Барит	проведення пошукових робіт на флангах Біганьського родовища для виявлення додаткових рудних покладів з метою створення власної сировинної бази
Буто-щебенева сировина	проведення в межах західного та центрального регіонів України пошукової оцінки родовищ, перспективних для забезпечення приросту запасів високоміцних категорій щебеню та буту
	підготовка до промислового освоєння перспективних ділянок резервних родовищ, перспективних для забезпечення приросту запасів високоміцних категорій щебеню та буту

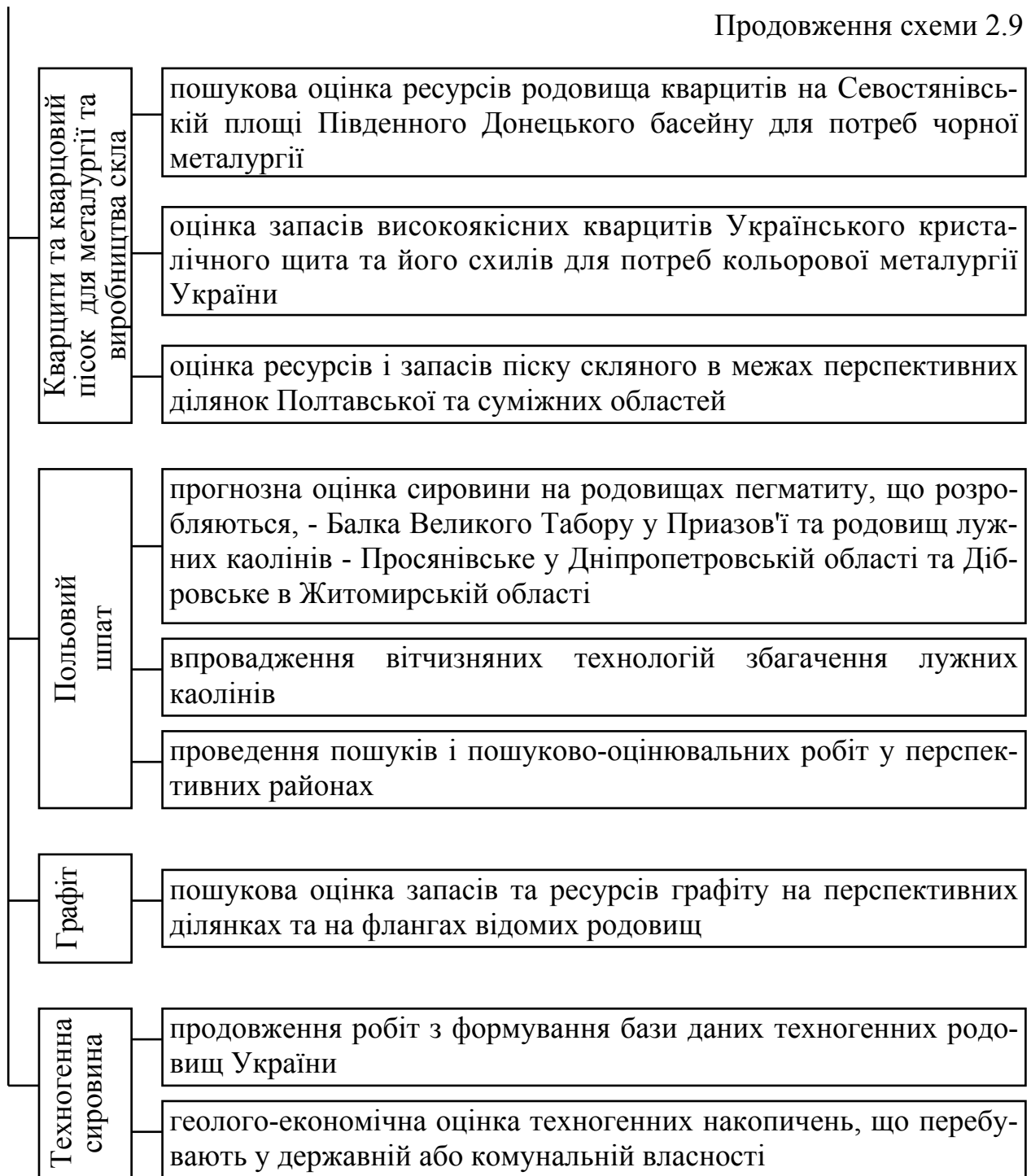

Схема 2.10. Основні завдання реалізації Програми в галузі гідрогеологічних, інженерно-геологічних та еколого-геологічних робіт

Основні завдання Програми в галузі гідрогеологічних, інженерно-геологічних та еколого-геологічних робіт

виконання переоцінки прогнозних і перспективних ресурсів, а також експлуатаційних запасів підземних вод для господарсько-питного та технічного водопостачання, лікувальних, теплоенергетичних та промислових потреб

проведення пошуку та розвідки питних, технічних, мінеральних, теплоенергетичних та промислових підземних вод для забезпечення потреб народного гос-

продовження щорічного буріння артезіанських розвідувально-експлуатаційних свердловин (приблизно 100) з метою забезпечення населення екологічно чистою питною водою, насамперед у регіонах, що постраждали від наслідків стихійного лиха, у південних та східних регіонах держави, у регіонах з обмеженими ресурсами питної води, а також на територіях з інтенсивним техногенним навантаженням

виконання еколого-геологічних досліджень на територіях, що мають інтенсивне техногенне навантаження, з метою визначення чинників та кількісних показників його впливу на геологічне середовище з розробленням заходів щодо мінімізації такого впливу на умови життєдіяльності в межах цих територій

продовження інженерно-геологічних робіт з виявлення та оцінки розвитку небезпечних геологічних процесів, насамперед підтоплення, як процесу, що має регіональний розвиток і сприяє активізації інших небезпечних екзогенних геологічних процесів (зсувів, просідання та осідання земної поверхні, карсту та суфозії тощо) та обумовлює підвищення сейсмічної безпеки

проведення оцінки ризику регіональних змін інженерно-сейсмогеологічних умов в межах гірничопромислових районів України, розташування АЕС, гідротехнічних споруд, промислово-міських агломерацій

виконання спеціальних досліджень щодо забезпечення раціонального та екологічно безпечного надкористування, ліквідаційний тампонаж пошуково-розвідувальних та експлуатаційних свердловин з метою запобігання забрудненню підземних вод

проведення моніторингу геологічного середовища (геохімічного стану ландшафтів, підземних вод з оцінкою їх ресурсів, екзогенних геологічних процесів тощо)

продовження спеціальних еколого-геологічних досліджень в прибережних акваторіях Чорного та Азовського морів, насамперед в районах гирла ріки Дунай, Дніпровського лиману, островів Зміїного і Тузли

Схема 2.11. Основні завдання реалізації Програми в галузі геологорозвідувальних робіт на континентальному шельфі, у межах виключної (морської) економічної зони та глибинного дослідження надр

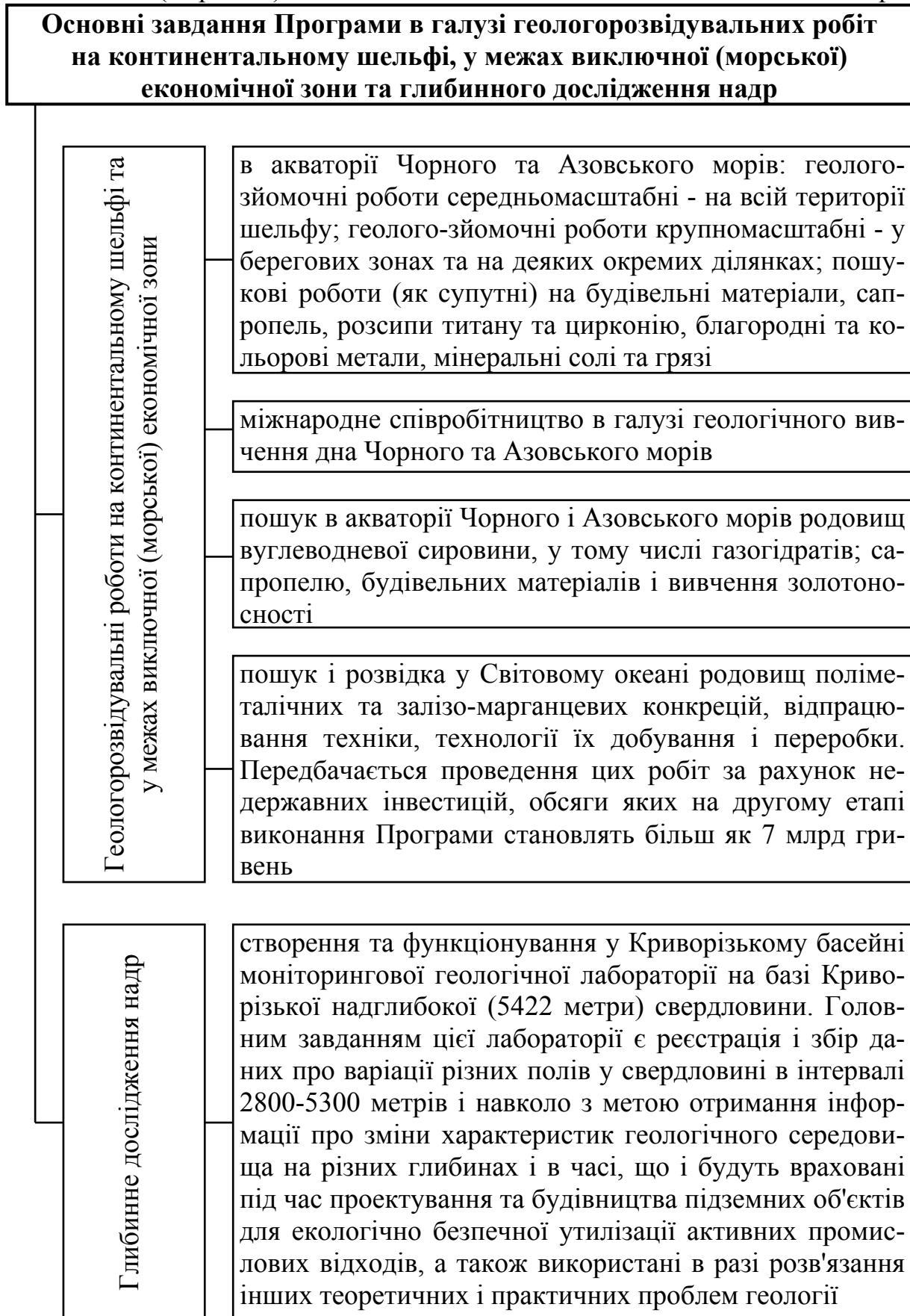

Схема 2.12. Основні завдання реалізації Програми
в галузі геофізичних досліджень

Основні завдання Програми в галузі геофізичних досліджень

проведення режимних сейсмологічних та пов'язаних з ними геофізичних спостережень

виконання сейсмопрогностичних досліджень на основі комплексного аналізу сейсмологічних і геолого-геофізичних даних; оперативний аналіз параметрів землетрусів на території України і суміжних територіях, сильних землетрусів на планеті, а також ядерних вибухів на іноземних випробувальних полігонах

оперативне забезпечення центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, території яких розташовані у сейсмонебезпечних районах, інформацією про землетруси та їх можливі наслідки

утворення центрального банку геофізичних даних, зокрема для забезпечення міжрегіонального та міжнародного обміну геофізичною інформацією

розроблення карт сейсмічного районування території України

інформаційне забезпечення робіт із сейсмічного районування території України, оцінки потенційної сейсмічної небезпеки, сейсмостійкого будівництва, а також фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на розв'язання проблем землетрусів

Схема 2.13. Напрями концентрації зусиль
в галузі технічного переоснащення

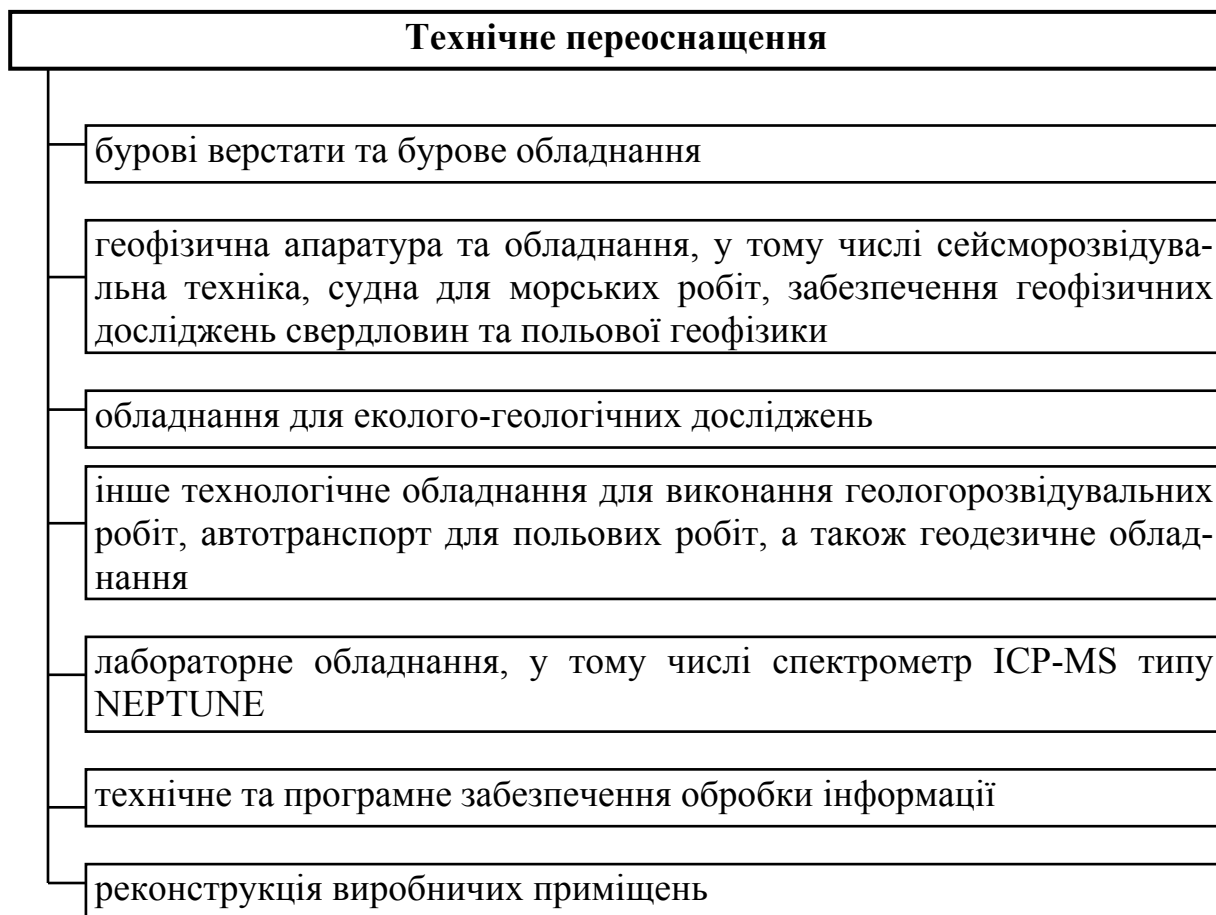

Схема 2.14. Наукове забезпечення виконання Програми

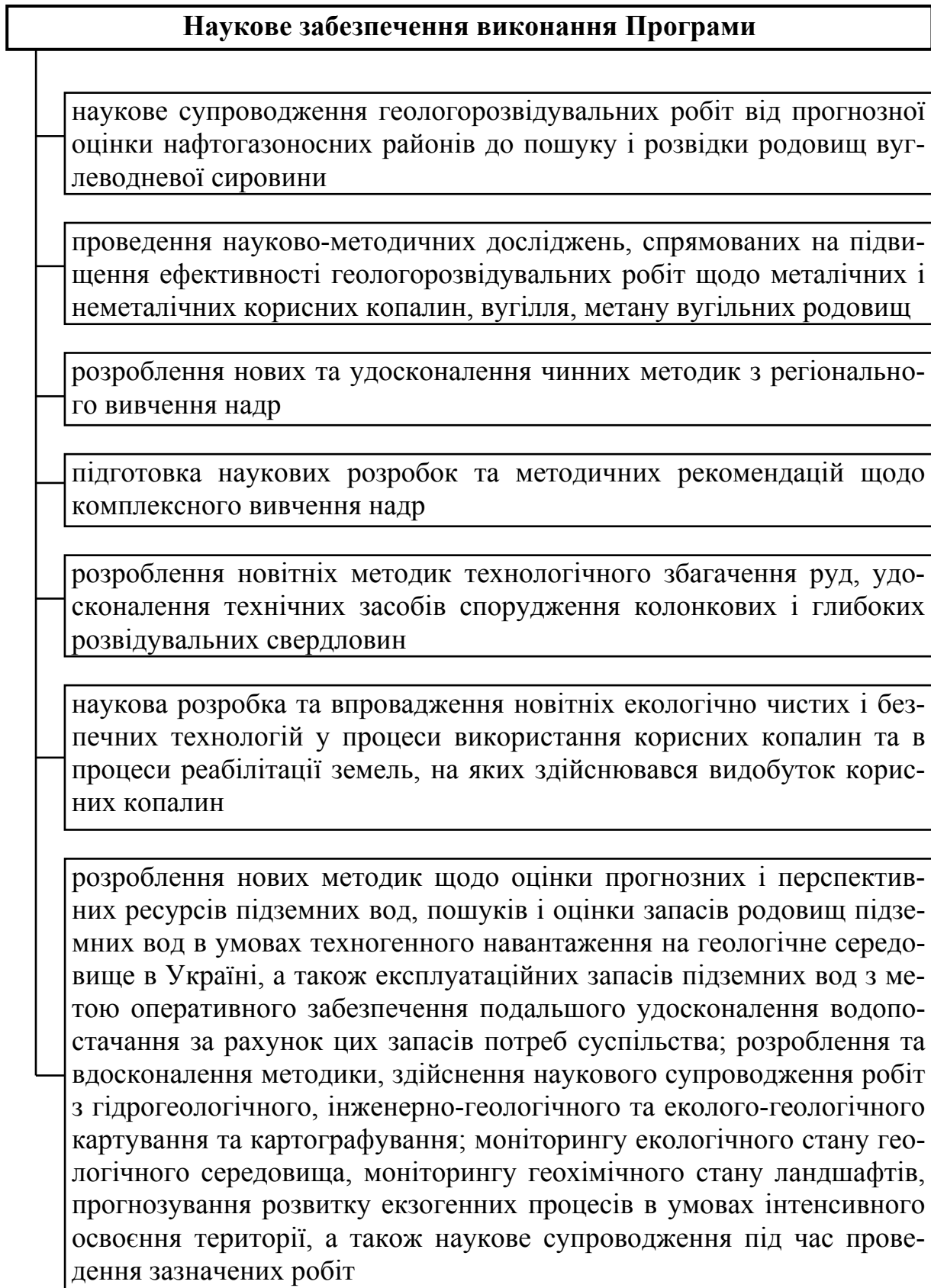

Схема 2.15. Очікувані результати реалізації Програми

Очікувані результати реалізації Програми	
Перший етап 2011-2012 роки	<p>здійснення комплексу першочергових організаційних, правових і науково-технічних заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших проблем забезпечення гірничодобувних підприємств мінеральною сировиною, формування оптимального розподілу завдань та програм розвитку і використання мінерально-сировинної бази за кожною з чотирьох категорій корисних копалин і за конкретними видами сировини, а також створення сприятливих умов для залучення до фінансування геологічного вивчення надр вітчизняних і зарубіжних інвестицій</p> <p>провести докорінне технічне переоснащення підприємств геологічної галузі для їх успішної та ефективної діяльності в умовах ринкової економіки</p>
Другий етап 2013-2020 роки	<p>формування збалансованої нормативно-правової бази для подальшого виконання Програми</p> <p>здійснення основних заходів, спрямованих на вдосконалення структури та функціонального навантаження складових мінерально-сировинного комплексу, пов'язаних з використанням стратегічно важливих для економіки України корисних копалин</p> <p>затвердження і виконання програм, контрольних виробничих та фінансових річних показників розвитку і використання мінерально-сировинної бази за категоріями корисних копалин на період до 2020 року</p> <p>перегляд та коригування Програми у 2019 році для забезпечення її збалансованого виконання на третьому етапі (2021-2030 роки)</p> <p>визначення пріоритетів державної мінерально-сировинної політики щодо використання стратегічно важливих для економіки України корисних копалин стосовно напрямів та механізмів залучення вітчизняних та іноземних інвестицій</p> <p>формування перспективних планів фінансування процесів виконання Програми та визначення співвідношень державних фінансових ресурсів, кредитно-банківських ресурсів, власних фондів підприємств, організацій та установ мінерально-сировинного комплексу, внутрішніх та зовнішніх інвестицій у загальному обсязі фінансування заходів з виконання Програми</p>
Третій етап 2021-2030 роки	<p>реалізація основного об'єму перспективних цілей та завдань Програми</p> <p>прискорений розвиток мінерально-сировинної бази, прогресивне зростання темпів та обсягів використання стратегічно важливих для економіки України корисних копалин</p> <p>збільшення обсягів експорту сировини, проміжних та кінцевих продуктів її переробки</p> <p>поступове зменшення залежності від імпорту сировини, в тому числі за рахунок виконання робіт українськими фахівцями за кордоном</p> <p>перетворення України на державу, що є важливою складовою світового мінерально-сировинного комплексу за обсягами використання стратегічно важливих корисних копалин і за масштабами залучення іноземних інвестицій</p>

3. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗАПАСІВ І РЕСУРСІВ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ НАДР

Навчальні цілі:

– знати розподіл запасів і ресурсів корисних копалин за промисловим значенням, ступенем техніко-економічного вивчення, ступенем геологічного вивчення, ступенем геологічного вивчення і достовірності, складністю геологічної будови і ступенем підготовленості до промислового освоєння.

Схема 3.1. Розподіл запасів корисних копалин за промисловим значенням

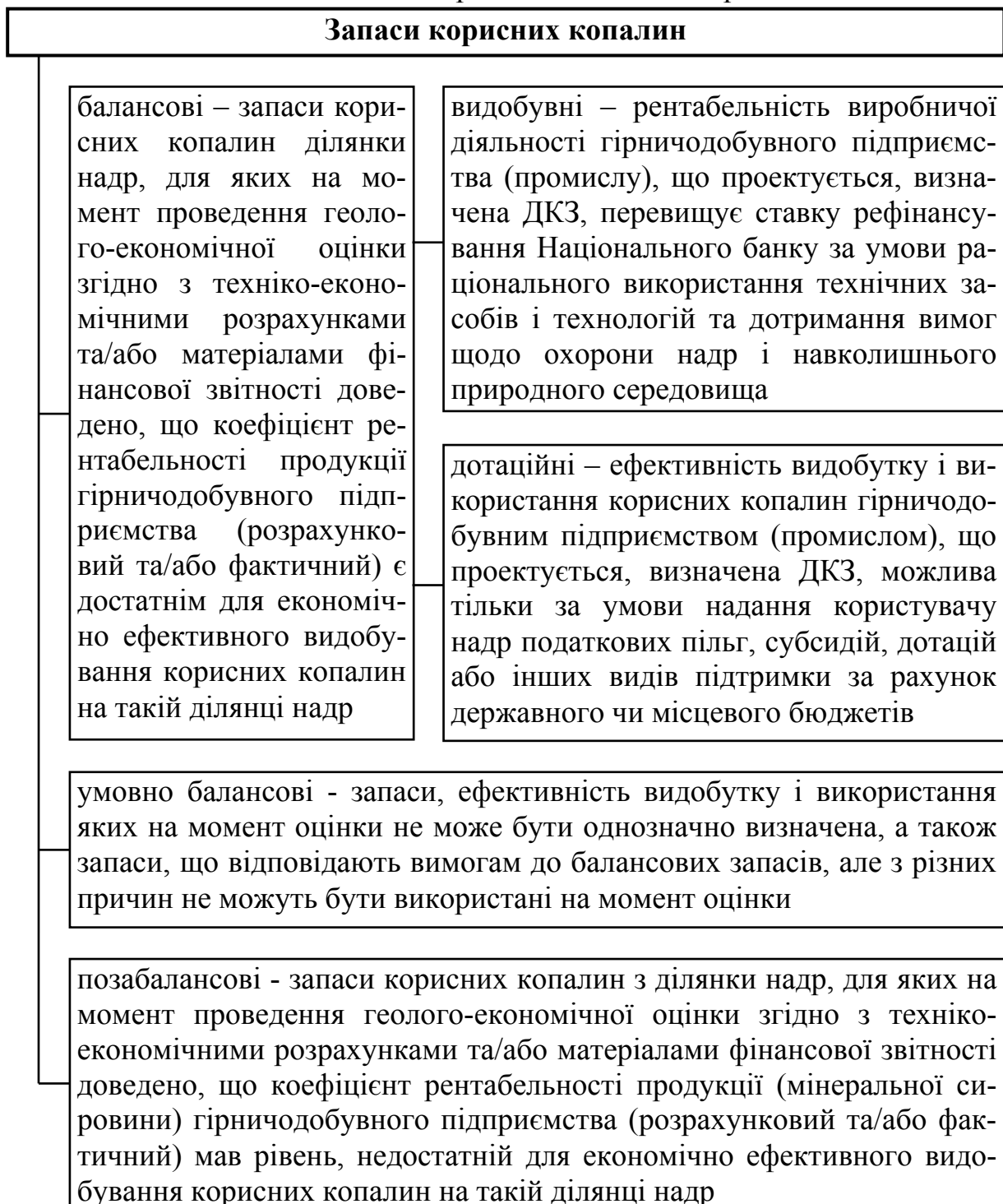

Схема 3.2. Розподіл запасів і ресурсів корисних копалин за ступенем техніко-економічного вивчення

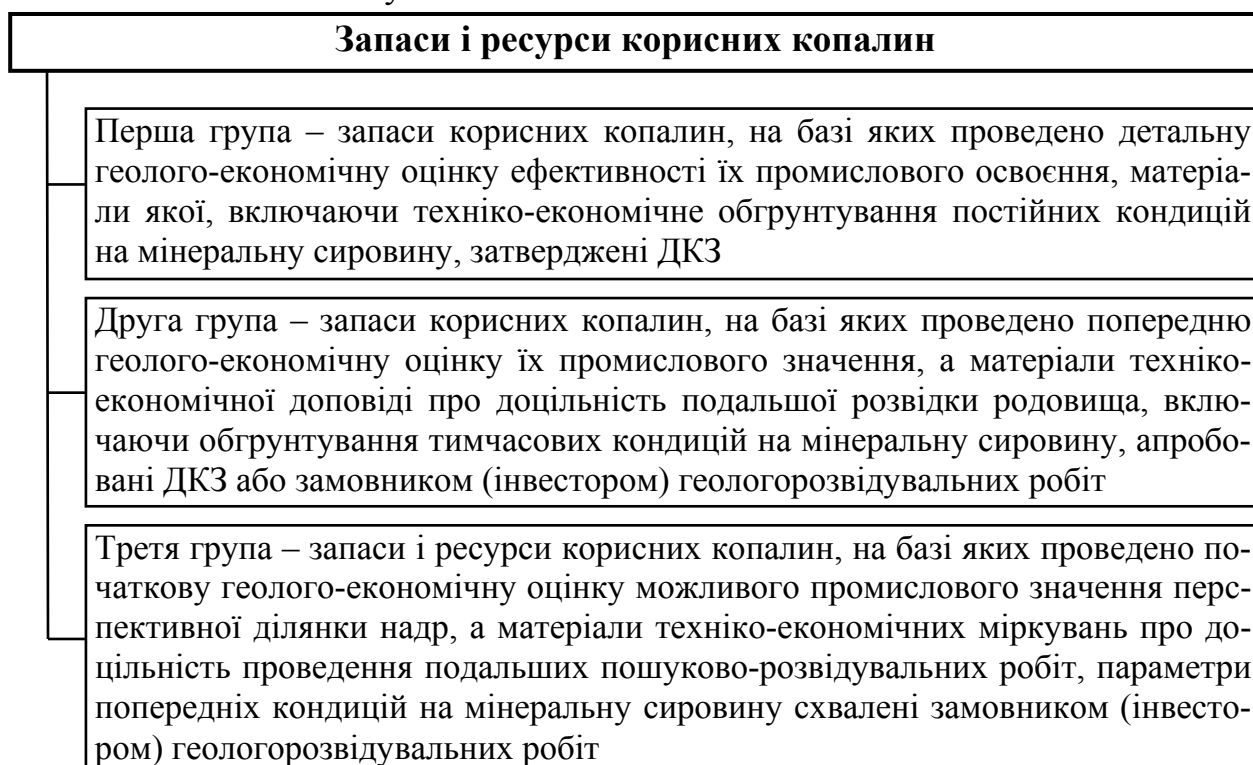

Схема 3.3. Розподіл запасів і ресурсів корисних копалин за ступенем геологічного вивчення

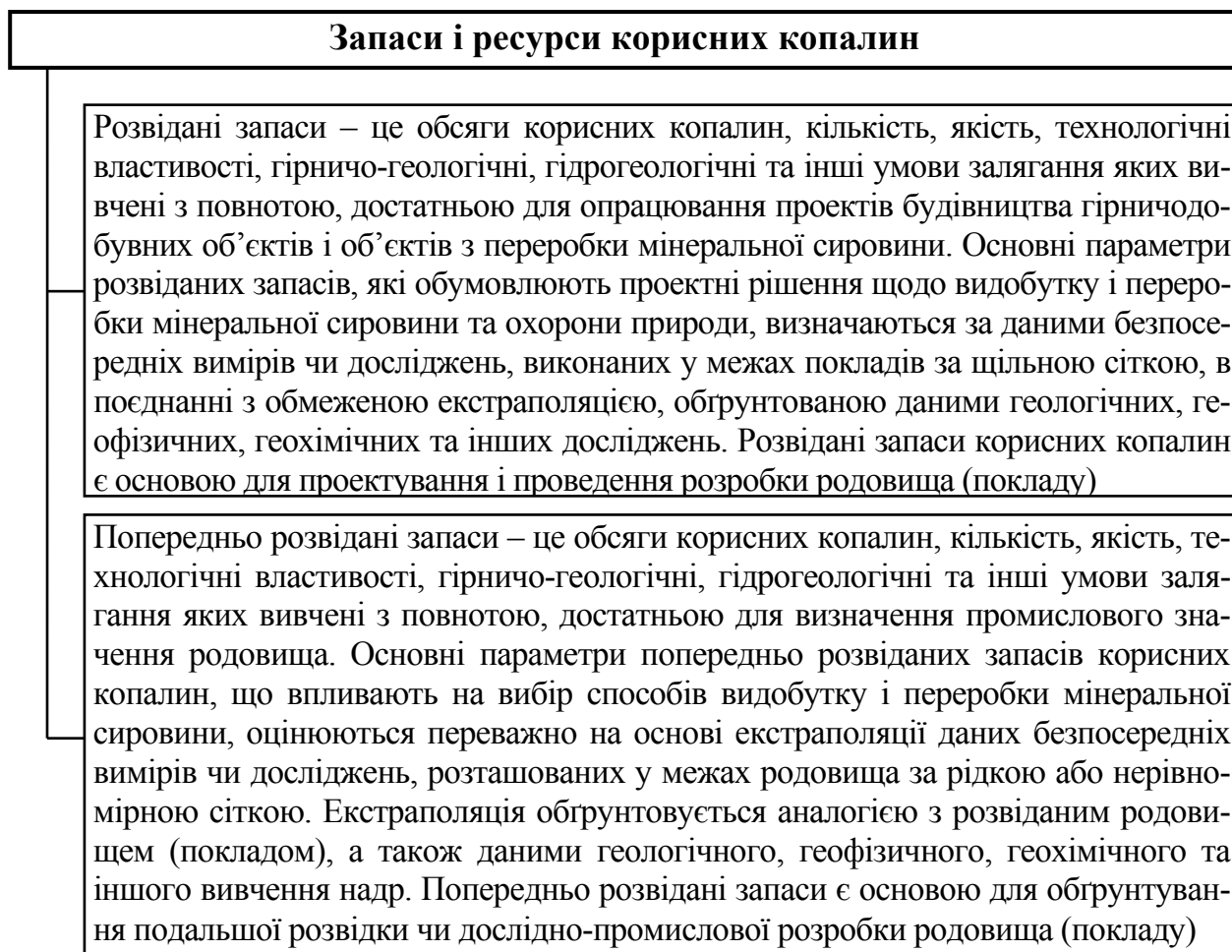

Схема 3.4. Розподіл ресурсів корисних копалин
за ступенем геологічного вивчення і достовірності

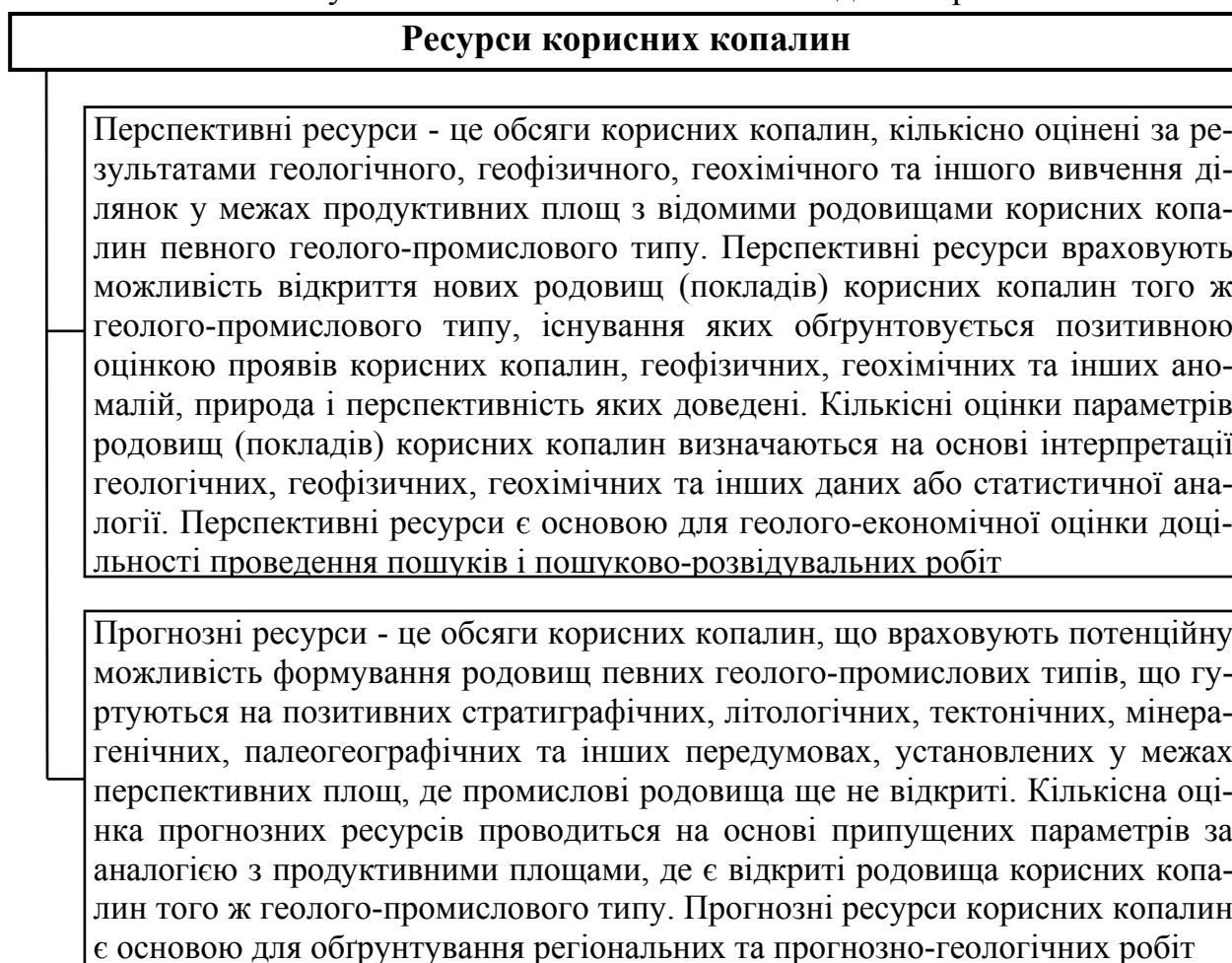

Схема 3.5. Розподіл родовищ корисних копалин
за складністю геологічної будови

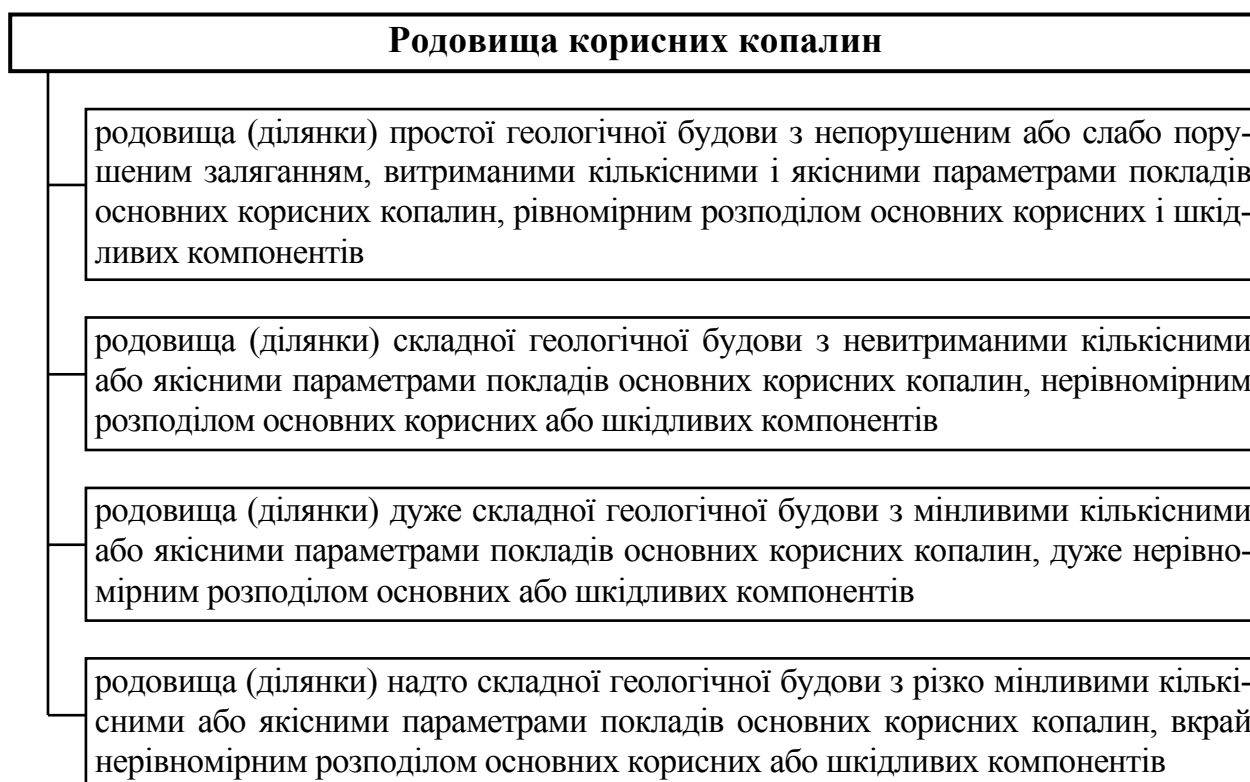
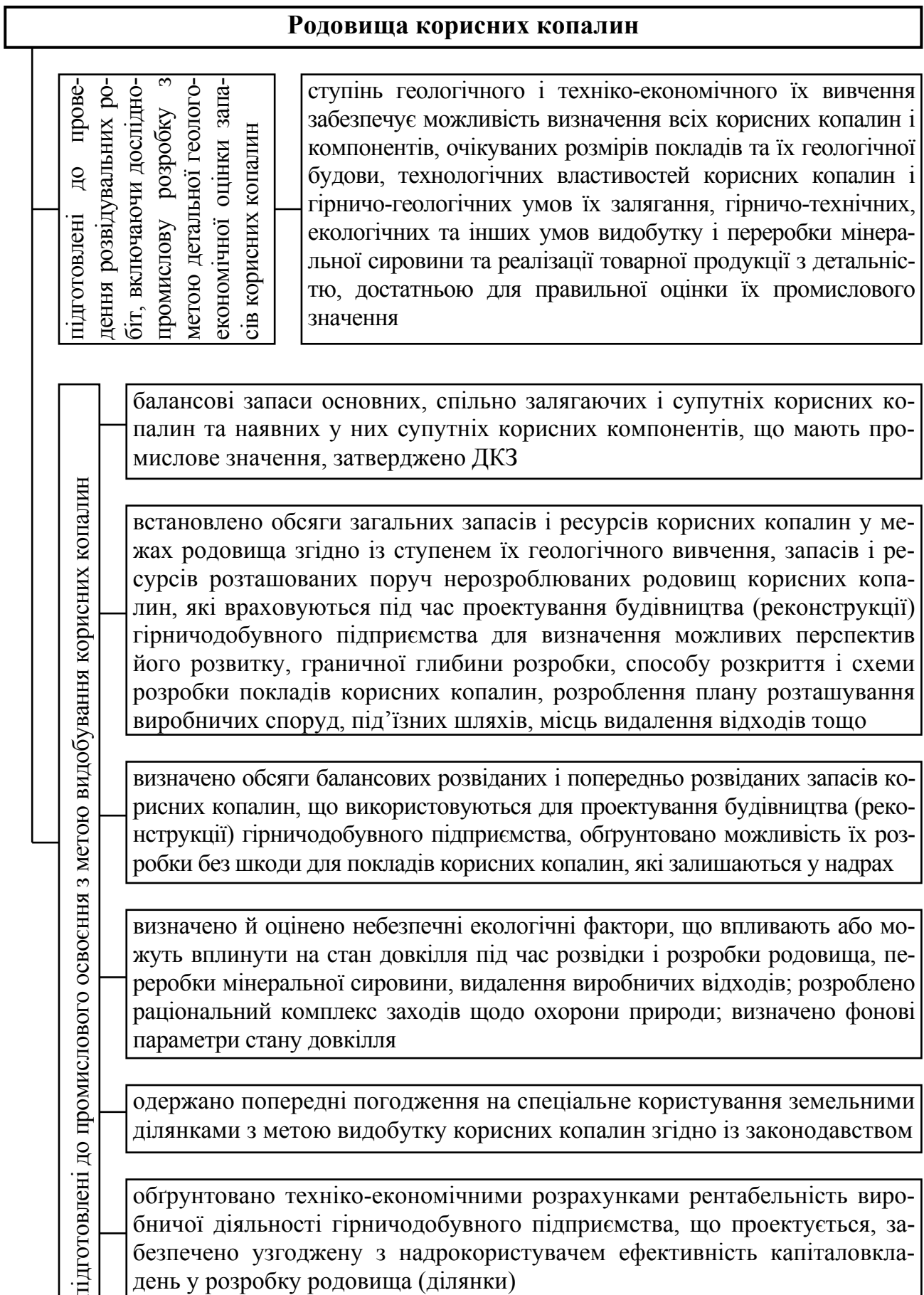

Схема 3.6. Розподіл родовищ корисних копалин за ступенем підготовленості до промислового освоєння

4. ПРАВО ГЕОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ НАДР

Навчальні цілі:

– знати об'єкти і суб'єкти права геологічного вивчення надр.

4.1. Об'єкти права геологічного вивчення надр

Призначення поняття «об'єкт права» рівно як і «об'єкт правовідношення» полягає в тому, щоб розкрити смисл існування правовідношення чи їх сукупності, показати, для чого суб'єкти вступають у правові відносини та здійснюють певні діяння реалізуючи свої права та обов'язки. Дані категорії таким чином пов'язують певні системи правовідносин з системою матеріальних та нематеріальних благ суспільства. При всьому цьому проблема об'єкта права та об'єктів правовідносин належить до числа найбільш дискусійних в теорії права.

Як загальноправове поняття, на думку автора, *об'єкти правовідносин* являють собою реальні явища, заради яких зацікавлені особи здатні вступити у правовідносини, що виникають, реалізуючи свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

В якості *об'єктів екологічного права* акад. В.І. Андрейцев пропонує розглядати сукупність природних, природно-соціальних умов і процесів, природних ресурсів, ландшафтів, природних і природно-антропогенних комплексів, екосистем та життя і здоров'я громадян, що підлягають охороні за допомогою норм екологічного законодавства⁸.

В той же час, слід зазначити, право геологічного вивчення надр, рівно як геологічне право та гірниче право мають складну юридичну природу, що виявляється в органічному поєднанні надроресурсного та господарського характерів предметів їх правового регулювання. В останніх одним із складових елементів виступають об'єкти, за допомогою виявлення яких одне правове угруповання відмежовується від іншого.

Так, наприклад вельми цікавим уявляється аналіз об'єктних складів гірничого та геологічного права та правовідносин.

Гірничі відносини визначаються Гірничим законом України (далі – ГЗУ) (ст. 1) як правовідносини, врегульовані нормами права та пов'язані з:

- 1) використанням надр;
- 2) охороною надр.

Таке розуміння відносин робить цілком логічним висновок, про те що їх загальним об'єктом мають виступати власне надра.

Втім, окреслене законодавцем в ст. 4 ГЗУ *об'єктне коло гірничих відносин*, до якого віднесені:

- геологічна розвідка корисних копалин;
- проектування, будівництво (реконструкція, технічне переоснащення), експлуатація, ліквідація або консервація гірничих підприємств;
- організація протиаварійного захисту гірничих підприємств;
- охорона праці, забезпечення безпеки та здоров'я людей в особливо небезпечних умовах,

⁸ Андрейцев В.І. Екологічне право: загальна частина. – К.: Вентурі, 1996. – С. 18.

тільки загострює проблему співвідношення законодавчого поняття гірничих відносин та їх об'єктів.

Акад. В.І. Андрейцев вперше звернув увагу на те, що в якості об'єктів гірничих правовідносин визнані юридично різнопорядкові сфери діяльності гірничих підприємств, з чим він не може повною мірою погодитися, якщо виходити з методологічного постулату про те, що об'єкт правовідносин складає певна матеріальна або духовна цінність, довкола якої суб'єктами цих правовідносин формуються відповідні правові зв'язки, набувається правосуб'єктність та оформляються відповідні правовстановлюючі документи, що фіксують правовий режим таких об'єктів.⁹

Уявляється, що відповідь на поставлене питання доцільно було б розпочати з аналізу тих матеріальних та нематеріальних благ, дій, послуг та їх результатів, тобто з того заради чого виникають, в даному випадку, гірничі відносини, врегульовані законодавчим актом комплексного характеру – ГЗУ.

Першим задекларованим об'єктом гірничих відносин виступає *«геологічна розвідка корисних копалин»*. Використання останнього поняття вбачається некоректним, оскільки вітчизняне законодавство не оперує саме таким словосполученням.

Поруч із поняттям *«геологічне вивчення надр»*, під яким розуміються спеціальні роботи і дослідження, спрямовані на одержання інформації про надра з метою задоволення потреб суспільства¹⁰, постановою Кабінету Міністрів України від 05.05.1997, № 432 «Про затвердження Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр»¹¹ застосовується поняття *«геологічне вивчення корисних копалин - визначення речовинного складу, кількості, якості і технологічних властивостей корисних копалин, геологічної будови, гідрогеологічних, гірничо-геологічних та інших умов залягання їх покладів для обґрунтування проектних рішень щодо способу і системи видобутку та схеми комплексної переробки мінеральної сировини»*.

Крім того, законодавством використовується й інше поняття - *«розвідка запасів корисних копалин»* - пошук та визначення обсягів і якості корисних копалин, включаючи нафту, природний газ та інші невідтворювані природні ресурси, що здійснюється підприємством після отримання права на розвідку запасів корисних копалин у межах визначеної ділянки (території), а також визначення технічної можливості та економічної доцільності видобутку корисних копалин.¹²

---

⁹ Андрейцев В.І. Актуальні проблеми гірничого права як засобу стимулювання розвитку гірничодобувної галузі // Доповіді I - ї Міжнародної науково-практичної конференції «Еколого-правові та соціально-правові проблеми розвитку гірничодобувної галузі», 27 – 30 травня 2009 року. Частина 1. – Д: Національний гірничий університет, 2009. – С 7.

¹⁰ Закон України "Про державну геологічну службу України" // Офіційний вісник України, - 1999. - № 48 (17.12.99), - Ст. 2335.

¹¹ Офіційний вісник України. - 1997, число 19, № с. 104.

¹² Наказ Мінфіну від 26.08.2008 р. № 1090 "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 33 "Витрати на розвідку запасів корисних копалин"" // Офіційний вісник України, 2008, N 71 (29.09.2008), ст. 2414.

Якщо припустити, що законодавець мав на увазі *«господарську діяльність з пошуку (розвідки) корисних копалин»*, яка підлягала до 2011 р. ліцензуванню відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та Кодексу України про надра, то навряд чи всі види такої діяльності відносяться до об'єктів гірничих відносин.¹³

Також не можна ототожнювати зазначений об'єкт із поняттям *«геологорозвідувальні роботи»*, під якими розуміється комплекс спеціальних робіт і досліджень, що здійснюються з метою геологічного вивчення надр.¹⁴ Втім єдина стадія (стадія III), яка може асоціюватися з гірничими відносинами має назву *«розвідка родовищ корисних копалин»*. Така розвідка проводиться тільки на тих родовищах (ділянках) корисних копалин, які отримали позитивну геолого-економічну оцінку за результатами попередніх геологорозвідувальних робіт і визнані першочерговими для промислового освоєння.

Чи то відсутність в ст. 1 ГЗУ визначення поняття, яке проголошено об'єктом гірничих відносин, чи то намагання творців закону уникати постійних повторень шляхом застосування інших, на їх думку тотожних понять, але власне зміст ГЗУ додав ще більшого непорозуміння у понятійному апараті питання, що розглядається.

Так наприклад, ст. 2 ГЗУ поширює дію цього закону на правовідносини у сфері діяльності *гірничих підприємств, що займаються розвідкою корисних копалин*, а ст. 5 серед суб'єктів гірничих відносин виділяє *осіб, які здійснюють геологічне вивчення родовищ корисних копалин*.

Нарешті, остаточно може здивувати й той факт, що а ні процес діяльності з геологічної розвідки корисних копалин, а ні його результати жодного разу надалі в тексті ГЗУ не згадуються.

Постає питання - чому до об'єктного кола гірничих відносин законодавець включив геологічну розвідку?

Адже, по-перше, як вже зазначалося, це стадія геологорозвідувальних робіт, яка частиною входить до складу *«геологорозвідувального процесу»*¹⁵, Останній, в свою чергу охоплюється більш широким поняттям *«геологічна дія-*

---

¹³ Спільним наказом Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва та Міністерства екології та природних ресурсів від 13.02.2001 р. № 31/51 "Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з пошуку (розвідки) корисних копалин" (Офіційний вісник України, 2001. - № 9 (16.03.2001). - Ст. 395.) встановлені такі її види: - геофізичні роботи; - геологічне супроводження геологорозвідувальних робіт; - буріння свердловин з метою пошуку (розвідки) твердих корисних копалин; - буріння спеціальних гідрогеологічних свердловин; - монтаж-демонтаж бурових комплексів з пошуку (розвідки) нафти і газу; - дослідно-промислова розробка родовищ нафти і газу; - цементування обсадних колон, капітальний ремонт, тампонування та консервування нафтових і газових свердловин; - лабораторні роботи; - гірничі роботи (у тому числі дослідно-промислова розробка); - гідрогеологічні, інженерно-геологічні, геоекологічні роботи.

¹⁴ Наказ Геолкому України від 15.02.2000 р. № 19 "Про затвердження Положення про стадії геологорозвідувальних робіт на тверді корисні копалини" // Офіційний вісник України, 2000, - № 10 (24.03.2000), - Ст. 395

¹⁵ Сукупність послідовно й цілеспрямовано здійснюваних дедалі більш детальних геологорозвідувальних робіт з картування, прогнозування, виявлення й геолого-економічної оцінки дедалі більш локальних рудоносних (продуктивних) ділянок надр методом послідовних наближень від рудних районів (полів) до рудних покладів (блоків).

льність»,¹⁶ що робить логічним висновок щодо приналежності цього виду діяльності до об'єктів геологічних відносин.

По-друге, у самому змісті ГЗУ регулювання суто гірничих відносин розпочинається не з геологічної розвідки, а з *«підготовки до проведення гірничих робіт та видобутку корисних копалин»*.

Втім до розуміння подібного законотворчого кроку схиляє застосоване у ГЗУ (ст. 1) поняття гірнича (гірничодобувна) промисловість, до якої віднесено й галузь з *«розвідування родовищ корисних копалин»*. В подібний спосіб підкреслюється однозначність приналежності геологічної розвідки до об'єктів саме гірничих відносин. Хоча при цьому зазначимо, що *«роботи з геологічного вивчення надр»* підлягають державній реєстрації та обліку, який здійснює Державний інформаційний геологічний фонд України "Геоінформ" відповідно до встановлених вимог,¹⁷ а останній структурно входить до Мінприроди.

Виходячи з положень ст. 12 ГЗУ зазначена підготовка до проведення гірничих робіт починається із вибору місця розташування гірничого підприємства, яке проводиться до початку проектних робіт, тобто на першому етапі підготовки у встановленому законом порядку проводиться попереднє погодження питання про надання:

- а) земельної ділянки;
- б) гірничого відводу.

Залишивши земельно-гірничі процесуальні відносини для наступних досліджень зазначимо лише що законодавством встановлено порядок і умови передачі для промислового освоєння *розвіданих родовищ корисних копалин* (РКК), у тому числі техногенних, або їх ділянок, запаси корисних копалин яких оцінені та визнані підготовленими до промислового освоєння Державною комісією по запасах корисних копалин і які включені до державного фонду родовищ корисних копалин.¹⁸

Очевидно, що категорія «розвіданих РКК» обумовлює завершеність розвідувальних робіт по ним і, крім того, наявність необхідних умов для віднесення РКК до групи підготовлених до промислового освоєння.¹⁹

В свою чергу до об'єктів розвідувальних робіт належать:

- а) попередньо розвідані РКК (ділянки), що рекомендовані до розвідки за позитивними результатами пошуково-оцінних робіт;
- б) попередньо розвідані ділянки РКК, що розробляються;
- в) РКК (ділянки), що розвідані раніше й з різних причин не залучені до промислового розроблення.

¹⁶ Виробнича, наукова та інша діяльність, пов'язана з геологічним вивченням надр;

¹⁷ Наказ Геолкому України від 15.02.2000 р. № 17 «Про затвердження Інструкції про порядок державної реєстрації та обліку робіт з геологічного вивчення надр» // Офіційний вісник України, 2000. - № 16 (05.05.2000). - Ст. 686.

¹⁸ Постанова КМ України від 14.02.1995 р. № 114 "Про Порядок передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння" // Зібрання постанов Уряду України, 1995, № 5, - Ст. 120.

¹⁹ Постанова КМ України від 05.05.1997 р. № 432 "Про затвердження Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр" // Офіційний вісник України, 1997, число 19, № с. 104

Отже попередньо розвідані (відкриті) РКК є такими, що підготовлені до проведення розвідувальних робіт, включаючи дослідно-промислову розробку з метою детальної геолого-економічної оцінки запасів корисних копалин. Крім того, аналіз законодавства дозволив виділити два найбільш вагомих аргументи щодо доцільності включення розвідувальних робіт до об'єктного кола гірничих відносин, а саме:

1. Відкриті РКК вважаються підготовленими до проведення розвідувальних робіт, якщо ступінь геологічного і техніко-економічного їх вивчення забезпечує можливість визначення всіх корисних копалин і компонентів, очікуваних розмірів покладів та їх геологічної будови, технологічних властивостей корисних копалин і гірничо-геологічних умов їх залягання, гірничо-технічних, екологічних та інших умов видобутку і переробки мінеральної сировини та реалізації товарної продукції з детальністю, достатньою для правильної оцінки їх промислового значення.

2. Розвідувальні роботи проводяться з метою підготовки РКК (ділянок) до промислового освоєння відповідно до вимог Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр та визначення вихідних даних для опрацювання проектів будівництва гірничодобувних об'єктів і об'єктів перероблення мінеральної сировини, що створюються або реконструюються на базі розвіданих запасів.

Таким чином цілком обґрунтовано можна стверджувати, що ні де та ні ким не розтлумачене поняття **«геологічна розвідка корисних копалин»** є, в розумінні законодавства про надра, ні чим іншим як **«розвідкою відкритих родовищ (ділянок) корисних копалин, що пройшли попередню геолого-економічну оцінку та підготовлені для подальших розвідувальних робіт включаючи дослідно-промислову розробку з метою детальної геолого-економічної оцінки запасів, опрацювання проекту гірничого підприємства та передачі родовища для промислового освоєння»**.

Звісно, що таке розширене формулювання не може претендувати на визначення об'єкту гірничих відносин, але в ньому, на нашу думку, закладено головні ознаки тих благ, з приводу яких суб'єкти гірничих відносин здійснюють свої суб'єктивні юридичні права і суб'єктивні юридичні обов'язки.

Отже, об'єктом гірничих відносин у сфері геологічного вивчення надр слід вважати **«розвідку родовища (ділянки) корисних копалин, у тому числі дослідно-промислову розробку, та її результати»**.

Останній висновок слід вважати пропозицією щодо внесення відповідних змін до ст. 4 ГЗУ.

Слід також відзначити, що чинний КпН, на відміну від Конституції України (ст. 13), що проголосила надра, які знаходяться в межах території України, її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони об'єктом права власності Українського народу, взагалі не згадує про такий стрижневий елемент правовідносин як об'єкт. Подібна прогалина позбавляє сенсу існування будь-яких надроправових відносин, адже безоб'єктних правовідносин в суспільстві немає і бути не може.

Цей факт можна заперечити посиланням на ту ж таки ст. 4 ГЗУ, в якій наведені об'єкти гірничих відносин, а оскільки КпН відповідно до його ст. 3 регулює саме гірничі відносини, то ці об'єкти і слід розуміти як об'єкти надроправових відносин. Втім навіть поверховий аналіз двох згаданих кодифікованих актів законодавства про надра – КпН та гірничого законодавства – ГЗУ, позбавляє логіки ототожнення об'єктів гірничих правовідносин та надроправових відносин.

По-перше, відправною точкою в цьому питанні є методологічний постулат про те, що об'єкт правовідносин складає певна матеріальна або духовна цінність, довкола якої суб'єктами цих правовідносин формуються відповідні правові зв'язки, набувається правосуб'єктність та оформляються відповідні правовстановлюючі документи, що фіксують правовий режим таких об'єктів.

По-друге, якщо визначення гірничих відносин (ст. 1 ГЗУ) дає привід розглядати в якості їх об'єкта надра, то у переліку об'єктів гірничих відносин (ст. 4 ГЗУ) такого поняття взагалі не згадується. Вважаю, що в даному випадку має місце спроба існуючим законодавчим поняттям «гірничі відносини» розкрити, хоча відверто неповно, дефініцію «надроправові відносини».

По-третє, слід констатувати, що всі об'єкти гірничих відносин, визначені такими гірничим законодавством являють собою не що інше як дії суб'єктів, причому дії різногалузеві: - геологічні; - гірничі; - адміністративні; - трудові, і лише гірничі дії, а конкретно – гірничу справу, на думку Р.С. Кіріна, слід вважати загальним об'єктом гірничих відносин.

По-четверте, чинний КпН, як основний акт законодавства про надра, йдучи від зворотного (залишивши поза правовим полем його об'єктне коло), розкриває поняття про природний об'єкт - надра (ст. 1), що фіксує лише його геоекономічні ознаки та аналогічні поняття державного фонду надр зі складовою частиною у вигляді Державного фонду родовищ корисних копалин. Все це дає привід для логічного ствердження, згідно якого в якості загального об'єкту надроправових відносин слід розуміти саме державний фонд надр.

Останній інтегрує в своєму складі не просто частини (ділянки) земної кори, а ділянки з визначеним просторовим місцезнаходженням та напрямом господарського використання, відтак – із зовнішніми міжприродооб'єктними межами (ст. 1 КпН):

1) верхніми вертикальними:

- а) ділянки надр, що розташовані під поверхнею суші;
- б) ділянки надр, що розташовані під дном водоймищ;

2) нижніми вертикальними:

- а) ділянки надр, що простягаються до глибин, доступних для геологічного вивчення;
- б) ділянки надр, що простягаються до глибин, доступних для освоєння.

Виходячи з положень ч. 1 ст. 5 КпН державний фонд надр характеризується відповідним диференційованим режимом, який залежно від стадії використання поділяє ділянки надр на:

- а) ділянки надр, що використовуються;
- б) ділянки надр, не залучені до використання.

Аналогічний поділ, але відносно родовища корисних копалин (далі – РКК), використовується в постанові Кабінету Міністрів України від 02.03.1993 р. № 150 "Про Державний фонд родовищ корисних копалин України":

- а) ділянки надр розроблювані;
- б) ділянки надр нерозроблювані.

Крім того, згадана норма КпН виокремлює й ділянки надр за морськими горизонтальними межами:

- а) ділянки надр континентального шельфу;
- б) ділянки надр виключної (морської) економічної зони України.

При цьому останні екосистеми розкриваються наступними визначеннями:

1) континентальний шельф - поверхня й надра морського дна підводних районів, що прилягають до узбережжя та до островів України, за зоною територіального моря, до глибини 200 метрів або за цією межею до таких місць, де глибини вод, що його покривають, дозволяють добування природних багатств цих районів;

2) виключна (морська) економічна зон України - морські райони, що зовні прилягають до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, які їй належать, і мають ширину до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України.

Та сама ст. 5 КпН (ч. 2,3) диференціює ділянки надр (РКК) за критерієм походження:

- а) ділянки надр природного (геогенного) походження;
- б) ділянки надр техногенного (штучного) походження.

Звідси логічним уявляється поділ вищезгаданої групи ділянок надр, що використовуються, на підгрупи:

- а) ділянки надр, залучені до використання вперше;
- б) ділянки надр, залучені до використання повторно.

Нарешті ч. 4 ст. 5 КпН вирізняючи ступінь оцінки ділянок надр (РКК) поділяє їх на:

- а) ділянки надр, оцінені як промислові;
- б) ділянки надр, попередньо оцінені.

При цьому зі змісту цієї норми слідує логічний поділ на ще одну групу об'єктів:

- а) ділянки надр, включені до Державного фонду РКК;
- б) ділянки надр, включені до резерву Державного фонду РКК;

Ст. 6 КпН поділяє надра (корисні копалини) за своїм значенням:

- а) ділянки надр загальнодержавного значення;
- б) ділянки надр місцевого значення.

Отже рухаючись в напрямку виявлення ділянок з особливим надроправовим режимом слід звернути увагу й на критерій стадій геолого-економічної оцінки надр (техніко-економічного та геологічного вивчення), за яким, ґрунтуючись на положеннях постанови Кабінету Міністрів України від 05.05.1997 р. № 432 "Про затвердження Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр" ділянки надр можна поділити на:

- 1) Ступінь техніко-економічного вивчення:

- а) ділянки надр, початково оцінені;
- б) ділянки надр, попередньо оцінені;
- в) ділянки надр, детально оцінені.

2) Ступінь геологічного вивчення:

- а) ділянки надр нерозвідані;
- б) ділянки надр прогнозні;
- в) ділянки надр перспективні (передбачувані);
- г) ділянки надр відкриті (виявлені);
- д) ділянки надр попередньо розвідані;
- є) ділянки надр розвідані.

За критерієм складності геологічної будови виділимо:

- 1) ділянки надр простої геологічної будови;
- 2) ділянки надр складної геологічної будови;
- 3) ділянки надр дуже складної геологічної будови;
- 4) ділянки надр надто складної геологічної будови.

За критерієм ступеня підготовленості до використання ділянки надр (РКК) поділяються на:

- 1) ділянки надр, підготовлені до розвідувальних робіт;
- 2) ділянки надр, підготовлені до промислового освоєння.

За критерієм промислового значення запасів ділянки надр можна поділити на:

- 1) ділянки надр, з балансовими запасами;
- 2) ділянки надр, з умовно балансовими запасами;
- 3) ділянки надр, з позабалансовими запасами;

Особливий інтерес заслуговує підхід ідентифікації ділянок надр за допомогою міжнародного трипорядкового цифрового коду. З урахуванням попередніх класифікаційних поділів його можна відобразити в наступній комплексній інтерпретації:

Код 111) ділянки надр, детально оцінені з розвіданими балансовими запасами;

Код 121) ділянки надр, попередньо оцінені з розвіданими балансовими запасами;

Код 122) ділянки надр, попередньо оцінені з попередньо розвіданими балансовими запасами;

Код 211) ділянки надр, детально оцінені з розвіданими умовно балансовими та позабалансовими запасами;

Код 221) ділянки надр, попередньо оцінені з розвіданими умовно балансовими та позабалансовими запасами;

Код 222) ділянки надр, попередньо оцінені з попередньо розвіданими умовно балансовими та позабалансовими запасами;

Код 332) ділянки надр, початково оцінені з попередньо розвіданими запасами без визначення їх промислового значення;

Код 333) ділянки надр, початково оцінені з перспективними ресурсами без визначення їх промислового значення;

Код 334) ділянки надр, початково оцінені з прогнозними ресурсами без

визначення їх промислового значення.

Очевидно, що подібна класифікація поширюється лише на ті ділянки надр, що залучені чи готуються до залучення з одного виду користування надрами (ст. 14 КпН), а саме - геологічного вивчення, в тому числі ДПР РКК загальнодержавного значення. Це свідчить про надзвичайно глибокий рівень диференційованості об'єктного кола кожного з видів надрокористування, початок якого логічно слідує зі згаданої вище норми КпН:

- 1) ділянки надр, що надаються для геологічного вивчення, в тому числі ДПР РКК загальнодержавного значення;
- 2) ділянки надр, що надаються для видобування корисних копалин;
- 3) ділянки надр, що надаються для будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;
- 4) ділянки надр, що надаються для створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.);
- 5) ділянки надр, що надаються для задоволення інших потреб.

Останнє групування об'єктів надроправових відносин лише підкреслює необхідність більш чіткого визначення як критеріальних факторів так і видової класифікаційної вертикалі в цілому, яка в подальшому слугуватиме основою розробки юридичної конструкції складу надр України. Уявляється доцільним й визначення окремих категорій надр України зі специфічним правовим режимом відповідно до основного цільового призначення. Цей підхід класифікаційного поділу об'єктів правовідносин виправдав себе у земельному законодавстві. Хоча, з урахуванням реалій користування, охорони та безпеки надр, слід підійти до такої градації більш виважено, комплексно та обґрунтовано за для унеможливлення залишити поза правовим полем жодну з ділянок державного фонду надр.

Крім того, проведений аналіз тільки підкреслив обґрунтованість розробленої автором структури системи об'єктів права, яка має наступний вигляд:

1. Об'єкти першого рівня:
  - 1.1. Загальні об'єкти.
  - 1.2. Родові об'єкти.
  - 1.3. Безпосередні об'єкти.
2. Об'єкти другого рівня:
  - 2.1. Комплексні об'єкти.
  - 2.2. Інтеграційні об'єкти.
  - 2.3. Диференційні об'єкти.
3. Об'єкти третього рівня:
  - 3.1. Матеріальні об'єкти.
  - 3.2. Нематеріальні об'єкти.
  - 3.3. Інформаційні об'єкти.
  - 3.4. Дієві об'єкти.

Якщо починати із загального міжгалузевого інтеграційного об'єкту природересусного права матеріального виду, то в якості останнього слід визнати **геологічне середовище** - частину земної кори (гірські породи, ґрунти, донні відкладення, підземні води тощо), яка взаємодіє з елементами ландшафту, атмосферою та поверхневими водами і може зазнавати впливу техногенної діяльності. Цей об'єкт має відношення як до надроправа, так і до земельного і водного і ландшафтного і навіть до атмосферного та господарського права.

Системоутворюючим, загальним об'єктом надроправа є **надра - частина земної кори**, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння.

Надра є об'єктом права власності Українського народу. Від його імені права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Зокрема, народ України здійснює право власності на надра через єдиний орган законодавчої влади в Україні - Верховну Раду України, а також Верховну Раду АР Крим і місцеві ради. Окремі повноваження щодо розпорядження надрами законодавством України можуть надаватися відповідним органам державної виконавчої влади.

При цьому, кожний громадянин має право користуватися надрами відповідно до закону. Угоди або дії, які в прямій чи прихованій формі порушують право власності народу України на надра, є недійсними.

До загальних комплексних об'єктів матеріального виду усіх правових угруповань, що об'єднуються надроправом, безумовно слід віднести **державний фонд надр** – сукупність усіх ділянок надр, що використовуються, і ділянок надр, не залучених до використання, в тому числі континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

Особливостями цього об'єкту є:

а) державний фонд надр формується Державною службою геології та надр України разом з Державною службою гірничого нагляду та промислової безпеки України;

б) частиною державного фонду надр є Державний фонд родовищ корисних копалин.

В якості загального інтеграційного об'єкту матеріального виду можна розглядати **мінерально-сировинну базу** - сукупність розвіданих і попередньо оцінених запасів корисних копалин і супутніх компонентів, що може бути застосована в галузях економіки за умови отримання економічної вигоди на рівні, достатньому для провадження розширеного виробництва з метою забезпечення економічної безпеки держави²⁰.

До загальних диференційних об'єктів віднесемо такі:

1) матеріального виду – **ділянки надр**, у тому числі ділянки нафтогазоносних надр, геологічні території, геологічні об'єкти;

2) інформаційного виду – **геологічна інформація** (інформація про надра);

²⁰ Закон України від 21.04.2011 р. № 3268-VI "Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року" // Офіційний вісник України, 2011, № 39 (03.06.2011), ст. 1581.

3) дієвого виду – *геологічна діяльність*.

Під *ділянкою надр*, використовуючи законодавчу термінологію²¹, слід розуміти обмежену по площі і глибині частину земної кори, на яку у встановленому порядку надається спеціальний дозвіл на користування надрами.

Створення *геологічних територій та об'єктів*, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.) розглядається чинним КпН (ст. 14) як один з видів користування надрами.

Слід також мати на увазі, що рідкісні геологічні відслонення, мінералогічні утворення, палеонтологічні об'єкти та інші ділянки надр, які становлять особливу наукову або культурну цінність, можуть бути оголошені у встановленому законодавством порядку об'єктами природно-заповідного фонду. У разі виявлення при користуванні надрами рідкісних геологічних відшарувань і мінералогічних утворень, метеоритів, палеонтологічних, археологічних та інших об'єктів, що становлять інтерес для науки і культури, користувачі надр зобов'язані зупинити роботи на відповідній ділянці і повідомити про це заінтересовані державні органи (ст. 59 КпН).

Стосовно терміну «геологічна інформація» сучасне геологічне законодавство вживає одразу два значення:

1) *геологічна інформація* - це зафіксовані дані геологічного, геофізичного, геохімічного, аерокосмічного, економічного змісту, що характеризують будову надр, наявні в них корисні копалини, умови розробки родовищ, інші якісні і кількісні параметри та особливості надр і отримані за результатами геологорозвідувальних, геолого-екологічних, науково-дослідних, експлуатаційних та інших робіт;²²

2) *геологічна інформація (інформація про надра)* - дані геологічного, геофізичного, геохімічного, гідрогеологічного, інженерно-геологічного, геолого-економічного, технологічного, еколого-геологічного, фізико-географічного, геодезичного, геоастрономічного, геобіологічного, петрографічного, палеонтологічного та іншого геологічного змісту, що характеризують геологічну будову надр, родовища корисних копалин, склад та властивості гірських порід, руд, мінералів, підземних вод, а також інші якісні чи кількісні параметри та ознаки надр, гірських порід і родовищ корисних копалин²³.

Слід зазначити, що геологічна інформація є об'єктом товарних відносин і може використовуватись як частина внеску до статутного фонду під час створення підприємств.

Геологічна діяльність, як об'єкт геологічних правовідносин, також має відповідне законодавче розуміння, а саме - виробнича, наукова та інша діяльність, пов'язана з геологічним вивченням надр²⁴.

²¹ Закон України від 12.07.2001 р. № 2665-III "Про нафту і газ" // Офіційний вісник України, 2001, № 33 (31.08.2001), ст. 1524.

²² Постанова КМ України від 13.06.1995 р. № 423 "Про затвердження Положення про порядок розпорядження геологічною інформацією".

²³ Наказ Державного комітету природних ресурсів України від 13.12.2004 р. № 244 "Про затвердження Правил нормативного забезпечення геологічного вивчення надр".

²⁴ Ст. 2 Закону України від 04.11.1999 р. № 1216-XIV "Про державну геологічну службу України".

Родові комплексні об'єкти хоч і відносяться до меншого кола надроправових відносин також мають складний суміжно- та міжгалузевий характер.

Матеріальний вид об'єктів цього рівня представляє **Державний фонд родовищ корисних копалин** (далі – ДФ РКК) - усі РКК, у тому числі техногенні, з запасами, оціненими як промислові.

До особливостей цього об'єкту слід віднести таке:

а) об'єктами обліку ДФ РКК України є всі розроблювані та нерозроблювані родовища всіх видів корисних копалин з оціненими запасами;

б) резервом ДФ РКК є всі попередньо оцінені родовища всіх видів корисних копалин, незалежно від того, для яких цілей і якими підприємствами, установами та організаціями виконувалися роботи²⁵;

в) ДФ РКК формується Державною службою геології та надр України.

Складовими ДФ РКК є геогенні (природні, первинні) та техногенні (штучні, вторинні) РКК, які виступають в якості родових інтеграційних об'єктів матеріального виду:

1) **родовища корисних копалин** - це нагромадження мінеральних речовин в надрах, на поверхні землі, в джерелах вод та газів, на дні водоймищ, які за кількістю, якістю та умовами залягання є придатними для промислового використання;

2) **техногенні родовища корисних копалин** - це місця, де накопичилися відходи видобутку, збагачення та переробки мінеральної сировини, запаси яких оцінені і мають промислове значення (такі родовища можуть виникнути також внаслідок втрат при зберіганні, транспортуванні та використанні продуктів переробки мінеральної сировини)²⁶.

В якості інформаційного виду родового комплексного об'єкту розглядається **Державний інформаційний геологічний фонд України** ("Геоінформ"), що має статус галузевого державного архіву²⁷.

Геоінформ проводить державну реєстрацію та облік робіт по геологічному вивченню надр. Умови розпорядження геологічною інформацією, в тому числі і тією, що підлягає обов'язковій передачі до Геоінформу, затверджуються Кабінетом Міністрів України (ст. 39 КпН).

Враховуючи те, що родовища, в тому числі техногенні, запаси і прояви корисних копалин підлягають обліку, родовими інтеграційними об'єктами інформаційного виду виступають:

1) державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин;

2) державний баланс запасів корисних копалин.

Державний облік родовищ, запасів і проявів корисних копалин здійснюється у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. **Державний облік родовищ**, у тому числі техногенних, запасів і проявів корисних копалин - це система збору, обробки та зберігання даних про результати геологорозвіду-

²⁵ Постанова КМ України від 02.03.1993 р. № 150 "Про Державний фонд родовищ корисних копалин України".

²⁶ Ст. 5 КпН.

²⁷ Постанова КМ України від 08.11.1996 р. № 1366 "Про надання Державному інформаційному геологічному фонду статусу галузевого державного архіву".

вальних та гірничодобувних робіт. Метою державного обліку є постійне визначення стану, перспектив розвитку, раціонального використання та охорони мінерально-сировинної бази²⁸.

Державний облік ведеться на підставі:

- звітів про результати геологозйомочних, пошукових, геологорозвідувальних, тематичних, проектно-пошукових та науково-дослідних робіт геологічного профілю;
- річних звітів гірничодобувних підприємств;
- звітів про результати технологічних випробувань мінеральної сировини, техніко-економічних обґрунтувань, рішень ДКЗ;
- інших документів, що стосуються оцінки та списання запасів.

Система обліку об'єктів ДФ РКК включає:

- 1) інформацію державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин та державного балансу запасів корисних копалин;
- 2) державну та галузеву звітність підприємств і організацій, що ведуть розвідку родовищ, у тому числі і техногенних, видобуток та здійснюють збагачення корисних копалин.

Державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин містить відомості про кожне родовище, включене до ДФ РКК, щодо:

- а) кількості та якості запасів корисних копалин і наявних у них компонентів;
- б) гірничо-технічних, гідрогеологічних та інших умов розробки родовища та його геолого-економічну оцінку;
- в) відомості про кожний прояв корисних копалин.

Підставою для складання державного кадастру є *паспорт родовища або прояву корисних копалин*, який розробляється для кожної групи корисних копалин. Форма паспорта, методичне керівництво щодо складання паспортів та інструкція щодо ведення державного кадастру розробляються і затверджуються Мінприроди.

Окремому обліку підлягають:

- відпрацьовані родовища загальнопоширених корисних копалин;
- прояви загальнопоширених корисних копалин;
- нафтогазопрояви;
- нафтогазоперспективні площі, структури;
- параметричні, пошукові, розвідувальні та експлуатаційні нафтові і газові свердловини;
- шліхові ореоли, точки і зони мінералізації, окремі мінералогічні знахідки з високим вмістом цінних компонентів;
- геохімічні, геофізичні аномалії.

Організація та методичне керівництво веденням державного кадастру, а також збір, облік, систематизація, зберігання, обробка та надання даних державного кадастру заінтересованим користувачам здійснюються Мінприроди.

---

²⁸ Постанова КМ України від 31.01.1995 р. № 75 "Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин".

Державний баланс запасів корисних копалин містить відомості про:

а) кількість, якість та ступінь вивчення запасів корисних копалин щодо родовищ, які мають промислове значення, їх розміщення, рівень промислового освоєння;

б) видобуток, втрати і забезпеченість суспільного виробництва розвіданими запасами корисних копалин.

Обліку у державному балансі підлягають запаси корисних копалин окремо по кожному об'єкту (родовище, ділянка родовища, шахтне поле та ін.) за:

- 1) основними промисловими типами, сортами, марками, технологічними групами корисних копалин відповідно до діючих державних стандартів;
- 2) способом відпрацювання, з виділенням запасів сировини, придатної для видобутку підземним, відкритим, гідравлічним та іншими способами.

У підсумках по кожному об'єкту обліку виділяються окремим рядком запаси, що знаходяться в охоронних зонах транспортних магістралей, під населеними пунктами, заповідниками тощо.

Державний баланс запасів корисних копалин та державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин ведуться Держгеонадрами України.

Родовим комплексним об'єктом дієвого виду можна розглядати власне *геологічне вивчення надр* - спеціальні роботи і дослідження, спрямовані на одержання інформації про надра з метою задоволення потреб суспільства (ст. 2 Закону України від 04.11.1999 р. № 1216-XIV "Про державну геологічну службу України").

У наказі Державного комітету природних ресурсів України від 13.12.2004 р. № 244 "Про затвердження Правил нормативного забезпечення геологічного вивчення надр", окрім основного визначення, яке повністю відповідає законодавчому, наводиться й певне тлумачення змісту геологічного вивчення надр - *проведення геологічних досліджень, пошуку, розвідки та оцінки запасів і ресурсів корисних копалин*.

Дещо розширене тлумачення цього поняття, щодо нафтогазоносних надр, наведене у ст. 1 Закону України від 12.07.2001 р. № 2665-III "Про нафту і газ" - комплекс робіт (геологічне знімання, геофізичні, геохімічні, аерокосмогеологічні дослідження, прямі пошуки, буріння і випробування свердловин, дослідно-промислова розробка, науково-дослідні і тематичні роботи, їх аналіз та узагальнення), що проводяться з метою вивчення геологічної будови і нафтогазоносності надр на певній території.

Виходячи з положень ст. 37 КпН метою проведення робіт по геологічному вивченню надр (далі – РГВН) є:

- 1) одержання даних про геологічну будову надр, процеси, які відбуваються в них;
- 2) виявлення і оцінки корисних копалин, вивчення закономірностей їх формування і розміщення;
- 3) з'ясування гірничо-технічних та інших умов розробки РКК і використання надр для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.

Крім того, до об'єктів дієвого виду слід віднести й ті, що впливають із закону України «Про державну геологічну службу України», а саме:

- 1) організація та проведення геологічного вивчення надр;
- 2) забезпечення реалізації державної політики у галузі користування надрами;
- 3) здійснення планомірного проведення регіональних геологічних досліджень, пошуків і розвідки необхідних і стратегічно важливих корисних копалин;
- 4) накопичення і зберігання геологічної інформації про надра;
- 5) встановлення кондицій на мінеральну сировину для підрахування запасів корисних копалин у надрах;
- 6) проведення наукових досліджень у сфері геологічного вивчення і використання надр;
- 7) координація і здійснення геологічного контролю.

Серед основних завдань державної геологічної служби України виділяють:

- 1) поліпшення та нарощування мінерально-сировинної бази держави як основи розвитку видобувних та переробних галузей національної економіки;
- 2) геологічне, гідрогеологічне, інженерно-геологічне та еколого-геологічне вивчення і картування геологічного середовища, в тому числі небезпечних геологічних явищ;
- 3) моніторинг геологічного середовища і мінерально-сировинної бази;
- 4) проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень, пов'язаних з розробленням і впровадженням у виробництво наукових і методичних основ прогнозування, пошук та розвідка родовищ корисних копалин, прогнозування змін геологічного середовища та інші потреби геологічного вивчення надр;
- 5) створення єдиної інформаційної системи користування надрами;
- 6) забезпечення охорони та раціонального користування надрами під час видобування корисних копалин та використання надр у цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- 7) сприяння підприємницькій діяльності у сфері користування надрами.

За видами, виходячи з аналізу новітнього законодавства, геологічне вивчення надр поділяється на:

- 1) геологічне вивчення РКК;
- 2) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислова розробка РКК загальнодержавного значення;
- 3) геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислова розробка родовищ нафти, газу;
- 4) створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, рекреаційно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні та оздоровчі заклади тощо) у частині їх геологічного вивчення та збереження;
- 5) геологічне вивчення корисних копалин місцевого значення, а також торфу (у родовищах площею менше ніж 1000 гектарів);
- 6) геологічне вивчення надр за рахунок коштів державного бюджету;
- 7) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислова розробка пі-

дземних питних і технічних вод для забезпечення технологічного процесу виробництва та для потреб сільського господарства;

8) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки підземних вод для власних господарсько-побутових потреб, нецентралізованого та централізованого господарсько-питного водопостачання (крім виробництва фасованої питної води), за умови, що обсяг видобування підземних вод з водозаборів перевищує 300 куб. метрів на добу;

9) геологічне вивчення природних лікувальних ресурсів лікувально-профілактичними та санаторно-курортними закладами, які спеціалізуються на їх використанні виключно для лікувальних цілей і мають лікувальну інфраструктуру;

10) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки РКК загальнодержавного значення, якщо відповідно до законодавства заявник є власником цілісного майнового комплексу, побудованого (реконструйованого) з метою видобування та переробки корисних копалин з ділянки надр, на користування якою надається дозвіл, або такий майновий комплекс надано надрокористувачу в оренду (концесію);

11) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки корисних копалин державними унітарними і казенними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному (складеному) капіталі яких не менш як 25 відсотків акцій (часток, паїв) належать державі;

12) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки бурштиноносних порід на ділянках проявів бурштину, які не мають промислового значення, розмір яких не перевищує один гектар;

13) геологічне вивчення надр з виконання угод про розподіл продукції.

Окремо геологічним законодавством виділяється таке поняття як **геологічне вивчення корисних копалин** - визначення речовинного складу, кількості, якості і технологічних властивостей корисних копалин, геологічної будови, гідрогеологічних, гірничо-геологічних та інших умов залягання їх покладів для обґрунтування проектних рішень щодо способу і системи видобутку та схеми комплексної переробки мінеральної сировини²⁹.

В цю групу об'єктів, в частині, що стосується надр та надроресурсів, необхідно додати й такі поняття як:

а) **моніторинг геологічного середовища** - система спостережень, збирання, оброблення, передавання, зберігання та аналізу інформації про стан геологічного середовища, прогнозування його змін, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття відповідних рішень;

б) **моніторинг мінерально-сировинної бази** - система спостережень, збирання, оброблення, передавання, зберігання та аналізу інформації про розвідані запаси та ресурси корисних копалин, прогнозування їх стану, видобутку та переробки, на основі чого формується ДФ РКК і його резерв³⁰.

²⁹ Постанова КМ України від 05.05.1997 р. № 432 "Про затвердження Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр"

³⁰ ст. 2 Закону України "Про державну геологічну службу України".

Ще одним об'єктом цього виду є *геолого-економічна оцінка ділянки надр* - періодичний аналіз результатів кожної стадії геологічного та техніко-економічного вивчення ресурсів корисних копалин ділянки надр з метою встановлення та/або зміни промислового значення їх запасів на підставі інформації про фактичні технологічні схеми, техніко-економічні показники і фінансові результати видобування корисних копалин в межах такої ділянки. Виділяються детальна, попередня і початкова геолого-економічні оцінки.

Загалом геологічне вивчення надр поділяється на два види робіт³¹:

1) *польові роботи* - це комплекс геологорозвідувальних, геофізичних, топографічних, ґрунтових та інших спеціальних досліджень, що проводяться безпосередньо на території, яка підлягає геологічному вивченню надр;

2) *камеральні роботи* - це всебічна наукова обробка та узагальнення матеріалів, отриманих за результатами польових робіт;

Родовим інтеграційним об'єктом цього виду слід вважати *геологорозвідувальний процес*, який залежно від виду корисних копалин, визначається як:

1) сукупність послідовно й цілеспрямовано здійснюваних дедалі більш детальних геологорозвідувальних робіт з картування, прогнозування, виявлення й геолого-економічної оцінки дедалі більш локальних рудоносних (продуктивних) ділянок надр методом послідовних наближень від рудних районів (полів) до рудних покладів (блоків)³²;

2) сукупність послідовно й цілеспрямовано здійснюваних дедалі детальніших геологорозвідувальних робіт з регіонального гідрогеологічного вивчення, прогнозування, виявлення, геолого-економічної та екологічної оцінки родовищ підземних вод³³.

В свою чергу *геологорозвідувальні роботи* – це комплекс спеціальних робіт і досліджень, що здійснюються з метою геологічного вивчення надр, а *стадія геологорозвідувальних робіт* - частина геологорозвідувального процесу, що визначається притаманними їй об'єктами геологічного вивчення, цілями та методами геологорозвідувальних робіт, вимогами до їхніх кінцевих результатів.

Геологорозвідувальні роботи на тверді корисні копалини проводяться за такими стадіями:

Стадія I. Регіональне геологічне вивчення території України

Підстадія I-1. Регіональні геолого-геофізичні дослідження масштабу 1:1000000 - 1:500000.

Підстадія I-2. Регіональні геологознімальні, геофізичні й геологопрогнозні роботи масштабу 1:200000 (1:100000).

Підстадія I-3. Геологознімальні й геологопрогнозні роботи масштабу 1:50000 (1:25000).

³¹ Постанова КМ України від 10.12.2008 р. № 1075 "Про затвердження Методики визначення вартості геологічної інформації, отриманої за рахунок коштів державного бюджету".

³² Наказ Геолкому України від 15.02.2000 р. № 19 "Про затвердження Положення про стадії геологорозвідувальних робіт на тверді корисні копалини".

³³ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів від 16.07.2001 р. № 260 "Про затвердження Положення про стадії геологорозвідувальних робіт на підземні води (гідрогеологічні роботи)".

Стадія II. Пошук та пошукова оцінка родовищ корисних копалин

Підстадія II-1. Пошукові роботи.

Підстадія II-2. Пошуково-оцінювальні роботи.

Стадія III. Розвідка родовищ корисних копалин

Геологорозвідувальні роботи на підземні води проводяться за такими стадіями:

Стадія I. Регіональне гідрогеологічне вивчення території України

Підстадія I-1. Регіональні гідрогеологічні роботи масштабу 1:1000000 - 1:500000.

Підстадія I-2. Регіональні гідрогеологічні роботи масштабу 1:200000 (1:100000).

Підстадія I-3. Спеціалізовані гідрогеологічні роботи масштабу 1:50000 (1:25000).

Стадія II. Пошук та пошукова оцінка родовищ підземних вод

Підстадія II-1. Пошукові роботи.

Підстадія II-2. Пошуково-оцінювальні роботи.

Стадія III. Розвідка родовищ підземних вод

Безпосередніми диференційними об'єктами дієвого виду є такі роботи з геологічного вивчення надр:

- регіональні геолого-геофізичні роботи масштабу 1:500000, 1:1000000 та меншого, в тому числі космо- і аерофотогеологічне картування в комплексі з загальними геохімічними дослідженнями; глибинне сейсмічне зондування на опорних профілях, буріння надглибоких свердловин;

- регіональні геофізичні, геологознімальні, геолого-гідрогеологічні, гідрогеологічні, інженерно-геологічні, геохімічні, еколого-геологічні роботи масштабу 1:200000 та більше, а також гравіметричні роботи;

- геологорозвідувальні роботи на тверді корисні копалини, у тому числі: геологознімальні роботи масштабу 1:50000 (1:25000) з загальними пошуками і випереджаючими підготовчими дослідженнями, пошукові та пошуково-оцінювальні роботи, попередня і детальна розвідка, дорозвідка родовищ, що розробляються, і тих, що не освоєні промисловістю; перерахування запасів раніше розвіданих родовищ;

- геологорозвідувальні роботи на нафту й газ, у тому числі регіональні геолого-геофізичні дослідження; виявлення і підготовка площ геолого-геофізичними методами; структурне, опорне і параметричне буріння; пошуки і розвідка родовищ; підрахування запасів нафти й газу;

- гідрогеологічне, інженерно-геологічне і комплексне гідрогеологічне та інженерно-геологічне знімання масштабу 1:200000 (1:100000), 1:50000 та більше, у тому числі - спеціалізоване для меліорації земель;

- геологорозвідувальні роботи на підземні води (прісні, мінеральні, термальні, промислові); пошукові та пошуково-оцінювальні роботи, попередня і детальна розвідка; дорозвідка родовищ, що експлуатуються, і тих, що господарськи не використовуються; перерахунок запасів раніше розвіданих родовищ підземних вод;

- буріння експлуатаційних на воду та спостережних свердловин у разі використання підземних вод;

- ліквідаційний тампонаж свердловин будь-якого призначення;
- інженерно-геологічні роботи для промислового та цивільного будівництва в містах і селищах міського типу на площах понад 15 км² і поза їх межами на площах більше 1 км²; ті самі роботи, що виконуються в межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони - незалежно від розміру площі робіт;
- інженерно-геологічні роботи для схем і проектів меліоративних систем площею 100 км² і більше;
- інженерно-геологічні роботи для будівництва залізничних і шосейних доріг, газо- і нафтопроводів, водоводів і магістральних каналів, повітряних ліній електропередач напругою понад 35 кВ, протяжність яких перевищує 50 км, а також для будівництва метрополітенів, транспортних тунелів (поза межами міст), гребель, мостів протяжністю 100 м і більше; ті самі роботи, що виконуються в межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони незалежно від площі об'єктів;
- пошуки і розвідка геологічних структур, придатних для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, а також - для поховання відходів виробництва, шкідливих речовин та скидання стічних вод;
- комплексні еколого-геологічні дослідження та картування забруднених територій масштабу 1:200000 (1:100000), 1:50000 та більше;
- радіогеологічні дослідження та картування;
- вивчення режиму та якості підземних вод з оцінкою їх ресурсів та техногенного впливу на стан підземних вод;
- ведення державного водного кадастру (розділ "Підземні води");
- вивчення, режимні спостереження і прогнозування розвитку небезпечних екзогенних і ендегенних процесів (зсуви, селі, карст, суфозія, абразія, підтоплення промислових зон та міських споруд, землетруси);
- ведення аерокосмічного моніторингу та постійних моделей геологічного середовища;
- створення і функціонування блоку "Геологічне середовище" державної системи моніторингу довкілля;
- науково-дослідні, тематичні та дослідно-методичні роботи з розвитку і вдосконалення методів, методик, технологій геологічного вивчення надр, у тому числі із застосуванням комп'ютерних засобів для обробки геологічної інформації, інформаційних технологій і комп'ютерних мереж;
- складання оглядів геологічної, гідрогеологічної, інженерно-геологічної, геофізичної, еколого-геологічної та інших видів вивченості; складання геолого-економічних оглядів;
- складання авторських оригіналів зведених карт геологічного (геофізичного, геохімічного, гідрогеологічного, інженерно-геологічного, еколого-геологічного тощо) змісту і пояснювальних записок до них;
- дослідно-промислова розробка РКК;
- вивчення технології видобутку мінеральної сировини на стадії розробки промислової схеми; розроблення кондицій мінеральної сировини; геолого-економічна оцінка РКК і комплексності їх освоєння;

- спеціальні геологічні роботи, які проводяться за особливим переліком.

До цієї ж групи об'єктів слід віднести й роботи, що не підлягають реєстрації, а саме:

- експлуатаційна розвідка;

- топографо-геодезичні, у тому числі ті, що забезпечують роботи з геологічного вивчення надр;

- гравіметричні, що виконуються в підземних гірничих виробках;

- науково-дослідні, тематичні, дослідно-конструкторські та дослідно-методичні - щодо створення, вдосконалення апаратури й устаткування для геологічного вивчення надр, технічного оснащення інформаційних технологій і систем;

- зі створення і ведення нормативної бази управління, у тому числі - зі стандартизації, сертифікації, ліцензування тощо в галузі геологічного вивчення, охорони та використання надр;

- з ведення державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин та ведення державного балансу запасів корисних копалин;

- з формування державного фонду РКК та державного фонду надр;

- зі складання видавничих оригіналів і видання карт (з пояснювальними записками), а також монографій, збірників, оглядів, бюлетенів, посібників, довідників будь-якого змісту;

- з нормування праці, складання технологічних та посадових інструкцій;

- з проектування, організації та проведення робіт з геологічного вивчення надр;

- зі створення та функціонування геологічних виставок, музеїв та бібліотек.

Основним документом, за яким реєструються чи перереєстровуються РГВН, є Перелік робіт з геологічного вивчення надр, що складається за встановленою формою за такими напрямками і корисними копалинами:

1) пошукові та розвідувальні роботи:

- на чорні метали;

- на кольорові, рідкісні, рідкісноземельні, радіоактивні метали та розсіяні елементи;

- на дорогоцінні метали і алмази;

- на вугілля, горючі сланці й торф;

- на нафту і природний газ;

- на неметалічні корисні копалини;

2) регіональні геологознімальні та геофізичні роботи;

3) гідрогеологічні та інженерно-геологічні роботи;

4) еколого-геологічні роботи;

5) науково-дослідні, тематичні та дослідно-методичні роботи;

6) спеціальні роботи, роботи на континентальному шельфі і виключній (морській) економічній зоні, роботи з прогнозу землетрусів.³⁴

³⁴ Наказ Геолкому України від 15.02.2000 р. № 17 "Про затвердження Інструкції про порядок державної реєстрації та обліку робіт з геологічного вивчення надр"

Слід зазначити, що геологічна інформація як об'єкт права геологічного вивчення надр також має складний зміст і може являти собою не тільки:

а) документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі, як це розуміється Цивільним кодексом України;

б) будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (закон України «Про інформацію»);

в) відомості, матеріали та документи в будь-якому форматі, що отримуються, обговорюються, формуються, пересилаються, перетворюються, нагромаджуються, опрацьовуються, використовуються, систематизуються, відображаються і зберігаються в інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних та інформаційно-аналітичних системах;

г) відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відеофільми, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їхніх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості.

До *первинної геологічної інформації* відносяться також:

- kern свердловин;
- проби нафти, газу, води;
- зразки кам'яного матеріалу;
- колекції різного призначення;
- дублікати проб.

Зазначені об'єкти мають особливий інформаційно-матеріальний характер.

Такі ж складні відносини з приводу різновидових об'єктів виникають й на практиці. Так, наприклад, підприємства, які проводили геологорозвідувальні роботи, передають користувачам надр на строк розробки корисних копалин, зазначений у спеціальному дозволі³⁵:

1) один примірник геологічного звіту про розвідку РКК, запаси яких оцінені ДКЗ;

2) довідку про виконання рекомендацій, зазначених у рішенні ДКЗ щодо оцінки запасів корисних копалин;

3) акт технічного стану свердловин (для родовищ нафти та газу), який складається за участю представників видобувних підприємств та органів державного гірничого нагляду, а також матеріали щодо усіх ліквідованих у процесі розвідки свердловин;

4) зразки гірських порід, керни свердловин, дублікати проб, які надалі можуть бути використані у процесі вивчення, дорозвідки та розробки РКК, а також для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;

5) збережені розвідувальні гірничі виробки (шахти, шурфи, канави

---

³⁵ Постанова КМ України від 14.02.1995 р. № 114 "Про Порядок передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння"

тощо) та свердловини, які можуть бути використані під час розробки родовищ та для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;

6) ліквідовані в установленому порядку виробки та свердловини, виробничо-технічні будівлі, споруди та інше майно;

7) збережені у первинному вигляді наземні й підземні центри та знаки геодезичної (маркшейдерської) опорної сітки та зйомочного обґрунтування, а також знаки біля устя розвідувальних виробок (свердловин, шурфів, штолень та ін.), каталог координат, складений за встановленою системою, та висотних відміток пунктів зйомочного обґрунтування і устя розвідувальних виробок.

У разі неможливості збереження знаків біля устя розвідувальних виробок (на орних землях, у руслах річок тощо) ці устя топографічно прив'язуються до реперів, установлених на вільних ділянках землі.

Об'єктами суто інформаційного (матеріального, електронного) виду є результати виконаних РГВН, що відповідно до установлених вимог викладаються у:

- 1) геологічних чи науково-дослідних звітах;
- 2) виданих картах геологічного змісту.

Після затвердження цих результатів у встановленому порядку передаються виконавцями РГВН на постійне зберігання до Геоінформу.

Разом із зазначеними **звітними геологічними матеріалами** до Геоінформу подаються також **облікові документи**:

- облікові картки вивченості;
- копії контурів розташування вивчених площ чи профілів проведених робіт, зроблені з оглядових карт масштабу 1:1000000.

Отже диференційними об'єктами інформаційного виду є об'єкти, щодо яких Геоінформ виконує основні роботи з обліку, аналізу, систематизації та узагальнення результатів геологічного вивчення надр³⁶:

1) **звітні матеріалів з геологічної вивченості надр** (здійснюється інвентарний облік, їх зберігання і використання в установленому порядку);

2) **облікові картки і копії розташування вивчених площ** (профілів проведених робіт) (проводяться перевірка та систематизація);

3) ведуться: а) **картотека геологічної вивченості надр**;

б) **комп'ютерні бази даних з геологічної вивченості надр**;

4) складаються: а) **контурні карти і картограми геологічної вивченості**;

б) **аналітичні таблиці за видами геологічної вивченості**.

Наступний рівень взаємопов'язаної диференціації об'єктів матеріального, інформаційного та дійового виду можна простежити на окремих стадіях геологорозвідувального процесу:

1. Регіональні геолого-геофізичні дослідження проводяться з метою створення нових або оновлення існуючих геологічних основ масштабу 1:1000000 - 1:500000, які відображають найважливіші риси геологічної будови території України або окремих її регіонів і загальні закономірності розміщення корисних копалин:

---

³⁶ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.07.2000 р. № 73 "Про затвердження Інструкції про порядок обліку результатів робіт з геологічного вивчення надр".

1.1. До складу робіт підстадії входять **узагальнення й інтерпретація геолого-геофізичних матеріалів** середнього й крупного масштабів, **виконання спеціалізованих досліджень** (геофізичних, геохімічних та інших), **глибинне сейсмічне зондування** на опорних профілях, **буріння глибоких і надглибоких свердловин** для вивчення глибинної будови найважливіших геологічних структур, **геолого-геофізичні дослідження** шельфу Чорного та Азовського морів.

1.2. За даними регіональних геолого-геофізичних досліджень складаються **зведені, оглядові й поаркушні карти геологічного змісту** масштабу 1:1000000 і 1:500000 території України або окремих її регіонів, опорні **геолого-геофізичні розрізи й схеми** геологічної будови глибинних зрізів і горизонтів, **геологічні та геофізичні карти** шельфу Чорного та Азовського морів.

1.3. Для визначення основних закономірностей розміщення корисних копалин на території України або окремих її регіонів та загальної прогнозної оцінки їхньої рудоносності проводяться **прогнозно-мінерагенічні дослідження** в масштабі 1:1000000 і 1:500000.

1.4. До складу цих робіт входить **узагальнення наявних даних** на родовищах та рудопроявах корисних копалин, а також результатів геохімічних і металогенічних досліджень в окремих геологічних регіонах країни, **переінтерпретація всього мінерагенічного фактичного матеріалу** з позицій сучасних уявлень про геологічну будову території країни й розвиток процесів рудоутворення.

1.5. За результатами проведених досліджень будуються **прогнозно-мінерагенічні й металогенічні карти** масштабів 1:1000000 або 1:500000, здійснюється **загальна прогнозна оцінка території України** або окремих її регіонів на різні види корисних копалин, виділяються **крупні структури й площі** для проведення середньо- або крупномасштабних **геологопрогнозних робіт**.

2. Регіональні геологознімальні й геофізичні роботи проводяться з метою створення державної геологічної карти масштабу 1:200000 (Держгеолкарта-200) - базової комплексної геологічної основи для розв'язання актуальних питань розвитку різних галузей народного господарства, планування освоєння природних ресурсів, розвитку мінерально-сировинної бази, розроблення науково обґрунтованих програм геологорозвідувальних робіт:

2.1. Комплекти Держгеолкарти-200 створюються за результатами **геологічного довивчення** раніш закартованих площ або суто камеральним шляхом з проведенням мінімально необхідних обсягів ревізійних польових робіт, редакційно-погоджувальних маршрутів, вивчення опорних розрізів. Узагальнюється й переінтерпретується наявний **геолого-геофізичний матеріал**, проводиться **дешифрування матеріалів космо- й аерозйомки** та інших дистанційних методів, використовується вся опублікована, фондова та інша геолого-геофізична інформація.

2.2. За результатами регіональних і крупномасштабних геофізичних робіт складаються **карти гравітаційного й магнітного полів**, а також карти з інших виконаних геофізичних методів масштабу 1:200000 й розрізи за даними профільних досліджень.

2.3. У результаті оброблення геофізичної інформації складається **карта комплексної інтерпретації геолого-геофізичних матеріалів**, яка використовується як основне джерело інформації в першу чергу про структурно-тектонічні особливості району.

2.4. **Геологопрогнозне картування** масштабу 1:200000 (1:100000) (ГПК-200) проводиться окремо від регіональних досліджень цього самого масштабу й спрямоване на виявлення й вивчення закономірностей розміщення (локалізації) та прогнозування однієї або групи геолого-промислових типів РКК. Об'єктами ГПК-200 є **рудні й рудоносні райони, зони, вузли**.

2.5. У результаті **середньомасштабного геологопрогнозного картування** складається **спеціалізована геологопрогнозна карта** масштабу 1:200000 (1:100000), з врізками більш крупного масштабу. Крім того, до складу звітних карт обов'язково входять **геологічна карта продуктивного горизонту** масштабу 1:200000 (1:100000), **реєстраційна карта корисних копалин, карта фактичного матеріалу, геологопрогносні моделі** виділених рудних районів, вузлів, зон. Проводиться оцінка перспективних і прогнозних ресурсів корисних копалин, на які було спрямоване ГПК-200.

3. **Геологознімальні роботи** масштабу 1:50000 (1:25000) є основним видом крупномасштабного вивчення геологічної будови країни.

3.1 За результатами **глибинного геологічного картування** складаються **карти** похованої поверхні, карти глибинних зрізів або горизонтів, карта комплексної інтерпретації геофізичних даних, **прогнозно-металогенічні схеми** з оцінкою перспектив району на найважливіші види корисних копалин, **геолого-геофізичні розрізи** та інші картографічні матеріали, визначені геологічним завданням.

3.2 У результаті **крупномасштабного геологопрогнозного картування** обов'язковими картами є: **спеціалізована геологопрогнозна карта** масштабу 1:50000, **геологічна карта продуктивного зрізу** (горизонту), **карта корисних копалин і карта фактичного матеріалу** в масштабі робіт.

4. **Пошукові роботи** проводяться з метою виявлення корисних копалин у межах відомих і потенційних рудних (продуктивних) полів, зон, басейнів, локальних перспективних ділянок надр, виділених попередніми геологознімальними, геологопрогнозними та іншими геологорозвідувальними роботами.

4.1. У процесі пошукових геологорозвідувальних робіт проводяться **пошуково-геологічні маршрути**, спеціалізоване детальне **геологічне картування з бурінням свердловин і проходкою поверхневих гірничих виробок** та використання типового раціонального комплексу геологічних, геофізичних, геохімічних та інших пошукових методів;

4.2. За результатами виконаних пошукових робіт опрацьовується **геологічно обґрунтована оцінка** перспективних ресурсів; виконується **початкова геолого-економічна оцінка** (ГЕО-3) ділянок потенційних родовищ, рудопроявів, розробляються **техніко-економічні міркування** (ТЕМ) щодо їх можливого промислового значення й доцільності проведення подальших геологорозвідувальних робіт.

5. Об'єктами *пошуково-оцінювальних робіт* можуть бути: *потенційні РКК, перспективні ділянки надр, прояви (рудопрояви)* корисних копалин, що рекомендовані для подальших геологорозвідувальних робіт на основі ГЕО-3:

5.1. Головними завданнями пошуково-оцінювальних робіт є *відбракування проявів* (рудопроявів) корисних копалин, що не придатні для промислового використання, *попередня геолого-економічна оцінка* (ГЕО-2) промислового значення відкритих родовищ корисних копалин і доцільності їх промислового освоєння, *підготовка першочергових об'єктів* до проведення розвідувальних робіт;

5.2. *Матеріали ГЕО-2* відкритого РКК у формі *ТЕД* подаються на розгляд замовнику геологорозвідувальних робіт або на апробацію ДКЗ України для зарахування до резерву ДФ РКК.

6. *Розвідка* проводиться тільки на тих РКК (ділянках), які отримали позитивну ГЕО за результатами попередніх геологорозвідувальних робіт і визнані першочерговими для промислового освоєння:

6.1. Об'єктами розвідувальних робіт можуть бути *попередньо розвідані РКК (ділянки), що рекомендовані до розвідки* за позитивними результатами пошуково-оцінювальних робіт, *попередньо розвідані ділянки РКК, що розробляються, РКК (ділянки), що розвідані раніше* й з різних причин не залучені до промислового розроблення.

6.2. За результатами виконаних розвідувальних робіт проводиться *детальна ГЕО-1* промислового значення запасів родовища (ділянки) корисних копалин, матеріали якої включають:

- *характеристику геологічної будови* покладів корисних копалин, їхніх технологічних властивостей, гірничо-геологічних та інших умов залягання в обсязі, достатньому для прийняття обґрунтованих проектних рішень щодо способу й системи видобування та схеми комплексного перероблення корисних копалин;

- *техніко-економічне обґрунтування* постійних кондицій і підрахунок запасів корисних копалин;

- *прогнозу економічну оцінку* сумарного ефекту від експлуатації родовища (ділянки) корисних копалин з визначенням прогнозних показників підприємницької діяльності гірничопереробного комплексу в обсязі, достатньому для прийняття рішення про інвестування проекту його будівництва.

Нарешті особливим, комбінованим видом об'єктів права геологічного вивчення надр, яким притаманний об'єктний симбіоз «ресурс – дія – інформація», є запаси та ресурси державного фонду надр. За промисловим значенням запаси корисних копалин поділяються на три групи:

1) *балансові - запаси* корисних копалин ділянки надр, для яких на момент проведення *ГЕО* згідно з техніко-економічними розрахунками та/або матеріалами фінансової звітності доведено, що коефіцієнт рентабельності продукції гірничодобувного підприємства (розрахунковий та/або фактичний) є достатнім для економічно ефективного *видобування корисних копалин* на такій ділянці надр;

2) *умовно балансові - запаси*, ефективність видобутку і використання яких на момент оцінки не може бути однозначно визначена, а також запаси, що відповідають вимогам до балансових запасів, але з різних причин не можуть бути використані на момент *оцінки*;

3) *позабалансові - запаси* корисних копалин з ділянки надр, для яких на момент проведення *ГЕО* згідно з техніко-економічними розрахунками та/або матеріалами фінансової звітності доведено, що коефіцієнт рентабельності продукції (мінеральної сировини) гірничодобувного підприємства (розрахунковий та/або фактичний) мав рівень, недостатній для економічно ефективного видобування корисних копалин на такій ділянці надр.

Серед балансових запасів за умовами видобутку і використання виділяються видобувні і дотаційні за такими критеріями:

а) для *видобувних запасів* - рентабельність виробничої діяльності гірничодобувного підприємства (промислу), що проектується, визначена ДКЗ, перевищує ставку рефінансування Національного банку за умови раціонального використання технічних засобів і технологій та дотримання вимог щодо охорони надр і навколишнього природного середовища;

б) для *дотаційних запасів* - ефективність видобутку і використання корисних копалин гірничодобувним підприємством (промислом), що проектується, визначена ДКЗ, можлива тільки за умови надання користувачу надр податкових пільг, субсидій, дотацій або інших видів підтримки за рахунок державного чи місцевого бюджетів.

Дотаційні запаси РКК обліковуються у Державному балансі корисних копалин окремо із зазначенням конкретних користувачів надр.

Інструкціями ДКЗ із застосування Класифікації до родовищ окремих видів корисних копалин передбачається також розподіл запасів корисних копалин за:

а) собівартістю їх видобутку;

б) собівартістю переробки на товарну продукцію гірничого виробництва.

За ступенем техніко-економічного вивчення запаси і ресурси корисних копалин поділяються на три групи:

1) *перша група* - запаси корисних копалин, на базі яких проведено *детальну ГЕО* ефективності їх промислового освоєння, матеріали якої, включаючи техніко-економічне обґрунтування постійних кондицій на мінеральну сировину, *затверджені ДКЗ*;

2) *друга група* - запаси корисних копалин, на базі яких проведено *попередню ГЕО* їх промислового значення, а матеріали техніко-економічної доповіді про доцільність подальшої розвідки родовища, включаючи обґрунтування тимчасових кондицій на мінеральну сировину, *апробовані ДКЗ* або замовником (інвестором) геологорозвідувальних робіт;

3) *третья група* - запаси і ресурси корисних копалин, на базі яких проведено *початкову ГЕО* можливого промислового значення перспективної ділянки надр, а матеріали техніко-економічних міркувань про доцільність проведення подальших пошуково-розвідувальних робіт, параметри попередніх кондицій на мінеральну сировину *схвалені замовником* (інвестором) геологорозвідувальних робіт.

За ступенем геологічного вивчення запаси корисних копалин поділяються на дві групи: розвідані і попередньо розвідані.

Розвідані запаси - це обсяги корисних копалин, кількість, якість, технологічні властивості, гірничо-геологічні, гідрогеологічні та інші умови залягання яких вивчені з повнотою, достатньою для **опрацювання проектів будівництва** гірничодобувних об'єктів і об'єктів з переробки мінеральної сировини. Основні параметри розвіданих запасів, які обумовлюють проектні рішення щодо видобутку і переробки мінеральної сировини та охорони природи, визначаються за даними безпосередніх вимірів чи досліджень, виконаних у межах покладів за щільною сіткою, в поєднанні з обмеженою екстраполяцією, обґрунтованою даними геологічних, геофізичних, геохімічних та інших досліджень. Розвідані запаси корисних копалин є основою для **проектування і проведення розробки родовища** (покладу).

Попередньо розвідані запаси - це обсяги корисних копалин, кількість, якість, технологічні властивості, гірничо-геологічні, гідрогеологічні та інші умови залягання яких вивчені з повнотою, достатньою для **визначення промислового значення** родовища. Основні параметри попередньо розвіданих запасів корисних копалин, що впливають на вибір способів видобутку і переробки мінеральної сировини, оцінюються переважно на основі екстраполяції даних безпосередніх вимірів чи досліджень, розташованих у межах родовища за рідкою або нерівномірною сіткою. Екстраполяція обґрунтовується аналогією з розвіданим родовищем (покладом), а також даними геологічного, геофізичного, геохімічного та іншого вивчення надр. Попередньо розвідані запаси є основою для **обґрунтування подальшої розвідки чи дослідно-промислової розробки родовища** (покладу).

За ступенем геологічного вивчення і достовірності ресурси корисних копалин поділяються на дві групи: перспективні та прогнозні.

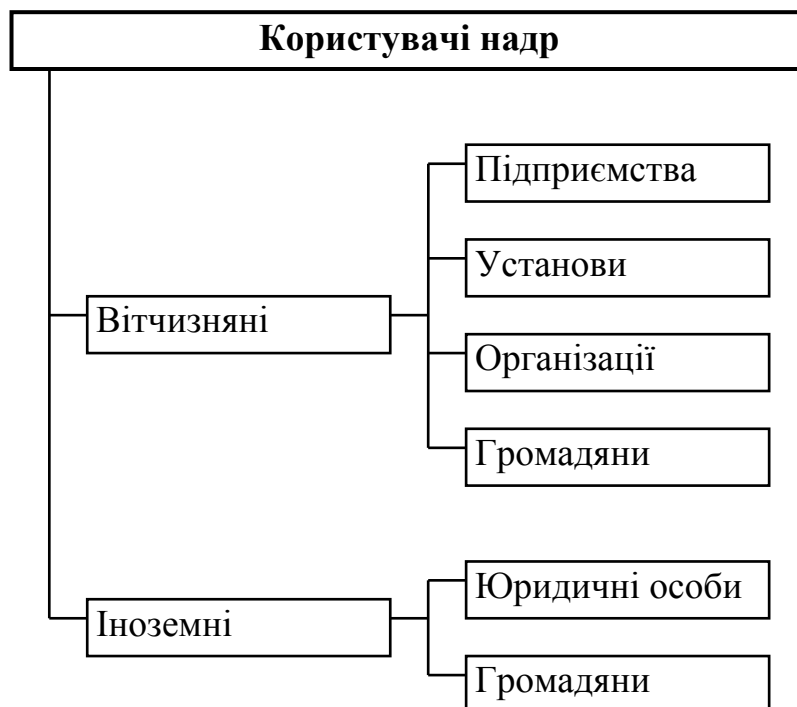
Перспективні ресурси - це обсяги корисних копалин, кількісно оцінені за результатами геологічного, геофізичного, геохімічного та іншого вивчення ділянок у межах продуктивних площ з відомими родовищами корисних копалин певного геолого-промислового типу. Перспективні ресурси враховують можливість відкриття нових родовищ (покладів) корисних копалин того ж геолого-промислового типу, існування яких обґрунтовується позитивною оцінкою проявів корисних копалин, геофізичних, геохімічних та інших аномалій, природа і перспективність яких доведені. Кількісні оцінки параметрів родовищ (покладів) корисних копалин визначаються на основі інтерпретації геологічних, геофізичних, геохімічних та інших даних або статистичної аналогії. Перспективні ресурси є **основою для ГЕО доцільності проведення пошуків і пошуково-розвідувальних робіт**.

Прогнозні ресурси - це обсяги корисних копалин, що враховують потенційну можливість формування родовищ певних геолого-промислових типів, що ґрунтуються на позитивних стратиграфічних, літологічних, тектонічних, мінералогічних, палеогеографічних та інших передумовах, установлених у межах перспективних площ, де промислові родовища ще не відкриті. Кількісна оцінка прогнозних ресурсів проводиться на основі припущених параметрів за аналогі-

єю з продуктивними площами, де є відкриті родовища корисних копалин того ж геолого-промислового типу. Прогнозні ресурси корисних копалин є *основою для обґрунтування регіональних та прогнозно-геологічних робіт.*

4.2. Суб'єкти права геологічного вивчення надр

Схема 4.1. Користувачі надр

Користувачами надр, згідно ст. 13 КпН, можуть бути:

- 1) вітчизняні:
  - a. підприємства;
  - b. установи;
  - c. організації;
  - d. громадяни;
- 2) іноземні:
  - a. юридичні особи;
  - b. громадяни.

Однак слід мати на увазі, що відповідно до ст. 19 КпН, надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр.

Ч. 1 ст 20 КпН підтверджує, що для геологічного вивчення, в тому числі для дослідно-промислової розробки РКК загальнодержавного значення, надра надаються у користування після одержання *спеціального дозволу на геологічне вивчення надр* без надання гірничого відводу.

При цьому в ст. 16 КпН встановлено, що спеціальні дозволи на користування надрами у межах конкретних ділянок надаються *спеціалізованим* підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам, які мають:

а) відповідну кваліфікацію;

б) матеріально-технічні та економічні можливості для користування надрами.

Правила нормативного забезпечення геологічного вивчення надр під суб'єкт господарювання розуміє учасника господарських відносин, який здійснює господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), має відокремлене майно і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єктами господарювання є:

- **господарські організації** - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші **підприємства**, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також **інші юридичні особи**, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

- **громадяни України, іноземці та особи без громадянства**, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці;

- **філії, представництва, інші відокремлені підрозділи** господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської діяльності;

Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з пошуку (розвідки) корисних копалин (затв. наказом Держкомпідприємництва та Мінприроди від 13.02.2001 р. № 31/51) хоча і втратили свою чинність, втім висували доцільні умови конкретизуючи зазначені вимоги шляхом встановлення обов'язку суб'єкта господарювання, що проводить таку діяльність. мати:

- **фахівців**, які мають відповідну геологічну або гірничотехнічну освіту та професійну підготовку з проведення робіт, що засвідчується документами державного зразка. При цьому технічне керівництво геологорозвідувальними роботами можуть здійснювати особи, які мають закінчену гірничотехнічну освіту з відповідної спеціальності;

- **обладнання, машини та механізми**, що виготовлені у відповідності до стандартів або технічних умов, згідно з галуззю застосування, зазначеною в інструкції з експлуатації;

- **технологічні засоби**, експлуатація яких відповідає вимогам нормативно-технічної документації заводу-виготовлювача, ремонтній документації, вимогам з охорони праці та довкілля;

- **будівлі, приміщення, виробничі майданчики**, які обладнані з урахуванням шкідливості виробництва та відповідають вимогам санітарних норм відповідно до Санітарних правил планування та забудови населених пунктів (затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.1996 р. № 173);

- **лабораторії**, атестовані згідно з Порядком акредитації вимірювальних лабораторій (затв. наказом Держстандарту України від 05.11.1998 р. № 886).

Слід також відмітити, що дія зазначених Ліцензійних умов поширювалася на всіх суб'єктів господарської діяльності незалежно від їх організаційно-правових форм та форм власності, що провадять діяльність з пошуку (розвідки)

корисних копалин у межах території України, її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони.

Крім того, на такий вид користування надрами як геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислова розробка, геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислова розробка родовищ вуглеводнів, з подальшим видобуванням нафти і газу (промислова розробка родовищ) законодавство передбачає отримання відповідного спеціального дозволу.

Дозволи надаються Мінприроди переможцям аукціонів з їх продажу або без проведення аукціону. В останньому випадку суб'єкт надрокористування разом із заявою про надання дозволу подає наступні документи:

1) нотаріально засвідчена копія свідоцтва про державну реєстрацію або нотаріально засвідчена копія свідоцтва про реєстрацію;

2) нотаріально засвідчені копії установчих документів і довідки про включення до ЄДРПОУ (для юридичних осіб);

3) копії паспорта та довідки про присвоєння ідентифікаційного номера (для фізичних осіб);

4) належним чином засвідчені погодження, передбачені порядком надання дозволів;

5) інформація про фінансово-економічні можливості заявника, які дають змогу проводити геологорозвідувальні роботи, а саме:

а. довідка про наявність порушеної згідно із законодавством процедури банкрутства або ліквідації;

б. відомості щодо податкового боргу, його розмір та оригінал довідки з державного реєстру податкових обмежень та обтяжень;

в. пояснювальна записка з обґрунтуванням необхідності проведення геологорозвідувальних робіт на ділянці надр із зазначенням мети її геологічного вивчення;

г. програма робіт з геологічного вивчення ділянки надр (види робіт, їх обсяг та вартість, джерело фінансування, календарний план виконання за роками, ефективність можливого використання та очікувані техніко-економічні показники експлуатації ресурсів) у двох примірниках;

д. каталог географічних координат кутових точок ділянки надр (похибка - менш як 1 секунда) із зазначенням її площі;

е. проект угоди про умови користування надрами у двох примірниках.

б) графічні матеріали:

- оглядова карта (масштаб 1:200000);

- ситуаційний план з нанесеними межами площі геологічного вивчення та географічними координатами її кутових точок (похибка - менш як 1 секунда) у масштабі, який дає змогу перевірити правильність визначення координат;

- оглядова геологічна карта (масштаб 1:200000 - 1:50000) з лініями проектних геологічних розрізів;

- гідрогеологічна карта (для родовищ підземних вод);

- геологічні розрізи.

Додаються:

1) у разі проведення геологічного вивчення за рахунок коштів державного бюджету - засвідчена в установленому порядку виписка з пооб'єктного плану;

2) у разі розширення меж ділянки надр, наданої для геологічного вивчення:

a. копія дозволу на її геологічне вивчення;

b. результати проведення геологорозвідувальних робіт, які підтверджують факт, що родовище (площа) виходить за межі ділянки надр, наданої в користування для геологічного вивчення родовища (площі) або створення підземного сховища;

c. у разі використання природних ресурсів санаторними закладами:

- довідка (видана МОЗ для лікувальних закладів загальнодержавного значення та районною держадміністрацією для лікувальних закладів місцевого значення) про те, що лікувальний заклад є діючим та спеціалізується на використанні природних ресурсів виключно з лікувальною метою;

- перелік структурних підрозділів (філій, представництв тощо), які надають лікувальні послуги з використанням лікувальних природних ресурсів родовища, що надається у користування (за наявності);

- для власника цілісного майнового комплексу - нотаріально засвідчені документи, що підтверджують право власності на цілісний майновий комплекс.

Якщо суб'єкт права геологічного вивчення надр бере участь у відповідному аукціоні, то такий претендент має подати в строк та за адресою, зазначеними в оголошенні, відповідну заявку, в якій повинні міститися:

- заява про намір взяти участь в аукціоні із зазначенням назви і місцезнаходження ділянки надр, виду корисних копалин, відомостей про претендента (найменування юридичної особи, прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця), адреси, номера телефону, телефаксу, прізвища та посади керівника (для юридичної особи), електронної адреси;

- опис документів, що додаються до заяви, завірених належним чином уповноваженим представником заявника;

- нотаріально завірени копії свідоцтва про державну реєстрацію (для юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців) і довідки про включення до ЄДР-ПОУ (для юридичних осіб);

- копії паспорта та довідки про присвоєння ідентифікаційного номера (для фізичних осіб - підприємців);

- документ про підтвердження реєстрації іноземної особи в країні її місцезнаходження, зокрема витяг із торговельного, банківського або судового реєстру (для іноземних юридичних осіб);

- нотаріально завірени копії установчих документів (для вітчизняних та іноземних юридичних осіб);

- відомості про уповноважених осіб, які представлятимуть інтереси покупця на аукціоні;

- інформація про фінансові можливості претендента (довідки, видані установами банків, про наявність коштів, у тому числі запозичених, та про розрахункові рахунки, копії балансу та фінансового звіту за минулий рік, засвідчені його керівником, відомості про порушення згідно із законодавством процедури банкрутства або ліквідації, а також наявність податкового боргу та його розмір);

- інформація про техніко-технологічні та інші можливості ефективного використання надр з урахуванням специфіки вивчення та розробки певної ділянки надр;

- інформація про господарську діяльність у сфері користування надрами протягом останніх трьох років (назви і місцезнаходження ділянок надр, перелік видів робіт, результати роботи);

- документи, що підтверджують сплату вартості пакета аукціонної документації, завдатку;

- відомості про участь у попередніх аукціонах з продажу дозволів;

- інші відомості, подання яких передбачено аукціонним комітетом.

Крім того, надання надр у користування обов'язково погоджується заявником з:

1) **Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідними обласними радами, Київською і Севастопольською міськими радами** - на користування ділянками надр, що містять корисні копалини загальнодержавного значення;

2) **відповідними районними, міськими, селищними, сільськими радами** - на користування ділянками надр, що містять корисні копалини місцевого значення;

3) **Республіканським комітетом Автономної Республіки Крим з охорони навколишнього природного середовища або територіальними органами Мінприроди** - на всі види користування надрами;

4) **Державною екологічною інспекцією** - на користування ділянками надр, що розташовані в межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України;

5) **Держпрацею** - на геологічне вивчення з дослідно-промисловою розробкою;

6) **Адміністрацією Держприкордонслужби, Мінінфраструктури, Мінагрополітики** - на користування ділянкою надр у межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України;

7) **Міноборони** - на користування ділянкою надр у межах частини континентального шельфу, яка відведена для використання у складі військових та випробувальних полігонів.

Одним з основних суб'єктів права геологічного вивчення надр є державна геологічна служба України, яку згідно із ст. 5 Закону України «Про державну геологічну службу України» складають:

1) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з геологічного вивчення та використання надр;

2) державні підприємства, установи та організації з геологічного вивчення та використання надр, які входять до сфери управління спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з геологічного вивчення та використання надр.

На сьогодні першим з наведених суб'єктів є **Міністерство екології та природних ресурсів України**³⁷ (до 2011 р. - Міністерство охорони навколишнього природного середовища України - Мінприроди) - головний (провідний)

³⁷ Указ Президента України від 13.04.2011 р. № 452/2011 "Про Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України" // Офіційний вісник України, 2011, № 29 (26.04.2011), ст. 1258.

орган у системі центральних органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, здійснення державного контролю за використанням та охороною земель, екологічної безпеки, заповідної справи, поведження з відходами, формування, збереження та використання екологічної мережі, геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр.

У складі Мінприроди діє і йому підпорядковується *Державна служба геології та надр України* – Держгеонадра³⁸, далі - ДГН) (до 2011 р. - Державна геологічна служба), яка є урядовим органом державного управління. ДГН очолює голова, який призначається на посаду і звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра охорони навколишнього природного середовища. Для узгодженого вирішення питань щодо визначення найважливіших напрямів діяльності в ДГН утворюється колегія у складі голови, його заступників та керівників підрозділів ДГН.

У перелік платних адміністративних послуг, які надаються Держгеонадрами включені:³⁹

1) надання спеціального дозволу на користування надрами за результатами продажу на аукціоні;

2) надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону;

3) видача ліцензії, видача копії ліцензії, переоформлення ліцензії, видача дублікату ліцензії на видобування дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння.

При Мінприроди також діє *Державна комісія України по запасах корисних копалин* (далі - ДКЗ) - установа, що провадить науково-технічну діяльність, пов'язану з проведенням на замовлення користувачів надр або за дорученням відповідних центральних органів виконавчої влади державної експертизи геологічних матеріалів з вивчення і використання надр та оцінки запасів корисних копалин.

З метою наукового забезпечення геологічного вивчення надр Мінприроди може створювати *науково-дослідні установи та організації*, що діють на підставі статутів або положень, затверджених відповідно до законодавства України.

Для проведення робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр, Мінприроди створює відповідні *регіональні або територіальні підприємства, установи та організації*.

Залежно від характеру виконуваних робіт і досліджень державні підприємства, діяльність яких спрямована на геологічне вивчення надр, відносяться до категорії стратегічно важливих, їм надається статус *казених* та їх майно не підлягає приватизації.

³⁸ Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 391/2011 "Про Положення про Державну службу геології та надр України" // Офіційний вісник України, 2011, № 29 (26.04.2011), ст. 1228.

³⁹ Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 р. № 705 "Про затвердження переліків платних адміністративних послуг, які надаються Міністерством екології та природних ресурсів і Державною службою геології та надр" // Офіційний вісник України, 2011, № 51 (15.07.2011), ст. 2037.

Для функціонування єдиної державної інформаційної геологічної системи, метою якої є накопичення та надання інформації про надра (геологічної інформації), при Мінприроді діє спеціалізована науково-виробнича установа – державне науково-виробниче підприємство **«Державний інформаційний геологічний фонд України»** (далі - Геоінформ), яке має статус галузевого державного архіву.

Держава в особі Мінприроди є акціонером **Національної акціонерної компанії «Надра України»**, яка утворена з метою підвищення ефективності управління підприємствами галузі геології і розвідки надр, задоволення потреби держави в нарощуванні мінерально-сировинної бази та отримання прибутку шляхом провадження господарської діяльності.

Чільне місце серед суб'єктів права геологічного вивчення надр посідає **Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України**⁴⁰ (до 2011 р. - Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду) (далі - Держгірпромнагляд), що є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з промислової безпеки, охорони праці, державного гірничого нагляду та державного регулювання у сфері безпечного поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Серед основних завдань Держгірпромнагляду слід виділити організацію та здійснення державного нагляду за додержанням законів та інших нормативно-правових актів з питань геологічного вивчення надр, їх охорони, а також використання мінеральної сировини.

Крім того, Держгірпромнагляд відповідно до покладених на нього завдань:

- 1) готує пропозиції щодо формування державної політики та визначення механізму її реалізації у сфері геологічного вивчення та охорони надр;
- 2) бере участь у межах своєї компетенції у розробленні проектів державних програм економічного розвитку в частині геологічного вивчення та охорони надр;
- 3) бере участь у здійсненні державного управління у сфері геологічного вивчення та охорони надр;
- 4) здійснює в установленому порядку державний гірничий нагляд, у тому числі з питань ведення робіт з геологічного вивчення та охорони надр;
- 5) формує державне замовлення на проведення науково-дослідних робіт з питань охорони праці в частині геологічного вивчення та охорони надр.

До кола суб'єктів геологічного вивчення надр слід віднести й **першовідкривачів РКК**. В Україні такими визнаються особи, які відкрили невідоме раніше родовище, що має промислову цінність, або виявили додаткові запаси корисних копалин чи нову мінеральну сировину в раніше відомому родовищі, що істотно підвищують його промислову цінність.

---

⁴⁰ Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 408/2011 "Про Положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України" // Офіційний вісник України, 2011, № 29 (26.04.2011), ст. 1241

Першовідкривачами РКК в Україні можуть бути:

1) особи, які відкрили родовища унікальної, першої та другої групи, а також третьої групи родовищ чорних, кольорових, рідкісних і радіоактивних металів, золота, паливної сировини, алмазів, п'єзооптичної сировини, йодо-бромних вод, калійних солей, фосфоритів, пісків для скляної та сировини для цементної промисловості, самородної сірки, дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння, мінеральних і термальних вод, прісних підземних вод;

2) особи, які науково обґрунтували необхідність проведення пошуково-розвідувальних робіт, на основі яких відкрито родовища.

Матеріали про визнання першовідкривачами РКК в Україні працівників геологічних підприємств та організацій, а також інших громадян (крім працівників підприємств та організацій інших галузей, які ведуть геологорозвідувальні роботи) готують комісії у справах першовідкривачів РКК геологічних підприємств та організацій і надсилають їх на розгляд **Комісії у справах першовідкривачів РКК Мінприроди** для подальшого подання до **Міжвідомчої комісії у справах першовідкривачів РКК при ДКЗ**.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» сторонами угоди про розподіл продукції (далі – УРП) виступають **інвестори і Кабінет Міністрів України та Верховна Рада Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування**, на території якого розташована ділянка надр, що передається в користування на умовах УРП, які укладають угоду після її погодження з **постійно діючою міжвідомчою комісією**.

Постійно діюча міжвідомча комісія (далі – ПДМК) утворюється Кабінетом Міністрів України у складі представників державних органів, органів місцевого самоврядування, народних депутатів України і уповноважена вирішувати питання з організації укладення та виконання УРП.

У разі потреби до роботи ПДМК залучаються відповідні виробничі та наукові організації, а також експерти і консультанти.

Робочим органом ПДМК є центральний орган виконавчої влади в галузі розвідки і використання надр.

Інвесторами можуть бути:

а) громадяни України;

б) іноземці;

в) особи без громадянства;

г) юридичні особи України або інших держав;

д) об'єднання юридичних осіб, створені в Україні чи за межами України,.

В якості вимог до вказаних інвесторів висувається необхідність мати відповідні матеріально-технологічні та економічні можливості або відповідну кваліфікацію для користування надрами, що повинно бути підтверджено документами, виданими згідно із законами (процедурами) країни інвестора.

У тому разі коли інвестором в угоді виступає об'єднання юридичних осіб, що не є юридичною особою, учасники такого об'єднання несуть солідарну відповідальність по зобов'язаннях, передбачених УРП.

Суб'єктами права геологічного вивчення надр також можуть виступати претенденти - іноземні або вітчизняні юридичні особи (група юридичних осіб)

всіх форм власності, чи фізичні особи, які виявили бажання і подали заявку на участь у міжнародному конкурсі (тендері) на укладання контрактів на користування надрами.

До заявки на участь у тендері претендентом повинні додаватися матеріали із зазначенням:

а) юридичної назви претендента, який виявив бажання взяти участь у тендері;

б) відомостей про претендента, а саме:

- реквізитів (адреса, телефон, телекс, телефакс);

- складу керівництва (прізвище, посада);

- місця реєстрації;

- спеціалізації;

- чисельності працюючих;

- основного місця діяльності;

в) інформації щодо фінансової спроможності претендента:

- загального власного та позичкового капіталу;

- установ банків, що фінансують претендента (назва, адреса);

- завіреної копії фінансового балансу за попередній рік;

- результатів аудиторських перевірок діяльності за останні 3 роки;

г) виробничої інформації:

- короткої історичної довідки про діяльність претендента;

- відомостей про технології, виробничі потужності та обладнання, які використовуються претендентом у його діяльності;

- переліку заходів з охорони довкілля;

- переліку країн, де претендент виконував роботи протягом останніх 10 років;

д) фінансових документів, що засвідчують внесення плати за участь у тендері, пакету геологічної інформації, придбаного претендентом для складення програми робіт на об'єкті;

е) пропозицій щодо виконання умов тендеру, програми робіт та обсягів інвестицій;

є) обґрунтування та висновків, на яких базується програма робіт;

ж) інших матеріалів, визначених умовами тендеру.

Схема 4.2. Умови провадження господарської діяльності
з пошуку (розвідки) корисних копалин

**Умови провадження господарської діяльності
з пошуку (розвідки) корисних копалин**

фахівці, які мають відповідну геологічну або гірничотехнічну освіту та професійну підготовку з проведення робіт, що засвідчується документами державного зразка. При цьому технічне керівництво геологорозвідувальними роботами можуть здійснювати особи, які мають закінчену гірничотехнічну освіту з відповідної спеціальності

обладнання, машини та механізми, що виготовлені у відповідності до стандартів або технічних умов, згідно з галуззю застосування, зазначеною в інструкції з експлуатації

технологічні засоби, експлуатація яких відповідає вимогам нормативно-технічної документації заводу-виготовлювача, ремонтній документації, вимогам з охорони праці та довкілля

будівлі, приміщення, виробничі майданчики, які обладнані з урахуванням шкідливості виробництва та відповідають вимогам санітарних норм відповідно до Санітарних правил планування та забудови населених пунктів (затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.1996 р. № 173)

лабораторії, атестовані згідно з Порядком акредитації вимірювальних лабораторій (затв. наказом Держстандарту України від 05.11.1998 р. № 886)

Схема 4.3. Основні документи, необхідні для отримання дозволу від Мінприроди на геологічне вивчення надр

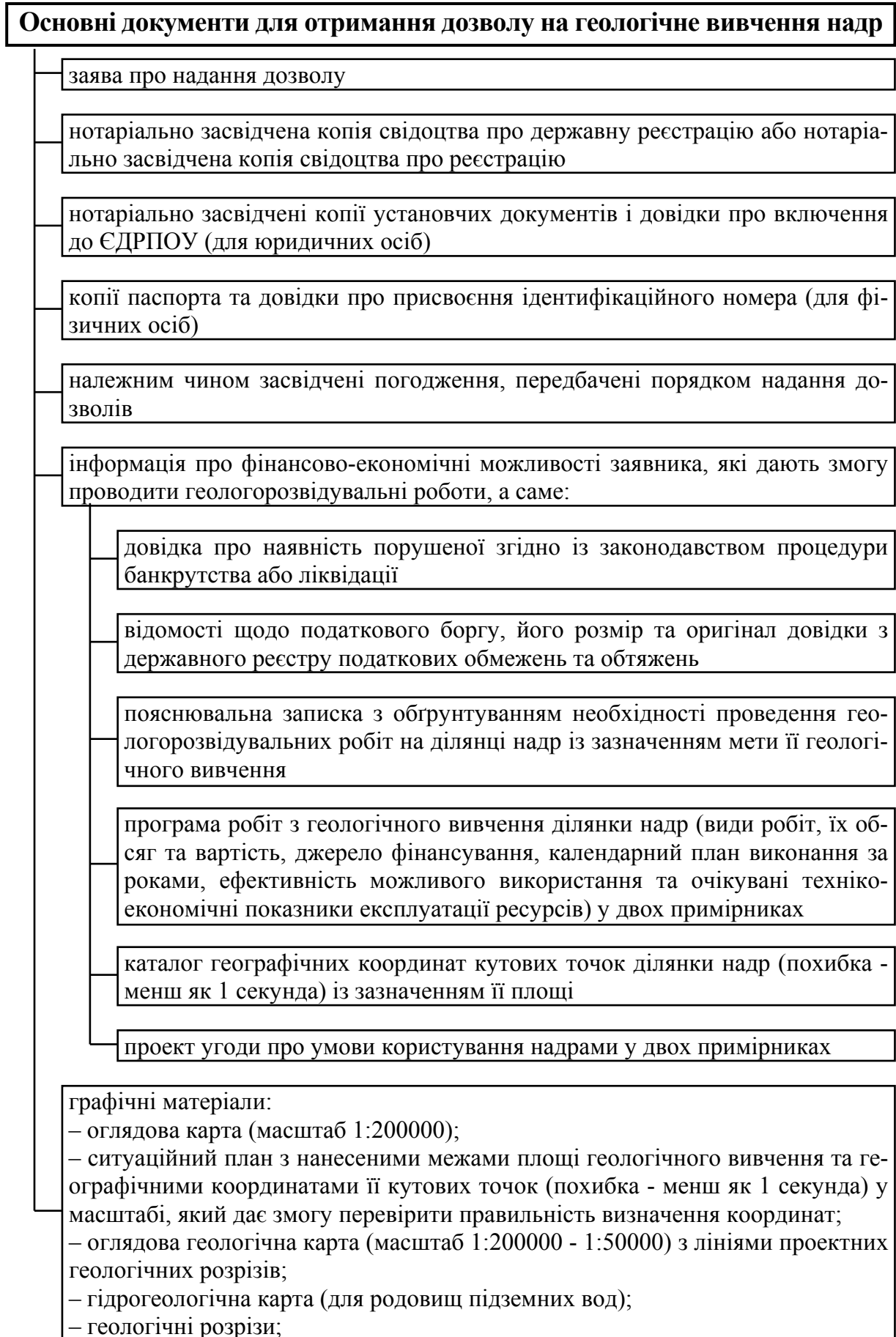

Схема 4.4. Додаткові документи, необхідні для отримання дозволу від Мінприроди на геологічне вивчення надр

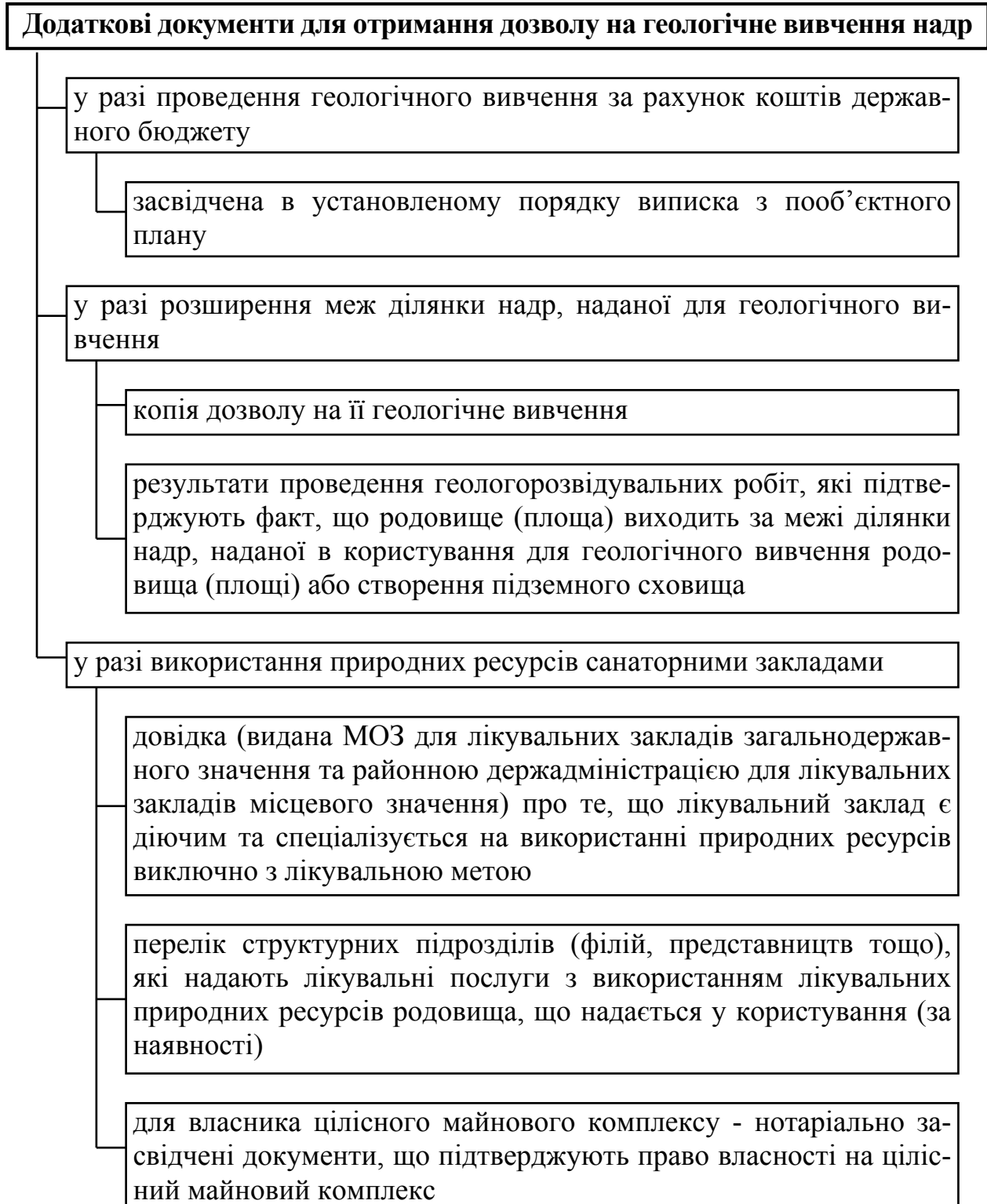
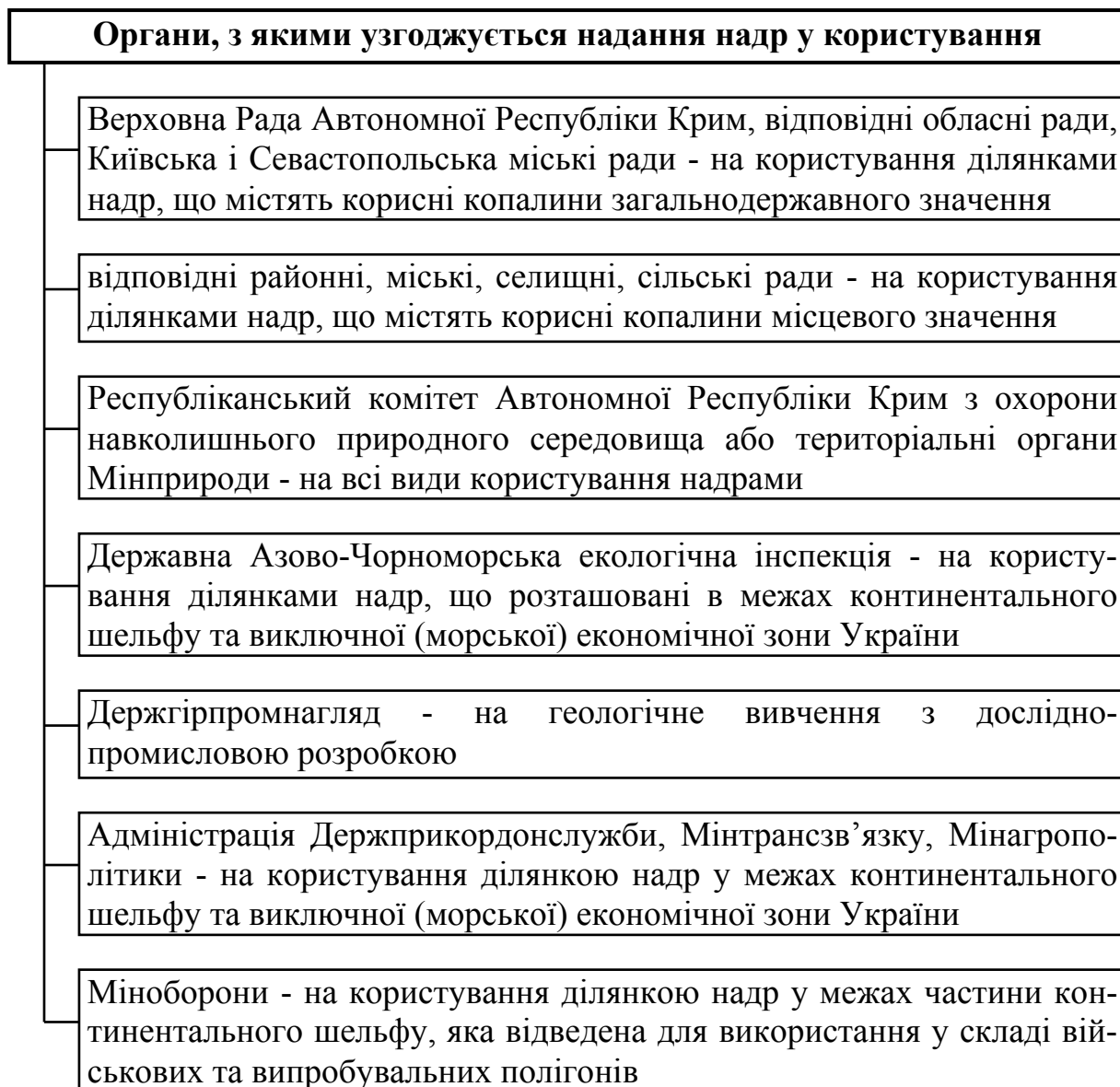

Схема 4.5. Склад заявки на участь в аукціоні на геологічне вивчення надр

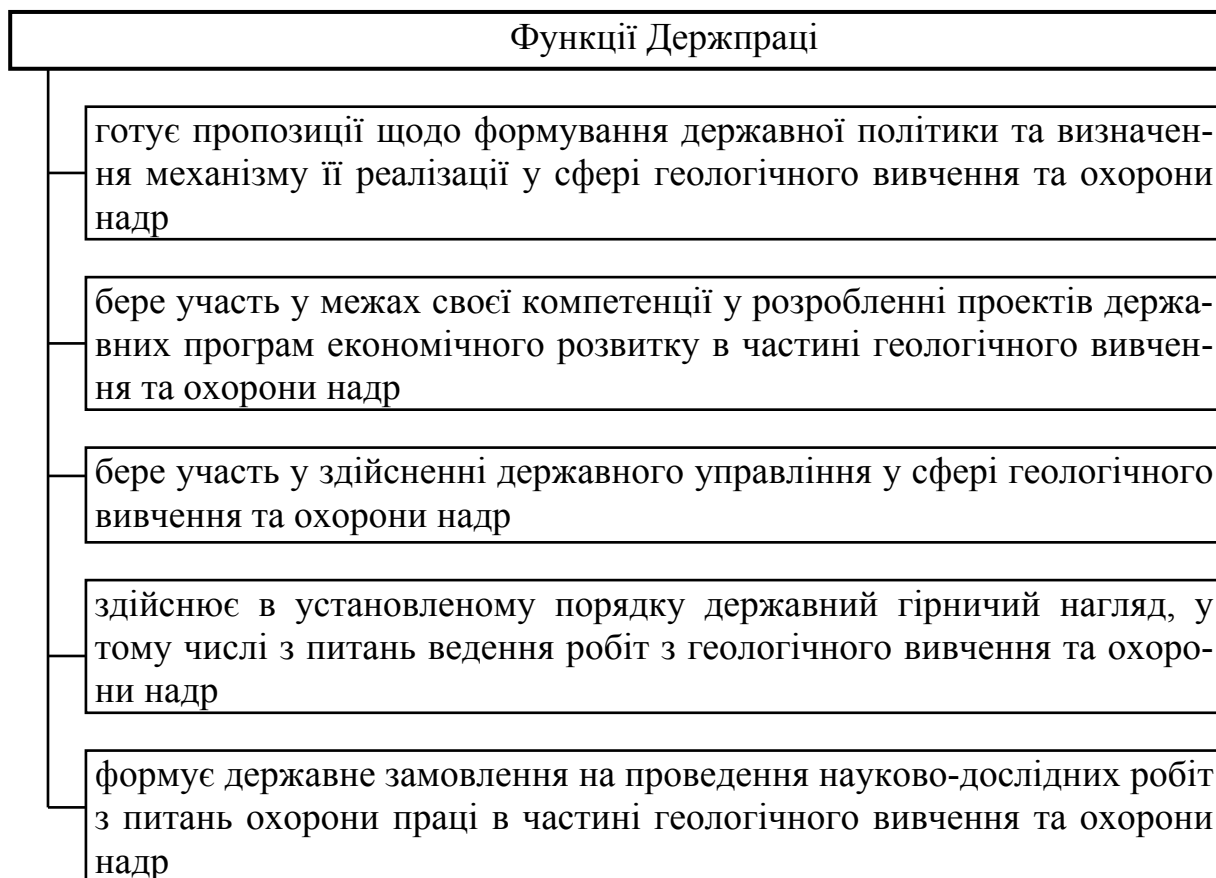
Заявка на участь в аукціоні на геологічне вивчення надр	
	заява про намір взяти участь в аукціоні із зазначенням назви і місцезнаходження ділянки надр, виду корисних копалин, відомостей про претендента (найменування юридичної особи, прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця), адреси, номери телефону, телефаксу, прізвища та посади керівника (для юридичної особи), електронної адреси
	опис документів, що додаються до заяви, завірених належним чином уповноваженим представником заявника
	нотаріально завірени копії свідоцтва про державну реєстрацію (для юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців) і довідки про включення до ЄДРПОУ (для юридичних осіб)
	копії паспорта та довідки про присвоєння ідентифікаційного номера (для фізичних осіб - підприємців)
	документ про підтвердження реєстрації іноземної особи в країні її місцезнаходження, зокрема витяг із торговельного, банківського або судового реєстру (для іноземних юридичних осіб)
	нотаріально завірени копії установчих документів (для вітчизняних та іноземних юридичних осіб)
	відомості про уповноважених осіб, які представлятимуть інтереси покупця на аукціоні
	інформація про фінансові можливості претендента (довідки, видані установами банків, про наявність коштів, у тому числі запозичених, та про розрахункові рахунки, копії балансу та фінансового звіту за минулий рік, засвідчені його керівником, відомості про порушення згідно із законодавством процедури банкрутства або ліквідації, а також наявність податкового боргу та його розмір)
	інформація про техніко-технологічні та інші можливості ефективного використання надр з урахуванням специфіки вивчення та розробки певної ділянки надр
	інформація про господарську діяльність у сфері користування надрами протягом останніх трьох років (назви і місцезнаходження ділянок надр, перелік видів робіт, результати роботи)
	інформація про господарську діяльність у сфері користування надрами протягом останніх трьох років (назви і місцезнаходження ділянок надр, перелік видів робіт, результати роботи)
	документи, що підтверджують сплату вартості пакета аукціонної документації, завдатку
	відомості про участь у попередніх аукціонах з продажу дозволів
	інші відомості, подання яких передбачено аукціонним комітетом

Схема 4.6. Органи, з якими узгоджується надання надр у користування

Схема 4.7. Функції Держпраці

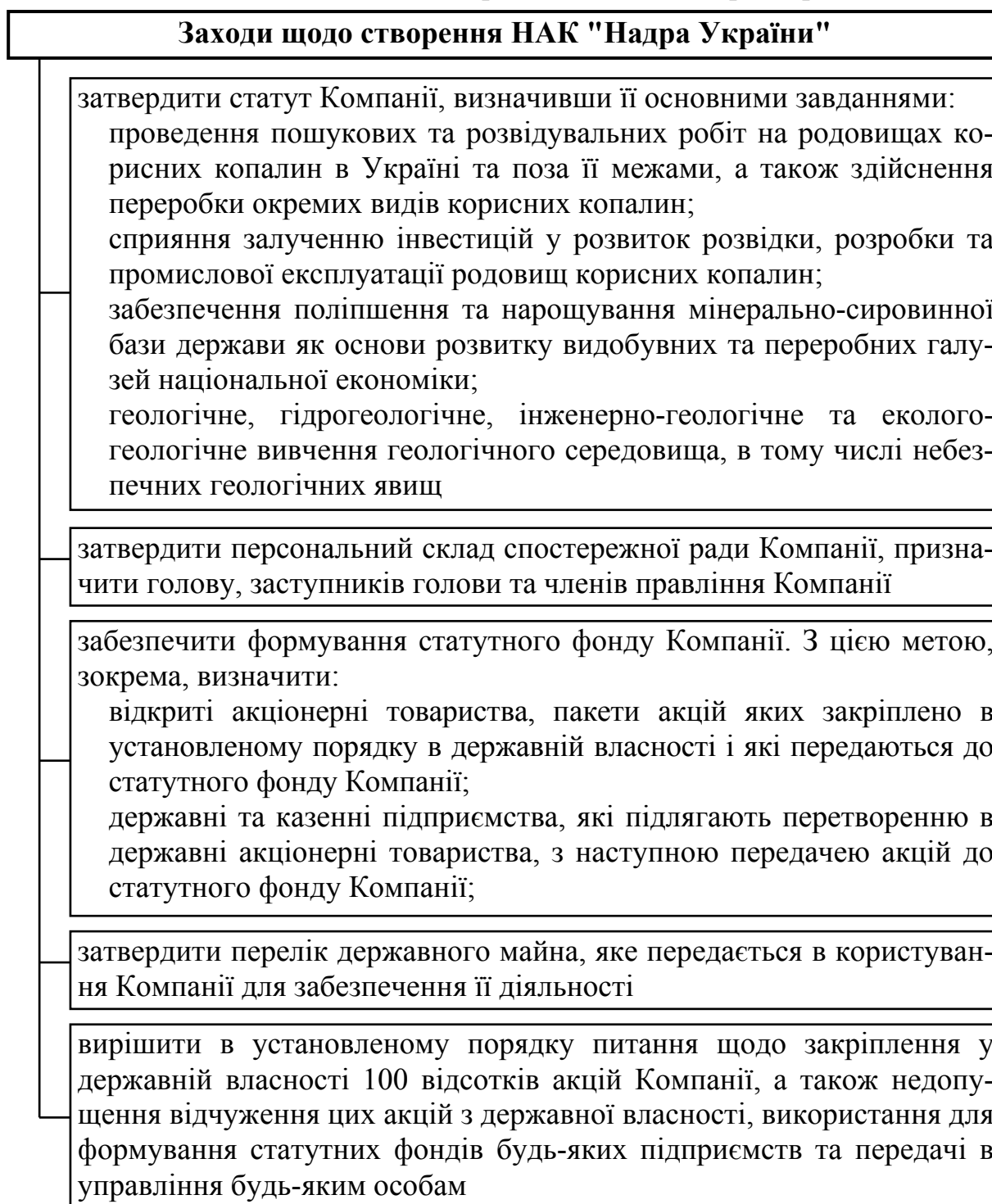

5. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ГЕОЛОГІЇ І РОЗВІДКИ НАДР

Навчальні цілі:

- знати заходи органів державного управління щодо вдосконалення регулювання гірничих відносин;
- знати завдання Кабінету Міністрів України щодо підвищення ефективності державного управління у галузі геологічного вивчення і використання надр.

Схема 5.1. Заходи щодо створення
Національної акціонерної компанії "Надра України"

**Схема 5.2. Указ Президента України "Про деякі заходи
щодо вдосконалення регулювання гірничих відносин"**

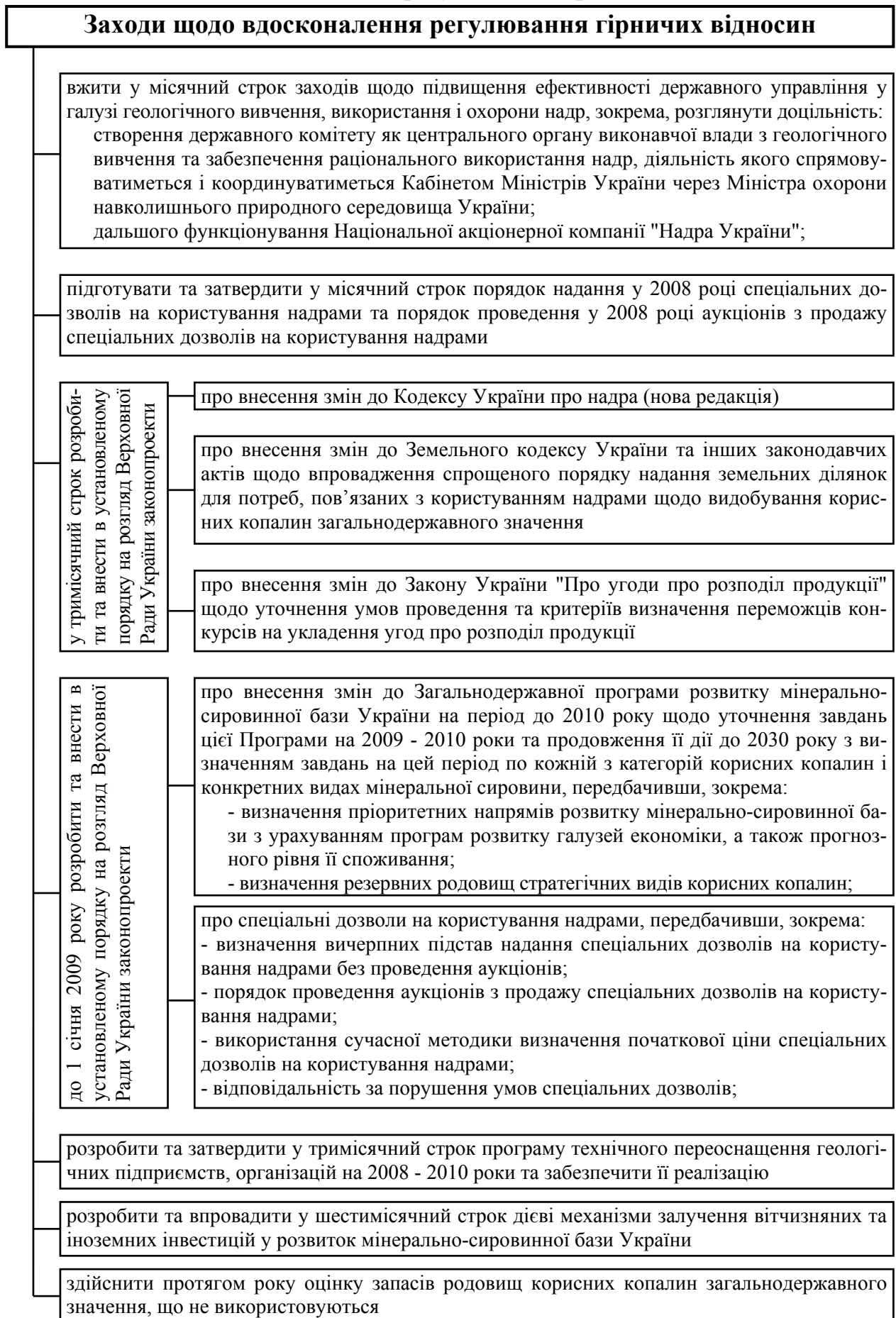

Схема 5.3. Рішення Ради національної безпеки і оборони України
щодо завдань Кабінету Міністрів України

Завдання РНБО Кабінету Міністрів України

розробити, в установленому порядку внести на розгляд Верховної Ради України та забезпечити супроводження в парламенті проекту Закону про внесення змін до Кодексу України про надра та інших законодавчих актів України, в якому передбачити, зокрема:

заборону переоформлення, відчуження спеціальних дозволів на користування надрами;

вичерпні підстави надання спеціальних дозволів на користування надрами без проведення аукціонів;

порядок та умови проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами;

методику визначення початкової ціни продажу на аукціоні спеціальних дозволів на користування надрами;

посилення відповідальності за порушення умов спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами;

збільшення частки відрахувань з платежів за користування надрами, що спрямовуються до місцевих бюджетів;

вжити у тримісячний строк у встановленому порядку заходів щодо:

затвердження пріоритетних напрямів розвитку мінерально-сировинної бази України на 2011 та наступні роки для забезпечення потреб вітчизняної промисловості у кольорових, рідкісних і рідкісноземельних металах;

визначення переліку родовищ корисних копалин для першочергового промислового освоєння з використанням прогресивних технологій;

забезпечення впровадження на підприємствах гірничо-металургійного комплексу високотехнологічних способів виробництва з використанням рідкісних, рідкісноземельних і легуючих металів та розвитку нових напрямів гірничо-металургійного виробництва з їх пріоритетним використанням;

удосконалення порядку ліцензування господарської діяльності з геологічного вивчення і використання надр для забезпечення найбільш ефективного та раціонального їх використання;

визначення оптимальної потреби підприємств металургійної промисловості у мінеральній сировині з урахуванням сучасних тенденцій розвитку гірничо-металургійного комплексу, прогресивних технологій, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції;

розробити та затвердити у тримісячний строк у встановленому порядку комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу господарської діяльності гірничодобувних підприємств на навколишнє природне середовище

забезпечити розроблення з урахуванням світового досвіду механізмів залучення інвестицій у сферу використання надр

забезпечити здійснення комплексу заходів щодо підвищення ефективності діяльності та виведення з кризового стану Національної акціонерної компанії "Надра України", зокрема:

провести у чотиримісячний строк інвентаризацію майна і оцінку активів Національної акціонерної компанії "Надра України" та підприємств, у статутних (складених) капіталах яких Компанія володіє корпоративними правами, перевірку ефективності її фінансово-господарської діяльності; затвердити у п'ятимісячний строк план заходів зі стабілізації фінансового стану Національної акціонерної компанії "Надра України" та стратегію її дальшого розвитку;

ужити заходів щодо запровадження в установленому порядку мораторію на списання, відчуження основних фондів (засобів) Компанії та підприємств, у статутних (складених) капіталах яких Компанія володіє корпоративними правами, на період до визначення стратегії її дальшого розвитку;

вирішити питання щодо доцільності дальшого перебування керівників Національної акціонерної компанії "Надра України" та підприємств, у статутних (складених) капіталах яких Компанія володіє корпоративними правами, на посадах;

забезпечити у тримісячний строк розроблення за участю Національної академії наук України, з урахуванням Енергетичної стратегії України на період до 2030 року та схвалити Стратегію розвитку геологічної галузі України на період до 2030 року, спрямовану на:

удосконалення державного управління у сфері використання надр;

формування збалансованої мінерально-сировинної бази для задоволення прогнозованих потреб вітчизняної промисловості та з урахуванням кон'юнктури світового ринку;

упровадження екологічно безпечних технологій видобутку та переробки мінеральної сировини;

стимулювання комплексного використання надр під час видобутку та переробки корисних копалин;

упровадження ефективних механізмів видобутку і переробки мінеральної сировини на засадах державно-приватного партнерства;

забезпечення ефективного державного контролю за додержанням користувачами надр зобов'язань, що регламентують їх діяльність відповідно до законодавства;

створення загальнодоступної бази даних про видані спеціальні дозволи на користування надрами;

проаналізувати за участю Національної академії наук України інформацію про розвідані родовища корисних копалин, запаси корисних копалин яких оцінено або які знаходяться у стадії дослідно-промислової розробки та можуть бути у найкоротші строки передані для промислового освоєння, за наслідками цього аналізу в разі необхідності прийняти рішення щодо доцільності фінансування за рахунок державного бюджету дальшого проведення робіт на найбільш перспективних родовищах

6. ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНОЇ ГЕОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Навчальні цілі:

- знати основні завдання, права, повноваження і функції державної геологічної служби України;
- знати організаційну структуру і склад державної геологічної служби України.

Схема 6.1. Основні завдання державної геологічної служби України

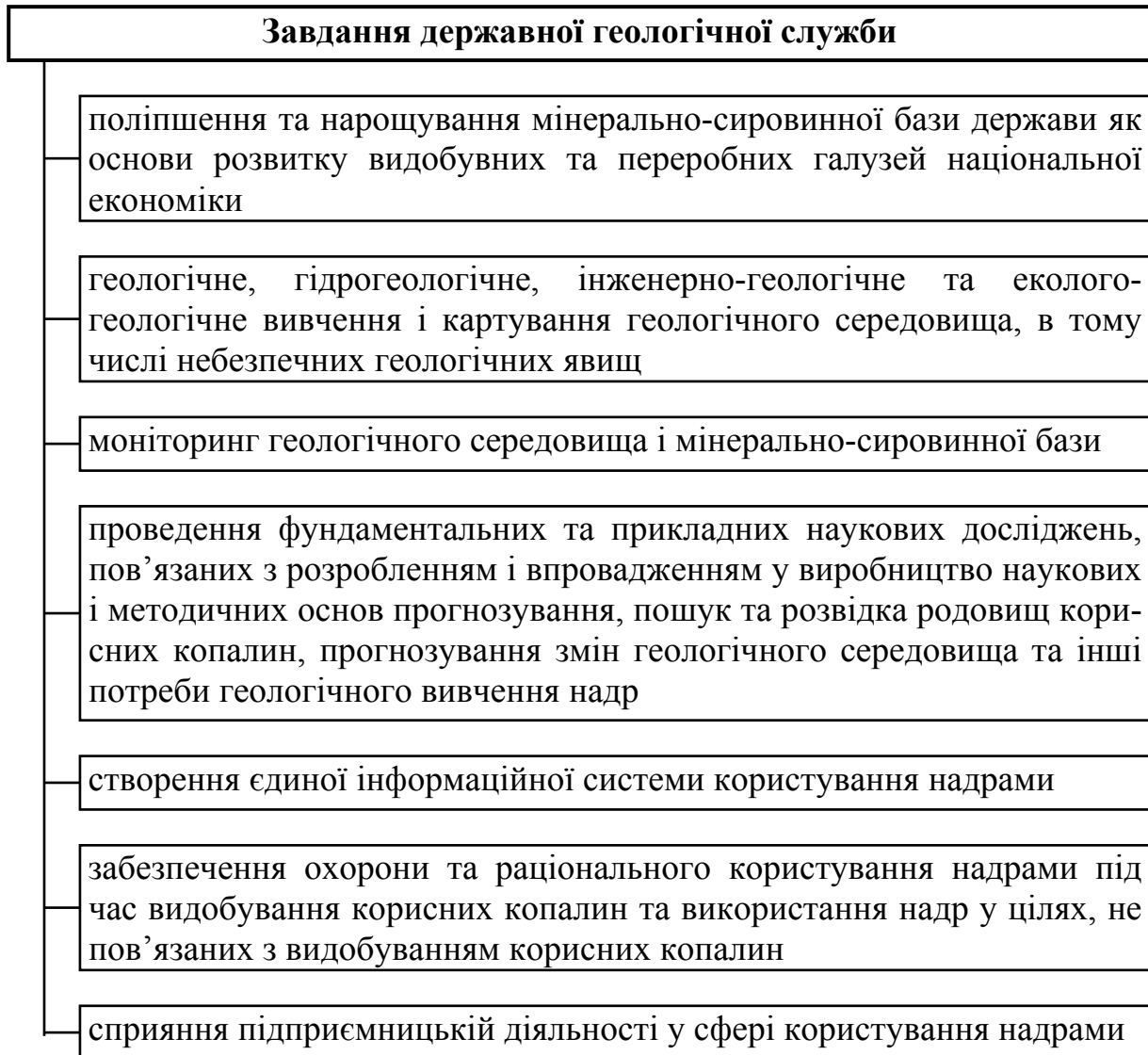

Схема 6.2. Права державної геологічної служби України

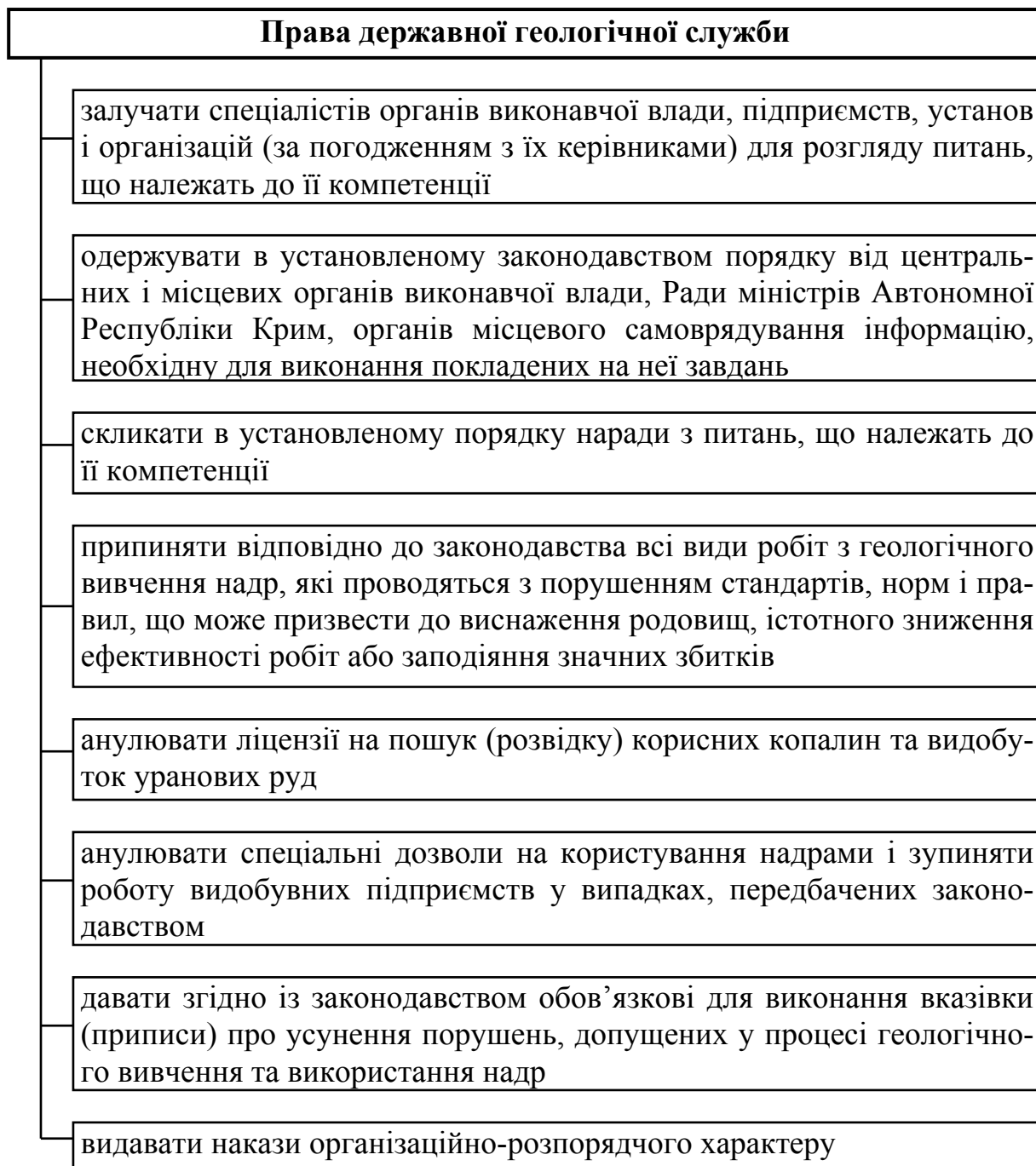
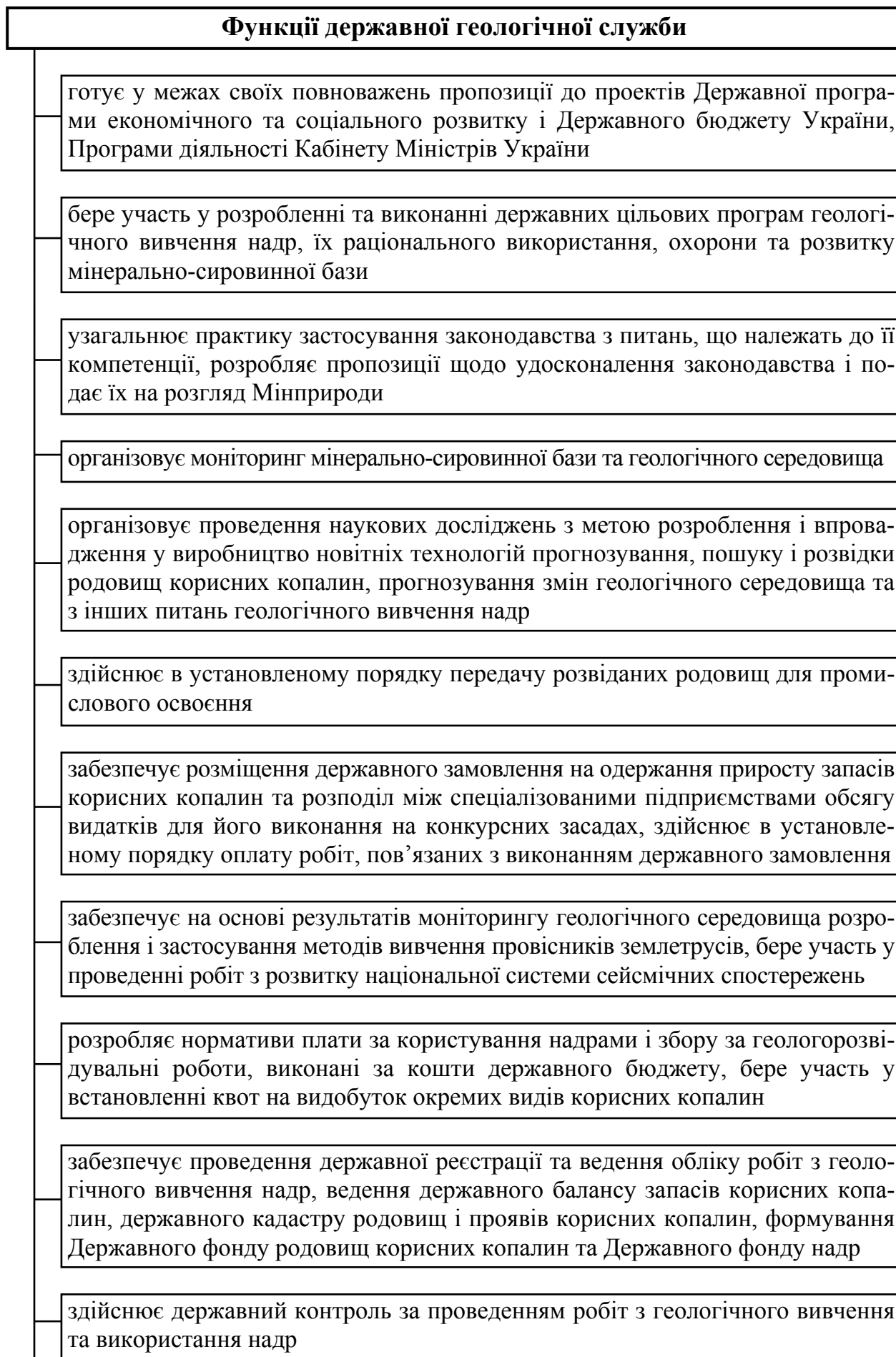

Схема 6.3. Повноваження державної геологічної служби України

Повноваження державної геологічної служби	
	організація проведення державної експертизи звітів щодо результатів геологічного вивчення надр, які подаються користувачами надр Державному інформаційному геологічному фонду України
	здійснення функцій єдиного замовника державного контракту з приросту запасів корисних копалин та головного розпорядника коштів державного бюджету, спрямованих на проведення геологорозвідувальних робіт
	державна реєстрація робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр
	організація проведення державної експертизи програм, планів та проектів з геологічного вивчення надр
	здійснення державного геологічного контролю за веденням робіт з геологічного вивчення надр
	організація проведення державної експертизи та оцінки запасів і ресурсів корисних копалин, а також інших геологічних матеріалів
	надання спеціальних дозволів на користування ділянками надр, прийняття рішень щодо їх припинення або анулювання
	видача суб'єктам господарювання ліцензій на пошук (розвідку) корисних копалин, на видобування корисних копалин із родовищ, що мають загальнодержавне значення та включені до Державного фонду родовищ корисних копалин, а також на видобування дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння, здійснення контролю за дотриманням ними ліцензійних умов
	подання пропозицій Кабінету Міністрів України щодо організації та проведення конкурсів (тендерів) з надання надр у користування
	контроль за дотриманням користувачами надр, незалежно від форм власності, вимог законодавства України про надра, а також встановлених стандартів, норм і правил щодо геологічного вивчення надр
	підготовка аналітичних матеріалів про стан і наслідки геологічного вивчення та використання надр, подання їх відповідним органам виконавчої влади

Схема 6.4. Функції державної геологічної служби України

визначає склад та обсяг геологічної інформації, яка підлягає обов'язковій передачі до Державного інформаційного геологічного фонду України

видає ліцензії на пошук (розвідку) корисних копалин та видобуток уранових руд, а також спеціальні дозволи на користування ділянками надр в установленому законодавством порядку та контролює в межах своїх повноважень додержання суб'єктами господарювання ліцензійних умов

бере участь у роботі Комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин Мінприроди та Міжвідомчої комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин при Державній комісії по запасах корисних копалин

виконує роботи із стандартизації, метрології, сертифікації та акредитації у сфері геологічного вивчення, охорони та використання надр

бере участь у видавничій діяльності у сфері геологічного вивчення, охорони та використання надр

виконує у визначених Мінприроди межах функції з управління майном геологічних підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Міністерства, і розробляє пропозиції щодо їх створення, реорганізації та ліквідації

здійснює координацію діяльності геологічних підприємств, установ і організацій з методичних, методологічних, технологічних та технічних питань у сфері геологічного вивчення, охорони та використання надр

погоджує та подає на розгляд Мінприроди проекти статутів новоутворених і пропозиції щодо внесення змін до статутів діючих геологічних підприємств, установ і організацій, вносить пропозиції щодо призначення осіб на посаду керівників геологічних підприємств, установ і організацій

аналізує, узагальнює та погоджує пооб'єктні плани спеціалізованих підприємств, установ і організацій, які виконують геологорозвідувальні роботи за кошти державного бюджету на території України, вносить до зазначених планів у разі потреби зміни і подає їх на розгляд Мінприроди

здійснює контроль за додержанням користувачами надр незалежно від форми власності вимог законодавства про надра, а також стандартів, норм і правил щодо їх геологічного вивчення та використання

бере участь у встановленому порядку у міжнародному співробітництві з питань геологічного вивчення, охорони та використання надр, готує проекти міжнародних договорів галузевого характеру, здійснює геологічне вивчення надр на замовлення інших держав, а також сприяє залученню інвестицій для геологічного вивчення надр та експлуатації родовищ корисних копалин в Україні, за дорученням Мінприроди організовує та бере участь у проведенні відповідних конкурсів (тендерів)

виконує інші функції, що випливають з покладених на неї завдань

Схема 6.5. Організаційна структура державної геологічної служби

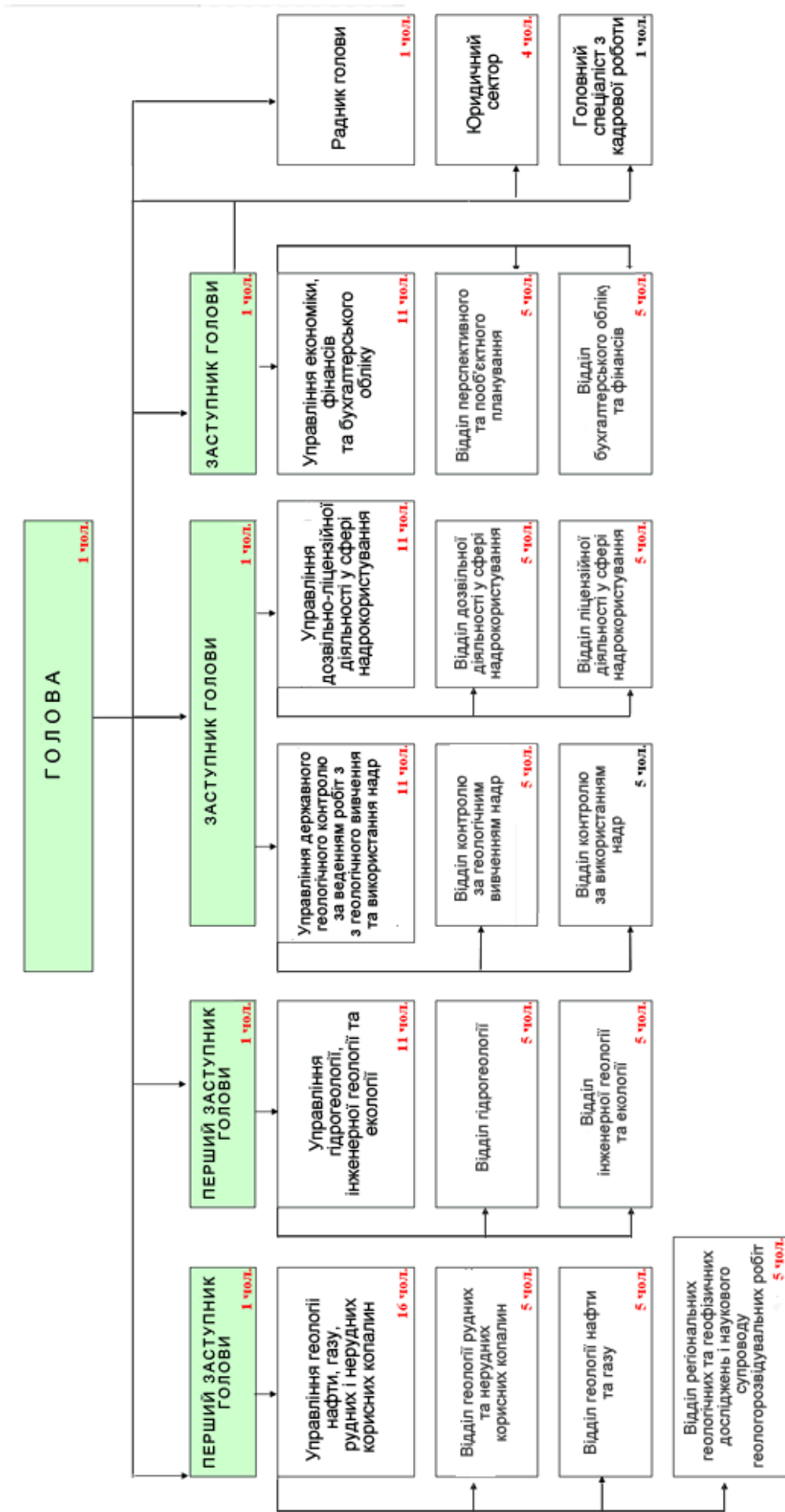

Схема 6.6. Склад державної геологічної служби України

Склад державної геологічної служби України

<p>Східне державне регіональне геологічне підприємство</p> <p>Генеральний директор – Всеволодський Костянтин Вікторович</p> <p>91055, Луганськ, вул. Радянська, 38. Тел. (0642) 52-04-10; Факс (0642)-34-43-87 geolog@cci.lg.ua 36007, м. Полтава, вул. Бірюзова, 59 (095) 579-79-88</p>	<p>Державне регіональне геологічне підприємство "Північгеологія"</p> <p>Генеральний директор – Азюковський Сергій Миколайович</p> <p>02088, Київ-88, пров. Геофізиків, 10. Тел (044) 564-86-95, (044) 564-87-26 Факс (044) 564-84-62 Ngeology@ukrpack.net</p>	<p>Казенне підприємство "Кіровгеологія"</p> <p>Генеральний директор – Бдюлев Дмитро Анатолійович</p> <p>01103, Київ-103, вул. Ківідзе, 8/9. Тел. (044) 285-06-33 Факс (044) 285-27-64 kirov@geology.relc.com</p>	<p>Казенне підприємство «Південний еколого-геологічний центр»</p> <p>Генеральний директор – Орлів Степан Іванович</p> <p>95007, Сімферополь, вул. Беспалова, 47. Тел/факс (0652) 54-50-81, (0652) 63-80-52 geotem@mail.ua</p>	<p>Державний інформаційний геологічний фонд України (ДНВП "Геоінформ України")</p> <p>Директор – Примушко Сергій Іванович</p> <p>03680, Київ, вул. Е.Потьє, 16 Тел. (044) 456-60-61 Факс (044) 455-60-75 geoinf@geomail.kiev.ua</p>	<p>Український державний геологорозвідувальний інститут (УкрДГРІ)</p> <p>Директор – Гошовський Сергій Володимирович</p> <p>04114, Київ, вул. Автозаводська, 78-А ukrdgri@ukrdgri.gov.ua</p>
<p>Донецьке державне регіональне геологічне підприємство "Донецькгеологія"</p> <p>Генеральний директор – Жикаляк Микола Васильович</p> <p>84500, Артемівськ, вул. Сибірцева, 17. Тел. (062) 337-13-88, (062) 337-24-08, (06274) 6-30-73, Факс (06274) 2-09-63 dongeo@inca.donetsk.ua</p>	<p>Причорноморське державне регіональне геологічне підприємство (Причорномор ДРГП)</p> <p>Генеральний директор – Ошарін Сергій Юрійович</p> <p>65070, Одеса, вул. 25-ї Чапаївської дивізії, 1. Тел. (048) 715-46-12, prgrgp@ukr.net</p>	<p>Казенне підприємство "Південукр-геологія"</p> <p>Генеральний директор – Фоццій Микола Васильович</p> <p>49005, Дніпропетровськ, вул. Чернишевського, 11. Тел. (0562) 32-37-43 Факс (056) 370-16-35 uzukrgeo@privat-online.net</p>	<p>Державне геофізичне підприємство "Укргеофізика"</p> <p>Генеральний директор – Бегаль Анаатолій Степанович</p> <p>03680, Київ, вул. Софії Перовської, 10. Тел. (044) 453-38-02) Факс (044) 453-38-04 geofiz@t.kiev.ua</p>	<p>Національна Акціонерна Компанія (НАК) "Надра України"</p> <p>Голова правління – Климович Ярослав Ярославович</p> <p>03680, м. Київ, вул. Софії Перовської, 10 Тел. (044) 454-15-21 Факс (044) 456-13-56 post@nadraukrainv.com.ua</p>	<p>Державна комісія з експертизи геологічних проєктів і кошторисів</p> <p>Директор – Ткаченко Майя Володимирівна</p> <p>01133, Київ, вул. Кутузова, 18/7 Тел. (044) 285-66-18, 286-43-39 Факс (044) 285-66-18 geolex@ukr.net</p>

7. ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНОЇ КОМІСІЇ ПО ЗАПАСАХ КОРИСНИХ КОПАЛИН УКРАЇНИ

Навчальні цілі:

– знати права і функції державної комісії по запасах корисних копалин України.

Схема 7.1. Права державної комісії по запасах корисних копалин України (ДКЗ)

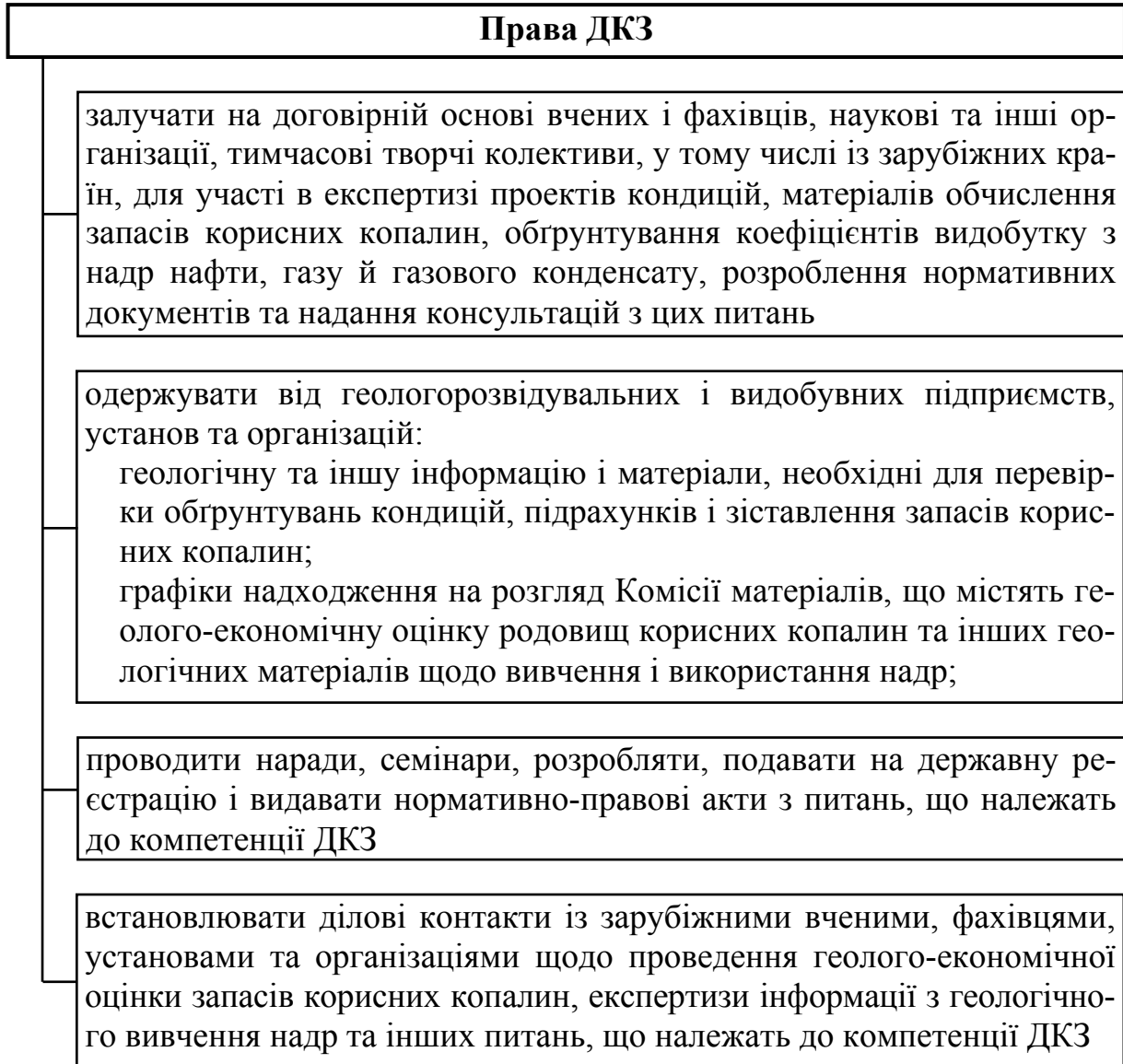

Схема 7.2. Функції державної комісії по запасах корисних копалин України

Функції ДКЗ	
	проводить державну експертизу техніко-економічних розрахунків, що обґрунтовують кондиції на мінеральну сировину, перевіряє відповідність поданих проектів кондицій вимогам найбільш повного, економічно раціонального та комплексного використання запасів корисних копалин, встановлює кондиції на мінеральну сировину для обчислення запасів корисних копалин кожного родовища
	встановлює коефіцієнти видобутку нафти, газу й конденсату на підставі висновків експертизи, дослідження й аналізу поданих користувачами надр геологічних матеріалів з їх технологічного і техніко-економічного обґрунтування
	затверджує кондиції для обчислення запасів корисних копалин, які мають ліквувальні властивості, на підставі бальнеологічних висновків та висновків експертизи матеріалів з геологічного і техніко-економічного обґрунтування
	проводить експертизу геологічної інформації з обчислення запасів корисних копалин і затверджує їх обсяги, визначаючи відповідно до Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр їх кількість, якість, рівень промислового значення, ступінь геологічного та техніко-економічного вивчення і підготовленість до промислового освоєння
	перевіряє техніко-економічні обґрунтування розподілу запасів раніше розвіданих родовищ корисних копалин між ділянками, що передаються в користування, і затверджує запаси корисних копалин таких ділянок
	видає рекомендації щодо: встановлення квот на видобуток корисних копалин; забезпечення найбільш повного видобутку мінеральної сировини; забезпечення видобутку затверджених запасів мінеральної сировини на родовищах та ділянках, що гідродинамічно або іншим чином пов'язані між собою; забезпечення економічно або технологічно обґрунтованих пропорцій видобутку типів і сортів корисних копалин; запобігання негативним соціальним та екологічним наслідкам інтенсивного видобутку корисних копалин;
	організує проведення експертизи геологічної інформації щодо корисних властивостей ділянок надр, розвіданих для будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобутком корисних копалин, встановлює кондиції для оцінки їх якісних показників і дає висновки щодо можливості використання за визначеними напрямками

бере участь у проведенні комплексної державної експертизи проектів промислового освоєння родовищ, реконструкції діючих гірничодобувних і збагачувальних комплексів, а також їх ліквідації; перевіряє обґрунтованість, ефективність та якість проектних рішень гірничодобувних підприємств щодо повноти використання розвіданих запасів родовищ корисних копалин

готує висновки про доцільність проектування розроблення та облаштування родовищ на базі попередньо оцінених запасів корисних копалин і введення їх у дослідно-промислове розроблення

визначає належність родовищ нафти і газу до групи непромислових та виснажених

проводить попередній розгляд матеріалів пошуків і розвідки родовищ корисних копалин на будь-якій стадії їх вивчення з метою надання методичної допомоги виконавцям робіт; визначає достовірність виявлених запасів корисних копалин, промислове значення родовищ, доцільність проведення подальших геологорозвідувальних робіт

переоцінює запаси корисних копалин, що змінилися під час проведення додаткових геологорозвідувальних робіт, експлуатації родовищ, встановлення нових кондицій або з інших причин; готує висновки про доцільність списання з державних балансів запасів корисних копалин, їх кількісної і якісної переоцінки

визначає на підставі поданих матеріалів, що містять геолого-економічну оцінку запасів родовищ корисних копалин, якість і достовірність виконаних геологорозвідувальних робіт, робіт з вивчення якісних і кількісних показників мінеральної сировини, гідрогеологічних, інженерно-геологічних, технологічних, екологічних та інших спеціальних досліджень, готує висновки щодо ступеня виконання геологічного (технічного) завдання на розвідку запасів корисних копалин, а також рекомендації щодо усунення недоліків, включаючи проведення додаткових геологорозвідувальних робіт

аналізує та узагальнює результати експертизи матеріалів геолого-економічної оцінки запасів родовищ різних видів мінеральної сировини та на їх підставі надає рекомендації з:

- підвищення якості і достовірності геологорозвідувальних робіт та скорочення термінів розвідки родовищ корисних копалин;
- проведення геологорозвідувальних робіт із зіставлення даних розвідки та експлуатації родовищ корисних копалин і покладів, встановлення за їх результатами коригувальних коефіцієнтів до підрахункових параметрів та обсягів розвіданих запасів;
- підготовки тематичних планів науково-дослідних робіт з питань удосконалення методики і техніки проведення геологорозвідувальних робіт, обчислення запасів корисних копалин, проведення технологічних та аналітичних досліджень мінеральної сировини, вивчення гірничо-геологічних, гідрогеологічних і екологічних умов розроблення родовищ корисних копалин, проведення геолого-економічної оцінки їх промислового значення;

розробляє і подає на затвердження в установленому порядку Класифікацію запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр
розробляє, в установленому порядку затверджує та подає на державну реєстрацію нормативно-правові акти, що регламентують застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ окремих видів або груп споріднених видів корисних копалин, та інші нормативно-правові акти, якими встановлюється зміст, оформлення та порядок подання на державну експертизу матеріалів, що містять геолого-економічну оцінку запасів родовищ корисних копалин; визначає порядок розроблення кондицій на мінеральну сировину
проводить аналіз стану Державного фонду родовищ корисних копалин та його резерву
погоджує нормативні документи щодо стадій геологорозвідувальних робіт, методів розвідки та обчислення запасів корисних копалин, методики обґрунтування і розрахунків кондицій мінеральної сировини
готує на розгляд Міжвідомчої комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин матеріали, які надходять від галузевих комісій у цих справах, і подає в установленому порядку її висновки та пропозиції на затвердження
здійснює збирання та аналітичне узагальнення матеріалів з економіки мінеральної сировини та геолого-економічної оцінки запасів родовищ корисних копалин, кон'юнктури мінеральної сировини на внутрішньому і світовому ринку
здійснює науково-технічне співробітництво з відповідними органами інших держав у питаннях, що належать до компетенції Комісії
проводить єдину науково-технічну політику щодо геолого-економічної оцінки, державного обліку і повноти використання запасів родовищ корисних копалин та інших корисних властивостей надр
виконує інші функції, що випливають з покладених на неї завдань

8. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ОЦІНКИ ЗАПАСІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Навчальні цілі:

– знати основні засади проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин.

Схема 8.1. Мета державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин

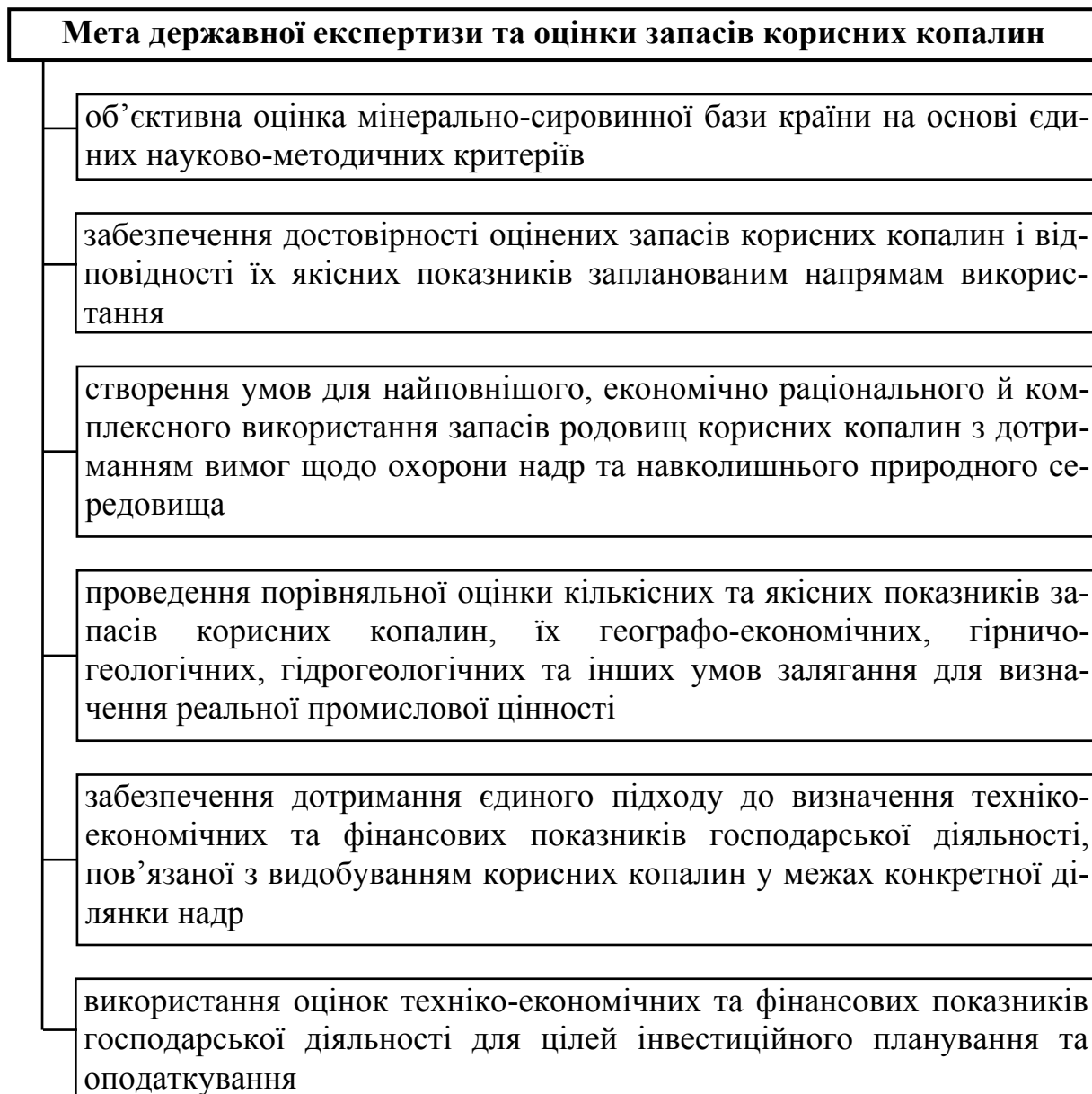

Схема 8.2. Основні завдання державної експертизи
та оцінки запасів корисних копалин

Завдання державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин

оцінка достовірності запасів корисних копалин і наявних у них корисних компонентів на основі дослідження та аналізу матеріалів геологічного вивчення надр щодо закономірностей формування й розміщення покладів корисних копалин, їх речовинного складу й технологічних властивостей, гірничо-геологічних, гідрогеологічних та інших умов залягання

встановлення кондицій на мінеральну сировину для підрахунку запасів родовищ з урахуванням раціонального використання всіх корисних копалин і наявних у них корисних компонентів

визначення кількості та якості запасів корисних копалин і компонентів, ступеня їх вивчення й підготовленості до промислового освоєння

оцінка промислового значення запасів корисних копалин і компонентів за умови їх найповнішого, економічно раціонального й комплексного вилучення та використання на основі сучасних промислових технологій

оцінка відповідності наявного в межах родовищ вмісту речовин, що негативно впливають на довкілля і здоров'я людей під час видобутку, переробки й використання корисних копалин, а також складування відходів виробництва, вимогам стандартів, нормативів, лімітів, санітарно-гігієнічних норм і правил, затверджених у встановленому порядку

Схема 8.3. Принципи державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин

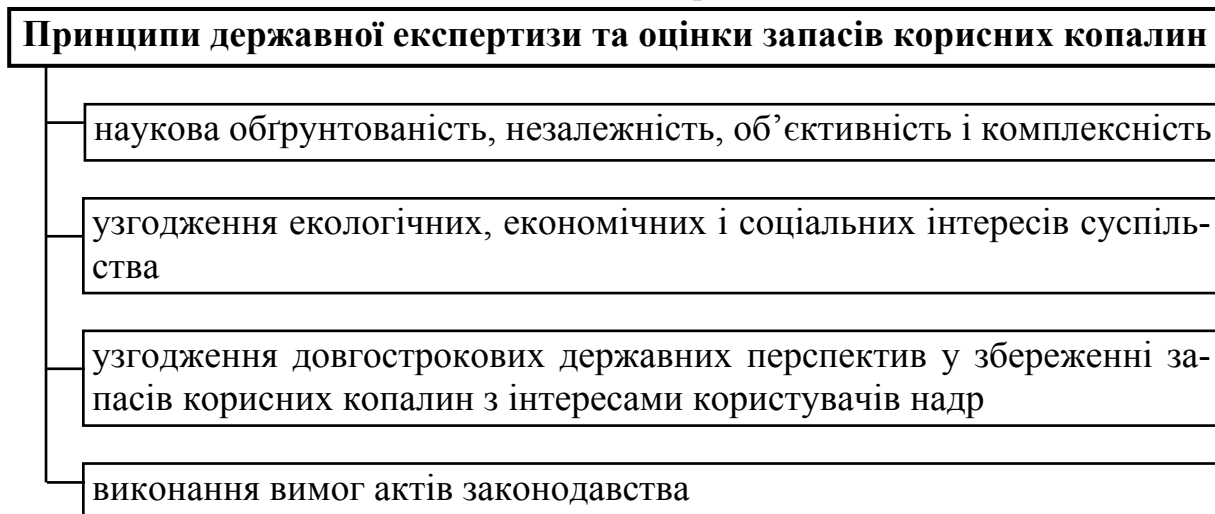

Схема 8.4. Матеріали геолого-економічної оцінки використовувані для проведення державної експертизи

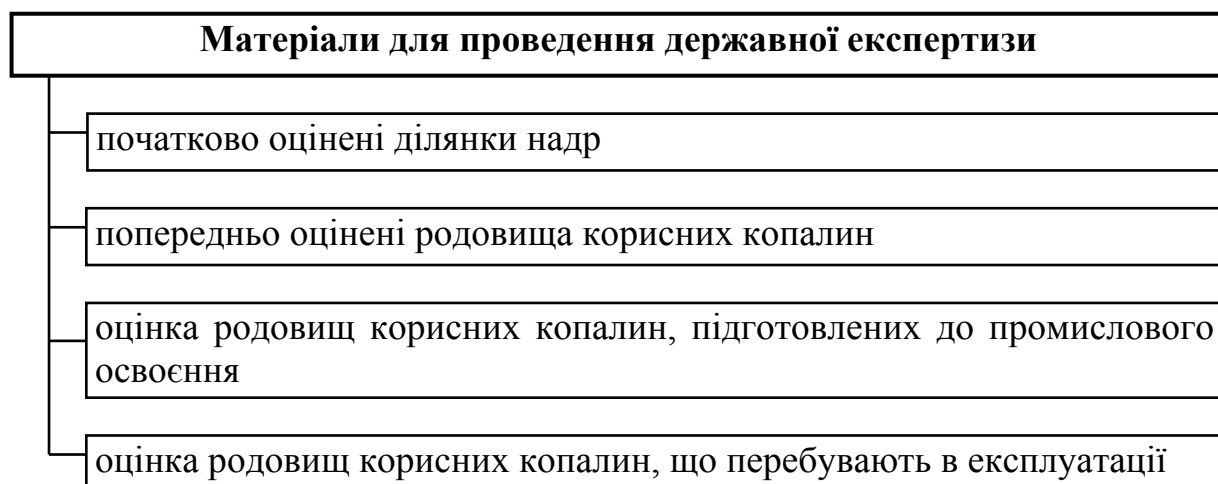

Схема 8.5. Зміст матеріалів геолого-економічної оцінки родовищ корисних копалин

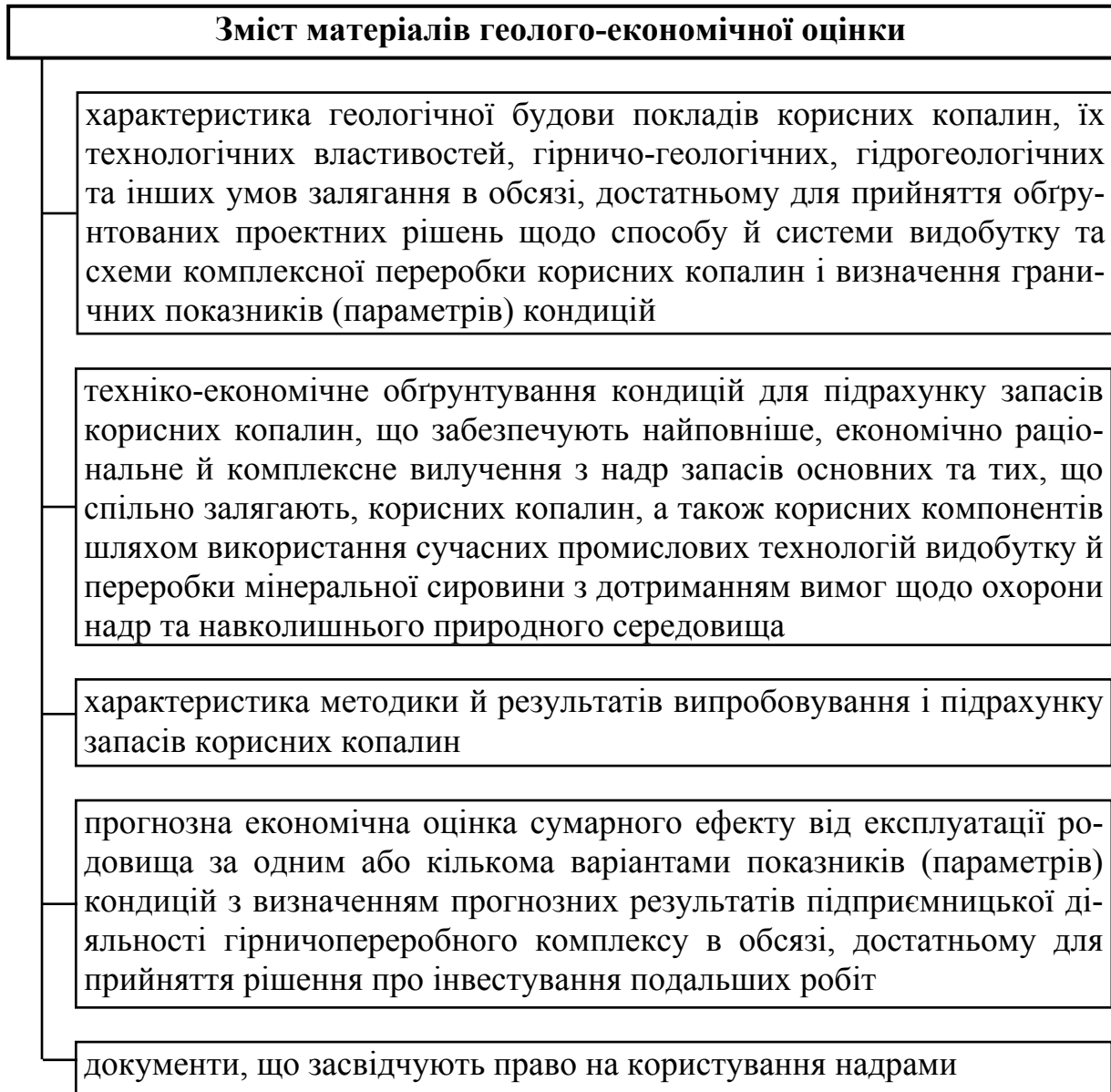

Схема 8.6. Кондиції, встановлювані відповідно до стадії геологічного вивчення та ступеня підготовленості до промислового освоєння родовища корисних копалин

Кондиції на мінеральну сировину	
Попередні	Показники (параметри) попередніх кондицій обґрунтовуються матеріалами, які містять техніко-економічні міркування щодо доцільності проведення подальших пошукових і пошуково-оцінних робіт на перспективних ділянках надр, та схвалюються замовником геологорозвідувальних робіт
Тимчасові	Показники (параметри) тимчасових кондицій обґрунтовуються матеріалами техніко-економічної доповіді щодо доцільності проведення подальшої розвідки родовища корисних копалин чи його ділянки, розглядаються та апробуються ДКЗ або замовником геологорозвідувальних робіт
Постійні	Показники (параметри) постійних кондицій обґрунтовуються матеріалами детальної геолого-економічної оцінки доцільності інвестування робіт з проектування і будівництва гірничодобувного підприємства та затверджуються ДКЗ
Оперативні	Показники (параметри) оперативних кондицій розробляються у процесі експлуатації родовища корисних копалин для перерахунку запасів окремих його ділянок (горизонтів, покладів, блоків), що за умовами розробки значно відрізняються від прийнятих для всього родовища під час обґрунтування показників постійних кондицій, а також для забезпечення беззбиткової роботи гірничодобувного підприємства у період погіршення економічних умов реалізації товарної продукції гірничого виробництва. Показники (параметри) оперативних кондицій затверджуються ДКЗ
Технологічні	Показники (параметри) технологічних кондицій можуть розроблятися для родовищ окремих видів корисних копалин з метою підрахунку та ведення обліку таких запасів, залягання яких відповідають технологічним вимогам для застосування засобів комплексної механізації ведення очисних робіт, а також для створення прийнятних санітарно-гігієнічних умов праці. Показники (параметри) технологічних кондицій затверджуються ДКЗ

Схема 8.7. Вимоги щодо детального опрацювання
техніко-економічних обґрунтувань

Вимоги щодо детального опрацювання техніко-економічних обґрунтувань

для малих і середніх родовищ корисних копалин місцевого значення та родовищ, розвіданих для продовження терміну роботи діючих підприємств, які не реконструюються і не змінюють установлену номенклатуру продукції та потужність, показники (параметри) кондицій можуть бути обґрунтовані укрупненими розрахунками на підставі доведеної аналогії з родовищем, що експлуатується, або на основі встановленого замовником геологорозвідувальних робіт технічного завдання, якщо його умови не суперечать нормативним документам і техніко-економічним показникам діяльності суміжних підприємств

для великих, а також середніх родовищ корисних копалин місцевого значення з нетрадиційними умовами розробки, збагачення, транспортування мінеральної сировини або охорони довкілля та для родовищ корисних копалин загальнодержавного значення показники (параметри) кондицій обґрунтовуються прямими розрахунками відповідно до затвердженої ДКЗ типової методики з використанням фактичних техніко-економічних показників розробки родовищ-аналогів

для великих родовищ цінних корисних копалин, які не мають аналогів в Україні, на додаток до обґрунтування показників (параметрів) кондицій за зазначеною типовою методикою наводяться техніко-економічні показники іноземних підприємств, які експлуатують родовища того ж геолого-промислового типу, і укрупнені розрахунки ефективності роботи гірничопереробного підприємства, що проектується, виходячи з міжнародних цін на відповідний вид мінеральної сировини

Схема 8.8. Реквізити договору на проведення робіт з експертизи та оцінки запасів корисних копалин

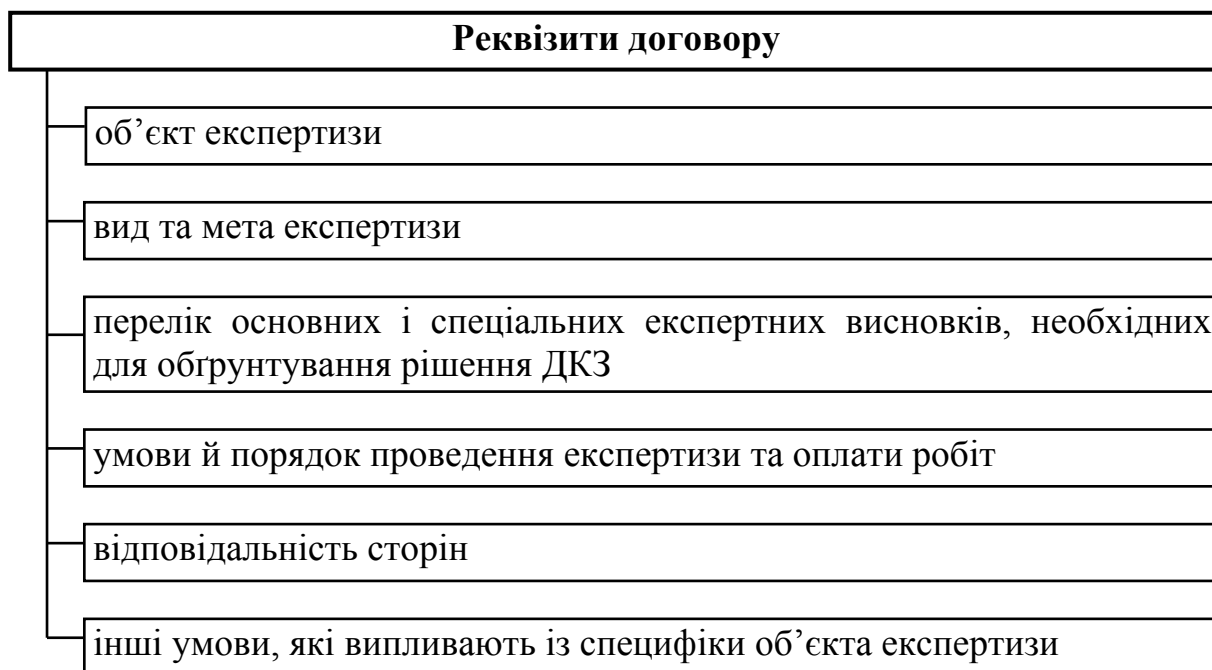

Схема 8.9. Різновиди експертизи та оцінки запасів корисних копалин

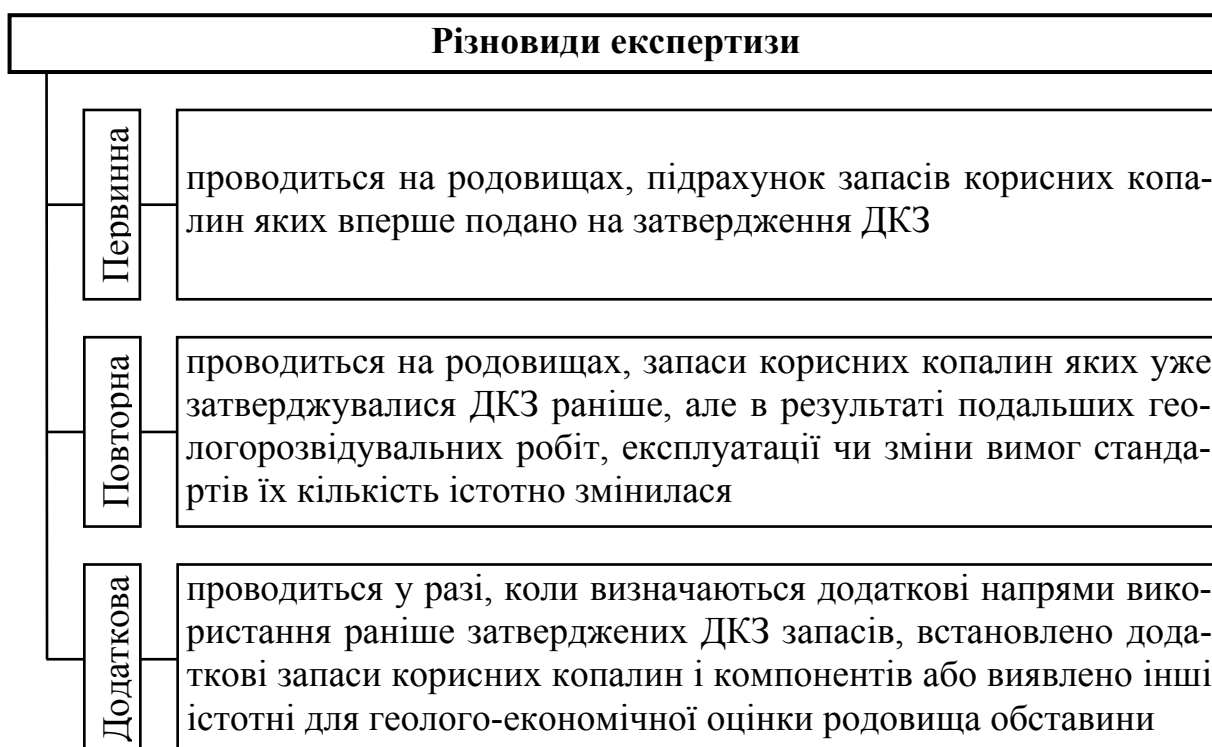

Схема 8.10. Функції експертів ДКЗ

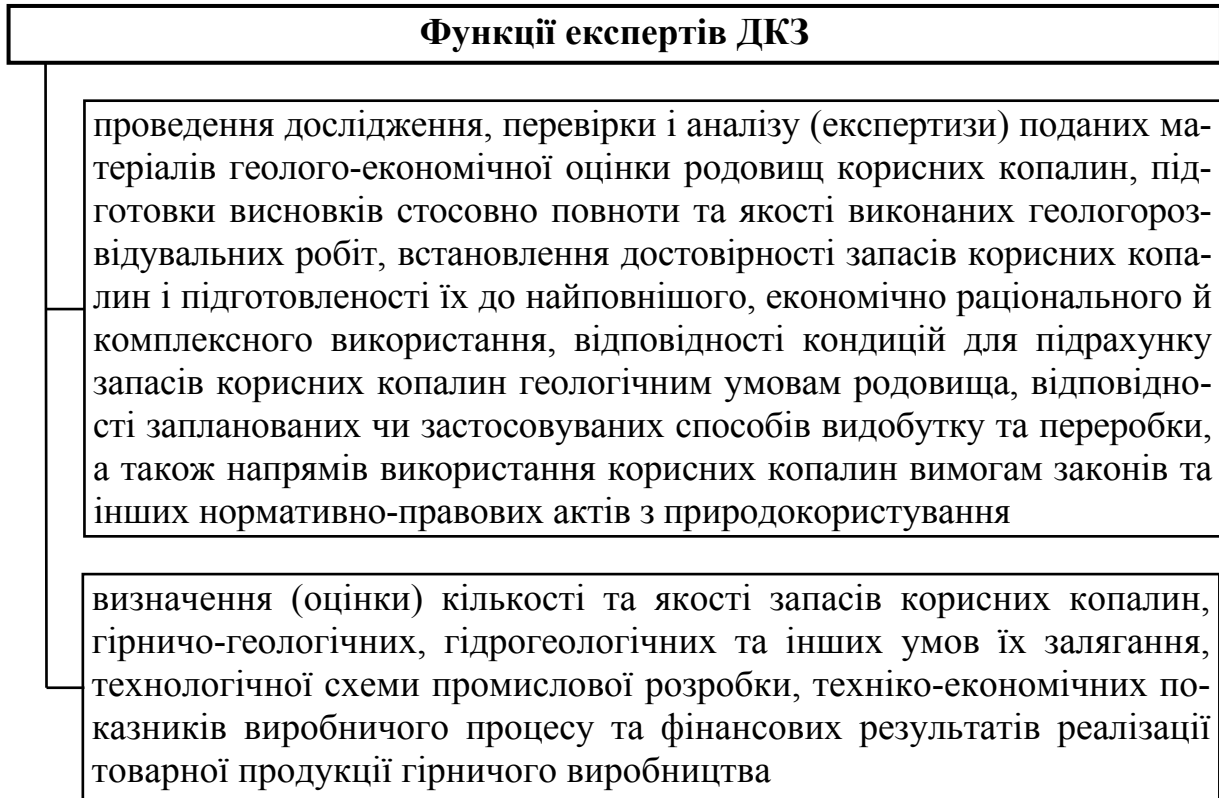

Схема 8.11. Різновиди експертних висновків

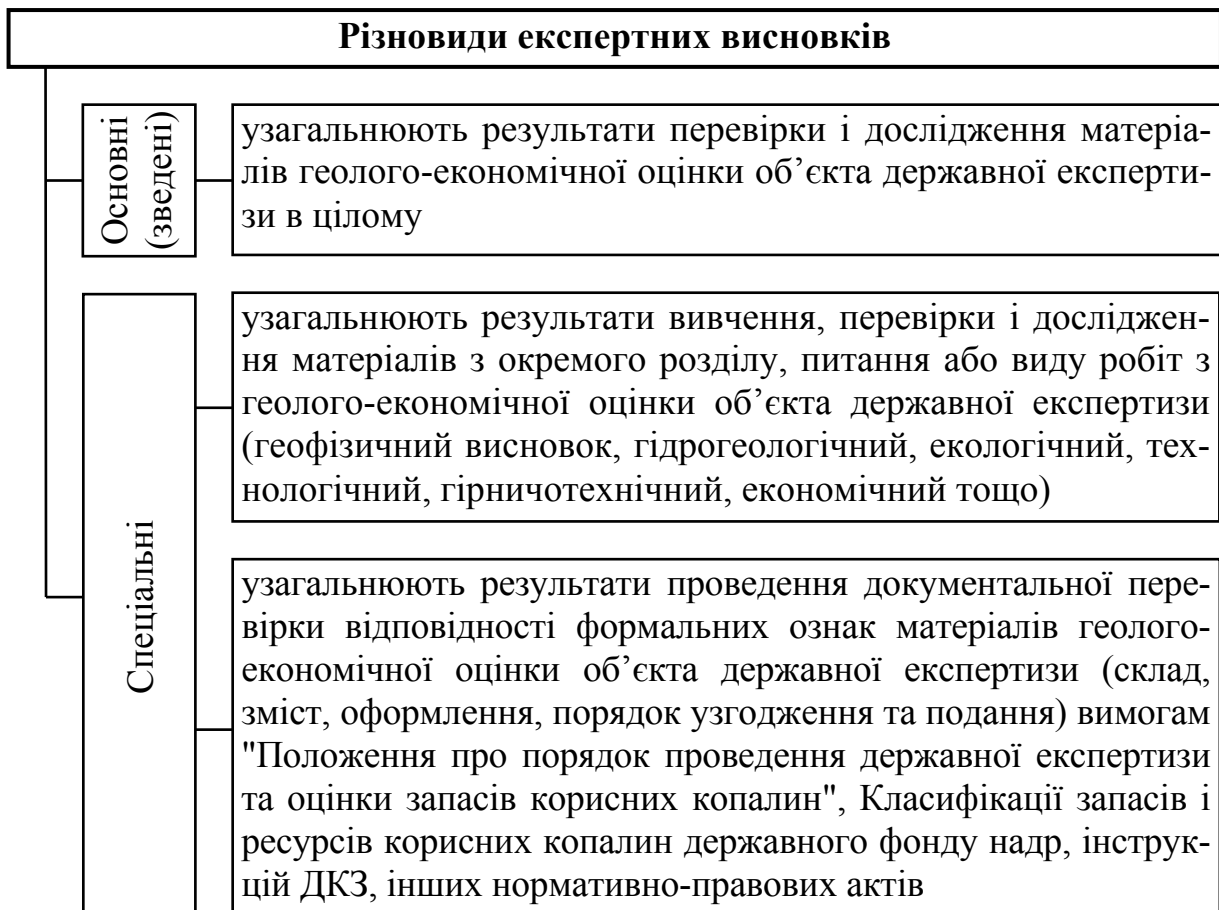
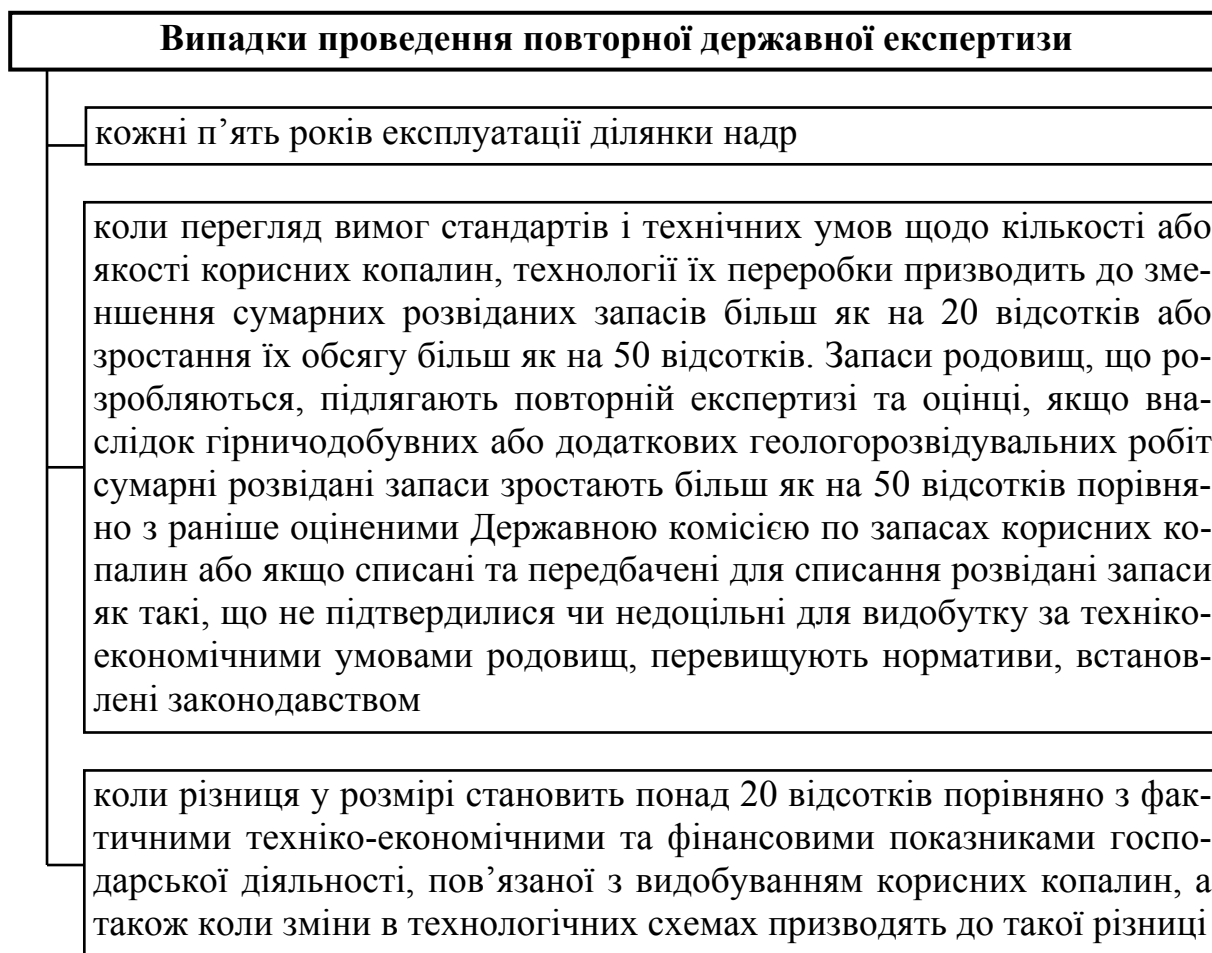

Схема 8.12. Випадки проведення повторної державної експертизи та оцінки запасів родовищ корисних копалин

9. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ТА ОБЛІКУ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальні цілі:

- знати основні правові засади державної реєстрації та обліку геологічної діяльності;
- знати роботи з геологічного вивчення надр, які підлягають і не підлягають державній реєстрації.

Схема 9.1. Основні роботи з обліку, аналізу, систематизації та узагальнення результатів геологічного вивчення надр

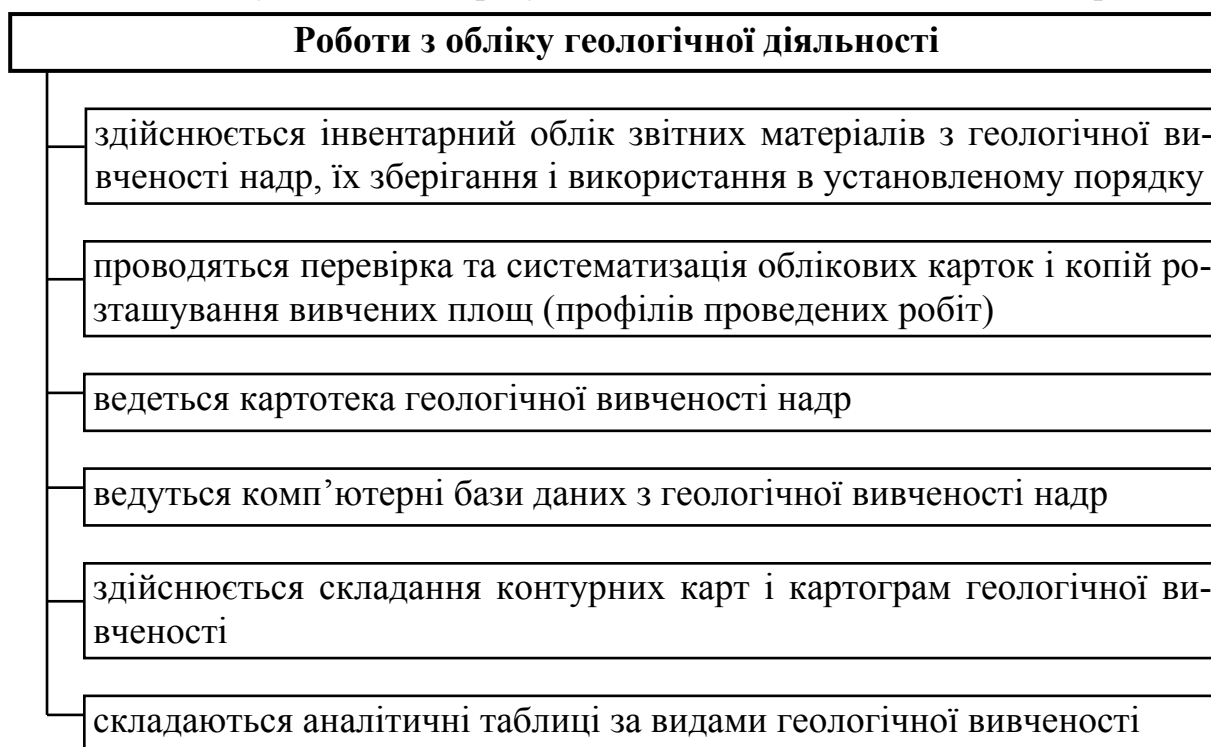

Схема 9.2. Роботи з геологічного вивчення надр (РГВН), які підлягають державній реєстрації

РГВН, які підлягають державній реєстрації	
	регіональні геолого-геофізичні роботи масштабу 1:500000, 1:1000000 та меншого, в тому числі космо- і аерофотогеологічне картування в комплексі з загальними геохімічними дослідженнями; глибинне сейсмічне зондування на опорних профілях, буріння надглибоких свердловин
	регіональні геофізичні, геологознімальні, геолого-гідрологічні, гідрологічні, інженерно-геологічні, геохімічні, еколого-геологічні роботи масштабу 1:200000 та більше, а також гравіметричні роботи
	геологорозвідувальні роботи на тверді корисні копалини, у тому числі: геологознімальні роботи масштабу 1:50000 (1:25000) з загальними пошуками і випереджаючими підготовчими дослідженнями, пошукові та пошуково-оцінювальні роботи, попередня і детальна розвідка, дорозвідка родовищ, що розробляються, і тих, що не освоєні промисловістю; перерахування запасів раніше розвіданих родовищ
	геологорозвідувальні роботи на нафту й газ, у тому числі регіональні геолого-геофізичні дослідження; виявлення і підготовка площ геолого-геофізичними методами; структурне, опорне і параметричне буріння; пошуки і розвідка родовищ; підрахування запасів нафти й газу
	гідрологічне, інженерно-геологічне і комплексне гідрологічне та інженерно-геологічне знімання масштабу 1:200000 (1:100000), 1:50000 та більше, у тому числі - спеціалізоване для меліорації земель
	геологорозвідувальні роботи на підземні води (прісні, мінеральні, термальні, промислові); пошукові та пошуково-оцінювальні роботи, попередня і детальна розвідка; дорозвідка родовищ, що експлуатуються, і тих, що господарськи не використовуються; перерахунок запасів раніше розвіданих родовищ підземних вод
	буріння експлуатаційних на воду та спостережних свердловин у разі використання підземних вод
	ліквідаційний тампонаж свердловин будь-якого призначення

Продовження схеми 9.2

інженерно-геологічні роботи для промислового та цивільного будівництва в містах і селищах міського типу на площах понад 15 км² і поза їх межами на площах більше 1 км²; ті самі роботи, що виконуються в межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони - незалежно від розміру площі робіт

інженерно-геологічні роботи для схем і проектів меліоративних систем площею 100 км² і більше

інженерно-геологічні роботи для будівництва залізничних і шосейних доріг, газо- і нафтопроводів, водоводів і магістральних каналів, повітряних ліній електропередач напругою понад 35 кВ, протяжність яких перевищує 50 км, а також для будівництва метрополітенів, транспортних тунелів (поза межами міст), гребель, мостів протяжністю 100 м і більше; ті самі роботи, що виконуються в межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони незалежно від площі об'єктів

пошуки і розвідка геологічних структур, придатних для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, а також - для поховання відходів виробництва, шкідливих речовин та скидання стічних вод

комплексні еколого-геологічні дослідження та картування забруднених територій масштабу 1:200000 (1:100000), 1:50000 та більше

радіогеологічні дослідження та картування

вивчення режиму та якості підземних вод з оцінкою їх ресурсів та техногенного впливу на стан підземних вод

ведення державного водного кадастру (розділ "Підземні води")

вивчення, режимні спостереження і прогнозування розвитку небезпечних екзогенних і ендегенних процесів (зсуви, селі, карст, суфозія, абразія, підтоплення промислових зон та міських споруд, землетруси)

ведення аерокосмічного моніторингу та постійних моделей геологічного середовища

створення і функціонування блоку "Геологічне середовище" державної системи моніторингу довкілля

науково-дослідні, тематичні та дослідно-методичні роботи з розвитку і вдосконалення методів, методик, технологій геологічного вивчення надр, у тому числі із застосуванням комп'ютерних засобів для обробки геологічної інформації, інформаційних технологій і комп'ютерних мереж

складання оглядів геологічної, гідрогеологічної, інженерно-геологічної, геофізичної, еколого-геологічної та інших видів вивченості; складання геолого-економічних оглядів

дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин

вивчення технології видобутку мінеральної сировини на стадії розробки промислової схеми; розроблення кондицій мінеральної сировини; геолого-економічна оцінка родовищ корисних копалин і комплексності їх освоєння

спеціальні геологічні роботи, які проводяться за особливим переліком

Схема 9.3. Роботи з геологічного вивчення надр (РШВН), які не підлягають державній реєстрації

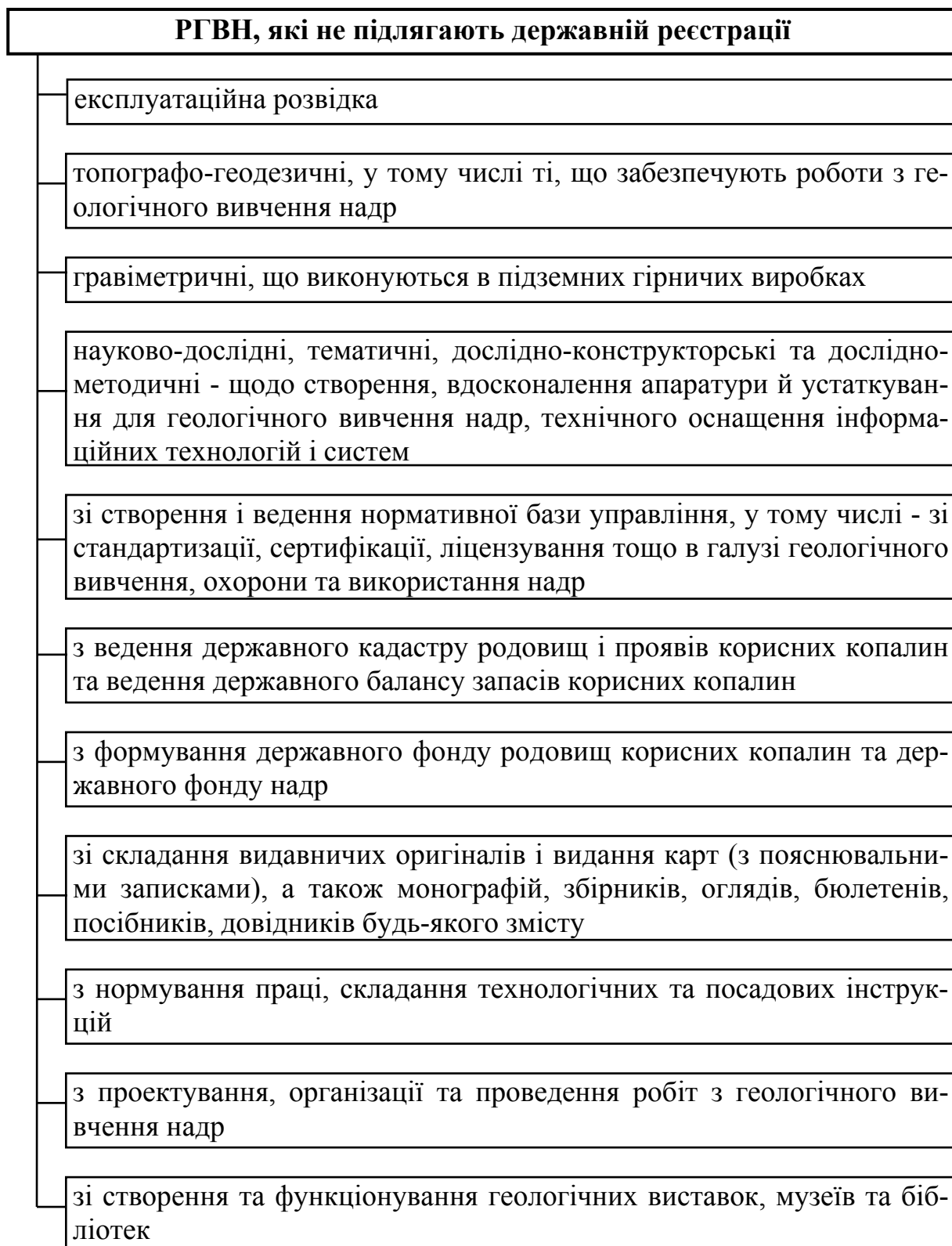

Схема 9.4. Напрямки і корисні копалини, за якими складається
Перелік робіт з геологічного вивчення надр (Перелік РГВН)

Напрямки і корисні копалини, за якими складається Перелік РГВН

пошукові та розвідувальні роботи:

- на чорні метали;
- на кольорові, рідкісні, рідкісноземельні, радіоактивні метали та розсіяні елементи;
- на дорогоцінні метали і алмази;
- на вугілля, горючі сланці й торф;
- на нафту і природний газ;
- на неметалічні корисні копалини;

регіональні геологознімальні та геофізичні роботи

гідрогеологічні та інженерно-геологічні роботи

еколого-геологічні роботи

науково-дослідні, тематичні та дослідно-методичні роботи

спеціальні роботи, роботи на континентальному шельфі і виключній (морській) економічній зоні, роботи з прогнозу землетрусів

Схема 9.5. Різновидів масивів облікових карток, з яких складається картотека вивченості надр

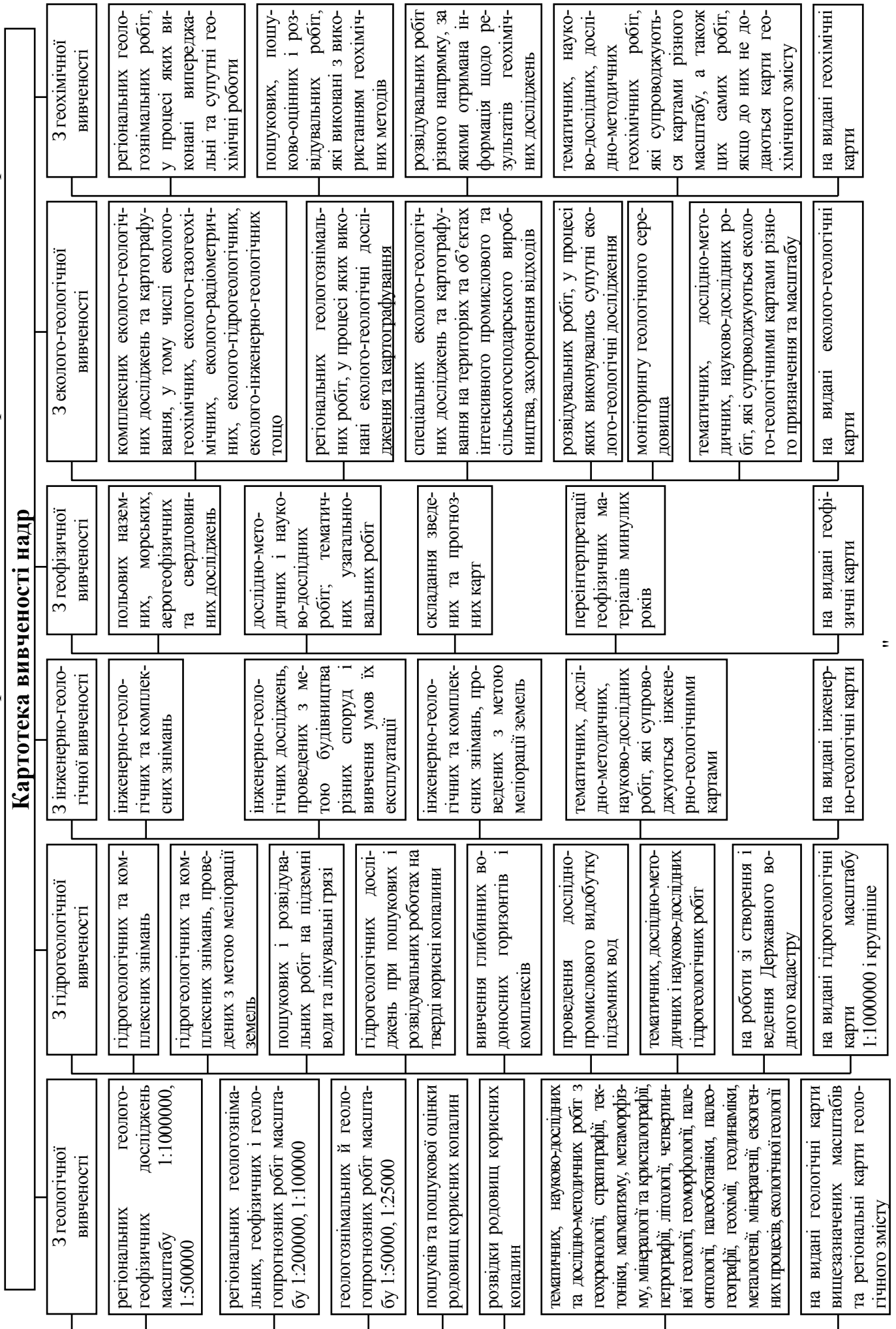

Схема 9.7. Джерела для підрахування розміру вивчених площ

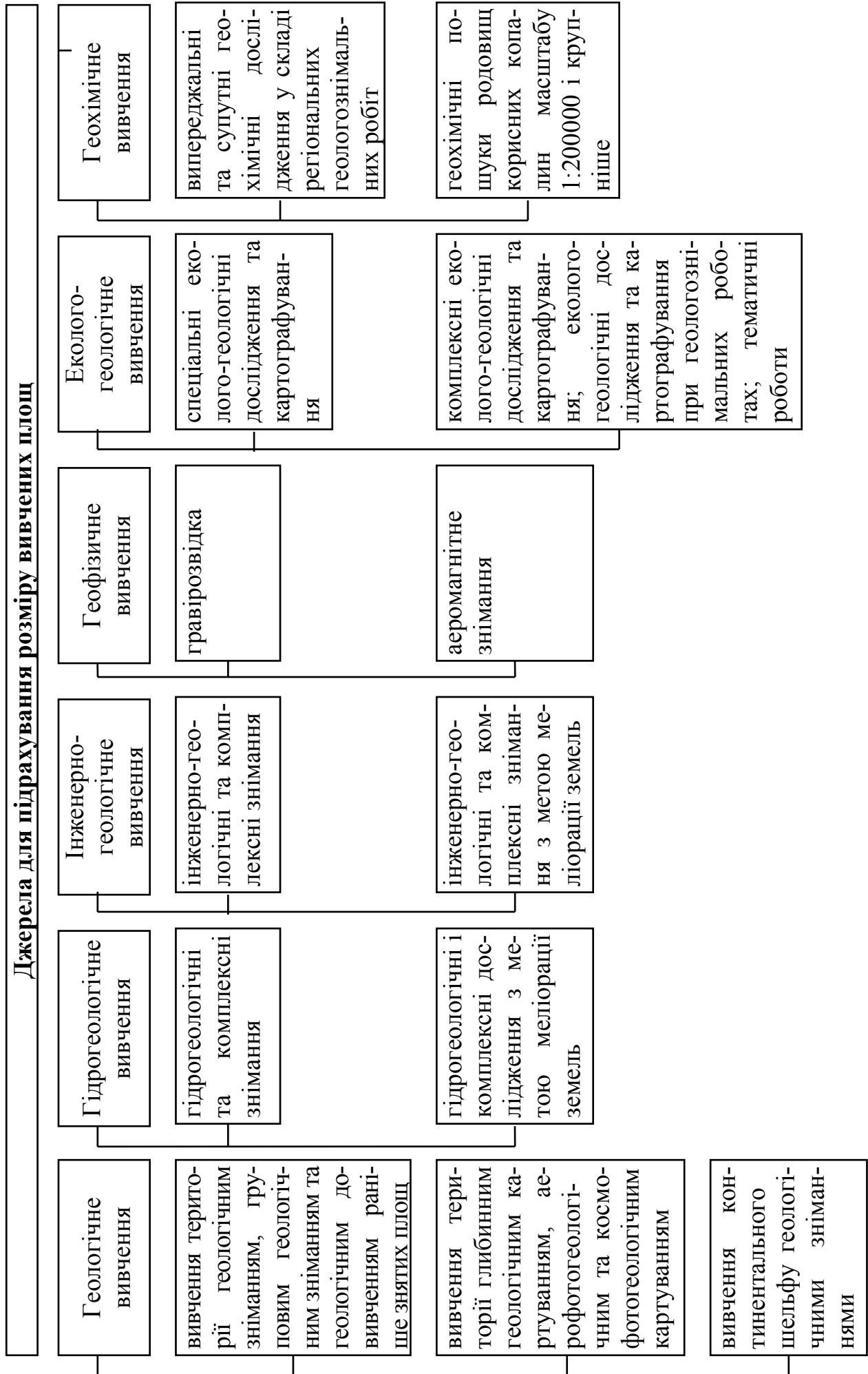
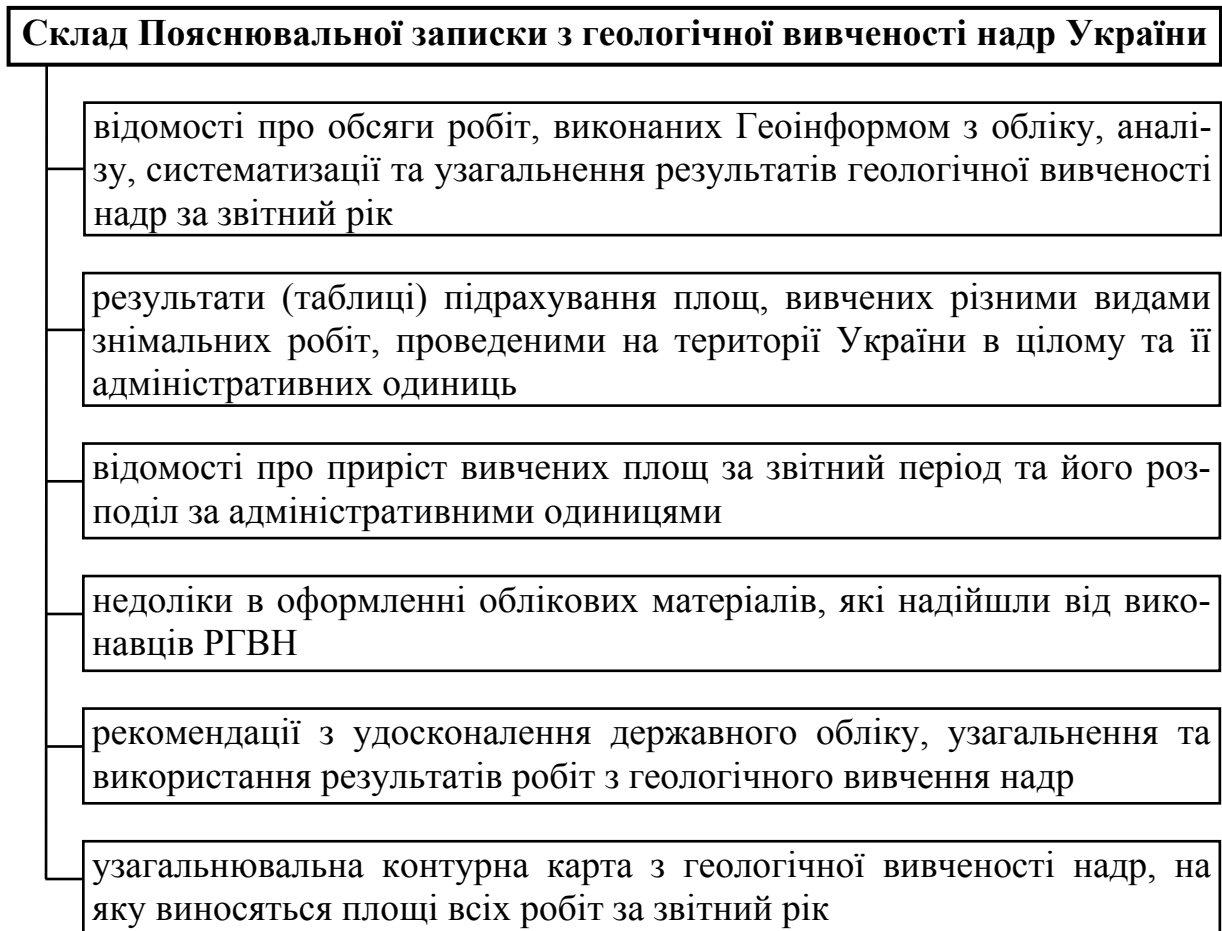

Схема 9.8. Склад Пояснювальної записки з геологічної вивченості надр України

10. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ В СФЕРІ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальні цілі:

- знати основні принципи плати за користування надрами;
- знати основні засади оподаткування геологічної діяльності;
- знати основні положення бухгалтерського обліку витрат на розвідку запасів корисних копалин.

Схема 10.1. Види надр, що не належать до об'єктів оподаткування

Види надр, що не належать до об'єктів оподаткування	
	не включені до державного балансу запасів корисних копалин корисні копалини місцевого значення і торф, видобуті землевласниками та землекористувачами для власного споживання, якщо їх використання не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них, загальною глибиною розробки до двох метрів, і прісні підземні води до 20 метрів
	видобуті (зібрані) мінералогічні, палеонтологічні та інші геологічні колекційні зразки, якщо їх використання не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них
	корисні копалини, видобуті з надр при створенні, використанні, реконструкції геологічних об'єктів природно-заповідного фонду, якщо використання цих корисних копалин не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них
	дренажні та супутньо-пластові підземні води, які не враховуються в державному балансі запасів корисних копалин, що видобуваються при розробці родовищ корисних копалин або при будівництві та експлуатації підземних споруд, і використання яких не передбачає отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них, у тому числі від використання для власних технологічних потреб, за винятком обсягів, які використовуються для власних технологічних потреб, пов'язаних з видобуванням корисних копалин

Продовження схеми 10.1

видобуті корисні копалини, які без набуття та/або збереження платником права власності на такі корисні копалини відповідно до затвердженого в установленому законодавством порядку технологічного проекту розробки запасів корисних копалин відповідної ділянки надр спрямовуються на формування запасів корисних копалин техногенного родовища

обсяг природного газу, визнаного рециркулюючим відповідно до розділу I, який визначається платником за показниками вимірювальних пристроїв, що зазначені у журналі обліку видобутих корисних копалин із дотриманням самостійно затверджених платником відповідно до вимог ліцензійних умов схем руху видобутої вуглеводневої сировини на виробничих ділянках та місцях зберігання з урахуванням складу вихідної сировини, умов конкретного виробництва, особливостей технологічного процесу

обсяги мінеральних вод, що видобуті державними дитячими спеціалізованими санаторно-курортними закладами, в частині обсягів, що використовуються для лікування на їх території

обсяги запасів корисних копалин, що згідно із затвердженими в установленому законодавством порядку технічними проектами (планами) їх розробки залишені у звітному (податковому) періоді в охоронних і бар'єрних ціликах (між шахтами), у тому числі у ціликах загальношахтного призначення, для запобігання обрушенню земної поверхні, прориву води у гірничі виробки та збереження наземних або підземних об'єктів

Схема 10.2. Витрати, що включаються до окремого об'єкта необоротних активів з видобутку корисних копалин платника податку, які підлягають амортизації

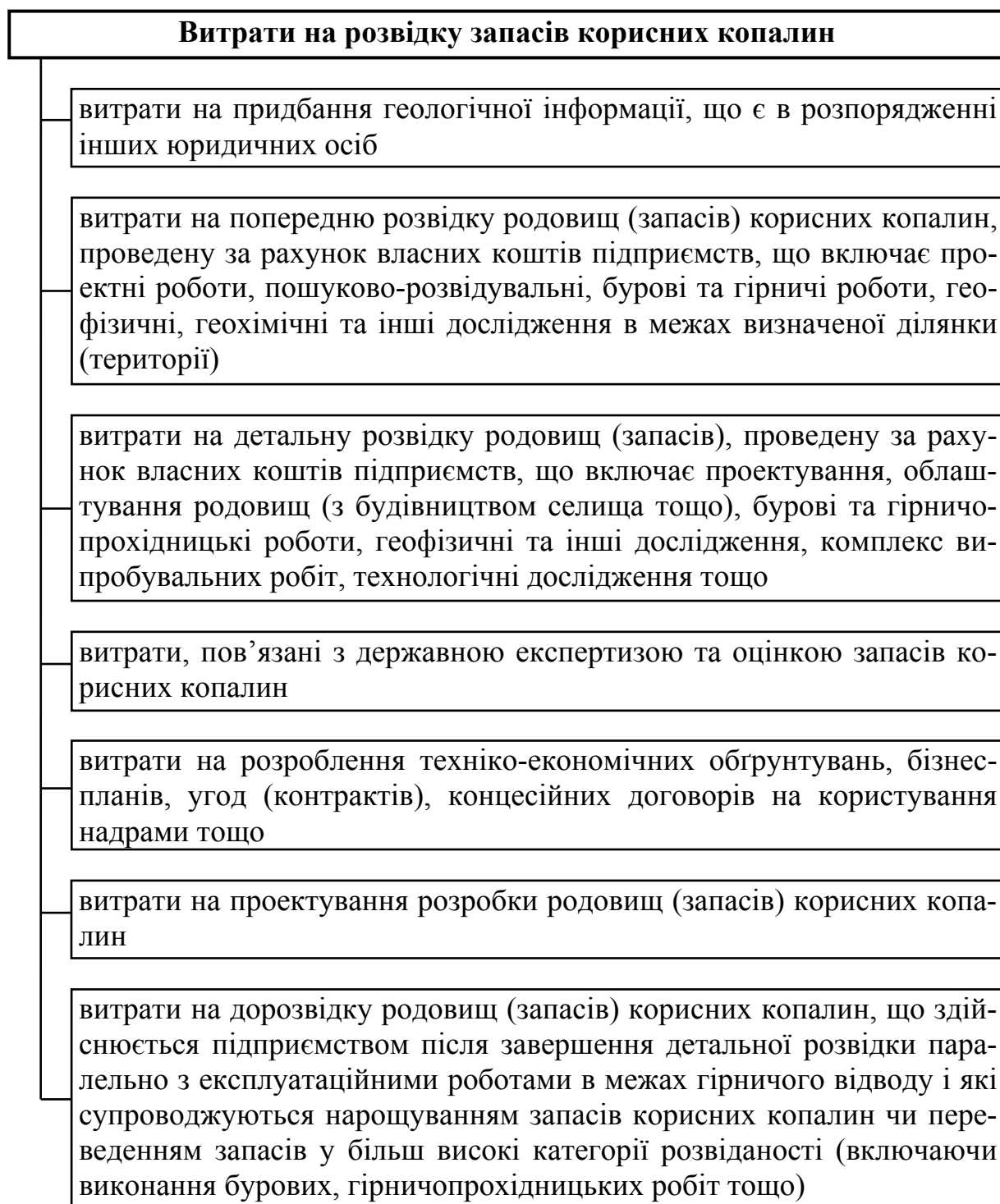
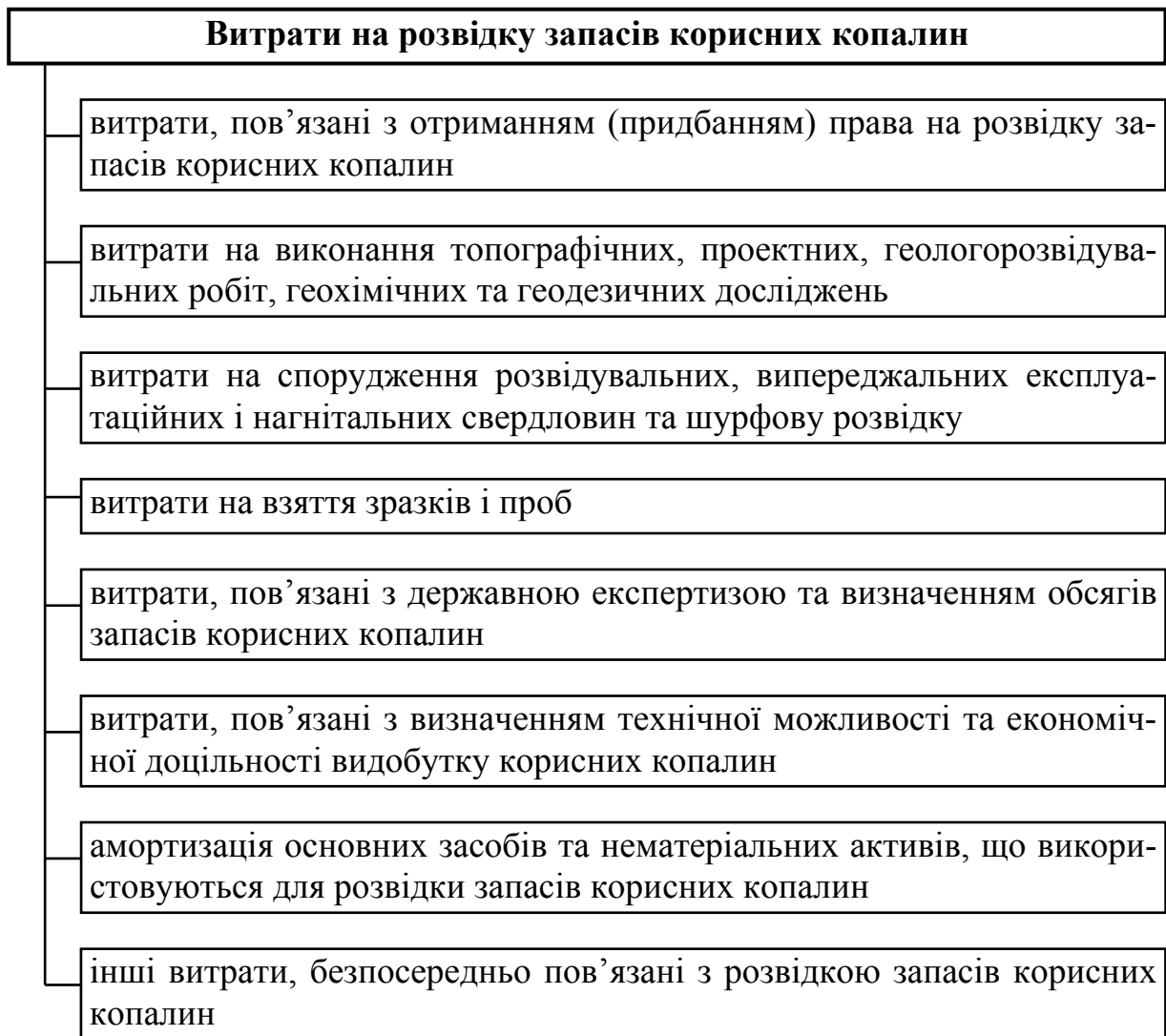

Схема 10.3. Склад витрат на розвідку запасів корисних копалин

11. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ГЕОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Навчальні цілі:

- знати органи державного геологічного контролю, їх головні завдання, права та об'єкти, за якими вони здійснюють державний контроль;
- знати основні засади і порядок здійснення державного геологічного контролю.

Схема 11.1. Органи державного геологічного контролю

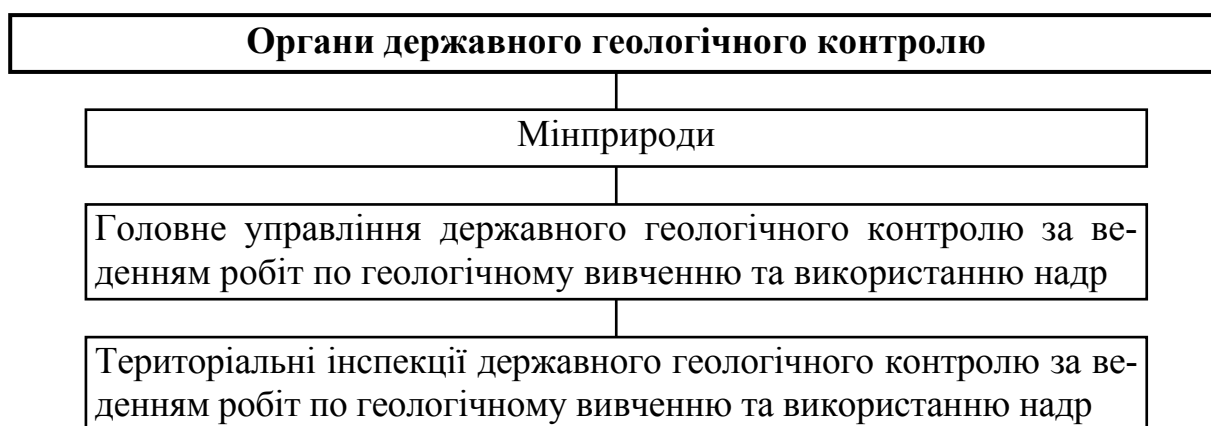

Схема 11.2. Головні завдання органів державного геологічного контролю

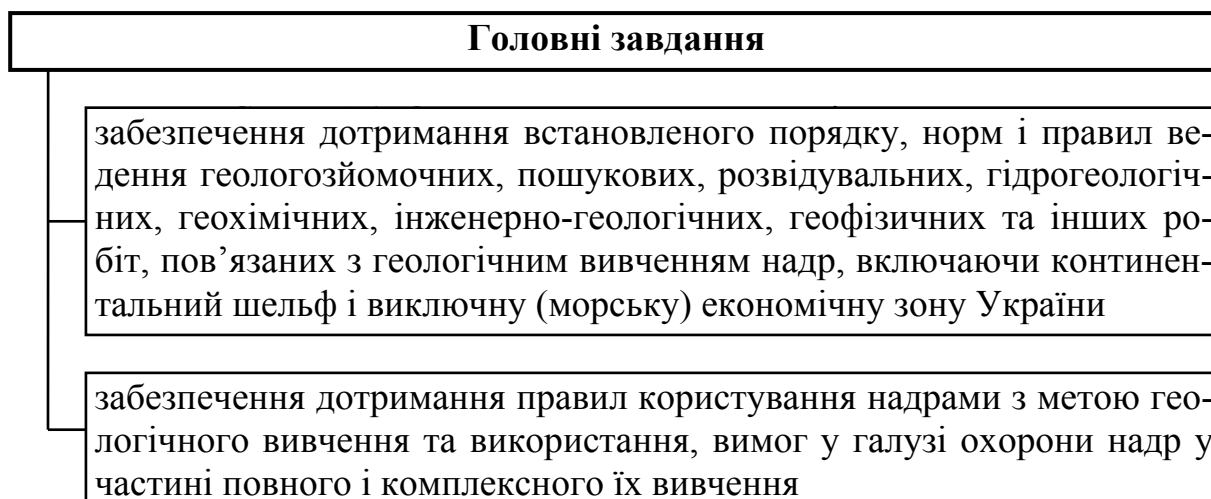

Схема 11.3. Об'єкти, за якими здійснюють державний контроль органи державного геологічного контролю

Об'єкти державного геологічного контролю

виконання державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень

обґрунтованість напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт по геологічному вивченню надр

виконання рішень з питань методичного забезпечення робіт по геологічному вивченню та використанню надр

обґрунтованість застосування методик і технологій, якістю, комплексністю, ефективністю робіт по геологічному вивченню та використанню надр

ефективність та цільовим використанням державних коштів, що спрямовуються на геологічне вивчення надр

повнота й вірогідність вихідних даних про кількість та якість запасів основних і спільно залягаючих корисних копалин і компонентів, що містяться в них

своєчасність і правильність державної реєстрації робіт по геологічному вивченню та використанню надр, наявністю спеціальних дозволів на користування надрами та виконанням передбачених ними умов

дотримання міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами, їх об'єднаннями, установами та організаціями нормативів, стандартів та інших вимог щодо геологічного вивчення та використання надр

відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проектам з проведення таких робіт

повнота вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, гідрогеологічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов родовищ корисних копалин

використання технічних засобів і методів ведення робіт по геологічному вивченню та використанню надр, що виключають невикористані втрати корисних копалин і погіршення їх якості

виконання рішень Державної комісії України по запасах корисних копалин

дотримання під час дослідної експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які б забезпечували необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність

збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розроблення родовищ корисних копалин, а також геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, що можуть бути використані при подальшому вивченні надр

Схема 11.4. Права органів державного геологічного контролю

Права органів державного геологічного контролю

здійснювати в межах своєї компетенції перевірку діяльності підприємств, їх об'єднань, установ та організацій незалежно від форм власності з питань геологічного вивчення та використання надр

припиняти всі види робіт по геологічному вивченню надр, якщо вони не відповідають затвердженим проектам, проводяться без державної реєстрації, а також з порушенням стандартів та правил і можуть спричинити псування родовищ, суттєве зниження ефективності робіт або призвести до значних збитків

зупиняти роботи підприємств і організацій, що займаються геологічним вивченням та використанням надр без спеціальних дозволів або з порушенням умов, передбачених цими дозволами, ставити питання перед Мінприроди про позбавлення зазначених дозволів

давати підприємствам, їх об'єднанням, установам і організаціям обов'язкові для виконання вказівки про усунення недоліків і порушень нормативів і стандартів під час проведення робіт по геологічному вивченню та використанню надр

вносити подання до органів державної виконавчої влади, виконавчих комітетів місцевих Рад народних депутатів, які фінансують роботи по геологічному вивченню надр, щодо виявлених фактів нераціонального використання державних коштів у результаті порушення встановленого порядку, норм і правил ведення зазначених робіт з метою вжиття відповідних заходів

залучати за домовленістю спеціалістів підприємств, установ та організацій для участі у здійсненні державного геологічного контролю за веденням робіт по геологічному вивченню надр

заслуховувати інформації представників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, їх об'єднань, установ та організацій незалежно від форм власності з питань, що входять до компетенції органів державного геологічного контролю, а також одержувати від них пояснення щодо порушення правил і норм ведення робіт по геологічному вивченню надр

одержувати безоплатно від підприємств, їх об'єднань, установ та організацій, що провадять геологічне вивчення та використання надр, інформацію, необхідну для виконання завдань, покладених на органи державного геологічного контролю

брати участь у розробленні документів нормативного характеру, що стосуються геологічного вивчення та використання надр

брати у необхідних випадках участь у роботі комісії з питань приймання в експлуатацію підприємств по розробці родовищ корисних копалин, а також розгляду конфліктних питань щодо користування надрами

складати протоколи про порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр, вчинені не в процесі розробки родовищ корисних копалин

Схема 11.5. Завдання Управління державного геологічного контролю за веденням робіт з геологічного вивчення та використання надр

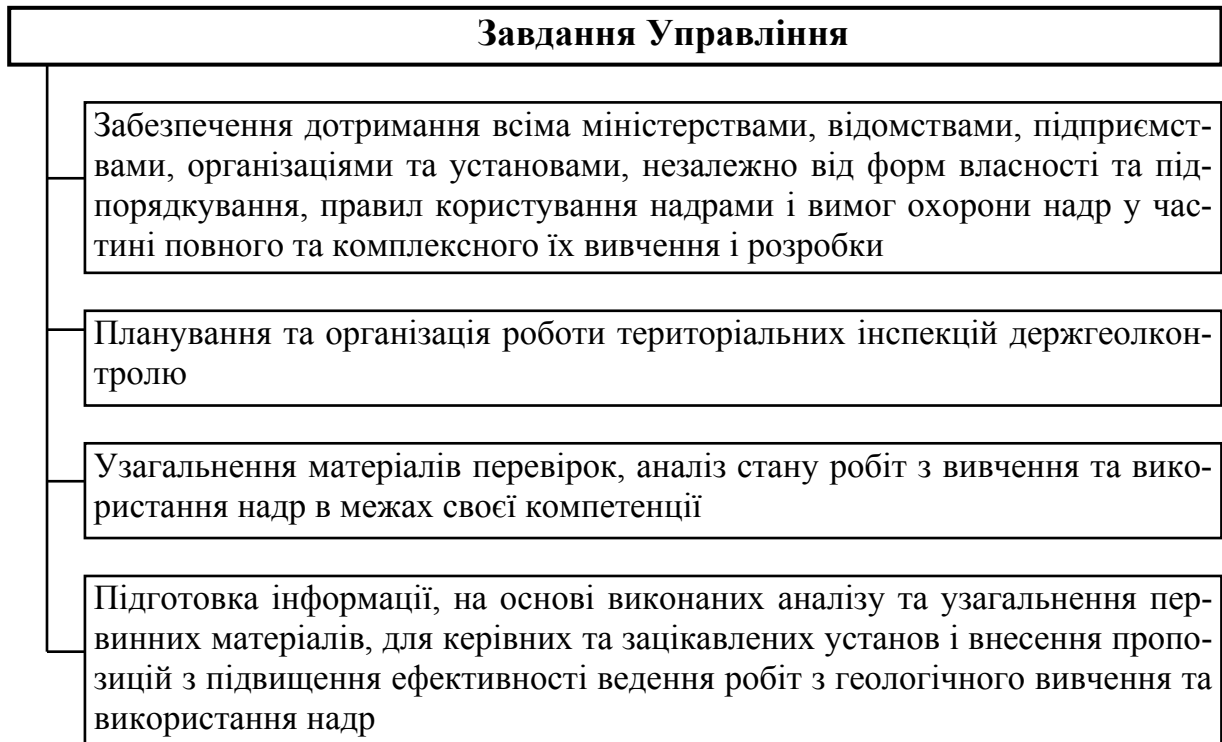

Схема 11.6. Об'єкти контролю Управління державного геологічного контролю за веденням робіт з геологічного вивчення та використання надр

Функції Управління	
	Виконання державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень
	Обґрунтованість напрямків пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення та використання надр
	Виконання рішень з питань методичного забезпечення робіт з геологічного вивчення та використання надр
	Обґрунтованість застосування методик і технологій, якістю, комплексністю, ефективністю робіт з геологічного вивчення та використання надр
	Ефективність та цільовим використанням державних коштів, спрямованих на геологічне вивчення надр
	Повнота і вірогідність вихідних даних щодо кількості та якості запасів основних і спільно залягаючих корисних копалин та компонентів, що містяться в них
	Своєчасність і правильність державної реєстрації робіт з геологічного вивчення надр, наявністю спеціальних дозволів (ліцензій) на геологічне вивчення і використання надр, а також ліцензій на право провадження підприємницької діяльності з пошуку (розвідки) та експлуатації родовищ корисних копалин (у випадках, що передбачені чинним законодавством) та виконанням передбачених ними умов
	Дотримання міністерствами, відомствами, підприємствами, об'єднаннями, установами та організаціями нормативів, стандартів та інших вимог щодо геологічного вивчення та використання надр
	Відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам, замовленням, а також проектам з проведення таких робіт
	Повнота вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, гідрогеологічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов родовищ корисних копалин
	Використання технічних засобів і методів ведення робіт з геологічного вивчення надр, що виключають невикористані втрати корисних копалин і погіршення якості вихідної продукції
	Виконання рішень Державної комісії України по запасах корисних копалин, а також інших контролюючих органів
	Дотримання під час дослідної експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які б забезпечували необхідне і достатнє їх вивчення, не знижуючи при цьому їх промислової цінності
	Своєчасність введення в експлуатацію родовищ корисних копалин користувачами надр, які одержали відповідний дозвіл (ліцензію) Управління
	Координує діяльність територіальних інспекцій держгеолконтролю
	За матеріалами перевірок, як власних, так і тих, що надходять від територіальних інспекцій, створює бази даних та веде моніторинг діяльності користувачів надр на теренах України
	Здійснює перевірку роботи територіальних інспекцій держгеолконтролю щодо проведення ними контролю за виконанням користувачами надр особливих умов ліцензій
	У відповідності з діючим законодавством контролює своєчасність введення в експлуатацію родовищ корисних копалин користувачами надр, які одержали відповідний дозвіл (ліцензію)

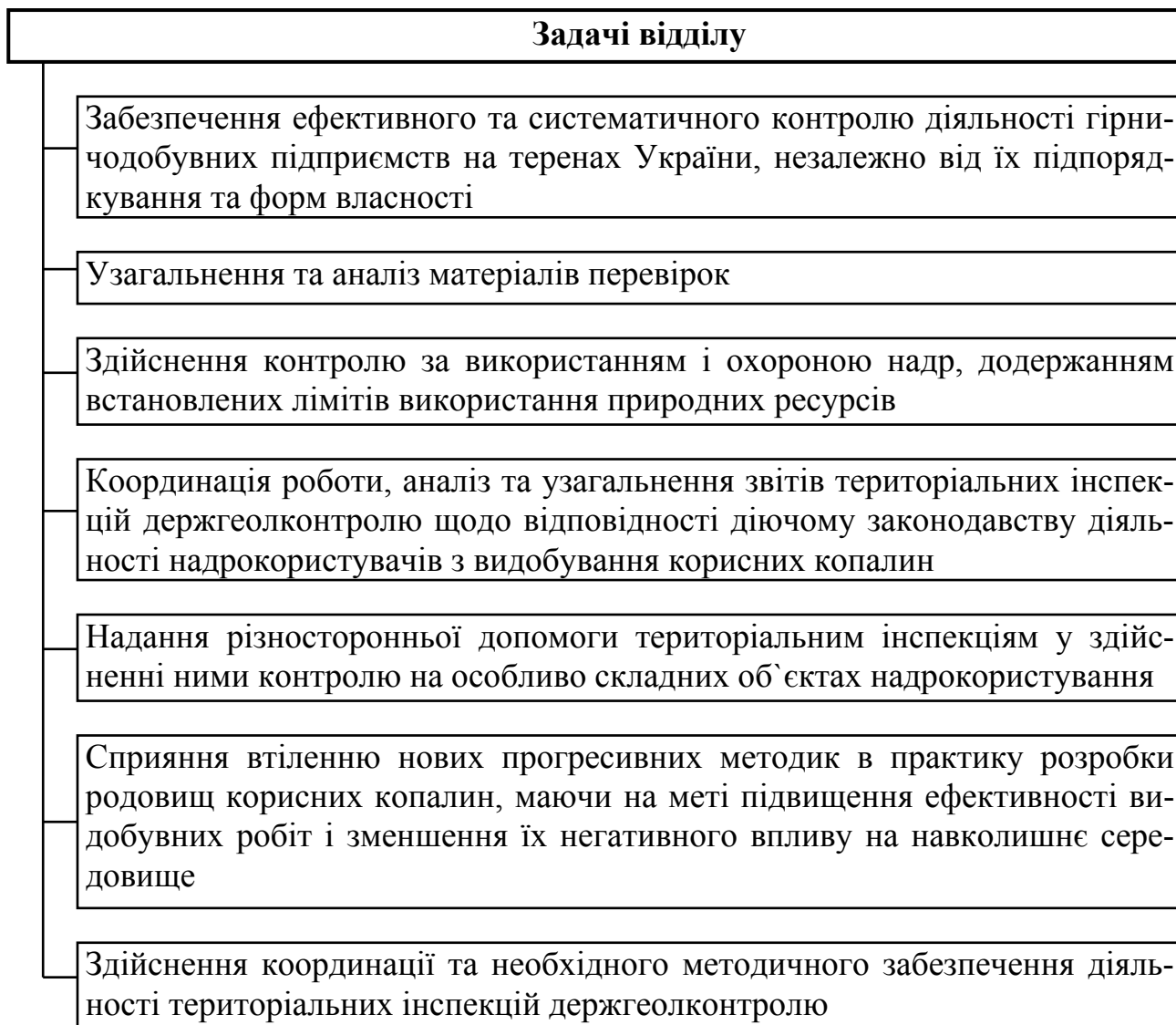
Схема 11.7. Задачі відділу контролю за геологічним вивченням надр

Задачі відділу	
	Контроль, спільно з територіальними інспекціями держгеолконтролю, за дотриманням всіма міністерствами, відомствами, підприємствами, організаціями та установами, незалежно від форм власності, вимог діючого законодавства щодо користування надрами
	Планування та організація роботи територіальних інспекцій щодо контролю за діяльністю геологічних підприємств
	Узагальнення матеріалів перевірок, аналіз стану геологічних робіт на теренах України
	На базі наявних даних підготовка інформації для керівних та зацікавлених установ, внесення пропозицій щодо підвищення ефективності ведення геологічних робіт державними та недержавними організаціями

Схема 11.8. Об'єкти контролю відділу

Функції відділу	
	Виконання державних програм геологічних робіт, геологічних завдань і замовлень з паливних корисних копалин
	Обґрунтованість напрямків пошукових, розвідувальних та інших геологічних робіт
	Виконання рішень з питань методичного забезпечення геологічних робіт з паливних корисних копалин
	Обґрунтованість застосування методик і технологій, якістю, комплексністю, ефективністю геологічних робіт з паливних корисних копалин
	Ефективність та цільове використання державних коштів, спрямованих на геологічні роботи з паливних корисних копалин
	Повнота і вірогідність вихідних даних про кількість та якість запасів основних і спільно залягаючих корисних копалин і компонентів, що містяться в них
	Своєчасністю і правильністю державної реєстрації геологічних робіт, наявністю спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами та виконанням передбачених ліцензійних умов
	Дотримання міністерствами, відомствами, підприємствами їх об'єднаннями, установами та організаціями нормативів, стандартів та інших вимог
	Відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проектам з проведення таких робіт
	Повнота вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, гідрогеологічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов родовищ корисних копалин
	Використання технічних засобів і методів ведення геологічних робіт, що виключають невинуваті втрати корисних копалин і погіршення їх якості
	Виконання надрокористувачами рішень Державної комісії України по запасах корисних копалин та інших контролюючих органів
	Дотримання під час дослідної експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які б забезпечували необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому їх промислової цінності
	Збереження розвідувальних свердловин, геологічної документації, зразків порід і дублікатів проб, що можуть бути використані при подальшому вивченні надр

Схема 11.9. Задачі відділу контролю за використанням надр

Схема 11.10. Об'єкти контролю відділу

Функції відділу

Розробляє план перевірок підприємств, що видобувають корисні копалини

Координує діяльність територіальних інспекцій держгеолконтролю

За матеріалами перевірок, як власних, так і тих, що надходять від територіальних інспекцій, створює бази даних та веде моніторинг перевірок діяльності користувачів надр на теренах України

Здійснює перевірку роботи територіальних інспекцій держгеолконтролю щодо проведення ними контролю за виконанням користувачами надр особливих умов ліцензій

У відповідності з діючим законодавством контролює своєчасність введення в експлуатацію родовищ корисних копалин користувачами надр, які одержали відповідний дозвіл (ліцензію)

Здійснює контроль за відповідністю діяльності надрокористувачів з умовами виданих їм ліцензій

Разом з територіальними інспекціями здійснює контроль за повним і комплексним вилученням корисних копалин, ефективністю застосованої технології видобутку, всіляко сприяє застосуванню прогресивних технологій видобутку корисних копалин

Здійснює контроль за додержанням користувачами надр проведення рекультиваційних робіт на порушених землях

Контролює виконання користувачами надр рекомендацій ДКЗ України та інших зацікавлених установ, а також виконання приписів контролюючих органів

Здійснює обґрунтовані подання керівництву Управління щодо застосування відповідних санкцій до тих користувачів надр, які свідомо порушують ліцензійні та інші умови, передбачені чинним законодавством

Проробляє нормативні документи всіх рівнів і, в разі необхідності, надає представникам територіальних інспекцій держгеолконтролю та користувачам надр консультації щодо питань, які знаходяться в межах компетенції відділу

Розглядає пропозиції, листи і заяви користувачів надр з питань, що відносяться до компетенції Відділу та готує відповіді на них, веде необхідне діловодство

Приймає участь у розгляді матеріалів з виплати грошових винагород працівникам територіальних інспекцій держгеолконтролю

Приймає участь у підготовці проектів загальнодержавних законотворчих документів, наказів та інших розпорядчих документів Держгеолслужби з питань, що відносяться до компетенції Управління

12. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СФЕРІ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальні цілі:

- знати основні види порушень законодавства про надра;
- знати адміністративні правопорушення та кримінальні злочини проти довкілля та безпеки виробництва.

Схема 12.1. Види порушень законодавства про надра

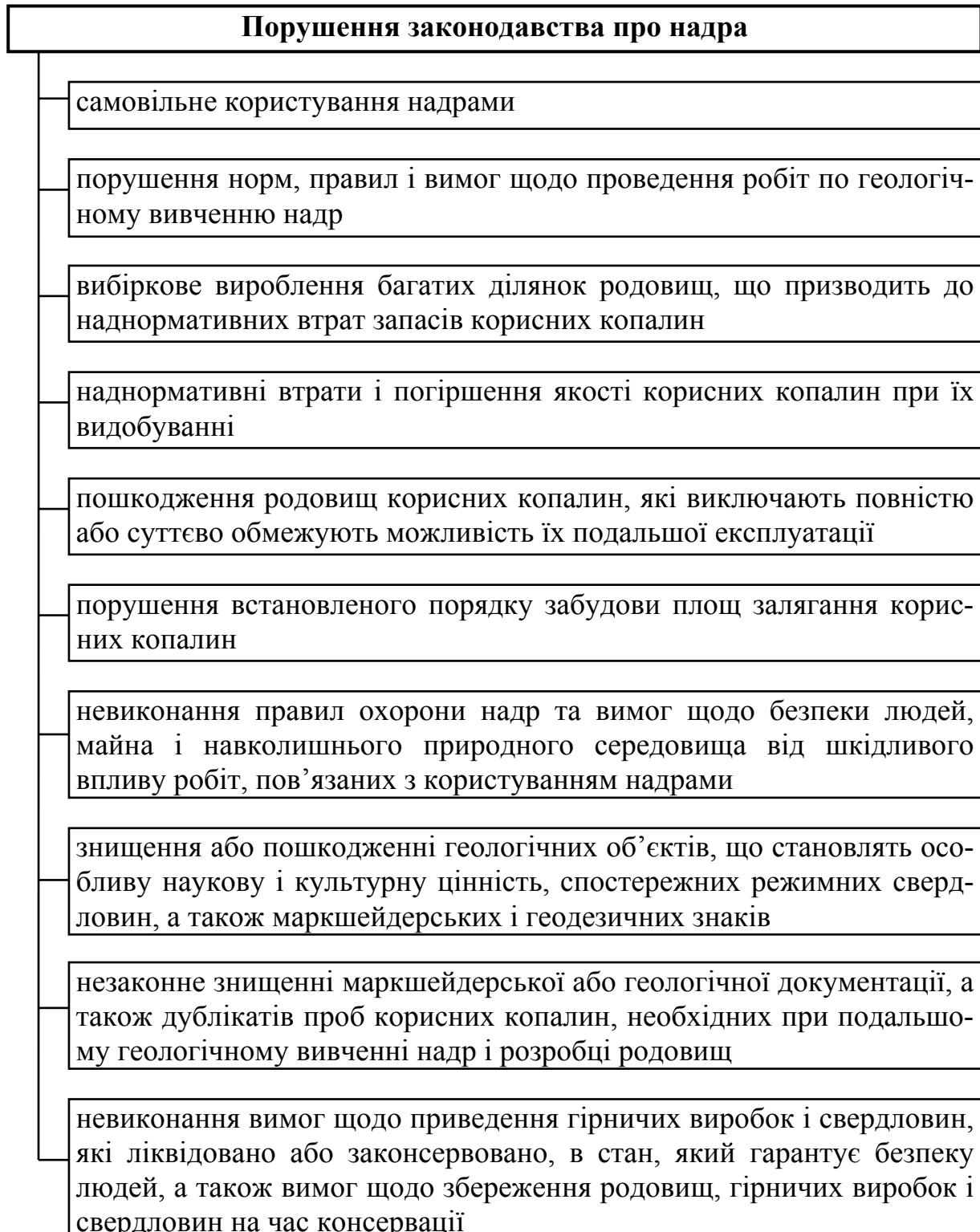

Схема 12.2. Адміністративні правопорушення законодавства про надра згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення

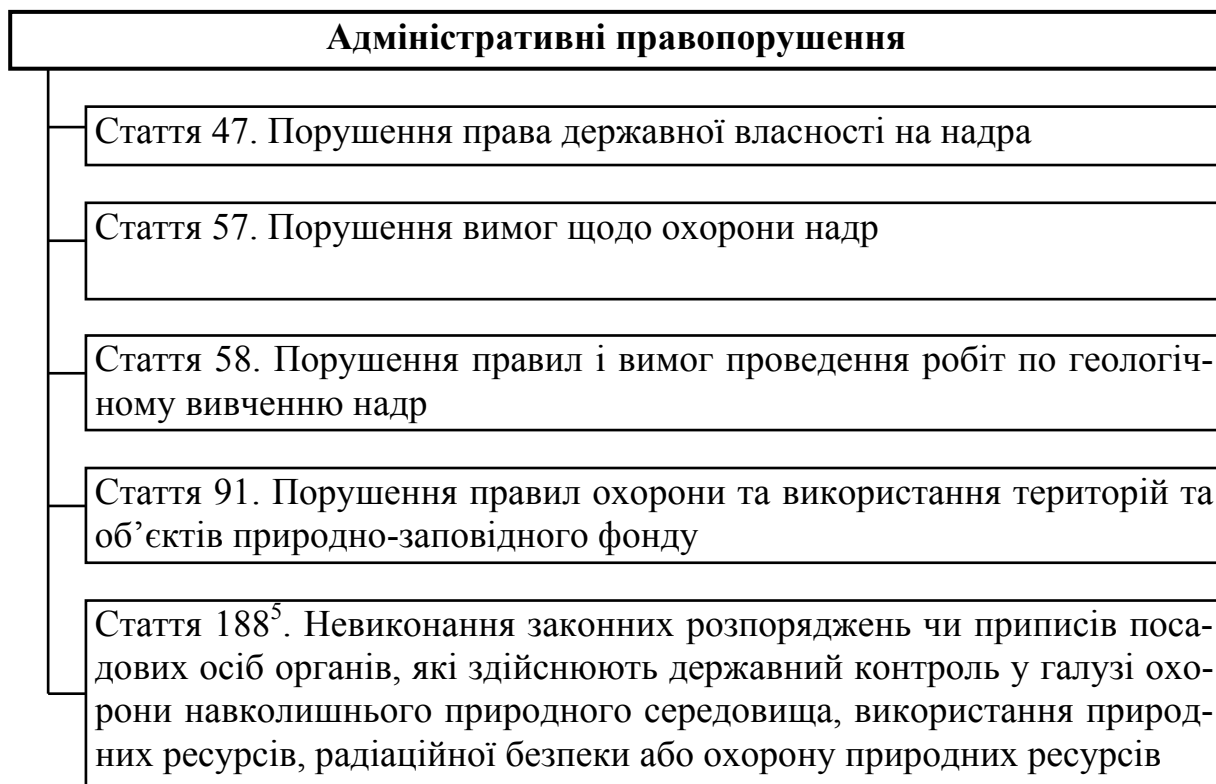

Схема 12.3. Злочини проти довкілля та безпеки виробництва згідно Кримінального кодексу України

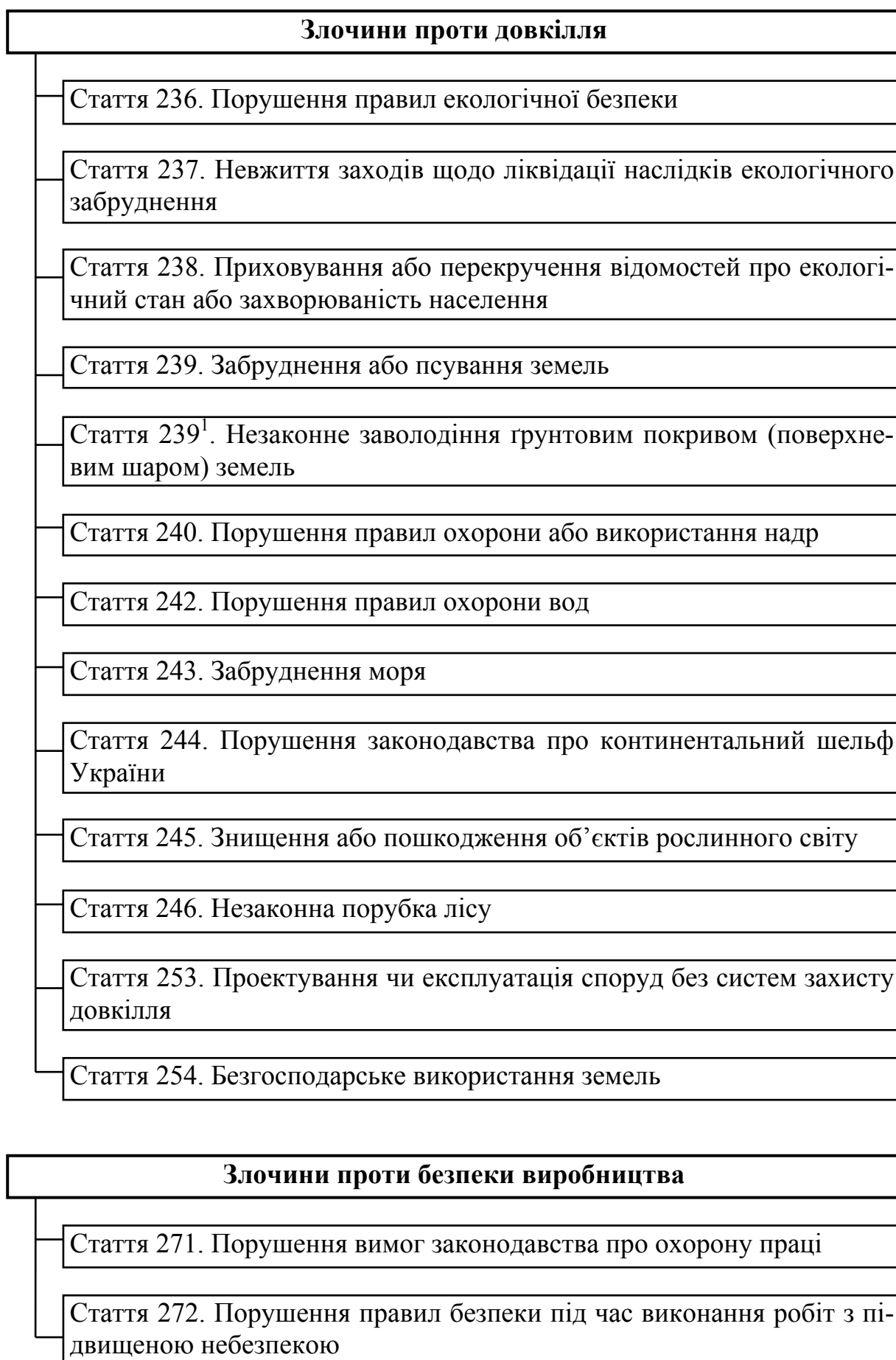

Схема 12.4. Штрафні санкції, що застосовуються до суб'єктів господарювання – юридичних осіб за порушення законодавства у сфері видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ

Порушення законодавства і штрафні санкції за них	
	самовільне користування надрами - у розмірі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	порушення норм, правил і вимог щодо проведення робіт з геологічного вивчення надр - у розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	пошкодження родовищ корисних копалин, які повністю виключають або суттєво обмежують можливість їх подальшої експлуатації, - у розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	невиконання правил охорони надр та вимог щодо безпеки людей, захисту майна і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами, - у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	невиконання вимог щодо приведення свердловин, які ліквідовано або законсервовано, у безпечний стан, а також вимог щодо збереження свердловин на час консервації - у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	проведення робіт без затвердженої в установленому законодавством порядку технічної документації (проектів, паспортів тощо) або з порушенням їх вимог - у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	невиконання законних вимог уповноважених державних органів у сфері проведення гірничих робіт - у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	порушення правил безпеки, що створює загрозу безпечній життєдіяльності населення та експлуатаційного персоналу, - у розмірі до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	порушення правил охорони об'єктів видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ - у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	порушення умов та правил діяльності, передбачених відповідним спеціальним дозволом на користування надрами, - у розмірі до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	неподання передбаченої законом інформації уповноваженим державним органам або подання завідомо недостовірної інформації - у розмірі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	відмову надавати інформацію щодо газоносності надр до Державного інформаційного геологічного фонду України у випадках, передбачених законодавством, - у розмірі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

13. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО)

Навчальні цілі:

- знати основні положення розпорядження геологічною інформацією;
- знати порядок обліку, зберігання та користування фондовими геологічними матеріалами.

Схема 13.1. Відомості, що зазначаються у запиті до Геоінформу про надання геологічної інформації у користування

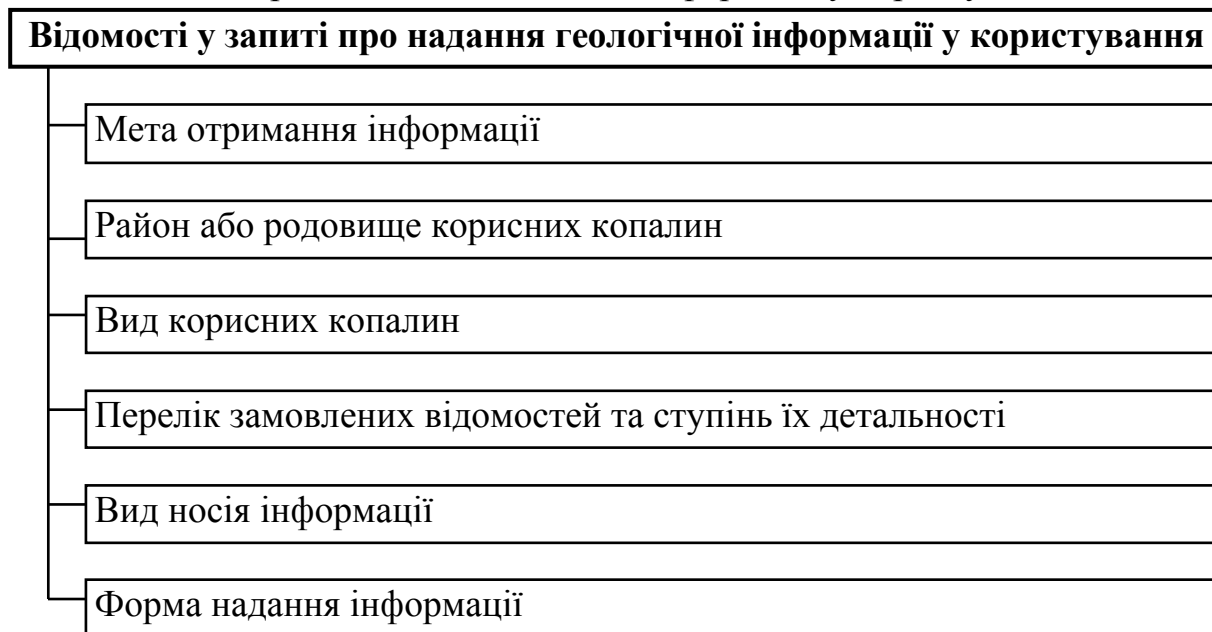

Схема 13.2. Відомості, що зазначаються у запиті до Держгеонадра про придбання геологічної інформації

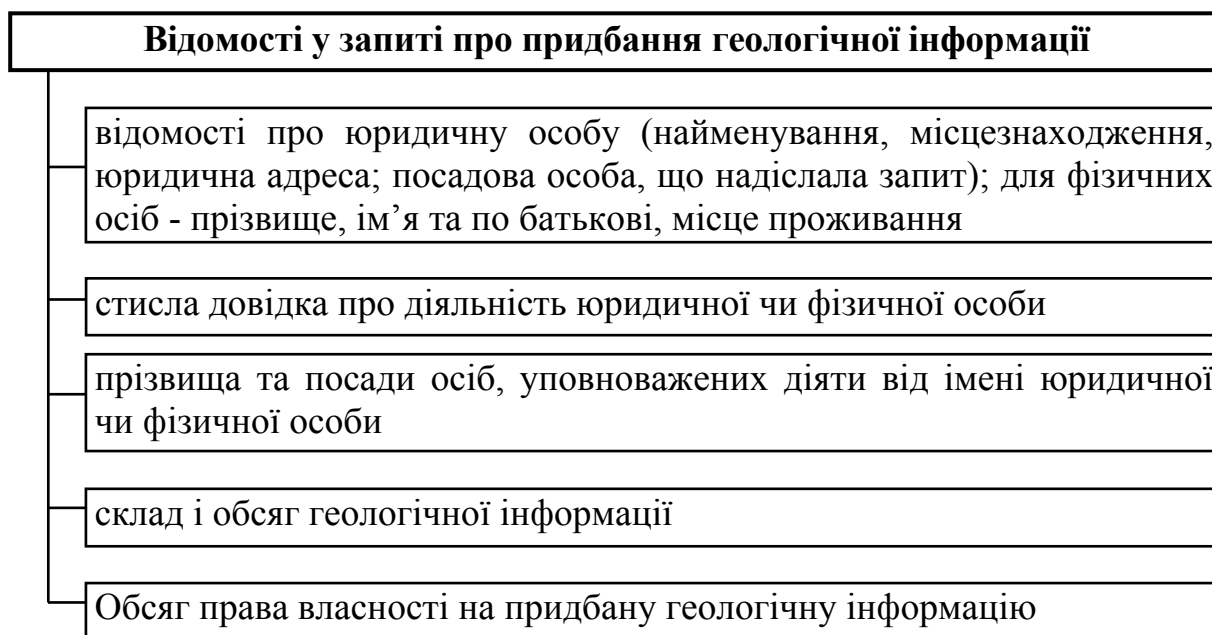

Схема 13.3. Відомості, що зазначаються у запиті до Держгеонадра для погодження продажу геологічної інформації, яка не є державною власністю

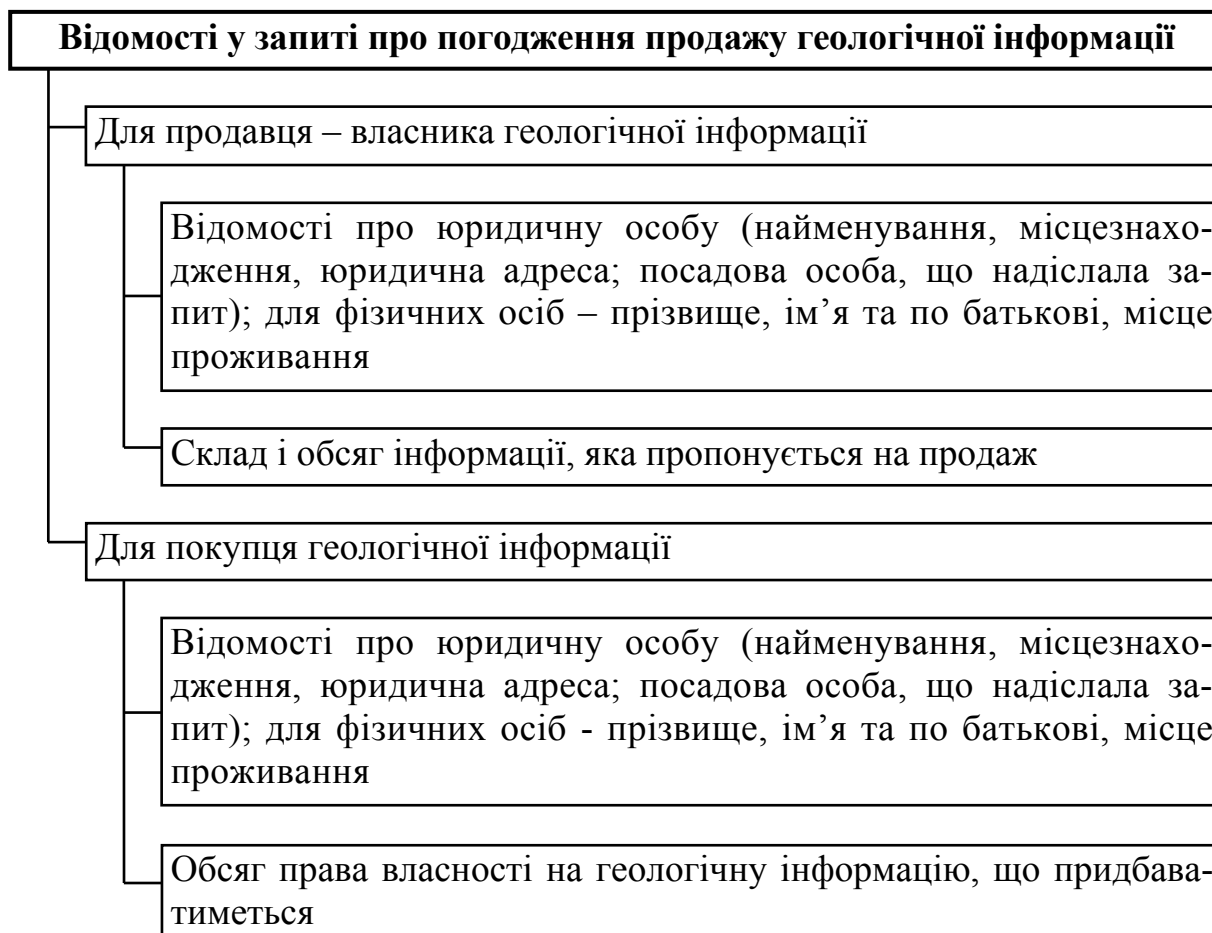

Схема 13.4. Геологічні матеріали, що підлягають зберіганню у Геоінформі України

Порушення законодавства і штрафні санкції за них	
	переліки зареєстрованих у Геоінформі України робіт з геологічного вивчення надр
	звіти за результатами геологічних, геофізичних, гідрогеологічних, еколого-геологічних, інженерно-геологічних, геохімічних робіт, у тому числі знімачь, пошуків і розвідки твердих корисних копалин, нафти й газу, а також буріння опорних, параметричних, структурних, глибоких та надглибоких свердловин
	звіти за результатами науково-дослідних, тематичних, дослідно-методичних і дослідно-технологічних робіт у галузі геології, включаючи створення інформаційних систем і програмних засобів оброблення геоданих
	видані геологічні (геофізичні, гідрогеологічні, геохімічні, еколого-геологічні, інженерно-геологічні, геоморфологічні, мінерагенічні, корисних копалин тощо) карти з пояснювальними записками
	видані узагальнювальні, оглядові й зведені карти геологічного змісту та пояснювальні записки до них
	звіти за результатами вивчення технологій видобування корисних копалин, розроблення кондицій мінеральної сировини, геолого-економічної оцінки родовищ корисних копалин, а також їх комплексного освоєння
	державний баланс запасів корисних копалин
	паспорти родовищ і проявів корисних копалин
	облікові картки вивченості надр з копіями контурів розташування вивчених площ (профілів робіт) до них
	контурні карти вивченості надр
	картограми вивченості надр
	таблиці вивченості надр з пояснювальними записками
	узагальнювальні геологічні та геолого-економічні огляди, техніко-економічні доповіді
	протоколи Державної комісії по запасах корисних копалин України (далі - ДКЗ України) щодо затвердження запасів корисних копалин
	річні звіти з геолого-виробничої діяльності користувачів надр, що виконували роботи за рахунок державного та/чи місцевих бюджетів

14. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГІЧНОГО КАРТУВАННЯ УКРАЇНИ

Навчальні цілі:

– знати напрями використання і склад типових комплектів Державних геологічної, еколого-геологічної та гідрогеологічної карт України.

Схема 14.1. Регіони, за якими складаються Державні геологічна, еколого-геологічна і гідрогеологічна карти України масштабу 1:200000

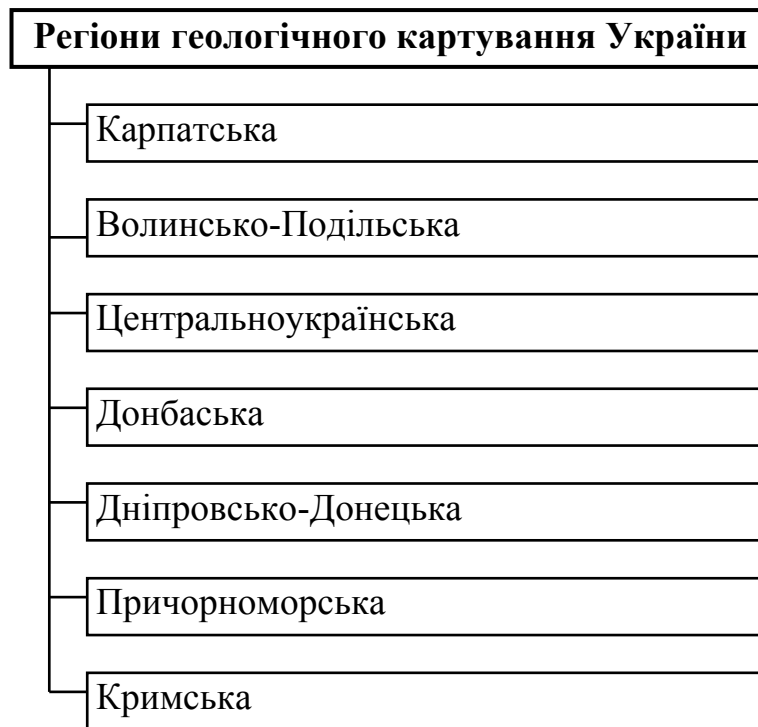

Схема 14.2. Напрями використання Державної геологічної карти України масштабу 1:200000

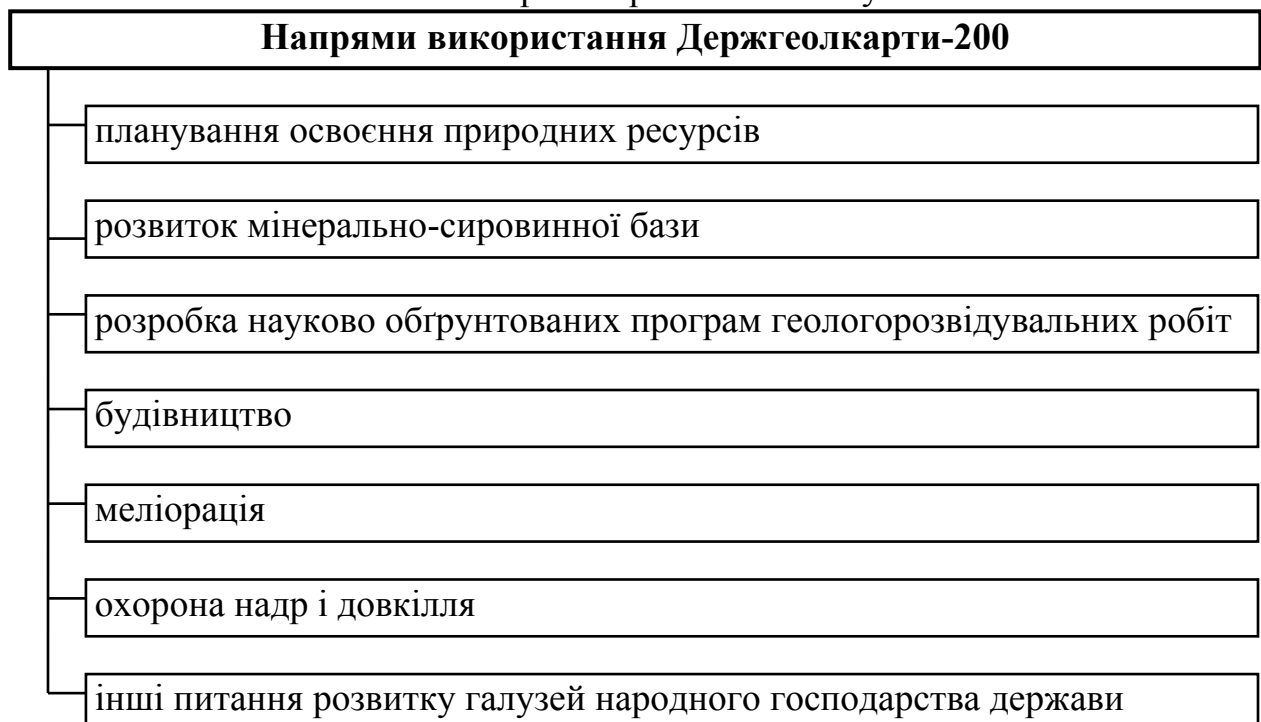

Схема 14.3. Напрями використання Державної еколого-геологічної карти України масштабу 1:200000

Напрями використання Держекогеолкарти-200

оцінка сучасного екологічного стану геологічного середовища та окремих його складових частин (гірських порід, ґрунтів, донних відкладів, підземних вод), а також процесів, які в ньому відбуваються і впливають чи можуть впливати на екологічні системи та умови проживання людини

прогнозування можливих змін стану геологічного середовища або окремих його складових частин під впливом природних чинників і господарської діяльності

попереднє еколого-геологічне обґрунтування передпроектних розробок господарського освоєння територій

оцінка територій поширення та динаміки розвитку небезпечних геологічних процесів і явищ, їх впливу на природно-техногенні системи, господарські об'єкти, населені пункти, земельні угіддя

оцінка еколого-геологічного ризику господарського освоєння територій та містобудування

оцінка еколого-гідрогеологічного стану підземних вод

оцінка геохімічного стану ландшафтів (вміст і поширення природних і техногенних хімічних елементів і сполук)

районування територій за рівнями змін стану геологічного середовища

планування та ведення моніторингу геологічного середовища

забезпечення розробки заходів щодо захисту геологічного середовища, господарських систем, об'єктів і населення від проявів та наслідків небезпечних геологічних процесів, забруднення ґрунтів і підземних вод

розробка рекомендацій з попередження або зменшення негативного впливу господарської діяльності на геологічне середовище і пов'язані з ним інші складові частини довкілля

розробка програм екологічної реабілітації територій з незадовільним станом геологічного середовища

планування більш детальних еколого-геологічних досліджень масштабу 1:50000-1:25000

Схема 14.4. Напрями використання Державної
гідрогеологічної карти України масштабу 1:200000

Напрями використання Держгідрогеолкарти-200

оцінка прогнозних ресурсів підземних вод

вибір площ для виконання пошукових робіт на підземні води

гідрогеологічне обґрунтування передпроектних розробок господарського освоєння території

попередня оцінка гідрогеолого-меліоративних умов території і можливостей використання підземних вод для зрошення земель і обводнення пасовищ

обґрунтування гідрогеохімічних пошуків корисних копалин

розміщення мережі спостережень регіонального та державного рівнів за режимом підземних вод

загальна оцінка впливу господарської діяльності на гідрогеологічні умови території

попередня оцінка екогідрогеологічних умов

складання оглядових гідрогеологічних карт різного призначення

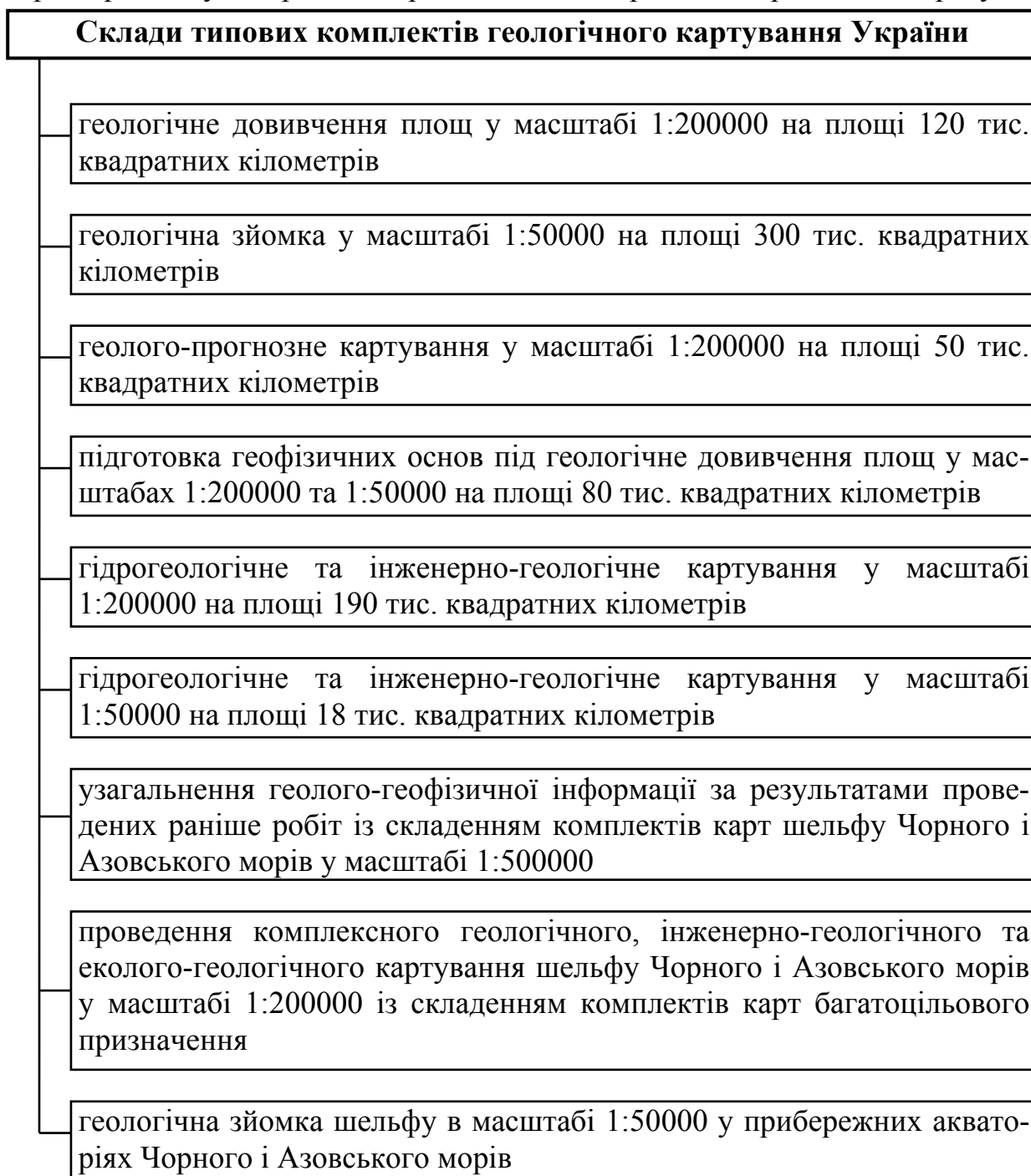
одержання первинної інформації щодо створення регіональних гідрогеологічних моделей басейнів підземних вод

планування більш детальних гідрогеологічних робіт масштабу 1:50000-1:25000

Схема 14.5. Склад типових комплектів Державних геологічної, еколого-геологічної і гідрогеологічної карт України масштабу 1:200000

Схема 14.6. Основні завдання геологічного картування згідно Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року

15. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОФІЗИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ГЕОФІЗИЧНЕ ПРАВО)

Навчальні цілі:

– знати порядок укладання договорів на виконання геофізичних робіт у свердловинах, що буряться на нафту і газ.

Схема 15.1. Перелік видів робіт, які виконуються безпосередньо в польових умовах працівниками експедицій, партій, загонів, дільниць і бригад при проведенні польових геологорозвідувальних, пошукових, топографо-геодезичних, геофізичних, гідрографічних, гідрологічних, лісовпорядних і розвідувальних робіт

Види робіт, які виконуються безпосередньо в польових умовах	
	Підготовчий етап до проведення геологорозвідувальних робіт
	Геологозйомчі роботи
	Гідрогеологічні, геоекологічні та інженерно-геологічні роботи
	Гірничо-прохідницькі роботи
	Буріння свердловин, кріплення їх стовбура та приготування бурового розчину
	Випробування корисних копалин
	Лабораторні дослідження корисних копалин і гірських порід в польових умовах
	Маркшейдерські роботи
	Камеральне опрацювання робіт в польових умовах
	Вишкомонтажні роботи та роботи по обладнанню гирла свердловин
	Будівництво ліній електропередач та тимчасових споруд на місці проведення польових геологорозвідувальних робіт
	Робота на технологічному транспорті, а також обслуговування і ремонт устаткування, обладнання, яке використовується на місці польових робіт
	Виконання робіт по рекультивації земель після закінчення комплексу геологорозвідувальних робіт
	Ліквідація геологорозвідувальних робіт в польових умовах

Схема 15.2. Порядок укладання договорів на виконання геофізичних робіт у свердловинах, що буряться на нафту і газ

Порядок укладання договорів

1. Замовник надсилає Підрядчику не пізніше як за місяць до початку календарного року або робіт, якщо вони починаються всередині року, за місяць до початку разових робіт перелік геологічних і технічних завдань, що ставляться перед геофізичною експедицією, та даних, необхідних для розрахунку обсягів геофізичних робіт і кількості геофізичних загонів для їх виконання, у тому числі: кількість свердловин, проектні інтервали ГДС.

1.1. Замовник доводить до Підрядчика обсяги робіт в натуральних показниках з поквартальним розподілом згідно з Переліком і розрахунком вартості геофізичних робіт у свердловинах (додаток N 1), а також окремо дані по свердловинах (призначення, проектна глибина, конструкція, тип розрізу, густина бурового розчину, очікувані пластові тиски і температури).

1.2. Комплекси геофізичних робіт для нафтових і газових свердловин складаються з урахуванням необхідності вирішення конкретних завдань для даного регіону (площі), визначення підрахункових параметрів за результатами геофізичних досліджень у свердловинах.

Особливі умови виконання геофізичних робіт у свердловинах Замовника, які необхідно зазначити у договорі, повинні бути викладені у листі Замовника.

2. У 10-денний строк, після одержання даних від Замовника, Підрядчик проводить підрахунок вартості геофізичних робіт і готує проект договору на виконання цих робіт у свердловинах у п'яти примірниках.

3. Договір на виконання геофізичних робіт у свердловинах, що буряться на нафту і газ, повинен бути складений за формою згідно з додатком N 2.

3.1. Другий примірник договору повинен бути завізований головним геологом (головним геофізиком) і начальником планово-економічної служби організації Підрядчика.

3.2. Проект договору, підписаний керівником організації Підрядчика, надсилається Замовнику одночасно з Переліком і розрахунком вартості геофізичних робіт, підписаним начальником планово-економічного відділу експедиції ГДС.

4. Замовник у 10-денний строк після одержання документів, зазначених у п. 2.3.2 цієї Інструкції, виконує перевірку розрахунку вартості робіт, підписує договір і три примірники цих документів повертає Підрядчику.

4.1. Єдиним документом, що визначає комплекс та інтервальність ГДС, є геолого-технічний наряд (ГТН) на свердловину, який складається Замовником, узгоджується з експедицією ГДС і використовується для складання договору.

5. Планово-економічний відділ організації Підрядчика після укладання договорів з усіма Замовниками повинен скласти Зведений перелік і розрахунок вартості геофізичних робіт у свердловинах за формою згідно з додатком N 3 за підписом начальника експедиції та начальника планово-економічного відділу і направити його разом з одним примірником усіх договорів на підприємство організації Підрядчика.

Один примірник договорів із замовниками, яких обслуговує окремо діюча партія з геофізичних досліджень у свердловинах, необхідно направити цій партії для керівництва під час виконання робіт.

6. Розбіжності між Замовником і Підрядчиком, що виникають під час укладання договору, розв'язують згідно з чинним законодавством.

16. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГОРОЗВІДУВАЛЬНИХ РОБІТ (ГЕОЛОГОРОЗВІДУВАЛЬНЕ ПРАВО)

Навчальні цілі:

- знати стадійність геологорозвідувальних робіт на тверді корисні копалини і підземні води;
- знати порядок проведення геологорозвідувальних робіт за рахунок коштів державного бюджету.

Схема 16.1. Стадії геологорозвідувальних робіт на тверді корисні копалини

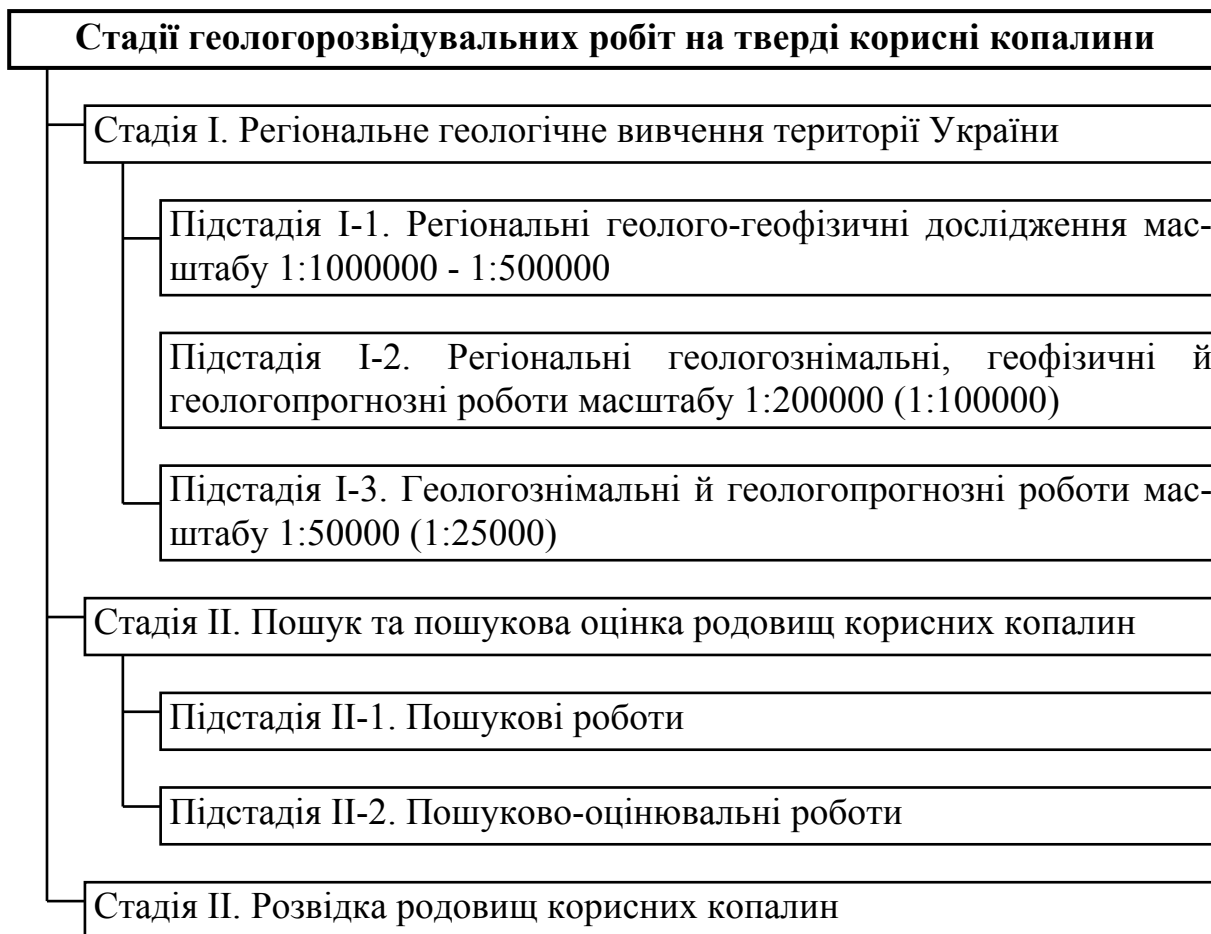
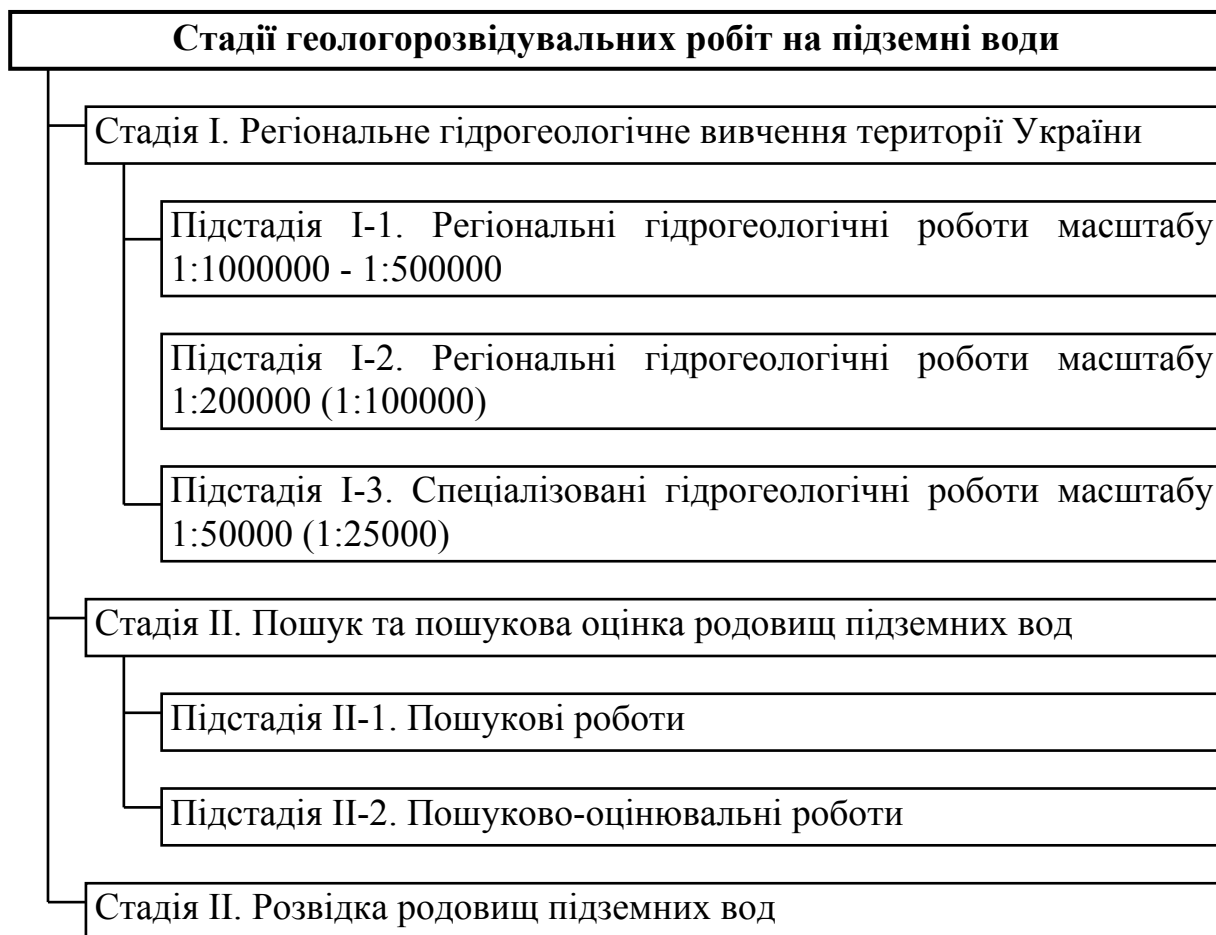

Схема 16.2. Стадії геологорозвідувальних робіт на підземні води

17. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДОСЛІДНО-ПРОМИСЛОВОЇ РОЗРОБКИ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Навчальні цілі:

– знати основні положення порядку організації та виконання дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення.

Схема 17.1. Вимоги та умови проведення дослідно-промислової розробки (ДПР)

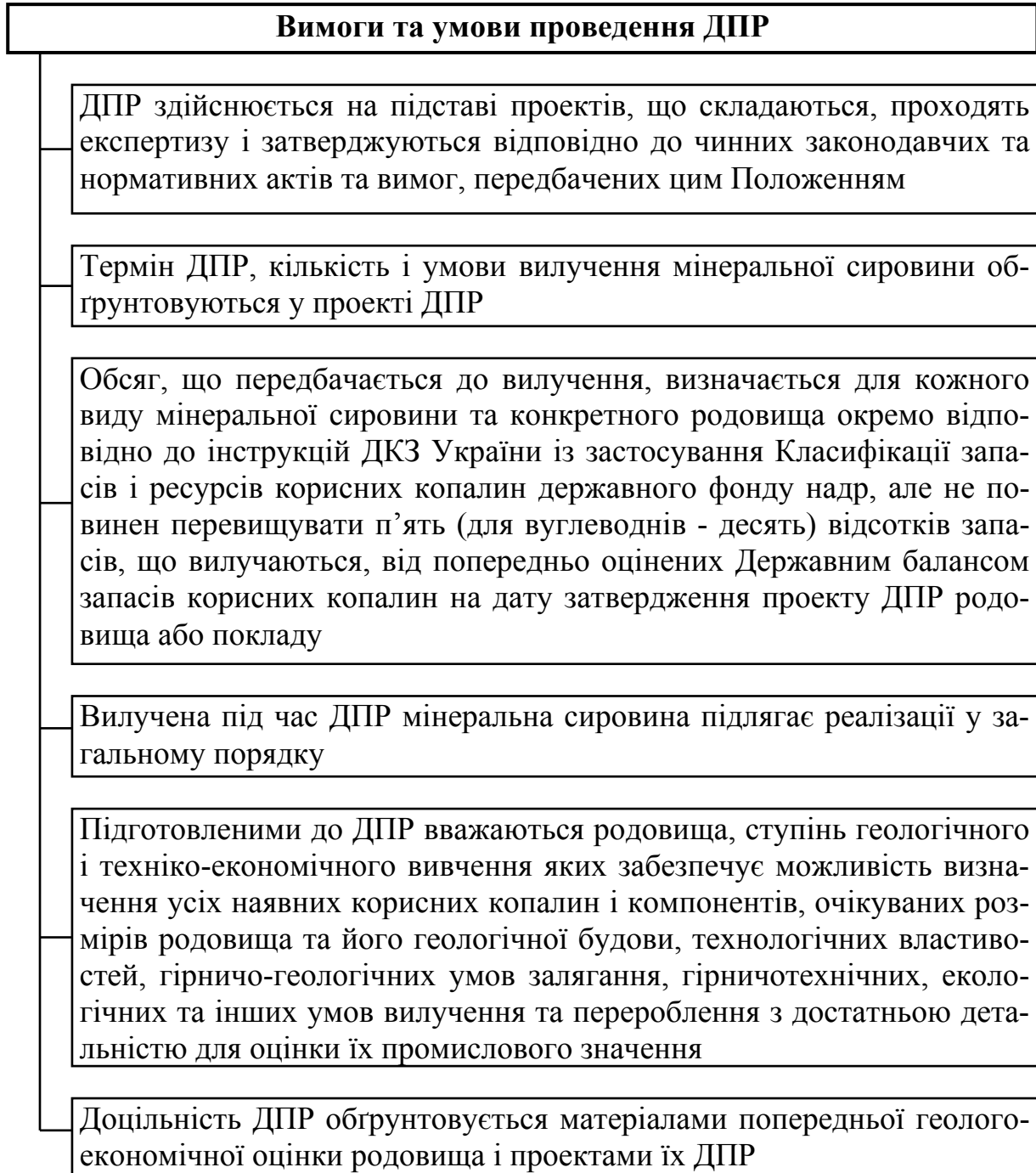

Схема 17.2. Проектування та виконання ДПР.
Використання результатів робіт

Проектування та виконання ДПР. Використання результатів робіт

Складання проектів ДПР здійснюється відповідно до галузевих інструкцій (методик) для кожного виду корисної копалини, у яких визначені вимоги до змісту і оформлення цих проектів

Проекти ДПР є частиною загального проекту геологорозвідувальних робіт (окрім проектів ДПР родовищ вуглеводнів, які складаються окремо) і складаються авторами загального проекту із залученням, у разі потреби, фахівців із спеціалізованих проектних організацій

Проекти ДПР, що виконуються на замовлення користувачів надр, складаються спеціалізованими організаціями та установами

Проекти робіт з ДПР та річні плани робіт узгоджуються з Держнаглядохоронпраці, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та використання надр, а також центральним органом виконавчої влади, який здійснює управління в галузі видобування та перероблення даного виду корисної копалини, і затверджуються користувачем надр або замовником робіт

Обов'язковому затвердженню відповідними центральними органами виконавчої влади підлягають проекти ДПР:
стратегічно важливої сировини, дорогоцінних металів, дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння;
нових видів мінеральної сировини з недостатньо вирішеною технологією її перероблення і використання (комплексні агрономічні руди, термальні води, гідромінеральна сировина тощо);
що здійснюється підземними гірничими виробками глибиною понад 20 м.

Проекти ДПР передбачають роботи, які регламентуються відповідними нормативними документами

При здійсненні ДПР, у разі істотних (понад 10 відсотків) фактичних чи прогнозованих відхилень основних річних її показників від проектних, проекти ДПР підлягають коригуванню і перезатвердженню в порядку, визначеному пунктами 3.3-3.5 цього Положення

Одержані результати проведення ДПР разом з іншими результатами геологічної розвідки використовуються під час оцінки промислових запасів ДКЗ України та складання проектів будівництва гірничодобувних та переробних підприємств

18. ПРАВОВЕ РЕЖИМ ПЕРЕДАЧІ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН ДЛЯ ПРОМИСЛОВОГО ОСВОЄННЯ

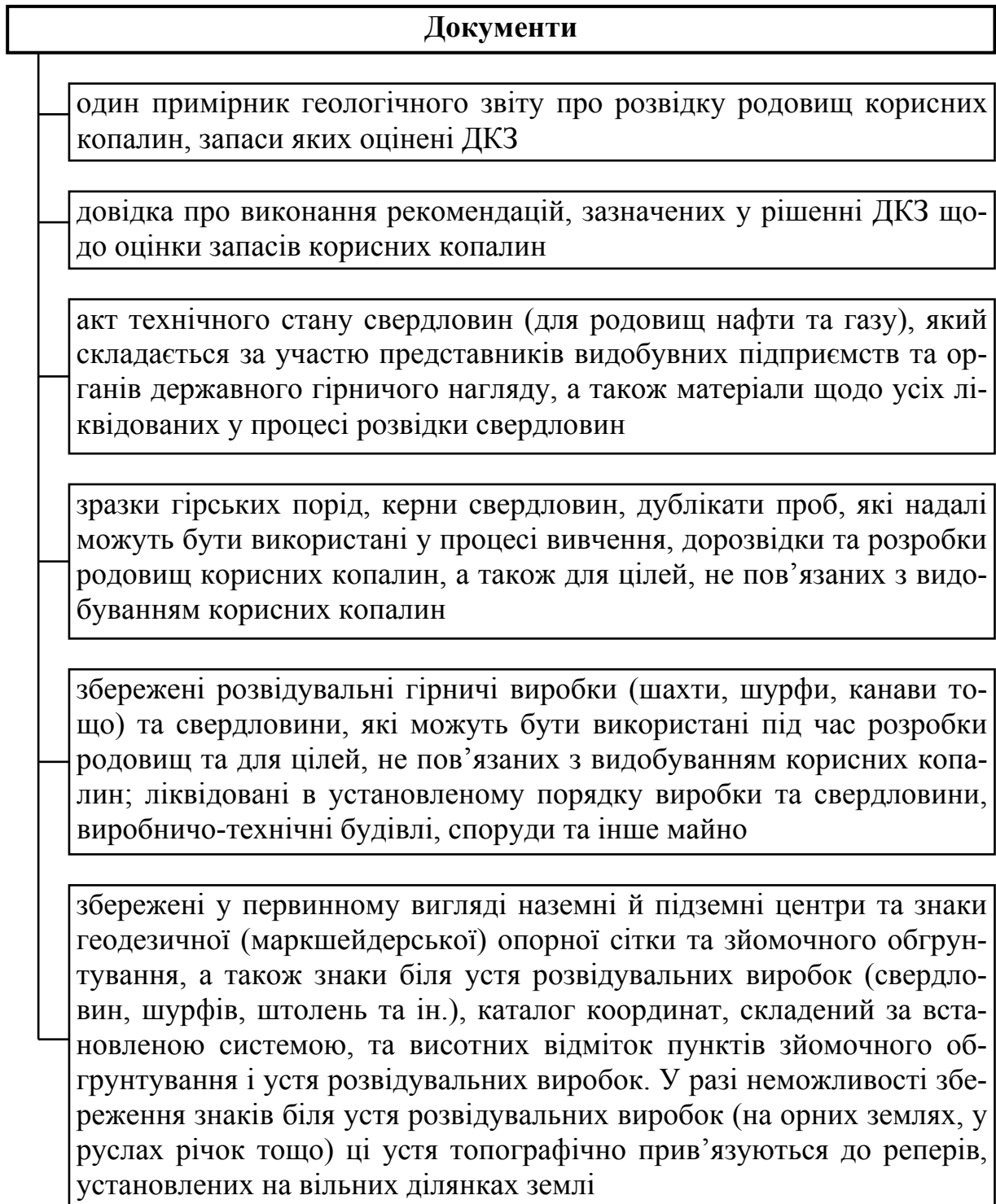
Навчальні цілі:

– знати основні положення порядку передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння.

Схема 18.1. Порядок передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння

Порядок передачі	
	<p>Цей Порядок визначає умови передачі для промислового освоєння розвіданих родовищ корисних копалин, у тому числі техногенних, або їх ділянок, запаси корисних копалин яких оцінені та визнані підготовленими до промислового освоєння ДКЗ і які включені до державного фонду родовищ корисних копалин.</p> <p>В окремих випадках, за згодою заінтересованих користувачів надр, може бути здійснено передачу для промислового освоєння родовищ корисних копалин, запаси яких не повністю підготовлені до промислового освоєння і попередньо оцінені</p>
	<p>Користувачі надр до передачі їм родовищ корисних копалин для промислового освоєння повинні отримати в установленому порядку спеціальний дозвіл на користування надрами, якщо інше не передбачено Кодексом України про надра</p>
	<p>Підприємства, які проводили геологорозвідувальні роботи, передають користувачам надр на строк розробки корисних копалин, зазначений у спеціальному дозволі пакет документів</p>
	<p>Для передачі родовища корисних копалин у промислове освоєння спільним наказом підприємства, яке проводило геологорозвідувальні роботи, та підприємства, яке приймає родовище в промислове освоєння, утворюється міжвідомча комісія</p>
	<p>Міжвідомча комісія здійснює свою роботу, як правило, безпосередньо на об'єкті, що передається, і має право одержувати від підприємства, яке проводило розвідку родовища, всю необхідну документацію з результатами геологорозвідувальних робіт, проведених на об'єкті</p>
	<p>Передача родовищ корисних копалин, у тому числі техногенних, або їх ділянок оформлюється актом, який підписується головою та всіма членами міжвідомчої комісії. До акта додаються довідки, протоколи, описи та інші документи, зазначені в пункті 3 цього Порядку. Наявність суперечностей між членами міжвідомчої комісії фіксується актом</p>
	<p>Акт міжвідомчої комісії є підставою для віднесення запасів корисних копалин розвіданого родовища у державному фонді родовищ корисних копалин на баланс підприємства, яке прийняло родовище для промислового освоєння</p>
	<p>Контроль за дотриманням вимог цього Порядку, правильністю та своєчасністю передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння здійснюють у межах своєї компетенції Держнаглядохоронпраці, Держгеонадра та їхні органи на місцях</p>

Схема 18.2. Документи, що передають користувачам надр на строк розробки корисних копалин підприємства, які проводили геологорозвідувальні роботи

19. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗАБУДОВИ ПЛОЩ ЗАЛЯГАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Навчальні цілі:

– знати основні положення порядку забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення.

Схема 19.1. Порядок забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення

Порядок забудови	
	Забудова площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення (надалі - забудова), а також будівництво на ділянках їх залягання споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, допускається тільки у виняткових випадках лише за погодженням з відповідними територіальними геологічними підприємствами та органами державного гірничого нагляду на основі спеціальних дозволів, що видаються відповідними Радами народних депутатів, на території яких знаходяться ці корисні копалини
	Вибір площадок, розроблення містобудівної проектної документації на забудову здійснюється лише за наявності гірничо-геологічного обґрунтування і підлягають погодженню з територіальними геологічними підприємствами, органами державного гірничого нагляду та охорони навколишнього природного середовища
	Розміщення об'єктів будівництва на земній поверхні або підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, в масиві гірських порід, під якими видобуто корисні копалини, допускається, як правило, після закінчення процесу зсуву земної поверхні та у разі відсутності непогашених гірничих виробок і пустот, розташованих на малих глибинах. Якщо процес зсуву земної поверхні не закінчився, забудова територій допускається тільки за погодженням з Держкоммістобудування і Держнаглядохоронпраці
	Підприємства, установи, організації та громадяни, які порушують клопотання на забудову або будівництво підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, для одержання погодження подають до відповідних територіальних геологічних підприємств та органів державного гірничого нагляду заяву, в якій зазначається повне найменування (прізвище) і адреса заявника; місцезнаходження площі залягання корисних копалин; гірничо-геологічне обґрунтування забудови
	Один примірник документів, зазначених у пунктах 5, 6 цього Положення, передається заявникові, другий зберігається в архіві відповідної Ради народних депутатів, а третій направляється підприємству, установі та організації, заінтересованим в експлуатації родовища корисних копалин
	Спеціальний дозвіл на забудову може бути переглянутий відповідною Радою народних депутатів за участю заінтересованих підприємств, установ та організацій з урахуванням стану будівництва

Продовження схеми 19.1

Спеціальний дозвіл на забудову може бути анульований відповідною Радою народних депутатів

Рішення Ради народних депутатів з питання розгляду заяви про забудову може бути оскаржене у порядку, передбаченому чинним законодавством

Особа, яка здійснює забудову (реконструкцію об'єктів) або будівництво підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, після завершення робіт зобов'язана подати підприємству, установі, організації чи громадянину, які розробляють родовище корисних копалин під площею забудови та експлуатують збудований об'єкт:

виконавчий план побудованих об'єктів з координатами вуглових точок;
виписку із акта прийняття об'єкта будівництва (реконструкції) про виконання конструктивних заходів, що забезпечують збереження зазначених об'єктів від шкідливого впливу гірничих робіт під час їх підробки, відповідно до проекту та вимог, за яких дозволена забудова

Будівництво у межах гірничого відводу об'єктів, безпосередньо не пов'язаних з гірничими роботами, не допускається.

У виняткових випадках така забудова допускається лише в порядку, встановленому цим Положенням

За наявності гірничого відводу і затвердженої проектно-кошторисної документації на розробку родовища корисних копалин забудова тимчасовими службовими і технічними спорудами, передбаченими для цілей експлуатації родовища, допускається без спеціального дозволу

Якщо під площею підприємства з видобування корисних копалин, яке проектується, залягають корисні копалини, не передбачені до розробки цим підприємством, дозвіл на забудову одержується у порядку, встановленому цим Положенням

Забороняється передача одержаних дозволів на забудову іншим особам

Схема 19.2. Склад гірничо-геологічного обґрунтування забудови

Гірничо-геологічне обґрунтування забудови

копія топографічного плану площі, яка намічається до забудови, та прилеглої до неї території в масштабі не дрібніше 1:25000, а для забудови шляхів, ліній електропередачі і зв'язку, трубопроводів та інших лінійних споруд - в масштабі 1:50000 з зображенням на ній елементів гірничо-геологічної ситуації, контурів існуючої забудови і забудови, що проектується, кордонів зон шкідливого впливу гірничих розробок на об'єкти забудови та небезпечних зон під час виконання вибухових робіт

викопіювання з геологічної карти гіпсометричних планів розташування всіх покладів корисних копалин, які залягають під площею майбутньої забудови, у масштабі не дрібніше 1:25000, а також копії геологічних розрізів на цій площі (для родовищ нафти та газу - структурних карт та профілів) і у разі необхідності - копії планів гірничих робіт

пояснювальна записка

копії висновків підприємства, організації, установи, які заінтересовані у видобутку корисних копалин, що залягають під площею забудови, про можливість та умови забудови, що намічається. У висновках висвітлюються перспективи розвитку гірничих робіт, очікувані втрати і консервація запасів корисних копалин, у зв'язку з забудовою, що намічається, а також відомості про час початку і закінчення процесу зсуву земної поверхні від впливу гірничих розробок. У разі забудови у межах діючих підприємств з видобутку корисних копалин повинні бути представлені їх висновки

довідка відповідного територіального геологічного підприємства про кількість запасів і якість основних і спільно з ними залягаючих корисних копалин під площею забудови, що намічається, а також про стан їх розвідання

копії висновків спеціалізованої організації про відсутність або наявність на території забудови зон небезпечних за виділенням газу на поверхню, на основі яких проектна організація повинна розробити заходи, що виключають можливе проникнення газу в будівлі та технічні споруди

Схема 19.3. Вимоги до проектування, будівництва та експлуатації об'єктів внутрішнього відвалоутворення

Вимоги до проектування, будівництва та експлуатації об'єктів внутрішнього відвалоутворення

Розміщення тимчасового відвалу в кар'єрі на непогашених балансових запасах корисних копалин необхідно здійснювати за спеціально розробленими техніко-економічним обґрунтуванням (далі - ТЕО) та робочим проектом (далі - проект) згідно з вимогами:

- державних будівельних норм України ДБН А.2.2-3-2004 "Склад, порядок розроблення, погодження та затвердження проектної документації для будівництва";
- Положення про порядок забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 1995 року N 33

Забороняється постійне або тимчасове розміщення відвалів на площах родовищ, якщо це призводить до необґрунтованих утрат промислових запасів, які підлягають видобутку відкритим способом до проектної глибини, та знижує ефективність надкористування.

За наявності гірничого відводу і затвердженої проектно-кошторисної документації на поетапну розробку родовищ корисних копалин з використанням технології внутрішнього відвалоутворення забудова та організація тимчасових і постійних відвалів на площах родовищ, які передбачені проектом для ефективної експлуатації родовища дозволяється без додаткових узгоджень у разі:

- тимчасового розміщення розкривних порід з подальшим їх переміщенням до постійного місця складування у міру просування гірничих робіт у відпрацьовані до проектних глибин частини діючих кар'єрів;
- постійного складування розкривних порід і відходів виробництва в попередньо створеному відробленому до проектної глибини просторі діючих кар'єрів;
- постійного складування розкривних порід і відходів виробництва у виробленому просторі відпрацьованих кар'єрів

Проектування, будівництво та експлуатацію об'єктів внутрішнього відвалоутворення необхідно виконувати з дотриманням вимог правил безпеки при розробці родовищ корисних копалин відкритим способом, правил технічної експлуатації машин та механізмів

У разі консервації гірничодобувних об'єктів та запасів їх необхідно привести у стан, який гарантує безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, а також збереження родовищ (запасів), гірничих виробок та свердловин на весь період консервації

На гірничодобувних об'єктах, суміжних із зоною внутрішнього відвалоутворення, необхідно здійснити заходи, які гарантують безпеку та недопущення шкідливого впливу робіт, пов'язаних з відвалоутворенням, на збереження запасів корисних копалин, гірничі роботи і гірничі виробки

Екологічна безпека технологічних рішень при проектуванні, будівництві та експлуатації об'єктів внутрішнього відвалоутворення розробляється з урахуванням вимог державних будівельних норм ДБН А.2.2-1-2003 "Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд"

20. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПЕРШОВІДКРИВАЧІВ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Навчальні цілі:

– знати основні тези Положення про першовідкривачів родовищ корисних копалин, а також підстави і розмір грошової винагороди першовідкривачам за відкриття нових родовищ корисних копалин.

Схема 20.1. Положення про першовідкривачів родовищ корисних копалин

Положення про першовідкривачів родовищ корисних копалин	
	Першовідкривачами родовищ корисних копалин в Україні визнаються особи, які відкрили невідоме раніше родовище, що має промислову цінність, або виявили додаткові запаси корисних копалин чи нову мінеральну сировину в раніше відомому родовищі, що істотно підвищують його промислову цінність
	Першовідкривачам родовищ корисних копалин видається нагрудний знак "Першовідкривач родовища" та виплачується грошова винагорода
	Першовідкривачами родовищ корисних копалин в Україні можуть бути: особи, які відкрили родовища унікальної, першої та другої групи, а також третьої групи родовищ чорних, кольорових, рідкісних і радіоактивних металів, золота, паливної сировини, алмазів, п'єзооптичної сировини, йодо-бромних вод, калійних солей, фосфоритів, пісків для скляної та сировини для цементної промисловості, самородної сірки, дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння, мінеральних і термальних вод, прісних підземних вод (далі – родовища); особи, які науково обґрунтували необхідність проведення пошуково-розвідувальних робіт, на основі яких відкрито родовища
	Якщо у відкритті родовищ, а також виявленні в раніше відомих родовищах додаткових запасів корисних копалин чи нової мінеральної сировини, що істотно підвищують їх промислову цінність, брало участь кілька осіб, нагрудний знак "Першовідкривач родовища" видається кожному учаснику
	Матеріали про визнання першовідкривачами родовищ корисних копалин в Україні працівників геологічних підприємств та організацій, а також інших громадян (крім працівників підприємств та організацій інших галузей, які ведуть геологорозвідувальні роботи) готують комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин геологічних підприємств та організацій і надсилають їх на розгляд Комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин Держгеонадра для подальшого подання до Міжвідомчої комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин при Державній комісії по запасах корисних копалин (далі - Міжвідомча комісія). Матеріали про визнання першовідкривачами родовищ корисних копалин в Україні працівників підприємств та організацій інших галузей, які ведуть геологорозвідувальні роботи, готують комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин цих підприємств та організацій разом з комісіями у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин відповідних державних геологічних підприємств Держгеонадра та надсилають їх на розгляд комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин галузевих міністерств і відомств для подальшого подання до Міжвідомчої комісії.
	Міжвідомча комісія розглядає матеріали, які надійшли від Комісії у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин Держгеонадра, відповідних комісій галузевих міністерств і відомств, готує висновки (пропозиції) і подає їх на затвердження Держгеонадра
	Рішення про видачу нагрудного знака "Першовідкривач родовища" приймається колегією Держгеонадра лише на основі подання Міжвідомчої комісії
	Нагрудний знак "Першовідкривач родовища" вручається разом із спеціальним дипломом. У разі втрати нагрудного знака або диплома дублікати не видаються
	Прізвища осіб, яким вручено нагрудний знак "Першовідкривач родовища" із спеціальним дипломом, вносяться у книгу "Першовідкривач родовища"
	Порядок встановлення та виплати грошової винагороди, а також повноваження відповідних комісій у справах першовідкривачів родовищ корисних копалин визначаються інструкцією про грошові винагороди за відкриття нових родовищ корисних копалин, що мають промислове значення, затвердженою Мінприроди за погодженням із Мінекономіки і Мінфіном

Схема 20.2. Підстави виплати винагороди першовідкривачам нових родовищ корисних копалин, що мають промислове значення

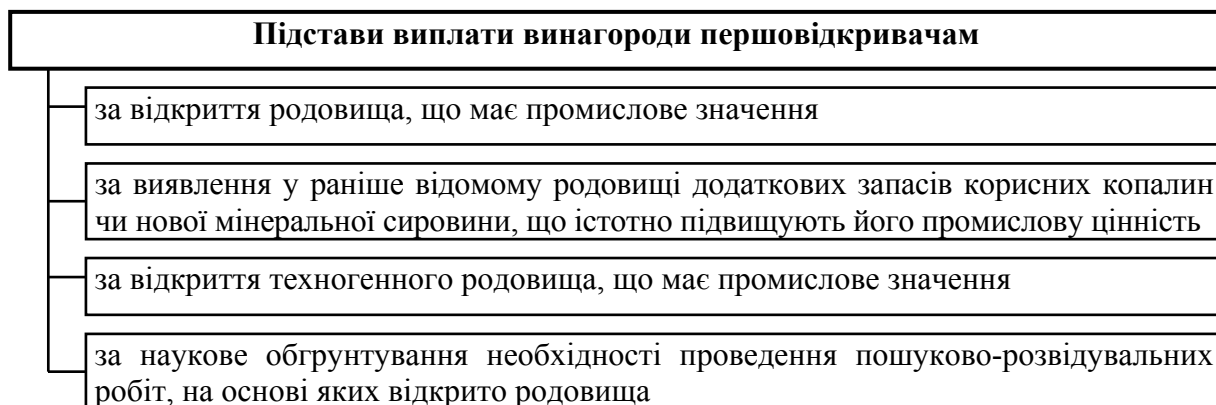
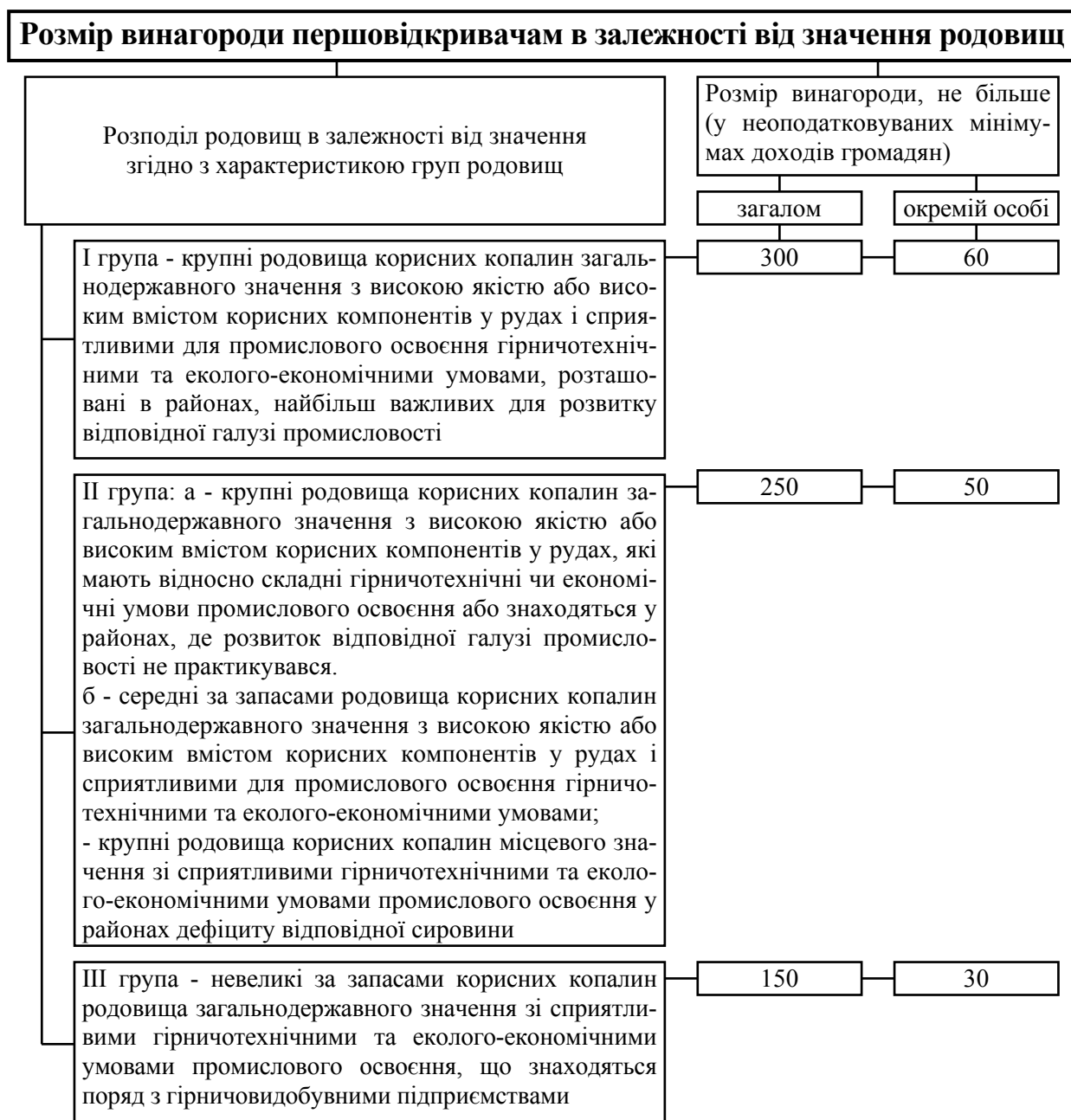

Схема 20.3. Розмір грошової винагороди першовідкривачам за відкриття нових родовищ корисних копалин в залежності від значення родовищ

21. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ГЕОЛОГІЧНОЇ ТА МАРКШЕЙДЕРСЬКОЇ СЛУЖБ

Навчальні цілі:

– знати основні принципи правового становища геологічної та маркшейдерської служби.

Схема 21.1. Основні заходи з посилення геолого-маркшейдерської служби вуглевидобувних підприємств Міпаливенерго

Заходи з посилення геолого-маркшейдерської служби	
	Заступнику Міністра палива та енергетики України Лушкіну В. А., Управлінню кадрової політики (Мамчій Л. М.), Департаменту вугільної промисловості (Хохотва О. І.) підготувати пропозиції щодо створення в установленому порядку окремого структурного підрозділу центрального апарату Мінпаливенерго з питань геолого-маркшейдерського забезпечення та комплексного використання надр
	Генеральним директорам державних підприємств, директорам самостійних шахт, керівникам акціонерних товариств
	Забезпечити контрактну форму навчання студентів за фахом "Гірничий маркшейдер" та "Гірничий геолог" із пільговим погашенням контракту за умови обов'язкового 3-річного відпрацювання на державному підприємстві за фахом після закінчення навчального закладу
	Забезпечити житлом молодих спеціалістів та фахівців геолого-маркшейдерських служб у тримісячний термін з дня призначення на посаду шляхом придбання, оренди або надання довгострокового пільгового кредиту на придбання житла
	Забезпечити геолого-маркшейдерські служби і бюро спеціалізованих маркшейдерських робіт обладнанням згідно з додатком N 1
	Забезпечити централізоване придбання високоякісних креслярських та витратних матеріалів для поповнення основних планів гірничих виробок
	Забезпечити виконання п. 2 наказу Мінвуглепрому від 27.12.99 N 621 щодо розроблення програми переходу на електронну графічну документацію, використання геоінформаційних технологій та збереження документації шахт у електронному вигляді
	залучення робітників геолого-маркшейдерських служб до різного роду чергувань та інших робіт, які не пов'язані з виконанням посадових обов'язків

Департаменту вугільної промисловості (Хохотва О. І.)

Передбачити в бюджетних програмах "Державна підтримка будівництва та технічного переоснащення підприємств з видобутку кам'яного вугілля, лігніту (бурого вугілля) і торфу" (прохідницьке обладнання, обладнання для очисних вибоїв) на 2005 рік виділення бюджетних коштів на придбання маркшейдерських і геологічних приладів та інструментів шляхом внесення їх до переліку технологічного обладнання

Розробити "Керівництво з виконання маркшейдерських замірів та розрахунку обсягів видобутку вугілля за їх результатами"

Разом із інститутами УкрНДМІ (Анциферов А. В.), Дондіпрошахт (Солдатов В. І.), Луганськдіпрошахт (Полтавець В. І.), Дніпродіпрошахт (Скляренко О. А.), ВО "Укрвуглегеологія" (Цимідан П. Ф.), ДонНТУ (Мінаєв О. А.), ЗАТ "Лабораторія комплексних технологій" (Лісиченко І. В.) визначитись щодо встановлення єдиного формату електронної графіки, яка створюється з використанням цифрових моделей пластів та гірничих виробок шахт

Разом з інститутом УкрНДМІ (Анциферов А. В.), ВО "Укрвуглегеологія" (Цимідан П. Ф.) розробити "Положення про геологічну та маркшейдерську службу гірничодобувних підприємств України"

Разом з ВО "Укрвуглегеологія" (Цимідан П. Ф.) розробити механізм контролю достовірності визначення припливів шахтних вод з урахуванням гідравлічних зв'язків між діючими шахтами та шахтами, які ліквідуються

Генеральним директорам ДП "Краснодонвугілля" Хлап'юнову Л. Ю., ДП "Добропіллявугілля" Кужелю С. В. з метою підвищення якості підготовки фахівців-маркшейдерів придбати для потреб кафедр маркшейдерії Донецького національного технічного університету та Дніпропетровського національного гірничого університету відповідне обладнання згідно з додатком N 2.

22. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГЕОЛОГІЧНИХ СХОВИЩ

Навчальні цілі:

– знати основні положення забезпечення безпеки захоронення радіоактивних відходів у геологічних сховищах.

Схема 22.1. Основні принципи безпеки для здоров'я людини при захороненні радіоактивних відходів у геологічних сховищах

Основні принципи безпеки для здоров'я людини при захороненні радіоактивних відходів у геологічних сховищах

Захоронення РАВ у геологічних сховищах здійснюється з дотриманням основних принципів радіаційного захисту в умовах практичної діяльності, установлених НРБУ-97, НРБУ-97/Д-2000

Діяльність щодо поводження з РАВ (уключаючи їх захоронення у геологічних сховищах) не повинна здійснюватися, якщо кінцева вигода від неї не перевищить завданої під час поводження шкоди (принцип виправданості)

При прийнятті рішення про захоронення довгоіснуючих РАВ урахуються технічні та соціально-економічні чинники (наявність умов для розміщення геологічного сховища, технологій з переробки високоактивних РАВ тощо)

Усі види діяльності, пов'язані із захороненням РАВ, не повинні призводити:
до доз, що перевищують середньорічні межі доз для персоналу і квоти ліміту дози опромінення для членів критичної групи населення;
до доз і ймовірностей потенційного опромінення, що перевищують чисельні значення відповідних регламентів, установлених НРБУ-97/Д-2000 (принцип неперевищення)

Повинні вживатися всі необхідні зусилля для зниження настільки, наскільки це є можливим і досяжним з урахуванням економічної і соціальної доцільності:
доз поточного опромінення населення в інтервалі значень, нижче встановлених середньорічних квот ліміту дози опромінення;
ймовірностей реалізації критичних подій в інтервалі значень, нижче референтних ймовірностей критичних подій;
доз потенційного опромінення в інтервалі значень, нижче референтних дозових рівнів (принцип оптимізації)

Заходи з мінімізації доз опромінення персоналу і населення під час проведення діяльності, пов'язаної із захороненням РАВ, реалізуються в рамках двох періодів часу: при проведенні практичної діяльності протягом усього періоду, що передуює звільненню захоронення РАВ від регулювального контролю; і після звільнення захоронення РАВ від санітарного нагляду

Схема 22.2. Фактори, які передбачаються і враховуються у проєкті геологічного сховища

Фактори	
	характеристики майданчика та їх можливі зміни, які можуть впливати на рівень безпеки протягом часу існування сховища
	технології проведення робіт
	інженерні бар'єри
	запланований час експлуатації сховища
	очікувані об'єми і характеристики РАВ
	критерії приймання РАВ на захоронення
	процедури приймання РАВ
	споруди, приміщення та обладнання для захоронення РАВ
	схеми поводження з РАВ, що надходять до сховища
	система контролю радіологічних характеристик РАВ
	технології проміжного зберігання РАВ, споруди, приміщення та обладнання для цього
	спосіб розміщення у сховищі контейнерів з РАВ
	порядок, форми обліку та реєстрації контейнерів з РАВ
	система внутрішнього транспортування
	технології, споруди, приміщення та обладнання для дезактивації транспорту та устаткування
	програма радіаційного контролю
	програма моніторингу навколишнього природного середовища під час експлуатації сховища
	програма закриття сховища
	програма забезпечення якості
	програма післяексплуатаційного моніторингу навколишнього природного середовища, у тому числі геологічного

Схема 22.3. Вимога та основні умови експлуатації,
пов'язані з безпекою геологічного сховища

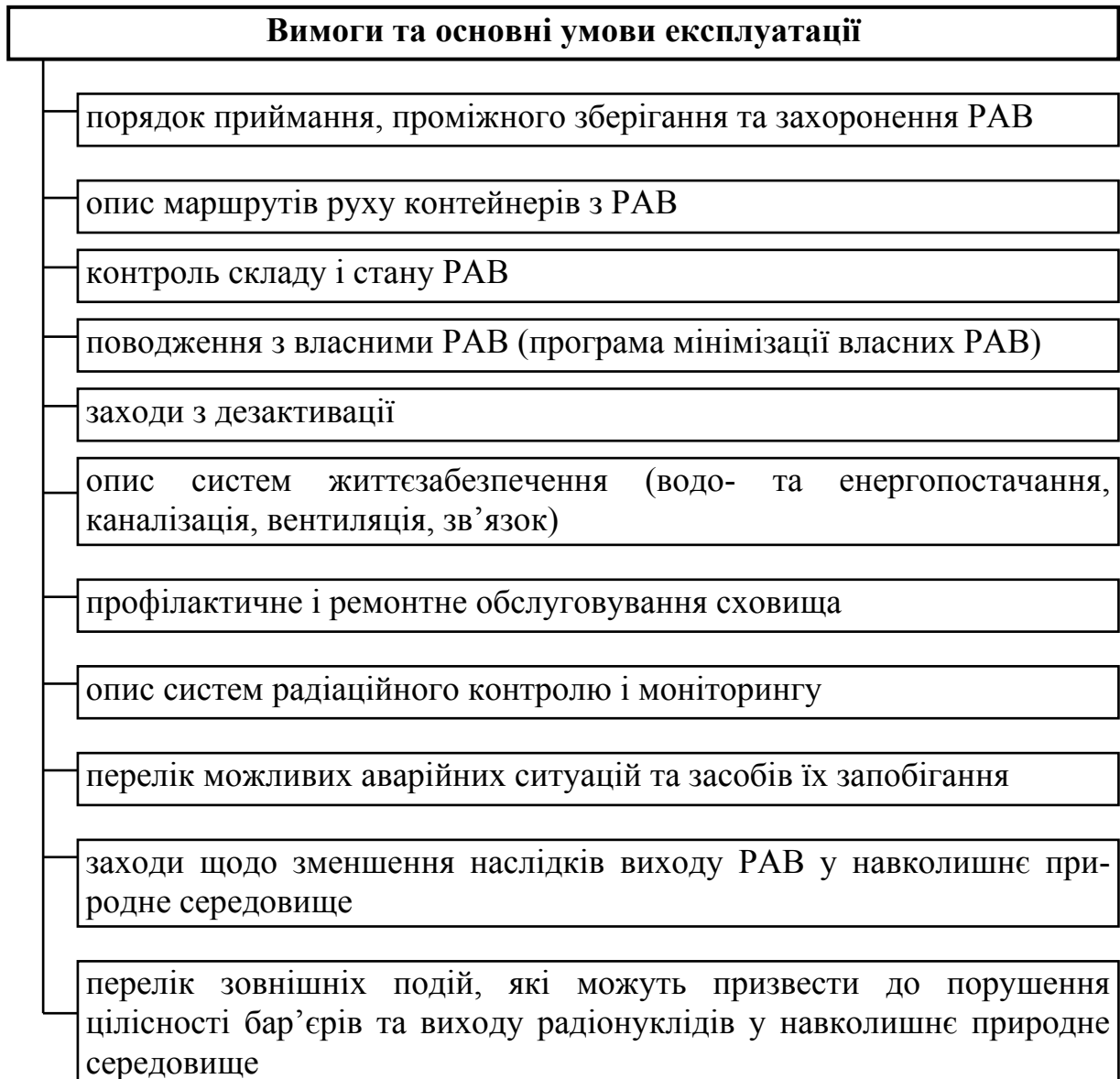
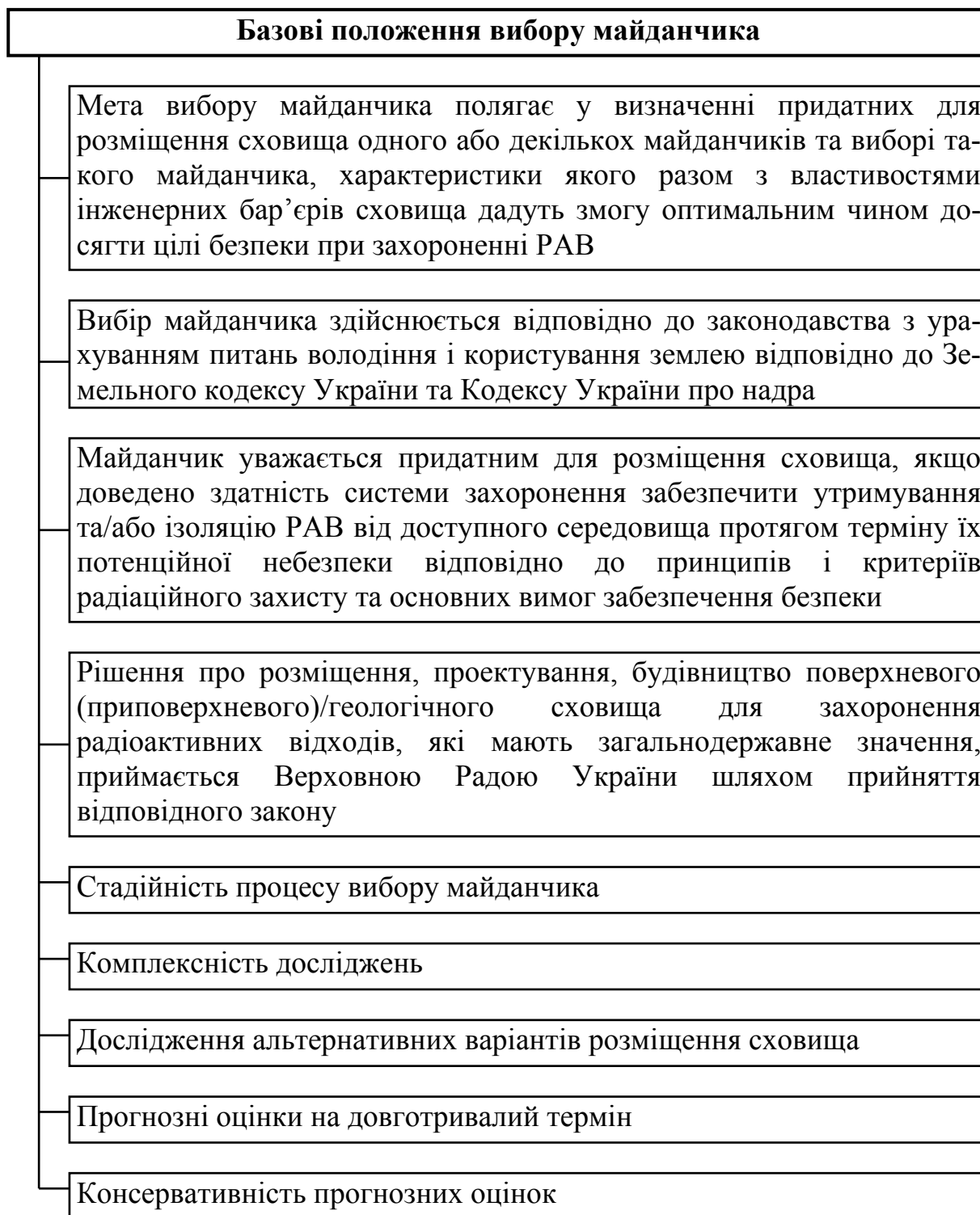

Схема 22.4. Базові положення вибору майданчика для розміщення сховища для захоронення радіоактивних відходів

23. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ГЕОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Навчальні цілі:

- знати класифікацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду України;
- знати класифікація заказників та пам'яток природи;
- знати основні вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників.

Схема 23.1. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

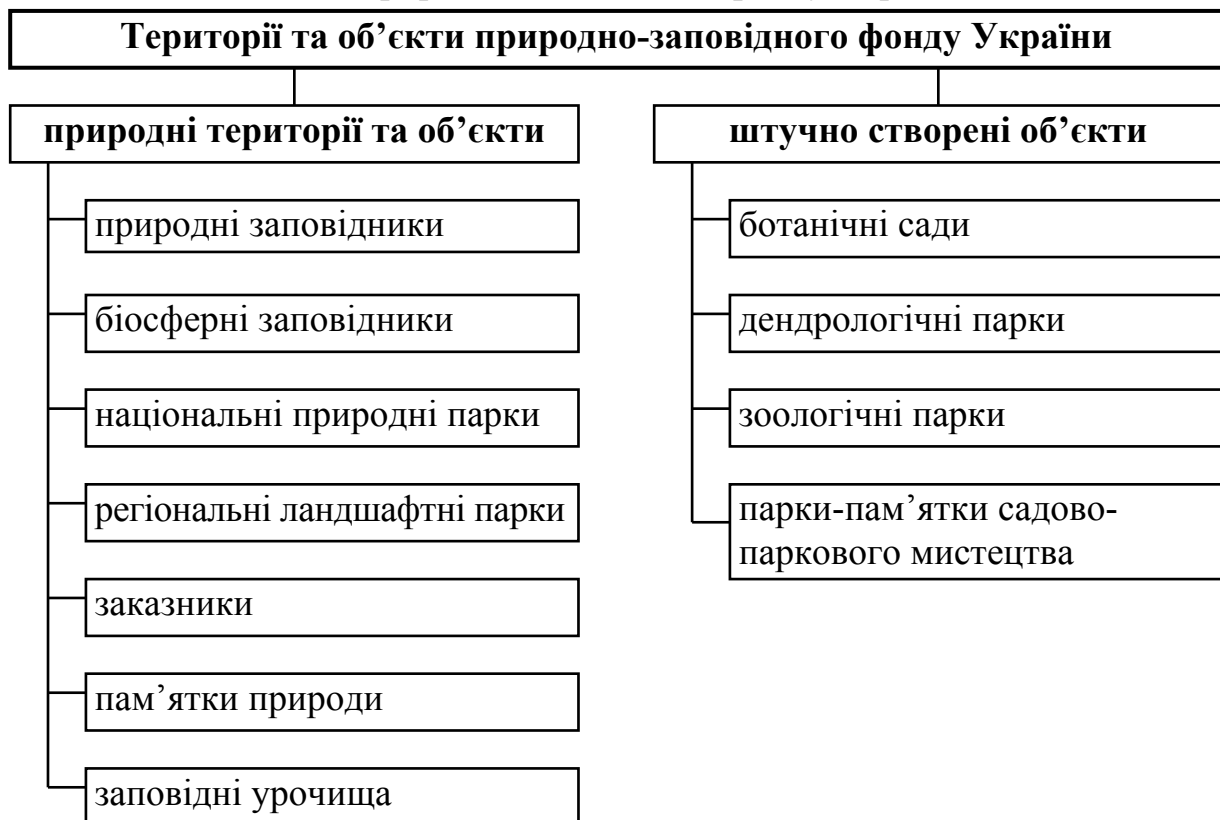

Схема 23.2. Класифікація заказників та пам'яток природи залежно від походження, інших особливостей, мети і необхідного режиму охорони

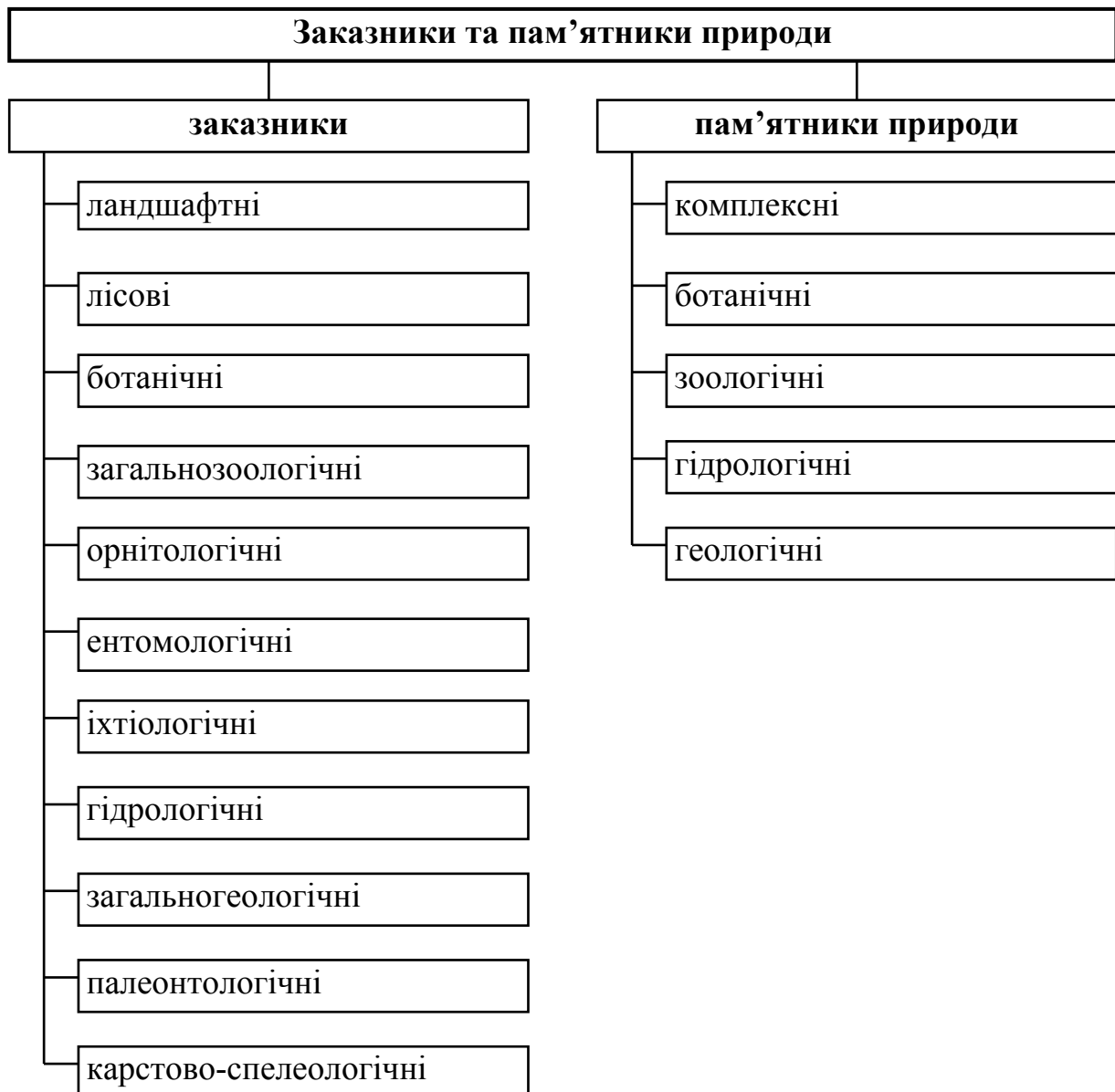
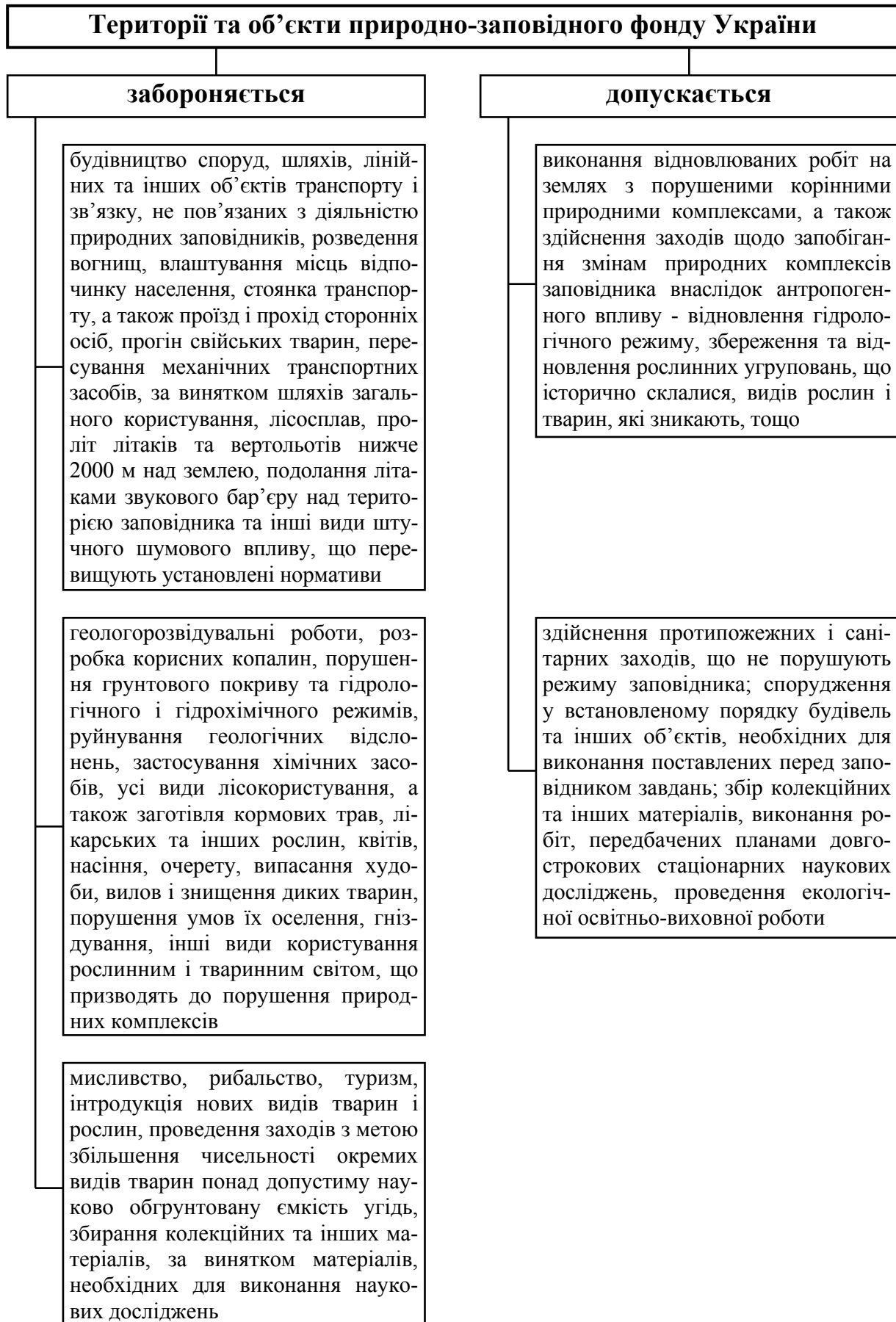

Схема 23.3. Вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників

24. ПРАВОВА ОХОРОНА НАДР ПРИ ГЕОЛОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальні цілі:

- законодавчі акти і нормативні документи, якими керуються у наглядовій діяльності при геологічному вивченні родовищ мінеральних і прісних підземних вод, їх розробці та охороні;
- знати основні вимоги в галузі охорони надр;
- знати повноваження Мінприроди, Держгеонадр, Держпраці, Держземагенства та їх органів.

Схема 24.1. Основні вимоги в галузі охорони надр

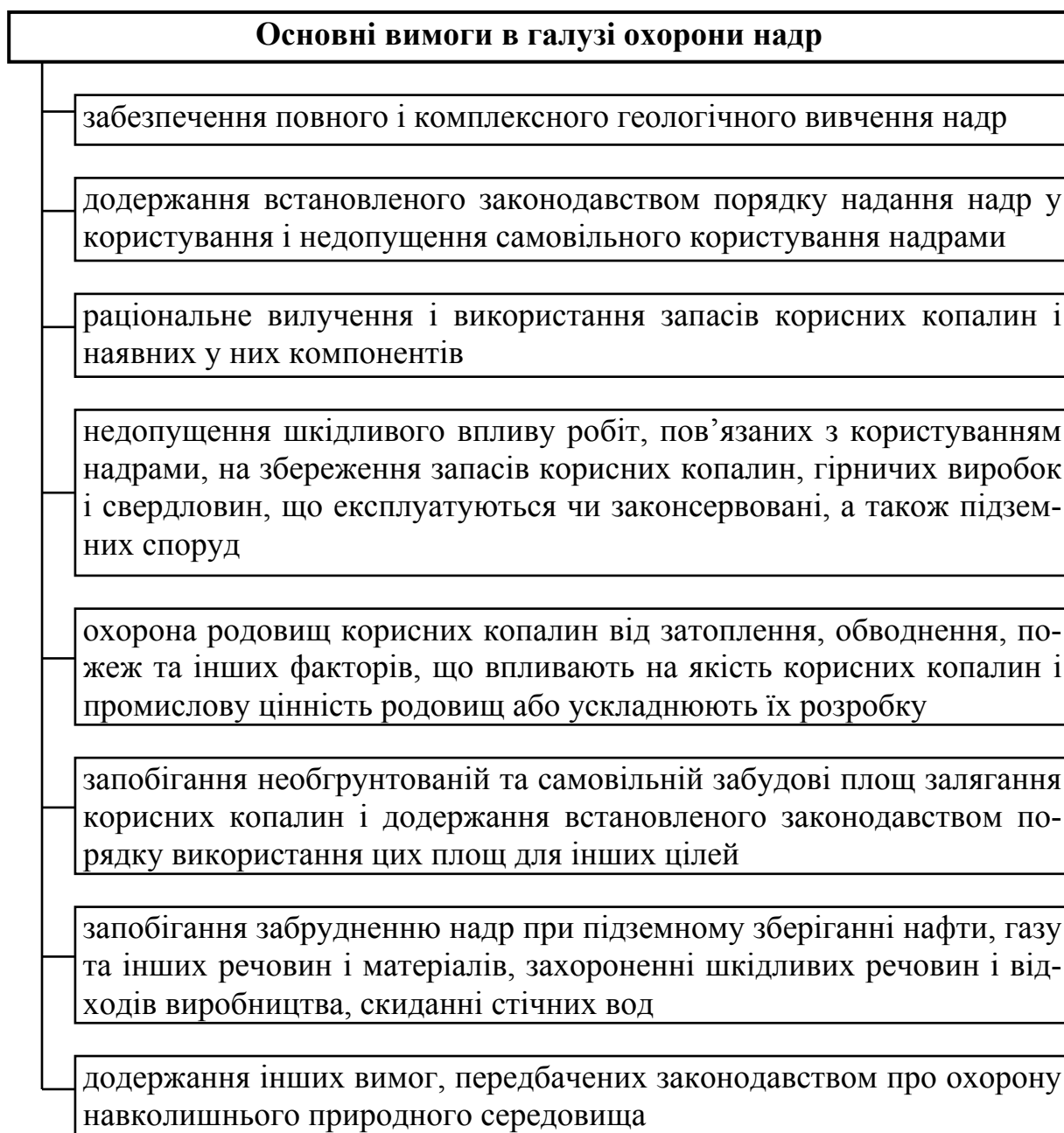

Схема 24.2. Законодавчі акти і нормативні документи,
якими керуються у наглядовій діяльності при геологічному вивченні
родовищ мінеральних вод, їх розробці та охороні

Законодавчі акти і нормативні документи	
	Кодекс України про надра. Затверджено Постановою Верховної Ради України від 27 липня 1994 р. N 132/94-ВР
	Водний кодекс України. Затверджено Постановою Верховної Ради України від 6 червня 1995 р. N 213/95-ВР
	Закон України "Про курорти". Затверджено Постановою Верховної Ради України від 5 жовтня 2000 р. N 2026-III
	Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності". Затверджено Указом Президента України від 1 червня 2000 р. N 1775-III
	Закон України "Про питну воду і питне водопостачання". Затверджено Указом Президента України від 10 січня 2002 р. N 2918-III
	Положення про Державний департамент промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2005 р. N 1090
	Положення про Порядок надання у 2006 році спеціальних дозволів на користування надрами. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2006 р. N 168
	Положення про порядок надання гірничих відводів. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. N 59
	Положення про Порядок передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 1995 р. N 114
	Положення про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. N 459
	Інструкція із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду до родовищ питних і технічних підземних вод. Затверджено ДКЗ України 2000 р
	Правила розробки і охорони родовищ лікувальних мінеральних вод. Затверджено постановою Держгіртехнагляду СРСР від 27 серпня 1987 р. N 28
	Державні і галузеві стандарти, технічні умови для мінеральних вод
	Правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. N 2024

Схема 24.3. Документи, наявність яких перевіряється під час проведення обстеження підконтрольних підприємств і організацій, що розробляють родовища мінеральних вод

Документи	
	Статут підприємства, зареєстрованого у райдержадміністрації
	Посвідчення про державну реєстрацію підприємства
	Довідка про внесення в єдиний державний реєстр підприємств
	Геологічні матеріали із протоколом затвердження запасів мінеральних вод у ДКЗ України. Вимога ст. 45, 56 п. 1 Кодексу України про надра
	Спеціальний дозвіл на користування надрами. Вимога ст. 16 Кодексу України про надра
	Ліцензія на вид господарської діяльності - пошук, розвідка родовищ корисних копалин і на видобування корисних копалин із родовищ, що мають загальнодержавне значення. Вимога ст. 9 п. 1 і п. 5 Закону про ліцензування окремих видів господарської діяльності
	Технологічна схеми розробки родовища. Вимога ст. 51 Кодексу України про надра
	Акт гірничого відводу. Вимога ст. 17, 19 Кодексу України про надра
	Дозвіл на спеціальне водокористування. Вимога ст. 48 Водного кодексу України
	Проект зон санітарної охорони родовища. Вимога ст. 93 Водного кодексу України, розділу 6 Закону України "Про курорти"
	Паспорт надкаптажної споруди. Вимога п. 4.16 Правил розробки й охорони родовищ лікувальних мінеральних вод
	Акт передачі родовища для промислового освоєння. Вимога ст. 40 Кодексу України про надра
	Дозвіл на початок робіт підприємства
	Результати гідрогеологічного забезпечення робіт

Схема 24.4. Законодавчі акти і нормативні документи, якими керуються у наглядовій діяльності при геологічному вивченні родовищ прісних підземних вод, їх розробці та охороні

Законодавчі акти і нормативні документи	
	Кодекс України про надра. Затверджено Постановою Верховної Ради України від 27 липня 1994 р. N 132/94-ВР
	Водний кодекс України. Затверджено Постановою Верховної Ради України від 6 червня 1995 р. N 213/95-ВР
	Положення про Державний департамент промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2005 р. N 1090
	Закон України "Про питну воду і питне водопостачання". Затверджено Указом Президента України від 10 січня 2002 р. N 2918-ІІІ
	Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності". Затверджено Указом Президента України від 1 червня 2000 р. N 1775-ІІІ
	Положення про Порядок надання у 2006 році спеціальних дозволів на користування надрами. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2006 р. N 168
	Положення про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. N 459
	Положення про Порядок передачі розвіданих родовищ корисних копалин для промислового освоєння. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 1995 р. N 114
	Державні стандарти на питні води
	Інструкція із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду до родовищ питних і технічних підземних вод. Затверджено ДКЗ України 2000 р
	Правила технічної експлуатації систем водопостачання і каналізації населених пунктів України
	Положення про охорону підземних вод
	Правила виконання робіт з санітарно-технічного тампонажу свердловин, які необхідно ліквідувати
	Положення про стадії геологорозвідувальних робіт на підземні води (гідрогеологічні роботи)
	Класифікація запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 5 травня 1997 р. N 432
	Правила безпеки на геологорозвідувальних роботах

Схема 24.5. Повноваження Міністерства екології та природних ресурсів України (Мінприроди) і його органів

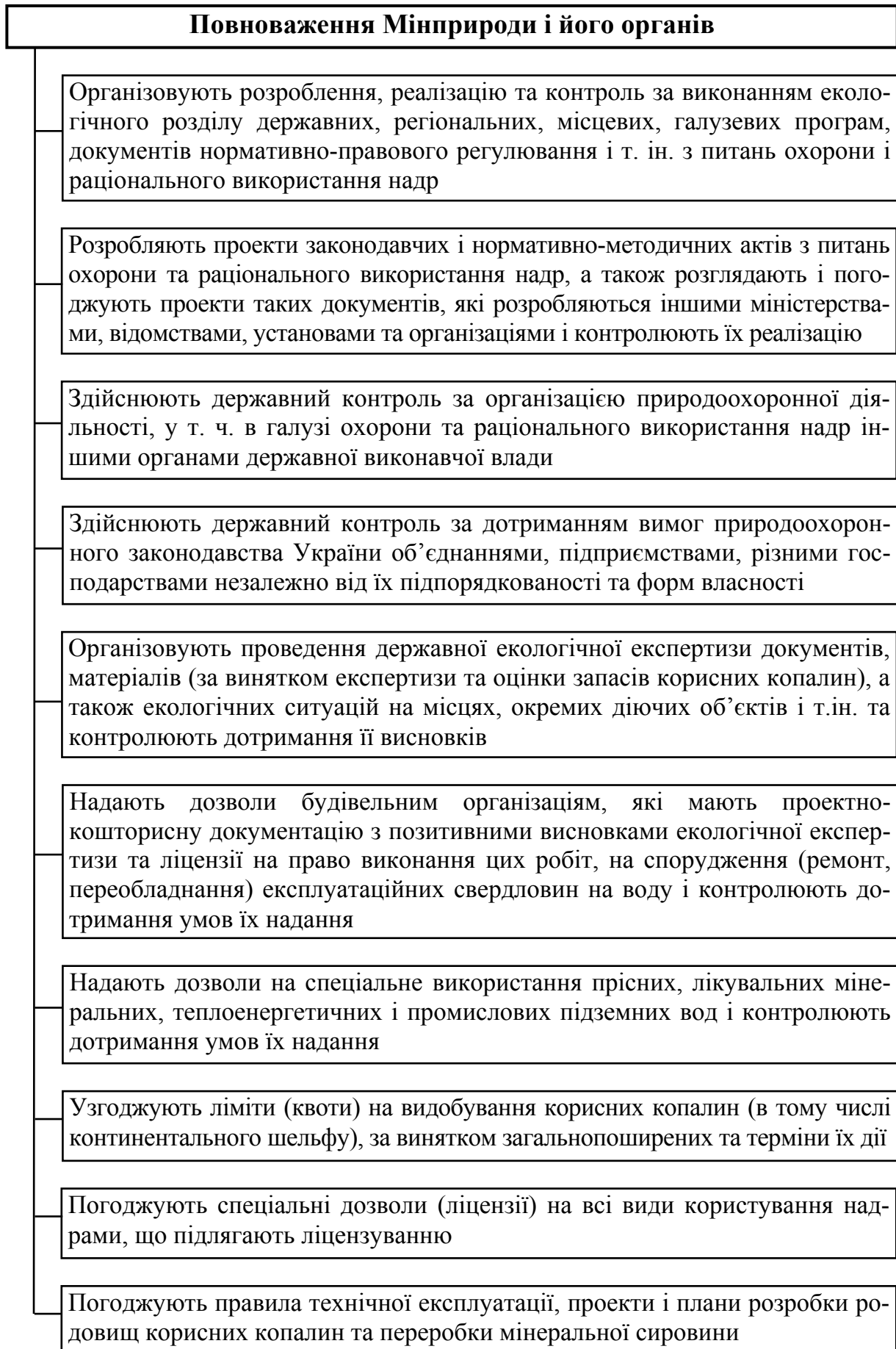

Схема 24.6. Повноваження Державної служби геології та надр України
(Держгеонадр) та її органів

Повноваження Держгеонадр та її органів	
	Розробляють програми розвитку мінерально-сировинної бази та проведення робіт по геологічному вивченню надр та контролюють їх реалізацію
	Розробляють або розглядають та погоджують проекти законодавчих і нормативно-методичних актів та інших документів з питань своєї компетенції та контролюють їх виконання
	Здійснюють методичне забезпечення робіт по геологічному вивченню надр і контролюють виконання рішень з цих питань, перевіряють обґрунтованість застосування методик і технологій, комплексність, ефективність робіт, ведуть облік геологічного вивчення, а також державний інформаційний геологічний фонд України
	Перевіряють дотримання технологій під час дослідної експлуатації родовищ корисних копалин, які б забезпечували необхідну повноту і якість їх вивчення
	Контролюють збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розроблення родовищ корисних копалин, а також геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, що можуть бути використані при подальшому вивченні надр
	Здійснюють відомчий контроль за додержанням природоохоронного законодавства при проведенні пошукових, геологознімальних, розвідувальних та інших робіт по геологічному вивченню надр
	Здійснюють державну реєстрацію робіт по геологічному вивченню надр, контролюють своєчасність і правильність її проведення
	Надають спеціальні дозволи (ліцензії) на всі види користування надрами, що підлягають ліцензуванню, і контролюють виконання передбачених ними умов
	Створюють державний фонд родовищ корисних копалин, ведуть державний кадастр їх родовищ (у т. ч. підземних вод) та державного балансу запасів, перевіряють повноту вихідних даних про кількість та якість запасів основних і спільнозалежаних корисних копалин
	Організують проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, перевіряють виконання рішень Державної комісії України по запасах корисних копалин
	Подають Кабінету Міністрів пооб'єктні ліміти (квоти) на видобування корисних копалин загальнодержавного значення і визначають термін їх дії
	Погоджують дозволи на спеціальне використання підземних вод (прісних, лікувальних мінеральних, теплоенергетичних та промислових), а також ліцензії на виконання спеціальних видів робіт, пов'язаних з видобуванням підземних вод експлуатаційними свердловинами на воду, а саме: їх проектування, буріння, ремонт, експлуатацію і ліквідацію (тампонаж)
	Організують виявлення покинутих пошукових та розвідувальних гірничих виробок (свердловин) різного призначення, вживають технічних заходів щодо їх ліквідації (тампонаж), а також переведення на крановий режим самовиливних свердловин
	Здійснюють державний моніторинг стану геологічного середовища

Схема 24.7. Повноваження Державної служби України з питань праці
(Держпраці) та її органів

Повноваження Держпраці України та її органів	
	Беруть участь у розробці державних програм в частині видобутку корисних копалин, їх використання, переробки мінеральної сировини, а також проектів законодавчих і нормативно-методичних актів з цих питань і контролюють їх виконання
	Погоджують правила технічної експлуатації надр, проекти і плани розробки родовищ корисних копалин та переробки мінеральної сировини, а також правила і проекти ведення робіт з геологічного вивчення надр, будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, і контролюють їх виконання на виробничих об'єктах в частині забезпечення вимог охорони і раціонального використання надр, безпеки для людей і навколишнього природного середовища
	Надають гірничі відводи на користування надрами (крім розробки родовищ корисних копалин місцевого значення) і контролюють використання встановлених вимог
	Погоджують надання ліцензій на експлуатацію родовищ корисних копалин та будівництво підземних об'єктів, документи на забудову площ залягання корисних копалин, а також місця розташування гірничодобувних об'єктів та підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, і перевіряють їх наявність на об'єктах виробництва
	Контролюють своєчасність та правильність введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин, додержання норм і правил охорони надр під час проведення робіт з геологічного вивчення надр та гірничодобувних робіт, а також порядок консервації чи ліквідації об'єктів (перед чим погоджує необхідність ліквідації чи консервації та встановлює її порядок)
	Контролюють додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ корисних копалин, будівництва і експлуатації підземних споруд, а також додержання правил і технологій переробки мінеральної сировини
	Здійснюють контроль за повнотою видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів, а також додержанням встановленого порядку обліку стану і руху їх, втрат і погіршення якості, а також обґрунтованості і своєчасності списання. Погоджують списання запасів корисних копалин з балансу підприємств
	Здійснюють контроль за станом використання розкривних порід і відходів переробки мінеральної сировини
	Контролюють наявність і правильність ведення гірничо-технічної документації, а також правильність і своєчасність подання статистичної звітності про стан охорони і використання надр та мінеральної сировини
	Здійснюють державний облік ділянок надр, наданих для будівництва та експлуатації підземних споруд та інших цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин

Схема 24.8. Повноваження Державного агентства земельних ресурсів України (Держземагентства) та його органів

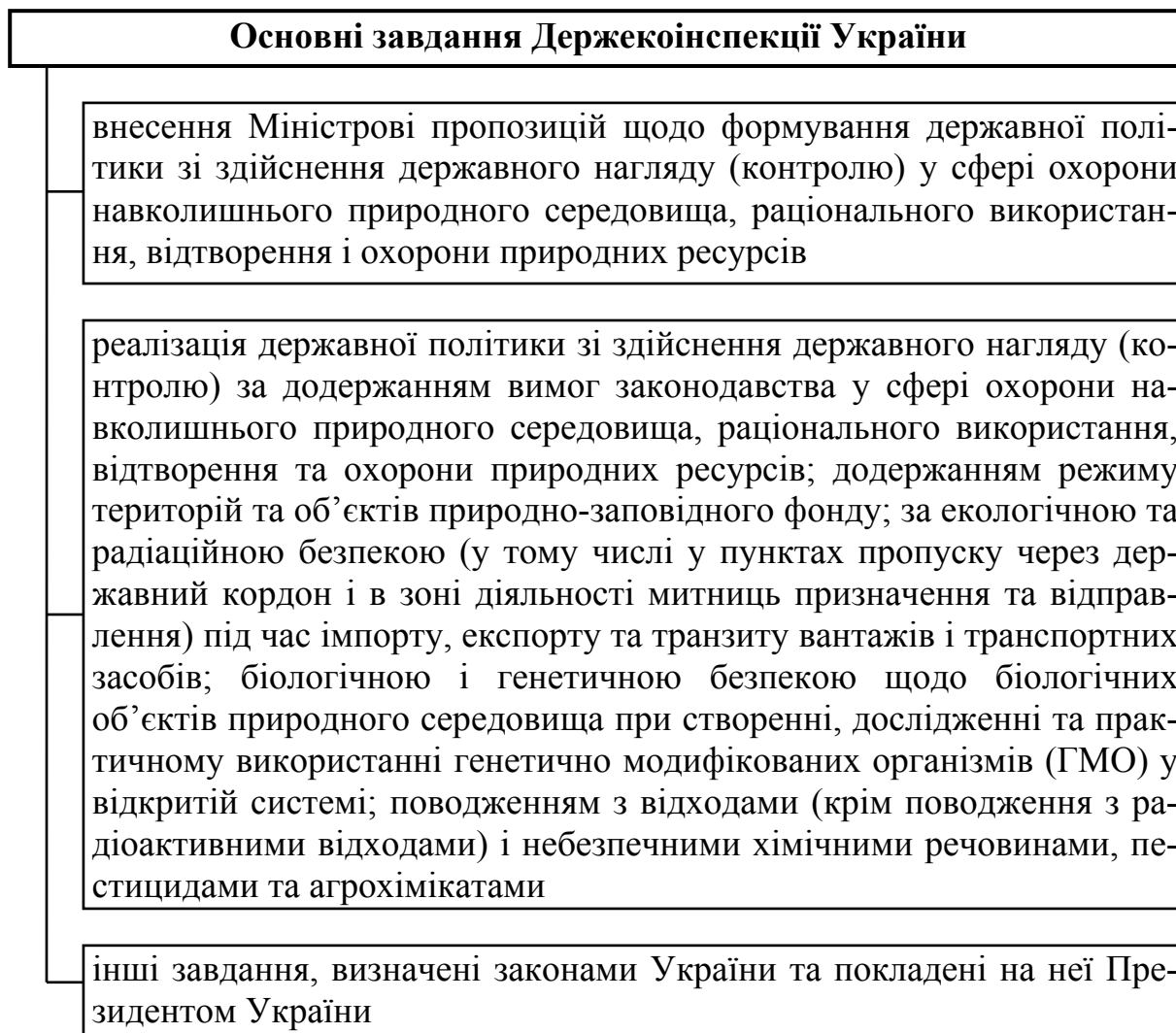

25. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальні цілі:

- знати основні принципи правового забезпечення екологічної безпеки геологічної діяльності;
- знати основні завдання Державної екологічної інспекції України.

Схема 25.1. Основні завдання Держекоінспекції України

26. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальні цілі:

- знати діючі нормативно-правові акти з питань охорони праці;
- знати основні види робіт з підвищеною небезпекою.

Схема 26.1. Нормативно-правові акти з питань охорони праці

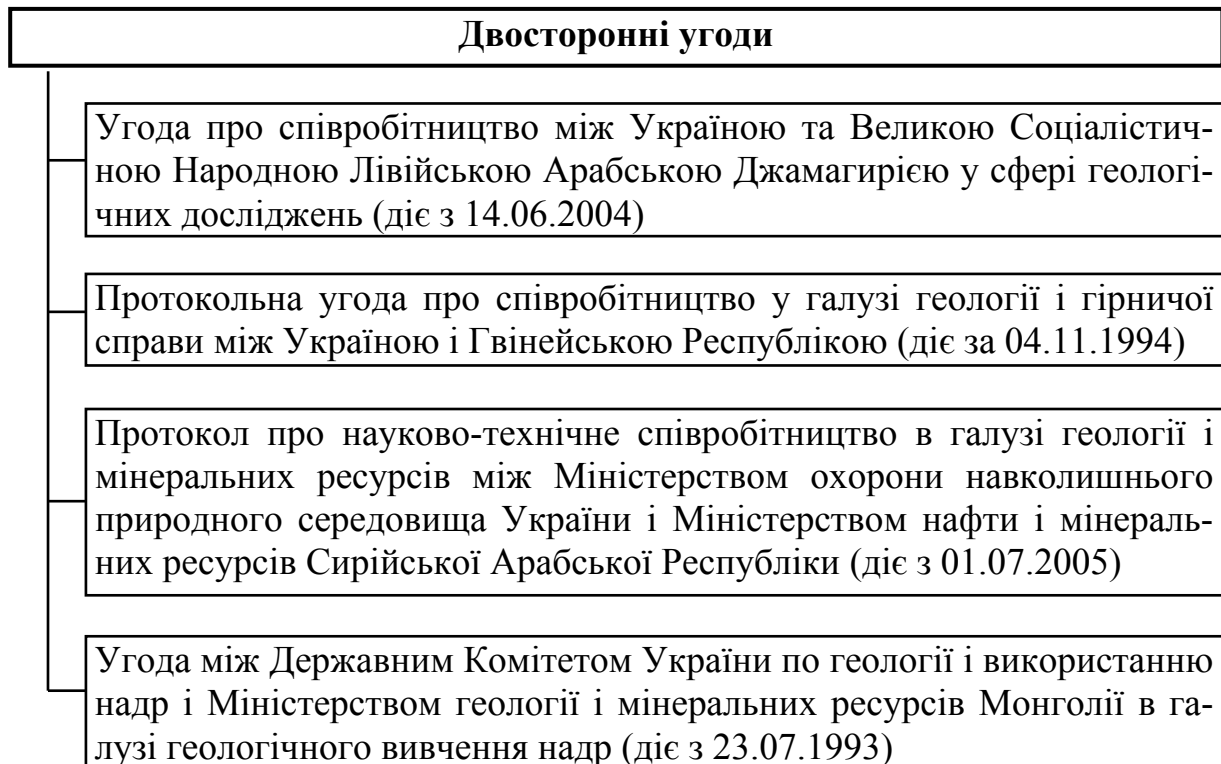
Нормативно-правові акти з питань охорони праці	
	НПАОП 74.2-1.06-92 «Правила безпеки при геологорозвідувальних роботах та бурінні свердловин технічного призначення (25.11.92, 05.10.92 Держгіртехнагляд, Держвуглепром України)
	НПАОН 14.4-5.02-75 «Галузева інструкція з геолого-маркшейдерського обліку стану і руху розвіданих запасів кам'яної солі на гірничодобувних підприємствах соляної промисловості Мінхарчопрому СРСР» (28.03.75 Мінхарчопром СРСР)
	НПАОН 13.0-5.03-77 «Галузева інструкція з геолого-маркшейдерського обліку стану і руху розвіданих запасів залізних, марганцевих і хромових руд на підприємствах Міністерства чорної металургії СРСР (26.12.77, Мінчормет СРСР)
	НПАОН 00.0-7.02-02 «Обладнання для геологорозвідувального, структурно-пошукового і картувального буріння свердловин, обстеження технічного стану (методичні вказівки) ГСТУ 41-30-2002» (16.09.2002, наказ Мінекоресурсів України № 352)
	НПАОП 74.2-5.12-90 «Інструкція щодо безпечного ведення морських інженерно-геологічних робіт КР 39-024-90. Геодезична служба» (1990, Міннафтогазпром, Держгіртехнагляд СРСР)
	НПАОП 74.2-3.10-80 «Типові галузеві норми безплатної видачі спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту робітникам і службовцям, які зайняті на геологічних, топографо-геодезичних, розвідувальних, землеулаштувальних роботах та в картографічному виробництві» (24.06.80, постанова Держкомпраці СРСР № 180/П-7)
	НПАОП 74.2-1.02-90 «Правила безпеки при геологорозвідувальних роботах» (1990, Мінгеології СРСР)
	НПАОП 0.00-5.32-79 «Інструкція з контролю вмісту пилу на підприємствах гірничорудної і нерудної промисловості (копальнях, кар'єрах, геологорозвідувальних роботах, збагачувальних, агломератних і дробильносортувальних фабриках)» (12.11.79, Держгіртехнагляд СРСР)

27. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ГЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальні цілі:

– знати основні принципи міжнародного співробітництва в сфері геологічної діяльності.

Схема 27.1. Двосторонні угоди між Україною та іншими країнами в сфері геологічної діяльності

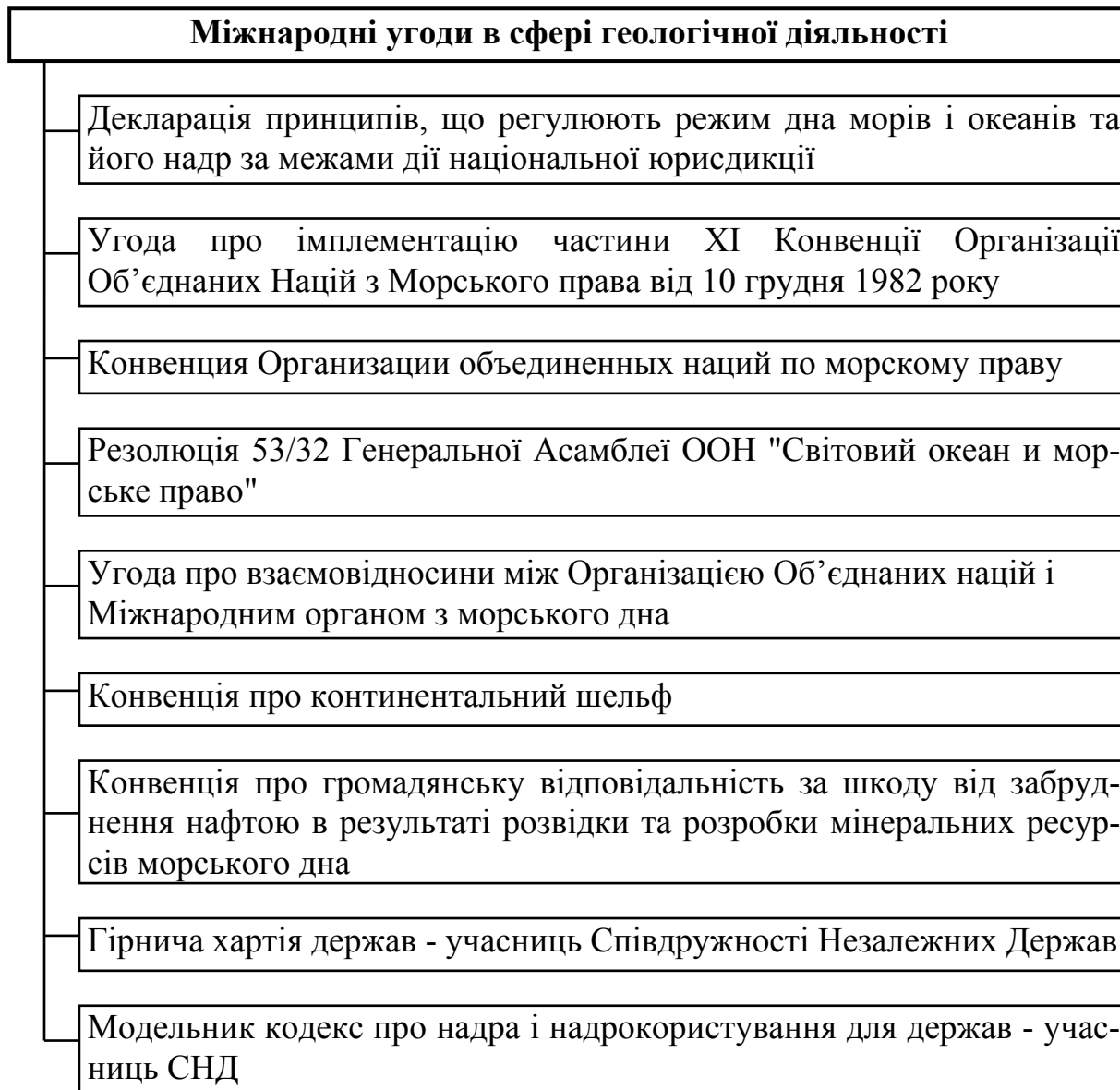

28. МІЖНАРОДНЕ ГЕОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Навчальні цілі:

– знати основні положення міжнародних угод в сфері геологічної діяльності.

Схема 28.1. Основні міжнародні угоди в сфері геологічної діяльності

Схема 28.2. Повноваження Міжнародного органу з морського дна

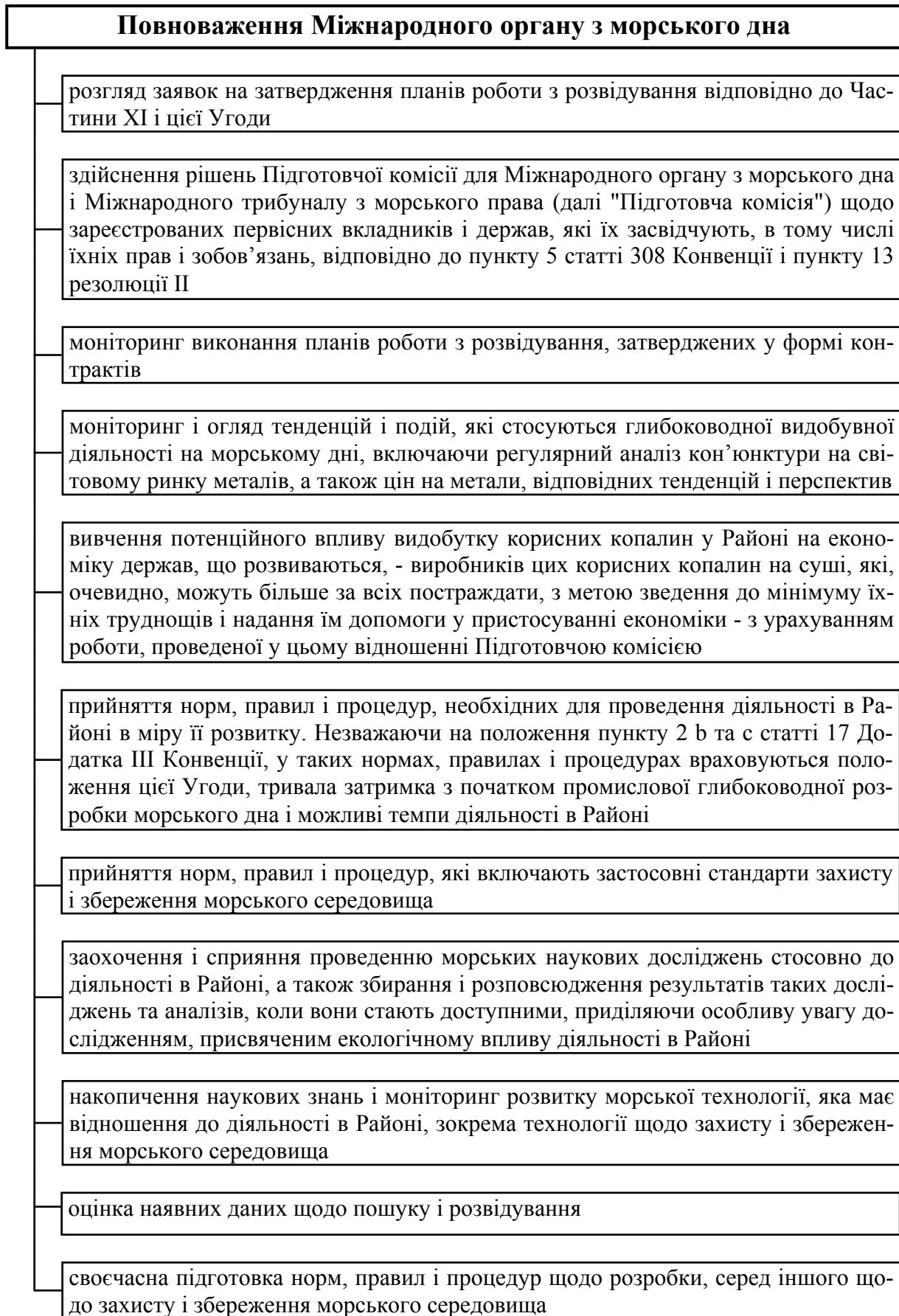

Схема 28.3. Принципи політики Міжнародного органу
з морського дна в галузі виробництва

Принципи політики	
	освоєння ресурсів Району здійснюється відповідно до розумних комерційних принципів
	щодо діяльності в Районі застосовуються положення Генеральної угоди щодо тарифів і торгівлі, її відповідних кодексів і укладених на її підставі угод або угод, що її замінюють
	зокрема, субсидування діяльності в Районі не допускається, за винятком тих випадків, коли воно може бути дозволене відповідно до угод, згаданих у підпункті b. Поняття субсидування для цілей цих принципів визначається положеннями згаданих у підпункті b угод
	виключається дискримінація між корисними копалинами, що видобуваються в Районі та з інших джерел. Такі корисні копалини або вироблені з них на імпорт сировинні товари не отримують преференційного доступу на ринки, зокрема: і) за рахунок тарифних або нетарифних бар'єрів; і іі) за рахунок надання державами-учасницями преференційного доступу таким корисним копалинам або сировинним товарам, які виробляються їхніми державними підприємствами або фізичними чи юридичними особами, які мають їхнє громадянство або контролюються ними чи їхніми громадянами
	у плані роботи з розробки, що затверджується Органом щодо кожної ділянки видобутку, зазначається гаданий графік виробництва, який включає розрахункові максимальні обсяги корисних копалин, що видобуватимуться в рік за планом роботи
	при врегулюванні спорів щодо положень угод, згаданих у підпункті b, застосовується нижченаведене: і) коли відповідні держави-учасниці є сторонами таких угод, вони звертаються до процедур урегулювання спорів, передбачених у цих угодах; іі) коли одна чи більше з відповідних держав-учасниць не є сторонами таких угод, вони звертаються до процедур урегулювання спорів, передбачених у Конвенції
	в обставинах, коли на підставі названих у підпункті b угод виноситься визначення про те, що держава-учасниця займалася субсидуванням, яке заборонене або негативно вплинуло на інтереси іншої держави-учасниці, а відповідною державою-учасницею (державами-учасницями) не було вжито належних заходів, держава-учасниця може просити Раду вжити належних заходів

Схема 28.4. Завдання Гірничої хартії
держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав

Завдання Гірничої хартії	
	Становлення та розвитку ринку мінерально-сировинних ресурсів та продуктів їхньої переробки (перетворення) у рамках формованого спільного економічного простору держав - учасниць Співдружності, у тому числі шляхом створення сприятливих умов для відновлення взаємовигідних коопераційних зв'язків суб'єктів господарської діяльності Сторін
	Забезпечення доступу до надр, їхньої розвідки та розробки відповідно до національного законодавства Сторін
	Розробки та реалізації спільних програм робіт у галузі геологічного вивчення надр, відтворення та якісного поліпшення мінерально-сировинної бази
	Гармонізації політики розвитку та розміщення підприємств гірничопромислового комплексу
	Здійснення заходів для розвитку промислових інфраструктур гірничопромислового комплексу
	Полегшення доступу до транспортних інфраструктур для цілей міжнародного транзиту потоку мінерально-сировинних ресурсів, а також продуктів їхньої переробки (перетворення)
	Полегшення доступу на комерційних умовах до нових технологій, що застосовуються в галузі розвідки, видобутку, переробки (перетворення) та використання мінерально-сировинних ресурсів
	Створення умов, що забезпечують раціональне та комплексне використання запасів родовищ корисних копалин
	Сприяння в здійсненні заходів, спрямованих на розробку й впровадження ресурсозберігаючих технологій і виробництв
	Розробки та реалізації спільних програм робіт у галузі техніки безпеки, спрямованих на досягнення та (або) підтримку високих рівнів безпеки, співробітництво в недопущенні та ліквідації наслідків великих аварій на підприємствах з видобутку й переробки (перетворення) мінерально-сировинних ресурсів
	Розробки та реалізації взаємопогоджених підходів до вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища та конкретних спільних програм робіт у цій галузі
	Сприяння залученню інвестицій і кредитів до гірничопромислових комплексів Сторін; створення механізмів та умов залучення коштів з позабюджетних джерел Сторін

Продовження схеми 28.4

Створення спільних підприємств із видобутку, переробки (перетворення) корисних копалин, виробництва устаткування для гірничодобувної промисловості, матеріалів, приладів, гірничорятувальної та іншої техніки, паливно-енергетичних, вугільно-металургійних, нафто-газохімічних та гірничопромислових комплексів

Виявлення пріоритетних напрямів наукових досліджень, перспективних проектних і дослідно-конструкторських розробок, координації зазначених досліджень і розробок, фінансування на пайовій основі робіт, проектів, програм, що становлять взаємний інтерес

Координації заходів удосконалення та погодження нормативно-методичних документів, які регламентують геологорозвідувальні роботи на базі прийнятих у світовій практиці вимог до змісту робіт за стадіями, класифікації запасів корисних копалин, форми та змісту геологічних звітів, балансів запасів корисних копалин та іншої геологічної інформації

Аналіз кон'юнктури світового ринку мінерально-сировинних ресурсів, а також світових досягнень у галузі науки, техніки, технології, вироблення взаємоприйнятої стратегії й тактики дій на світовому гірничо-геологічному ринку товарів та послуг

Сприяння в співробітництві підприємств гірничопромислового комплексу з підприємствами інших галузей, у тому числі оборонними, готовими розмістити в себе замовлення на модернізацію, ремонт і виготовлення гірничого устаткування, розробку технологій і виконання послуг, зв'язаних з геологорозвідкою, видобутком, переробкою (перетворенням) корисних копалин, їхнім транспортуванням та використанням

Сприяння в здійсненні скоординованих заходів з підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, у тому числі в навчальних закладах третіх країн, організації шкіл і курсів бізнесу, маркетингу, менеджменту

Здійснення заходів, спрямованих на створення банку даних у галузі гірничої справи, структурованого за напрямками гірничої науки й техніки, конкретними виробниками устаткування, постачальниками матеріалів, виконавцями робіт і послуг і т. д.

Створення та застосування механізмів правового захисту й забезпечення соціальних гарантій спеціалістів, яких залучають для роботи на гірничо-геологічні об'єкти Сторін

Створення умов, які сприяють виконанню в повному обсязі та в установлені строки договорів про взаємні поставки найважливіших видів корисних копалин, продуктів їхньої переробки (перетворення), гірничого устаткування, матеріалів, приладів, гірничорятувальної та іншої техніки

Сприяння в проведенні симпозиумів, конкурсів, виставок та інших аналогічних заходів гірничо-геологічного профілю

Заохочення робіт, виконуваних у галузі гірничої справи та геології, міжнародними та державними преміями

Розробки прогнозів соціально-економічних наслідків відпрацювання родовищ корисних копалин

29. ГЕОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Навчальні цілі:

– знати відомості про основні законодавчі акти зарубіжних країн в галузі геологічного права.

№ п/п	Країна, назва закону, дата прийняття	Кількість статей закону	Кількість статей присвячених геологічному вивченню надр	Питома вага
1.	Росія, закон «Про надра», 21.02.1992 р.	52	10	19,2
2.	Вірменія, кодекс про надра, 06.11.2002 р.	65	13	20,0
3.	Азербайджан, закон «Про надра», 13.02.1998 р.	48	9	18,75
4.	Білорусія, кодекс про надра, 14.07.2008 р.	91	10	11,0
5.	Грузія, закон «Про надра», 17.05.1996 р.	53	8	15,1
6.	Казахстан, закон «Про надра та надрокористування», 27.01.1996 р.	74	6	8,1
7.	Киргизстан, закон «Про надра», 24.06.1997 р.	48	3	6,3
8.	Молдова, кодекс про надра, 15.06.1993 р.	51	6	11,8
9.	Таджикистан, закон «Про надра», 20.07.1994 р.	52	6	11,5
10.	Туркменістан, закон «Про надра», 14.12.1992 р.	43	5	11,6
11.	Узбекистан, закон «Про надра», 23.09.1994 р.	52	6	11,5
12.	Україна, кодекс про надра, 27.07.1994 р.	70	5	7,1
	В середньому:	58	7	12

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30 (23.07.96), ст. 141.
2. Офіційний вісник України, 1999, № 24 (02.07.99), ст. 1088.
3. Відомості Верховної Ради України, 1994, № 36 (06.09.94), ст. 340.
4. Офіційний вісник України, 1999, № 48 (17.12.99), ст. 2335.
5. Офіційний вісник України, 2006, № 13 (12.04.2006), ст. 855.
6. Відомості Верховної Ради України, 1998, № 38-39, ст. 248.
7. Відомості Верховної Ради України, 2004, № 11 (12.03.2004), ст. 148.
8. Офіційний вісник України, 2000, № 25 (07.07.2000), ст. 1040.
9. Урядовий кур'єр, 1995, 02, 09.02.95 № 21 – 22.
10. Офіційний вісник України, 2006, № 44 (15.11.2006), ст. 2949.
11. Офіційний вісник України, 2005, № 39 (14.10.2005), ст. 2481.
12. Офіційний вісник України, 2000, № 46 (01.12.2000), ст. 1997.
13. Офіційний вісник України, 2000, № 34 (08.09.2000), ст. 1432.
14. Офіційний вісник України, 2000, № 39 (13.10.2000), ст. 1652.
15. Зібрання постанов Уряду України, 1995, № 4, ст. 102.
16. Відомості Міністерства палива та енергетики України, 2004, 07, № 7.
17. Відомості Міністерства палива та енергетики України, 2004, 11, № 11.
18. Відомості Міністерства вугільної промисловості України, 2007, 07, № 7.
19. Відомості Міністерства вугільної промисловості України, 2009, 06, № 6.
20. Офіційний вісник України, 1997, число 19, № с. 104.
21. Офіційний вісник України, 2004, № 27 (23.07.2004) (частина 2), ст. 1807.
22. Офіційний вісник України, 1998, № 31 (20.08.98), ст. 1195.
23. Офіційний вісник України, 1999, № 7 (05.03.99), ст. 263.
24. Офіційний вісник України, 2000, № 10 (24.03.2000), ст. 388.
25. Офіційний вісник України, 2002, № 14 (19.04.2002), ст. 787.
26. Офіційний вісник України, 2002, № 47 (06.12.2002), ст. 2178.
27. Офіційний вісник України, 2003, № 6 (21.02.2003), ст. 261.
28. Офіційний вісник України, 2003, № 9 (14.03.2003), ст. 427; Офіційний вісник України, 2003, № 14 (18.04.2003), уточнення.
29. Офіційний вісник України, 2004, № 46 (03.12.2004), ст. 3078.
30. Офіційний вісник України, 2004, № 46 (03.12.2004), ст. 3077.
31. Офіційний вісник України, 2004, № 51 (06.01.2005), ст. 3410;
32. Офіційний вісник України, 2005, № 2 (28.01.2005), ст. 118;
33. Офіційний вісник України, 2007, № 5 (02.02.2007), ст. 183.
34. Офіційний вісник України, 2007, № 35 (25.05.2007), ст. 1394.
35. Офіційний вісник України, 2007, № 47 (06.07.2007), ст. 1957.
36. Офіційний вісник України, 2007, № 53 (30.07.2007), ст. 2178.
37. Офіційний вісник України, 2009, № 3 (26.01.2009), ст. 92.
38. Офіційний вісник України, 2009, № 83 (06.11.2009), ст. 2831.

39. Офіційний вісник України, 2010, № 8 (15.02.2010), ст. 381.
40. Офіційний вісник України, 2004, № 26 (16.07.2004), ст. 1709.
41. Офіційний вісник України, 2010, № 54 (26.07.2010), ст. 1815.
42. Офіційний вісник України, 2009, № 94 (14.12.2009), ст. 3236.
43. Офіційний вісник України, 2009, № 57 (07.08.2009), ст. 2000.
44. Офіційний вісник України, 2004, № 42 (05.11.2004), ст. 2772.
45. Офіційний вісник України, 2004, № 34 (10.09.2004), ст. 2279.
46. Офіційний вісник України, 1997, число 29, № с. 26.
47. Офіційний вісник України, 2010, №
48. Офіційний вісник України, 2010, № 58 (09.08.2010), ст. 2012.
49. Офіційний вісник України, 2001, № 9 (16.03.2001), ст. 395.
50. Офіційний вісник України, 2007, № 63 (03.09.2007), ст. 2474.
51. Офіційний вісник України, 2000, № 16 (05.05.2000), ст. 686.
52. Офіційний вісник України, 2000, № 32 (25.08.2000), ст. 1381.
53. Офіційний вісник України, 2005, № 7 (04.03.2005), ст. 411.
54. Зібрання постанов Уряду України, 1995, № 3, ст. 55.
55. Офіційний вісник України, 2006, № 5 (15.02.2006), ст. 246.
56. Офіційний вісник України, 1999, № 5 (19.02.99), ст. 169.
57. Офіційний вісник України, 1998, № 5 (19.02.98), ст. 181.
58. Офіційний вісник України, 1999, № 29 (06.08.99), ст. 1509.
59. Офіційний вісник України, 2008, № 71 (29.09.2008), ст. 2414.
60. Офіційний вісник України, 1998, № 7 (05.03.98), ст. 287.
61. Офіційний вісник України, 1999, № 4 (12.02.99), ст. 137
62. Офіційний вісник України, 2000, № 10 (24.03.2000), ст. 395.
63. Офіційний вісник України, 2001, № 31 (17.08.2001), ст. 1445.
64. Офіційний вісник України, 2003, № 21 (06.06.2003), ст. 976.
65. Зібрання постанов Уряду України, 1995, № 5, ст. 120.
66. Зібрання постанов Уряду України, 1995, № 3, ст. 80.
67. Зібрання постанов Уряду України, 1995, № 2, ст. 34.
68. Урядовий кур'єр, 2004, 07, 09.07.2004 № 127.
69. Офіційний вісник України, 1999, № 2 (29.01.99), ст. 85.
70. Офіційний вісник України, 2001, N 45 (23.11.2001), ст. 2028.
71. Офіційний вісник України, 2003, N 28 (25.07.2003), ст. 1386.
72. Офіційний вісник України, 2005, № 8 (11.03.2005), ст. 455.
73. Охорона праці, 2009, 00, № 9.
74. Офіційний вісник України, 2007, № 43 (22.06.2007), ст. 1740.
75. Офіційний вісник України, 2010, N 47 (02.07.2010), ст. 1528.
76. Інформаційний бюлетень Міністерства регіонального розвитку та будівництва України, 2010, 03, № 3.
77. Інформаційний бюлетень Міністерства регіонального розвитку та будівництва України, 2010, 01, № 1.

78. Офіційний вісник України, 2004, № 13 (16.04.2004), ст. 889.
79. Офіційний вісник України, 2007, № 15 (07.03.2007), ст. 579.
80. Офіційний вісник України, 2005, № 39 (14.10.2005), ст. 2526.
81. Офіційний вісник України, 1998, № 23 (25.06.98), ст. 838;
82. Зібрання постанов Уряду України, 1995, № 8, ст. 220.
83. Офіційний вісник України, 2000, № 51 (05.01.2001), ст. 2230.
84. Офіційний вісник України, 2008, № 95 (22.12.2008), ст. 3141.
85. Геологічне право України: систематизований зб. нормат.-правових актів: неофіц. вид. / Уклад. Р.С. Кірін. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 1023 с.

Навчальне видання

Кірін Роман Станіславович

Хоменко Володимир Львович

ГЕОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Навчальний посібник

Верстка – В.Л. Хоменко

Підп. до друку 24.06.2015. Формат 30×42/4.
Папір офсет. Ризографія. Ум. друк. арк. 10,9.
Обл.-вид. арк. 10,9. Тираж 300 пр. Зам. № _____

Підготовлено до друку та видруковано
у Державному ВНЗ "Національний гірничий університет".
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004.

49005, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19.